

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΣΤΗΝ «ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ»**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΟΥ
ΑΝΤΩΝΗ ΚΟΥΤΣΟΥΡΗ**

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

**«Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΗ
ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΤΑ ΤΟ 1990 ΚΑΙ Η
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΧΥΣΗΣ»**

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ
ΜΑΡΙΑ ΚΑΚΑΒΟΥΛΙΑ**

**ΜΕΛΗ ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ:
Μ. ΚΑΚΑΒΟΥΛΙΑ
Γ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ
Σ. ΡΟΖΑΝΗΣ**

ΑΘΗΝΑ 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	σελ. 1
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	σελ.5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ. 7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ.....	σελ.19
1.1. ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΑΔΟΣΗ.....	σελ. 19
1.2. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ.....	σελ. 21
1.3. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΚΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗΣ ΜΙΑΣ ΓΛΩΣΣΑΣ.....	σελ. 25
1.4. ΓΛΩΣΣΕΣ ΕΥΡΕΙΑΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (LINGUA FRANCA) ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ (VERNACULAR LANGUAGES).....	σελ. 26
1.5. ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ ΜΕ ΤΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ/ΥΠΟΧΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ....	σελ. 28
1.6. ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΗΓΕΜΟΝΙΣΜΟΣ.....	σελ. 32
1.6.1. Θεωρητικές έννοιες ανισότητας των γλωσσών.....	σελ. 32
1.6.2. Διδασκαλία ισχυρών γλωσσών.....	σελ. 36
1.7. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ.....	σελ. 38
1.8. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ.....	σελ. 42
1.9. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ.....	σελ. 43
1.9.1. Η διάδοση της αγγλικής γλώσσας.....	σελ. 43
1.9.2. Η διάδοση της γαλλικής γλώσσας.....	σελ. 51
1.9.3. Η διάδοση της γερμανικής γλώσσας.....	σελ. 60
1.9.4. Η διάδοση της ιταλικής γλώσσας.....	σελ. 64
1.9.5. Η διάδοση της ισπανικής γλώσσας.....	σελ. 69
1.10 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	σελ. 73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ.....	σελ.79
2.1 Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	σελ. 79
2.2 ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ-ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ.....	σελ. 83

2.3.	ΦΟΡΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ.....σελ.	86
2.3.1.	Κυβερνητικοί Φορείς.....σελ.	86
2.3.1.1.	Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ).....σελ.	86
2.3.1.1.1.	Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό.....σελ.	87
2.3.1.1.1.1.	Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στις χώρες της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών-Κεντρικής Ανατολικής Ευρώπης (ΚΑΚ-ΚΑΕ).....σελ.	90
2.3.1.1.2.	Ελληνικές σπουδές στα πανεπιστήμια του εξωτερικού.....σελ.	93
2.3.1.2.	Υπουργείο Εξωτερικών (ΥΠΕΞ).....σελ.	94
2.3.1.3.	Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠΠΟ).....σελ.	95
2.3.1.4.	Υπουργείο Έθνικής Άμυνας-ΓΕΕΘΑ.....σελ.	98
2.3.2.	Εκπαιδευτικοί φορείς.....σελ.	100
2.3.3.	Ημικρατικοί- Εποπτευόμενοι- Μη κυβερνητικοί ερευνητικοί και κοινωνικοπρονοιακοί φορείς.....σελ.	103
2.3.3.1.	Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού (ΕΙΠ).....σελ.	103
2.3.3.2.	Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας (ΚΕΓ).....σελ.	105
2.3.3.3.	Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (ΙΠΟΔΕ).....σελ.	106
2.3.3.4.	Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ).....σελ.	107
2.3.3.5.	Ευρωπαϊκό Κέντρο Μετάφρασης και Λογοτεχνίας (ΕΚΕΜΕΛ).....σελ.	110
2.3.3.6.	Ινστιτούτο Επεξεργασίας Λόγου (ΙΕΛ).....σελ.	110
2.3.3.7.	Διάφορα Ν.Π.Δ.Δ.-Ν.Π.Ι.Δ. – Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί.....σελ.	112
2.3.4.	Άλλοι Φορείς.....σελ.	113
2.4.	ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....σελ.	117
	ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΑΠΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ.....σελ.	127

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ..... σελ.140

3.1 ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1990.....σελ.140

3.1.1. ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 19^{ου} ΑΙΩΝΑ.....σελ.140

3.1.2. 19 ^{ος} ΑΙΩΝΑΣ.....	σελ.151
3.1.3. 20 ^{ος} ΑΙΩΝΑΣ.....	σελ.156
3.1.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	σελ.160
3.2 ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟ	
1990.....	σελ.161
3.2.1 ΑΛΒΑΝΙΑ.....	σελ.161
3.2.1.1. Τα νέα ελληνικά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	σελ.161
3.2.1.2. Τα νέα ελληνικά στην προπανεπιστημιακή εκπαίδευση.....	σελ.162
3.2.2 ΒΟΣΝΙΑ-ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ.....	σελ.167
3.2.3 ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ.....	σελ. 168
3.2.3.1. Τα νέα ελληνικά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	σελ. 169
3.2.3.2. Τα νέα ελληνικά στην προπανεπιστημιακή εκπαίδευση.....	σελ. 176
3.2.3.3. Πολιτιστικοί σύλλογοι ελληνικού ενδιαφέροντος.....	σελ. 177
3.2.3.4.Διδακτική της ελληνικής ως ξένης γλώσσας στη Βουλγαρία.....	σελ.179
3.2.4 ΚΡΟΑΤΙΑ.....	σελ. 181
3.2.5 FYROM.....	σελ. 183
3.2.6 ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ.....	σελ. 185
3.2.7 ΡΟΥΜΑΝΙΑ.....	σελ. 186
3.2.7.1. Τα νέα ελληνικά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	σελ. 186
3.2.7.2. Ομογενείς - Τα νέα ελληνικά στην προπανεπιστημιακή εκπαίδευση.....	σελ. 188
3.2.7.3. Εταιρεία νεοελληνιστών- Άλλα κέντρα εκμάθησης της ελληνικής.....	σελ. 191
3.2.8 ΣΕΡΒΙΑ.....	σελ. 192
3.2.9 ΣΛΟΒΕΝΙΑ.....	σελ. 194
3.2.10 ΤΟΥΡΚΙΑ.....	σελ. 197
3.2.10.1. Ομογενειακή εκπαίδευση.....	σελ. 197
3.2.10.2. Τα νέα ελληνικά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση- Άλλα κέντρα εκμάθησης της γλώσσας.....	σελ. 198
3.2.11 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	σελ. 208
ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ	
ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ.....	σελ. 214
3.3. ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΕΡΓΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ.....	σελ. 225
3.3.1. ΣΤΑ ΑΛΒΑΝΙΚΑ.....	σελ. 225
3.3.2. ΣΤΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑ.....	σελ. 226

3.3.3. ΣΤΑ ΡΟΥΜΑΝΙΚΑ.....σελ.	230
3.3.4. ΣΤΑ ΣΕΡΒΟΚΡΟΑΤΙΚΑ.....σελ.	234
3.3.4.1.Στη Σερβία.....σελ.	237
3.3.4.2.Στην Κροατία.....σελ.	240
3.3.5. ΣΤΑ ΣΛΑΒΟΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ.....σελ.	241
3.3.6. ΣΤΑ ΣΛΟΒΕΝΙΚΑ.....σελ.	243
3.3.7. ΣΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ.....σελ.	244
3.3.8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....σελ.	248
ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΕ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΕΚΕΒΙ.....σελ.	251
ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΔΙΓΛΩΣΣΑ ΕΡΓΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΕΚΕΒΙ.....σελ.	252
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....σελ.	253
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ.	261
ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ.....σελ.	261
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.....σελ.	269
ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.....σελ.	273
ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ.....σελ.	274

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω όλους όσους με βοήθησαν με κάθε τρόπο στην επιτέλεση αυτής της εργασίας. Ευχαριστώ λοιπόν για τις πληροφορίες που μου έδωσαν, γραπτά ή προφορικά, τον Ακόλουθο Τύπου στην Άγκυρα κ. Αγραφιώτη, τον Ακόλουθο Τύπου στο Ζάγκρεμπ κ. Ρωσίδα, τον Ακόλουθο Τύπου στο Βουκουρέστι κ. Μάμαλο, την κα. Σπανού από το Γραφείο Τύπου στα Σκόπια, τους υπαλλήλους της Πρεσβείας της Ελλάδος στο Σεράγεβο κα Παυλίδου και κ. Σουβατζή, την κα Μαριδάκη, υπάλληλο της Πρεσβείας της Ελλάδος στη Λιουμπλιάνα, τον κ. Θεωδωρόπουλο υπάλληλο της Πρεσβείας της Ελλάδος στη Ποντογκόριτσα, τον κ. Τσιτσιμελή από την Ελληνική Πρεσβεία στο Βελιγράδι, τον κ. Ρούτσο από το Εκπαιδευτικό Γραφείο του Γενικού Προξενείου Κωνσταντινουπόλεως, τον κ. Κουτσό από το Γενικό Προξενείο Αργυροκάστρου, τον κ. Ζανακάκη από το Γενικό Προξενείο Κορυτσάς. Ιδιαίτερος δε τον κ. Γεράσιμο Αλεξάκη, Ακόλουθο Τύπου στη Σόφια που με παρέπεμψε σε πολλούς από τους ανωτέρω πληροφοριοδότες μου.

Τις αποσπασμένες καθηγήτριες κα Βασιλική Βαρσαμακίδου στο Πανεπιστήμιο της Λιουμπλιάνας και κα Ξανθή Ζαφειράκη στο Πανεπιστήμιο του Ζάγκρεμπ που αφιέρωσαν μέρος από το χρόνο τους για να απαντήσουν στο ερωτηματολόγιο που τους έστειλα. Επίσης τους αποσπασμένους δασκάλους, κα Βαρελάκη στην Ποντογκόριτσα του Μαυροβουνίου και κ. Κουτσκουδή στο Ισβοάρελε της Ρουμανίας. Ακόμα τον κ. Νικόλαο Μπρίγκο, Διευθυντή του Δημοτικού Σχολείου «Όμηρος» στη Χιμάρα της Αλβανίας. Πολύτιμη ήταν η συμβολή της κας Γραμματούλας Μπάτζιου, Συντονίστριας Εκπαίδευσης στις χώρες Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών και Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (ΚΑΚ-ΚΑΕ), με τις γραπτές αλλά και προφορικές πληροφορίες που μου έδωσε.

Επίσης την κα Κατρίν Βελισσάρη, Διευθύντρια του ΕΚΕΒΙ καθώς και την κα Ισμήνη Ραντούλοβιτς, στέλεχος του ΕΚΕΒΙ για τις σχετικές πληροφορίες. Ακόμα τον κ. Τάσο Κουτσούρη, απόστρατο στρατηγό, για το υλικό που μου παρείχε από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας.

Ευχαριστώ τους εκπροσώπους ελληνικών φορέων που έχουν σχέση με τη γλωσσική διάδοση που μου προσέφεραν μέρος του χρόνου τους για τη πραγματοποίηση ημιδομημένης συνέντευξης. Συγκεκριμένα τον κ. Ευάγγελο Συρίγο,

Ειδικό Γραμματέα Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης του ΥΠΕΠΘ, την κα Άννα Δρίβα, Εμπειρογνώμονα- Πρεσβευτή-Σύμβουλο Α΄στο ΥΠΕΞ, τον κ. Αστέριο Τόπη, Υπεύθυνο Προγραμματισμού, τέως Διευθνή Παραρτήματος Αλεξανδρείας του Ε.Ι.Π. Ιδιαίτερα δε την κα Άλκηστι Σουλογιάννη, Διευθνή Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ η οποία μου επέτρεψε την πρόσβαση σε σχετικά έγγραφα της Υπηρεσίας. Επιπλέον την Τμηματάρχη του Τμήματος Διακρατικών Σχέσεων κα Εύη Λαλαπάνου-Βώσσου και τη συνάδελφο Κάτια Χατζημανώλη. Και βεβαίως όλους όσους πιθανόν έχω λησμονήσει να αναφέρω.

Επιπρόσθετα θέλω να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου για τη γνωστική εμπειρία που με βοήθησαν να προσλάβω κατά την διάρκεια των σπουδών μου, ιδιαίτερα δε την επιβλέπουσα καθηγήτρια κα Μαρία Κακαβούλια που μου επέτρεψε να ασχοληθώ με ένα θέμα που με ενδιέφερε πολύ, για τις κατευθύνσεις που μου έδωσε αλλά και για τη γενικότερη υποστήριξή της κατά τη διάρκεια των σπουδών μου. Τέλος δε τη γυναίκα μου Δέσποινα που μετέφρασε τα άρθρα από τα ιταλικά και τα ισπανικά και γενικά με στήριξε να ολοκληρώσω τις σπουδές μου εν μέσω ευχάριστων δυσκολιών. Γιατί ο χρόνος των μεταπτυχιακών σπουδών μου ήταν κυριολεκτικά γόνιμος. Απέκτησα δύο παιδιά.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο κείμενο που ακολουθεί επεξηγούνται λεπτομερώς οι όροι που αναφέρονται στον τίτλο της εργασίας και παρουσιάζεται μια σύνοψη του περιεχομένου της μελέτης. Τίθενται ο σκοπός, τα βασικά ερωτήματα, η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε και εξετάζεται η διάρθρωση της μελέτης ανά κεφάλαιο.

Η **ελληνική γλώσσα** ανήκει στην ινδοευρωπαϊκή οικογένεια των γλωσσών, όπως οι περισσότερες ευρωπαϊκές γλώσσες και τα πρώτα γραπτά της τεκμήρια εμφανίζονται τον 13^ο αιώνα π.χ. Η ελληνική γλώσσα υπήρξε *lingua franca*, όπως επισημαίνει ο Samarin (1968, 622), για σχεδόν 800 χρόνια (300 π.χ – 500 μ.Χ) ως ελληνική κοινή. Όπως αποκαλύπτουν οι πάπυροι χρησιμοποιούνταν σε κάθε κοινωνικό επίπεδο, στην καθημερινή ζωή, από Αιγυπτίους, Πέρσες, Άραβες κ.α. Ανταγωνίστηκε με επιτυχία την αραμαϊκή, την άλλη μεγάλη *lingua franca* της αρχαιότητας. Η επιτυχία της προκάλεσε το γλωσσικό εξελληνισμό πολλών αλλόγλωσσων πληθυσμών. Δύσκολα την ανταγωνίστηκαν τα λατινικά στα χρόνια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Η πλατειά της διάχυση εξυπηρέτησε τη διάδοση της χριστιανικής θρησκείας. Για πρακτικούς λόγους λοιπόν έγινε γλώσσα της εκκλησίας.

Η ελληνική οργανώθηκε ιστορικά γύρω από το Αιγαίο πέλαγος και κάλυπτε τη νότια Βαλκανική, το αρχιπέλαγος και την Ανατολία¹. Σήμερα ομιλείται, κατά κύριο λόγο, στον ελλαδικό χώρο και αποτελεί μία από τις μικρές εθνικές γλώσσες (Pavlidou, 1991, 286), μία από τις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες (Καρυολαίμου, 1996, 203, Παπαρίζος, 1997), καθώς χρησιμοποιείται περίπου από 11.000.000 ανθρώπους. Επίσης δεν διαθέτει μία αδελφή γλώσσα. Τα ελληνικά ανήκουν στη μικρή ομάδα των γλωσσών εκείνων που, σύμφωνα με τον Trudgill (2001, 23), αποτελούν *Abstand* γλώσσες, έχουν δηλαδή ανεξάρτητη θέση λόγω γλωσσικής απόστασης από τις άλλες, και δεν είναι *Ausbau* γλώσσες, γλώσσες δηλαδή η αυτονομία των οποίων βασίζεται κυρίως σε πολιτιστικούς και πολιτικούς λόγους. Το μεγαλύτερο μέρος της ηπειρωτικής Ευρώπης καλύπτεται από διαλεκτικά συνεχή, που «αγκαλιάζουν» περισσότερες γλώσσες από μία². Η ελληνική γλώσσα λοιπόν ως

---

¹ Ένα σύνολο που σύμφωνα με τον Drettas (2007, 64) αντιστοιχούσε στη μέγιστη έκταση της βυζαντινής αυτοκρατορίας, όπως αυτή σταθεροποιήθηκε μετά την αραβική εξάπλωση στο ανατολικό τμήμα και την εγκατάσταση των Σλάβων στο δυτικό.

² Όπως το σκανδιναβικό, το φιννικό, το βορειοσλαβικό, το δυτικορωμανικό και το δυτικογερμανικό. Στην περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης το νοτιοσλαβικό περιλαμβάνει τις σλαβικές γλώσσες της πρώην Γιουγκοσλαβίας και της Βουλγαρίας (Trudgill, 2001, 23-24).

Abstand γλώσσα, μη συμμετέχουσα σε κάποιο πολυγλωσσικό διαλεκτικό συνεχές, αφενός μεν βρίσκεται σε δυσχερή θέση σε σύγκριση με άλλες Ausbau λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες αφετέρου δε προστατεύεται, με αυτόν τον τρόπο, στις χώρες εκείνες που αποτελεί μειονοτική γλώσσα.

Με τη λέξη «**θέση**» του τίτλου αποδίδεται ο όρος «status», ένας όρος στον οποίο εμπλέκονται διάφορες παράμετροι όπως η αριθμητική ισχύς, η νομική κατοχύρωση, η λειτουργικότητα κ.α. πολλές από τις οποίες είτε μόνες τους είτε σε συνδυασμούς, τις συναντούμε στο περιεχόμενο άλλων όρων (Παυλίδου, 1996). Στη συγκεκριμένη εργασία ο όρος χρησιμοποιείται σχετικά με τη διερεύνηση του επικοινωνιακού πεδίου της ελληνικής γλώσσας και της δυνατότητά της ή μη να διαθέτει ποιοτικό δείκτη ισχύος, να υιοθετείται δηλαδή και από χρήστες άλλων γλωσσών σε ποικίλους τομείς και δραστηριότητες (οικονομικές, πολιτικές, εκπαιδευτικές).

Με τον όρο «**Νοτιοανατολική Ευρώπη**» (ΝΑΕ) οριοθετείται ο εξεταζόμενος χώρος. Η χρήση του όρου αυτού ως γεωγραφικού προσδιορισμού αυξάνεται σταδιακά. Σε πολλές περιπτώσεις παρατηρείται διάσταση απόψεων για το ποιες χώρες εντάσσονται στον ανωτέρω όρο³ π.χ. περιλαμβάνονται χώρες της κεντρικής Ευρώπης όπως η Ουγγαρία ή χώρες ΚΑΚ όπως η Μολδαβία και η Ουκρανία ή ακόμα και η Κύπρος. Όπως λέει η Τζουμάκα (2005, 177) γενικά ο όρος αυτός αναφέρεται στις βαλκανικές χώρες με «ένα διευρυμένο προς ανατολάς περιεχόμενο». Χρησιμοποιείται κυρίως ως ευφημισμός με τον οποίο εξορκίζεται κάθε αρνητική σημασία της λέξης «Βαλκάνια». Ο όρος θεωρείται πιο κομψός και πιο αποδεκτός γιατί πολλοί Βαλκάνιοι απαρνούνται πλέον αυτή την ονομασία.⁴ Στην συγκεκριμένη μελέτη ακολουθείται ο ορισμός που έδωσε ο Iorga⁵. Σύμφωνα με τη θέση του ως χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης θεωρούνται οι χώρες των Βαλκανίων συν τη Ρουμανία. Συγκεκριμένα λοιπόν οι εξεταζόμενες χώρες είναι οι εξής:

---

³ Οι Kaplan και Baldauf (1997, 324-340) ως χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης θεωρούν τη Βουλγαρία, την Ελλάδα, τη FYROM, τη Ρουμανία και μερικώς τη Τουρκία. Την Αλβανία και τα υπόλοιπα διάδοχα κράτη της πρώην Γιουγκοσλαβίας τα εντάσσουν στη Νοτιοκεντρική Ευρώπη.

⁴ Περάκης. Σ. «Ευρωπαϊκή Ένωση και διεύρυνση: σύγκλιση ή απόκλιση;» στο Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών «Ανδρέας Παπανδρέου», 1998, *Διεθνές Συνέδριο «Διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Νοτιοανατολική Ευρώπη», Αθήνα 5-6 Δεκεμβρίου 1997, Ξενοδοχείο «CARAVEL DIVANI», 11.* Στο συγκεκριμένο συνέδριο ο Predrag Simic, Καθηγητής Πανεπιστημίου και Διευθυντής του Ινστιτούτου Διεθνούς Πολιτικής και Οικονομίας Σερβίας επισήμανε ότι ακόμα και ο τίτλος του συνεδρίου δεν περιείχε τον όρο Βαλκάνια, κάτι που ερμήνευσε ως φόβο που προκαλεί η αρνητική χροιά του και ακολούθως ευχήθηκε να ανακτηθεί η χαμένη αξιοπρέπεια της λέξης, *ό.π.*, 217.

⁵ Παρατίθεται στη Velkova (2007a, 246, υποσημείωση 35).

- Αλβανία
- Βοσνία και Ερζεγοβίνη
- Βουλγαρία
- FYROM
- Κροατία
- Μαυροβούνιο
- Ρουμανία
- Σερβία
- Σλοβενία
- Τουρκία (περιλαμβάνεται και το ασιατικό τμήμα)

Αξίζει να σημειωθεί ότι το Κόσοβο δεν εξετάζεται ως ανεξάρτητη χώρα, όμως ερευνήθηκε⁶.

Οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης έχουν κοινές ιστορικές καταβολές ως ανήκουσες κατά το παρελθόν στους ίδιους πολιτικούς σχηματισμούς, τη Ρωμαϊκή, τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, τη βυζαντινή κοινοπολιτεία κατά τον Obolensky⁷, και την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Πρόκειται για το χώρο που λειτούργησε «το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο» σύμφωνα με τον Iorga⁸. Πρόκειται για το χώρο που ο Ρήγας ονειρευόταν ως ενότητα, την «μία» και «αδιαίρετο» «Ελληνική Δημοκρατία» του⁹. Βεβαίως από τον 19^ο αιώνα ακολούθησε η εποχή των ανταγωνισμών των ανεξάρτητων εθνικών κρατών και το μοίρασμα της περιοχής ανάμεσα στα δύο αντίπαλα στρατόπεδα μεταπολεμικά.

⁶ Δεν βρέθηκαν στοιχεία για διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας. Όσον αφορά μεταφράσεις έργων ελληνικής λογοτεχνίας από την ελληνική γλώσσα στα αλβανικά βλ. σελ.225-226, υποσημείωση 244.

⁷ Στον όρο «Κοινοπολιτεία» ο Obolensky (1991) δεν εκφράζει θεσμικό χαρακτήρα. Αναφέρεται στη θεωρία που ήταν κοινά αποδεκτή στην Ανατολική Ευρώπη, στα μεσαιωνικά χρόνια, της μίας και μοναδικής χριστιανικής κοινότητας που κέντρο είχε την Κωνσταντινούπολη και που έξω από τα σύνορα της αυτοκρατορίας περιλάμβανε μια ιεραρχία κατώτερων εθνών που όφειλαν εκκλησιαστική, και σε κάποιο βαθμό και πολιτική, αφοσίωση προς το Βυζάντιο. Επίκεντρο της Κοινοπολιτείας συνιστούσε η Βαλκανική και σταδιακά περιέλαβε τη Ρωσία και τη Ρουμανία, η επιρροή της δε έφτανε ως την Κεντρική Ευρώπη.

⁸ Ο Iorga θεωρείται ο θεμελιωτής ενός ιστορικού ρεύματος που εκπροσωπείται κυρίως από τις εθνικές ιστορικές σχολές των Βαλκανίων, που θεωρούν ότι η περίοδος της Τουρκοκρατίας και ο ανατολικός μεσαίωνας συνιστούν, τουλάχιστον για τους λαούς της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, μια ενιαία μεγάλη περίοδο με ορισμένα γενικά χαρακτηριστικά που προσδιορίζονται από τη συνέχιση των πολιτικών και πολιτισμικών θεσμών της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας,, (Σβορώνος, 1985, 11).

⁹ Αναφέρεται στο πρώτο άρθρο του Συντάγματος του Ρήγα (Καραμπερόπουλος, 1994, 35, βλ. επίσης σελ. 144, υποσημείωση 126).

Μετά το 1990 οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης μετέχουν σε πρωτοβουλίες διακρατικής περιφερειακής συνεργασίας.¹⁰ Θέματα παιδείας και πολιτισμού άπτονται:

- του *Συμβουλίου Υπουργών Πολιτισμού ΝΑΕ* (συμμετέχουσες χώρες είναι η Ελλάδα, η Βοσνία - Ερζεγοβίνη, η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Σερβία, το Μαυροβούνιο, η Ρουμανία, η Τουρκία και η FYROM)
- της *Πρωτοβουλίας Αδριατικής και Ιονίου (ΠΑΙ)* (συμμετέχουσες χώρες είναι η Ελλάδα, η Αλβανία, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Ιταλία, η Κροατία, το Μαυροβούνιο, η Σλοβενία και η Σερβία) και
- της Ομάδας Εργασίας για τον Πολιτισμό του *Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου (ΟΣΕΠ)*¹¹

Η κατάρρευση του διπολικού συστήματος προσέφερε στην Ελλάδα ένα νέο ρόλο στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η Ελλάδα θεωρείται παράγων σταθερότητας στην περιοχή. Σύμφωνα με την Τζουμάκα (ό.π, 177-178) «αξιοποιώντας την διπλή της ταυτότητα ως χώρας που ανήκει στο θεσμικό σύστημα του ανεπτυγμένου δυτικού κόσμου αλλά και στο βαλκανικό περιβάλλον, προσπαθεί να συμβάλει στην ανασυγκρότηση (οικονομική και πολιτική) αυτών των χωρών και στην ενσωμάτωση τους στους δυτικούς θεσμούς. Για τον σκοπό αυτό αναπτύσσει έντονη διπλωματική¹² και ανθρωπιστική και παράλληλα επιχειρηματική¹³ δραστηριότητα».

¹⁰ Όπως το *σύμφωνο Σταθερότητας ΝΑΕ (ΣΣΝΑΕ)*, η *Πρωτοβουλία Συνεργασίας ΝΑΕ (SECI)* και η *Διαδικασία Συνεργασίας Χωρών ΝΑΕ (SEECF)* (Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Εξωτερικών όπως παραθέτονται στην ιστοσελίδα του <http://www.mfa.gr>, τελευταία επίσκεψη: 20/12/2008).

¹¹ Από τις εξεταζόμενες χώρες συμμετέχουν στον ανωτέρω Οργανισμό η Αλβανία, η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Σερβία, η Τουρκία και φυσικά η Ελλάδα. Οι υπόλοιπες χώρες-μέλη είναι η Αρμενία, το Αζερμπαϊτζάν, η Γεωργία, η Μολδαβία, η Ρωσία και η Ουκρανία, ό.π..

¹² Με τα κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης η Ελλάδα έχει υπογράψει Συμφωνίες Μορφωτικής Συνεργασίας και βάσει αυτών εκτελούνται μορφωτικά προγράμματα όπως:

ΧΩΡΑ	ΧΡΟΝΟΣ ΣΥΝΑΨΗΣ ΜΟΡΦΩΤΙΚΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΝΟΜΟΥ ΕΠΙΚΥΡΩΣΗΣ	ΧΡΟΝΟΣ ΙΣΧΥΟΣ ΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ
ΑΛΒΑΝΙΑ	4-11-1998	N.2829/2000	2003-2005
ΒΟΣΝΙΑ-ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	9-6-2003	N.3171/2004 (ΦΕΚ 192/Α/19.10.04)	
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	31-5-1973	N.474/76	2005-2007
ΚΡΟΑΤΙΑ	10-3-1995	N.2493/97	2004-2006
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	3-11-1995	N.2500/97	2004-2007
ΣΕΡΒΙΑ	18-6-1959	N.4003/59	2002-2004
ΣΛΟΒΕΝΙΑ	10-11-1993	N.2365/95	2001-2003

Πολιτικός στόχος της Ελλάδας είναι αφενός, η ενδυνάμωση των σχέσεων καλής γειτονίας και αφετέρου, η εμπέδωση της συνεργασίας σε όσον το δυνατόν περισσότερους τομείς μεταξύ των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Η Ελλάδα υποστήριζε κατά το παρελθόν και συνεχίζει να υποστηρίζει την ευρωπαϊκή προοπτική των κρατών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Από την 1-1-2007 εντάχθηκαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση η Βουλγαρία και η Ρουμανία. Με αυτό τον τρόπο η Ελλάδα

ΤΟΥΡΚΙΑ	ΑΡΧΙΚΗ 20-4-1951 ΝΕΑ 4-2-2000	Ν.Δ.2073/52 Ν.2929/2001 ΦΕΚ/Α'142/2001	2001-2004 2007-2010
FYROM	ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΥΟΡΚΗΣ (INTERIM) 13-9-1995	1995	

(Από στοιχεία της Δ/σης Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ).

¹³ Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Εξωτερικών (ό.π):

- Η Ελλάδα κατατάσσεται στην πρώτη θέση μεταξύ των ξένων επενδυτών στην Αλβανία. Πρώτη θέση κατέχει η Ελλάδα επίσης στο FYROM την περίοδο των 11 τελευταίων ετών.
- Στη Βουλγαρία τα ελληνικά κεφάλαια κατά την περίοδο 1992-2004 καταλαμβάνουν τη δεύτερη θέση μεταξύ των ξένων άμεσων επενδύσεων. Οι ενεργές ελληνικές επιχειρήσεις ανέρχονται σε 1.500 και έχουν δημιουργήσει πολλές χιλιάδες θέσεων εργασίας. Κυριότεροι τομείς ελληνικών επενδύσεων είναι οι υπηρεσίες (τράπεζες, τηλεπικοινωνίες), η βιομηχανία (κλωστοϋφαντουργία, τσιμέντα, χαλυβουργία, υαλουργία, τρόφιμα).
- Στη Ρουμανία σύμφωνα με επίσημα ρουμανικά στοιχεία, η χώρα μας κατέχει την 9^η θέση μεταξύ των ξένων επενδυτών στην Ρουμανία με 3164 επιχειρήσεις. Σύμφωνα με ορθότερες εκτιμήσεις, η Ελλάδα κατατάσσεται μεταξύ των τριών πρώτων ξένων επενδυτών.
- Η Ελλάδα ανήκει επίσης στους κυριότερους εμπορικούς εταίρους της Σερβίας. Σημειώνεται η παρουσία 150 μικτών ελληνο-σερβικών εταιριών, καθώς και 120 αμιγώς ελληνικών, στις οποίες απασχολούνται περίπου 25.000 εργαζόμενοι. Πρόκειται για επενδύσεις σε όλους τους τομείς, ιδιαίτερα στη βιομηχανία και στις τράπεζες. Άλλωστε η Ελλάδα αποτελεί επίσης το δημοφιλέστερο προορισμό για τους Σέρβους.
- Η χώρα μας βρίσκεται μεταξύ των κορυφαίων επενδυτών και στο Μαυροβούνιο.
- Οι ελληνικές επενδύσεις κατέχουν την έβδομη θέση μεταξύ των ξένων επενδυτών στην Βοσνία- Ερζεγοβίνη.
- Σημαντική αύξηση των Ελληνικών επενδύσεων έχει παρατηρηθεί τα τελευταία έξι-επτά χρόνια και στην Τουρκία. Επιπρόσθετα η Ελλάδα κατατάσσεται στην τέταρτη θέση χωρών των οποίων οι πολίτες επισκέπτονται την Τουρκία.
- Τέλος σε χαμηλά επίπεδα βρίσκεται η ελληνική επενδυτική παρουσία στην Κροατία και την Σλοβενία.

Ένας από τους λόγους που καθιστούν την Ελλάδα ελκυστικό χώρο για επενδύσεις είναι, μεταξύ άλλων, η εύκολη πρόσβαση στις σημαντικές αναδυόμενες αγορές των Βαλκανίων, όπου είναι παντού εγκατεστημένες ελληνικές εταιρείες.

Έχοντας καταστεί η Ελλάδα στο χώρο των Βαλκανίων μία από τις πρώτες επενδυτικές δυνάμεις στις περισσότερες χώρες της χερσονήσου, έχει αρχίσει την υλοποίηση ενός σημαντικού σχεδίου διμερούς οικονομικής βοήθειας. Στο πλαίσιο αυτό, καταρτίστηκε το Ελληνικό Σχέδιο για την Οικονομική Ανασυγκρότηση των Βαλκανίων – ΕΣΟΑΒ για την περίοδο 2002-2006 (Ν. 2996/2002) το οποίο παρατάθηκε ως το 2011. Το σχέδιο αυτό, συνολικού ύψους 550 εκατ. Ευρώ, αποσκοπεί στην πραγματοποίηση μεγάλων έργων υποδομής και στην ενδυνάμωση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας και συνεργασίας μεταξύ των χωρών της περιοχής μας (περιλαμβάνει την Αλβανία, την Βοσνία-Ερζεγοβίνη, την Βουλγαρία, το Μαυροβούνιο, την FYROM, την Ρουμανία και την Σερβία). Οι επτά χώρες-λήπτριες αποτελούν όχι μόνο εμπορικούς εταίρους της χώρας αλλά, συχνά και οδούς επικοινωνίας που συνδέουν την Ελλάδα με την υπόλοιπη Ευρώπη και την ευρύτερη αγορά της. Η Ελλάδα λόγω της γεωπολιτικής της θέσης έχει την δυνατότητα να λειτουργήσει ως κόμβος επικοινωνίας.

απέκτησε νέα χερσαία σύνορα με τα κράτη - μέλη της Ένωσης. Πρέπει να επισημανθεί ακόμη η ύπαρξη αναγνωρισμένων ελληνικών μειονοτικών πληθυσμών¹⁴ στην Αλβανία, την Ρουμανία και την Τουρκία.

Ο χρόνος εστίασης της μελέτης προσδιορίζεται «**μετά το 1990**». Τίθεται αυτό το έτος, η αρχή της τελευταίας δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα, ως ορόσημο μιας νέας εποχής¹⁵. Την εποχή της παγκοσμιοποίησης και της νέας τάξης πραγμάτων, μια μεταβιομηχανική εποχή όπου η γνώση και η πληροφορία δεσπάζουν. Μια εποχή κατά την οποία κυριαρχεί μια νέα οικονομία σε παγκόσμια κλίμακα που μπορεί να χαρακτηριστεί ως πληροφοριακή, παγκοσμιοποιημένη και δικτυακή. Ένας κόσμος ραγδαίων αλλαγών σε πολλά επίπεδα και όχι μόνο στην οικονομία, με την κυριαρχία του καπιταλισμού, και στην πολιτική με τη νίκη της δυτικής φιλελεύθερης δημοκρατίας. Μια εποχή όπου είναι καταφανής η διάχυση της αγγλικής γλώσσας, σ' όλα τα μήκη και τα πλάτη της γης, ενώ αντίθετα εξυμνείται, «μυθοποιείται»¹⁶ η πολυγλωσσία.

---

¹⁴ Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Εξωτερικών (ό.π.) υπάρχουν περί τους 6.500 ομογενείς σε ολόκληρη τη Ρουμανία ενώ σαφώς λιγότεροι από 5.000 ομογενείς έχουν απομείνει στην Τουρκία. Δεν υπάρχουν, δυστυχώς ακριβή στατιστικά στοιχεία για το μέγεθος τη μειονότητας στην Αλβανία. Πάντως ενώ ο ελληνικής καταγωγής πληθυσμός, σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στο Συνέδριο των Παρισίων το 1919 υπολογιζόταν στις 120.000, η τελευταία απογραφή επί κομμουνιστικού καθεστώτος το 1989 τους ανέβαζε σε 60.000 μόνον, αν και ο συνολικός πληθυσμός της Αλβανίας τριπλασιάστηκε κατά το ίδιο χρονικό διάστημα. Στην τελευταία απογραφή του 2001 δεν συμμετείχε η Εθνική Ελληνική Μειονότητα, επειδή δεν συμπεριελήφθη ερώτημα για την εθνική καταγωγή.

Στην Βουλγαρία επίσης ο αριθμός των ατόμων ελληνικής καταγωγής και ιθαγένειας ανέρχεται σε περίπου 28.500. Ο αριθμός περιλαμβάνει κατά προσέγγιση 15.000 Σαρακατσάνους, 2.500 πρώην πολιτικούς πρόσφυγες, 8.000 «Παλαιούς Έλληνες», 2.000 φοιτητές και 1.000 επιχειρηματίες και μέλη των οικογενειών τους.

¹⁵ Έπειτα του 1989, του έτους «απελευθέρωσης» της ανατολικής Ευρώπης: πτώση κομμουνιστικών καθεστώτων και ανάδειξη δημοκρατικά εκλεγμένων κυβερνήσεων των δορυφόρων χωρών της Σοβιετικής Ένωσης- πτώση τείχους Βερολίνου στις 9 Νοεμβρίου-αιματηρή εξέγερση στη Ρουμανία κατά του καθεστώτος Τσαουσέσκου τον Δεκέμβριο. Ταυτόχρονα προηγείται του 1991, έτους διάλυσης της Ε.Σ.Σ.Δ., του Συμβουλίου Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας (COMECON), του Συμφώνου της Βαρσοβίας αλλά και της Γιουγκοσλαβίας (ομοσπονδίας έξι αυτόνομων δημοκρατιών). Τον ίδιο χρόνο μεταβαίνει ακόμα και η Αλβανία σε πολυκομματικό πολιτικό σύστημα. Από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας προέκυψαν αμέσως πέντε νέα εθνικά κράτη: η Σλοβενία και η Κροατία το 1991 ενώ το 1992 η Βοσνία και Ερζεγοβίνη, η FYROM και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (δηλαδή η Σερβία και το Μαυροβούνιο. Η Ομοσπονδία τους ανασυντάχθηκε το 2002 για να διαλυθεί στη συνέχεια το 2006 με την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του Μαυροβουνίου). Η γεωστρατηγική κατάσταση λοιπόν της περιοχής άλλαξε άρδην αν αναλογιστούμε ότι την περίοδο του ψυχρού πολέμου η περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης ήταν μοιρασμένη ανάμεσα στο NATO (Ελλάδα, Τουρκία) και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας (Βουλγαρία, Ρουμανία) ενώ μια χώρα της περιοχής ήταν επικεφαλής του κινήματος των Αδεσμεύτων (Γιουγκοσλαβία) και μια άλλη δεν ήταν ενταγμένη σε καμιά στρατιωτική συμμαχία (Αλβανία).

¹⁶ Όπως υποστηρίζει ο Χρηστίδης (2001) στο πλαίσιο της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας της ελεύθερης αγοράς, που συρρικνώνει τις γλώσσες σε απλά εργαλεία επικοινωνίας, μυθοποιείται η πολυγλωσσία με τον υπερεθνικό λόγο της ενώ στην πραγματικότητα αποτελεί ένα βασικό συστατικό της νέας ευρύτατης επιχειρούμενης ομογενοποίησης. Θυμίζει τις διαδικασίες εκείνες που οδήγησαν

Η πολιτική γλωσσικής διάχυσης είναι ταυτόσημη με την πολιτική γλωσσικής διάδοσης. Στην αγγλόφωνη βιβλιογραφία απαντάται περισσότερο ο όρος «**language spread policy**» ενώ σπανιότερα ο όρος «**language diffusion policy**». Οι δύο όροι μεταφράζονται στα ελληνικά ως διάδοση, διάχυση ή και εξάπλωση¹⁷. Αν και στο κείμενο αναφέρομαι ως επί το πλείστον σε «γλωσσική διάδοση» και «πολιτική γλωσσικής διάδοσης», με την έννοια της γνωστοποίησης της γλώσσας σε ευρεία κλίμακα, στον τίτλο της εργασίας προτίμησα να χρησιμοποιήσω τον όρο «**διάχυση**». Γιατί ο τελευταίος όρος εκφράζει το διασκορπισμό προς όλες τις κατευθύνσεις, που είναι και το ευκαίριο για την ελληνική γλώσσα.

Η πολιτική γλωσσικής διάχυσης ή διάδοσης συνιστά σύμφωνα με τον Nahir (2003, 431-432, βλ. σελ. 38) έναν από τους εξειδικευμένους μακροεπίπεδους στόχους γλωσσικού προγραμματισμού. Σύμφωνα με τον Ammon (1997, 51, βλ. σελ. 38-39) αναφέρεται σε εκείνη τη γλωσσική πολιτική «που θέτει ως στόχο τη διάδοση μιας συγκεκριμένης γλώσσας, ή μερικές φορές ενός συνόλου γλωσσών, είτε σε νέους ομιλητές είτε σε νέες περιοχές». Αποτελεί μέρος της εθνικής γλωσσικής πολιτικής (βλ. σελ 40) και βασικό συστατικό της εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής (βλ. σελ 39).

Με τον όρο «**ελληνική πολιτική γλωσσικής διάχυσης**» στη συγκεκριμένη εργασία εννοείται η γλωσσική πολιτική που ασκείται από ελληνικούς φορείς με στόχο τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας (στη Νοτιοανατολική Ευρώπη) μέσω της αύξησης των πολιτών των χωρών (της) που μαθαίνουν και μιλούν ελληνικά.

Η **Γλωσσική πολιτική (language policy)** αναφέρεται σε δέσμη δράσεων διαχείρισης των γλωσσικών πόρων ενός έθνους. Σύμφωνα με τους Kaplan-Baldauf (1997, xi) πρόκειται για «ένα σώμα ιδεών, νόμων, ρυθμίσεων, κανόνων και πρακτικών που σκοπεύει να πετύχει τη σχεδιασμένη γλωσσική αλλαγή στην κοινωνία, ομάδα ή σύστημα». Η γλωσσική πολιτική μπορεί να πραγματοποιηθεί σε διάφορα επίπεδα, από τα πολύ επίσημα έγγραφα γλωσσικού προγραμματισμού και δηλώσεων μέχρι τις άτυπες δηλώσεις της πρόθεσης (π.χ. ο λόγος της γλώσσας, της

στην δημιουργία του γλωσσικά και πολιτιστικά ομογενοποιημένου πολίτη των εθνικών κρατών που συνοδεύεται από την μυθοποίηση της μητρικής γλώσσας, της μονογλωσσίας.

¹⁷ Παραδείγματος χάριν ο Βλαχόπουλος μεταφράζοντας το άρθρο του Phillipson (1999) από τα αγγλικά αποδίδει τον όρο «diffusion» ως διάχυση ενώ αντίστοιχα τον όρο «spread» ως «διάδοση». Ο Κυριαζόπουλος μεταφράζοντας άρθρο του Truchot (1999) από τα γαλλικά αποδίδει αντίστοιχα τον όρο «diffusion» σε διάδοση.

πολιτικής και της κοινωνίας) που με πρώτη ματιά μπορεί να μην φαίνονται ως γλωσσικές πολιτικές.

Ο γλωσσικός προγραμματισμός (language planning) συνιστά δραστηριότητα περισσότερο ορατή. Πρόκειται για ένα νέο σχετικά επιστημονικό κλάδο- άρχισε να αναπτύσσεται τη δεκαετία του '60- ο οποίος αναφέρεται στον τομέα της εφαρμοσμένης κοινωνιογλωσσολογίας (που μελετά τις κοινωνικές δυνάμεις που επηρεάζουν την γλωσσική αλλαγή και τα είδη της αλλαγής που κινητοποιούνται από τις κοινωνικές δυνάμεις). Σύμφωνα με τον Cooper (1989, 45) «ο γλωσσικός προγραμματισμός αναφέρεται στις σκόπιμες προσπάθειες να επηρεασθεί η συμπεριφορά των άλλων σε σχέση με την πρόσκτηση, τη δομή ή τη λειτουργική κατανομή των γλωσσικών τους κωδίκων». Τείνει να μην είναι καθαρά θεωρητικός αλλά εν είδει γλωσσικής μηχανικής δίνει διεπιστημονικές λύσεις σε άμεσα πρακτικά προβλήματα σε παγκόσμιο επίπεδο. Σε κυβερνητικό επίπεδο ο γλωσσικός προγραμματισμός παίρνει τη μορφή της γλωσσικής πολιτικής.

Σκοπός της μεταπτυχιακής αυτής εργασίας είναι αφ' ενός μεν να διερευνηθεί η θέση της ελληνικής γλώσσας, αναφορικά με τη διάθεση για ελληνομάθεια, στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, στα ανωτέρω δέκα βαλκανικά κράτη που την απαρτίζουν (βλ. σελ. 8-9), αφ' ετέρου δε να διερευνηθεί η ανταπόκριση του ελληνικού κράτους εφαρμόζοντας πολιτική γλωσσικής διάδοσης, αυτόν τον εξειδικευμένο μακροεπίπεδο στόχο γλωσσικού προγραμματισμού στο πλαίσιο της γλωσσικής πολιτικής του.

Πρώτος και κύριος λοιπόν προς διερεύνηση στόχος είναι αν η ελληνική, μολοντί μπορεί να θεωρηθεί ως ασθενής σε διεθνές αλλά και σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όντας μια από τις μικρές εθνικές γλώσσες, μία από τις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες (βλ. σελ. 7), διευρύνει το επικοινωνιακό της πεδίο στις πρώην ανατολικές χώρες. Δεύτερος δε προς διερεύνηση στόχος αποτελεί η διαχείριση αυτού του θέματος από την ελληνική πολιτεία και οι γενικότερες ενέργειές της για τη στήριξη της ελληνικής γλώσσας στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Τα **βασικά ερωτήματα** που τέθηκαν αφορούν:

- Την ύπαρξη ελληνικής πολιτικής γλωσσικής διάδοσης και συγκεκριμένα των φορέων που την ασκούν, προγραμμάτων που εφαρμόζονται καθώς και συντονισμού μεταξύ των φορέων.

- Τη δυνατότητα συναγωγής συμπερασμάτων από τις αντίστοιχα εφαρμοζόμενες πολιτικές γλωσσικής διάδοσης των ισχυρών ευρωπαϊκών γλωσσών.
- Την επαλήθευση της υπόθεσης για αυξημένη διάθεση εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης μετά το 1990.
- Την ύπαρξη αντίστοιχου ενδιαφέροντος για μελέτη μεταφρασμένου ελληνικού λογοτεχνικού βιβλίου στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης μετά το 1990.
- Τη συνειδητοποίηση από τους αρμόδιους ελληνικούς φορείς αυτής της διάθεσης για εκμάθηση της ελληνικής και του ενδιαφέροντος για το μεταφρασμένο ελληνικό βιβλίο στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, και την ανταπόκριση ή μη των ελληνικών φορέων με την εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων ή την προσαρμογή νεωτέρων.

Κατά κύριο λόγο εξετάζονται οι νεοελληνικές σπουδές και γενικότερα η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στα συγκεκριμένα βαλκανικά κράτη, το ενδιαφέρον δηλαδή για τη σύγχρονη μορφή της ελληνικής γλώσσας όπως αποτυπώνεται στις βαθμίδες της εκπαίδευσης χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης

Στο πλαίσιο της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης θα γίνει αναφορά όμως και στη μειονοτική εκπαίδευση των ομογενών στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Γίνεται δε και ιστορική αναδρομή στη παρουσία της ελληνικής γλώσσας και παιδείας στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης από τα μεταβυζαντινά χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας στην περιοχή μέχρι το 1990.

Επισημαίνεται ότι η παρούσα εργασία εξετάζει πολιτικές και όχι θέματα γλωσσολογικής υφής, όπως δηλαδή η δυνατότητα ή μη διεθνοποίησης της ελληνικής. Διευκρινίζεται επίσης ότι αφορά την εξωτερική πολιτική γλωσσικής διάδοσης. Βεβαίως σκιαγράφονται και προγράμματα εσωτερικής γλωσσικής διάδοσης όταν εξετάζονται φορείς που ασκούν και τις δύο αυτές μορφές της εν λόγω γλωσσικής πολιτικής όπως το ΥΠΕΠΘ.

Όσον αφορά τη **μεθοδολογία** χρησιμοποιούνται θεωρητικά εργαλεία και έννοιες μέσα στο πλαίσιο της θεωρίας της γλωσσικής πολιτικής και του γλωσσικού προγραμματισμού, σύμφωνα κυρίως με τις μελέτες των Cooper (1989), Kaplan-Baldauf (1997), Nahir (2003) και Ammon (1997).

Αξίζει να σημειωθεί η ελάχιστη βιβλιογραφία που αναφέρεται στην καθαυτό πολιτική γλωσσικής διάδοσης, κυρίως της δεκαετίας του '90 και παλαιότερα, η οποία ήταν και πολύ δύσκολο να συλλεχθεί-κατεξοχήν επιτεύχθηκε μέσω διαδανεισμού της Βιβλιοθήκης της Παντείου από το εξωτερικό. Το γεγονός αυτό αποδίδεται από τον Ammon (ό.π., 52, βλ. σελ. 40) στην αρνητική διάθεση για διερεύνηση και κριτική από τους δυνητικούς ερευνητές που είναι συνήθως αυτοί που την εφαρμόζουν.

Ερευνήθηκαν παράλληλα και πρωτογενείς πηγές όπως νόμοι, έγγραφα και προγράμματα των σχετικών υπουργείων και συναφών φορέων και υπηρεσιών, κυρίως ελληνικών, αλλά όπου ήταν δυνατόν όμως και των εξεταζόμενων χωρών, όπως το διάταγμα του Ρουμανικού Υπουργείου Παιδείας και Έρευνας σχετικά με την αποδοχή εκπαιδευτικών από την Ελλάδα (βλ. Παράρτημα Β.VII.2.). Η δεξαμενή μελέτης γι' αυτές τις πρωτογενείς πηγές κατά κύριο λόγο ήταν το Τμήμα Διακρατικών Σχέσεων της Διεύθυνσης Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ.

Η έλλειψη επαρκούς χρόνου σε συνδυασμό με οικογενειακές υποχρεώσεις αλλά και η μακρινή απόσταση όπως και η διακρατική ποικιλότητα εμπόδισαν τη διεξαγωγή επιτόπιας έρευνας στα ίδια τα κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Μεγάλο μέρος των πληροφοριών προέρχονται από την προσωπική τηλεφωνική επαφή, που συνοδεύτηκε με τη σχετική αλληλογραφία είτε μέσω e-mail είτε μέσω fax, τόσο με τις ελληνικές πρεσβείες στις χώρες της περιοχής όσο και με το Γραφείο Συντονιστή Εκπαίδευσης στις χώρες ΚΑΚ-ΚΑΕ στη Μαριούπολη. Σε κάποιες περιπτώσεις που έπρεπε να διαφωτιστούν λεπτομέρειες υπήρξε επικοινωνία και με Έλληνες δασκάλους (στην Αλβανία, τη Ρουμανία και το Μαυροβούνιο). Αν και τεχνικά η τηλεφωνική και ηλεκτρονική επικοινωνία σε πολλές περιπτώσεις ήταν προβληματική, η εξυπηρέτηση ήταν υποδειγματική. Η αρνητική διαπίστωση ήταν ότι πολλές φορές οι πρεσβείες είχαν άγνοια π.χ. για την επαλήθευση στοιχείων που βρίσκονταν στη βιβλιογραφία. Μεγάλο μέρος της έρευνας έγινε μέσω του διαδικτύου, κυρίως όσον αφορά προγράμματα μαθημάτων ελληνικής γλώσσας που προσφέρονται σε πανεπιστήμια της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Μέσω του διαδικτύου, μελετήθηκαν επίσης προγράμματα ελληνικών φορέων.

Επιπρόσθετα καταρτίστηκαν ερωτηματολόγια κοινωνιολογικού, μεθοδολογικά, τύπου για χρήση εμπειρικής έρευνας ως προς την ανάλυση γλωσσικής πολιτικής. Συγκεκριμένα μέσω του διαδικτύου απεστάλη ερωτηματολόγιο σε καθηγητές ελληνικής γλώσσας σε πανεπιστήμια της περιοχής με σκοπό τη διεξαγωγή ηλεκτρονικών ημιδομημένων συνεντεύξεων. Το εγχείρημα είχε ως σκοπό τη

συλλογή πληροφοριών σχετικά με το Τμήμα / Έδρα νεοελληνικής γλώσσας, τη θέση της νεοελληνικής στη χώρα, τα κίνητρα των φοιτητών, την εικόνα τους για την Ελλάδα, την επαγγελματική τους αποκατάσταση, το ενδιαφέρον για τη μεταφρασμένη ελληνική λογοτεχνία, τις προσδοκίες τους. Δυστυχώς από τα οκτώ ερωτηματολόγια που απεστάλησαν απαντήθηκαν μόνο τα δύο από τις αποσπασμένες φιλολόγους στα Πανεπιστήμια του Ζάγκρεμπ και της Λιουμπλιάνας (βλ. Παραρτήματα Β.Π.1.-2.).

Έγιναν επίσης τέσσερις ημιδομημένες συνεντεύξεις με εκπροσώπους ελληνικών φορέων που ασχολούνται με τη γλωσσική διάδοση και συγκεκριμένα του ΥΠΠΟ, του ΥΠΕΠΘ, του ΕΠΙ και του ΥΠΕΞ (βλ. Παραρτήματα Α.Ι.1-4), με σκοπό την πληρέστερη ενημέρωση για τα προγράμματα που υλοποιούνται και γενικότερα για τη φιλοσοφία της εφαρμοζόμενης πολιτικής τους με ερωτήματα όχι μόνο σχετικά με την εκμάθηση της ελληνικής στη Νοτιοανατολική Ευρώπη αλλά και με το συντονισμό, τα οικονομικά, την αποτελεσματικότητα, την έρευνα και τις προσδοκίες τους. Η συνέντευξη έγινε χωρίς μικρόφωνο και ευελπιστώ ότι αποδίδω, όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστα τις απαντήσεις. Δυστυχώς, για πρακτικούς λόγους, δεν μπόρεσαν να γίνουν και άλλες συνεντεύξεις που είχαν προγραμματιστεί

Σχετικά με την εξέταση της μεταφρασμένης ελληνικής λογοτεχνίας στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης εκτός από τη λιγοστή βιβλιογραφία μελετήθηκε και το αρχείο μεταφρασμένων ελληνικών βιβλίων από την Τράπεζα δεδομένων του ΕΚΕΒΙ. Στις γλώσσες μάλιστα για τις οποίες δεν βρέθηκε βιβλιογραφία, όπως τα αλβανικά, τα σλαβομακεδονικά και τα σλοβενικά, δόθηκε μεγαλύτερη έμφαση σε αυτή τη μοναδική πηγή πληροφοριών. Το *terminus ante quem* της έρευνας στο αρχείο ήταν στις 3/10/2008.

Όσον αφορά τη **δομή** η εργασία διαρθρώνεται σε τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο αναπτύσσεται το θεωρητικό πλαίσιο, μελετάται δηλαδή η γλωσσική διάδοση και οι παράγοντες που την επηρεάζουν, διερευνάται η σχέση της με τη γλωσσική μετατόπιση / γλωσσική διατήρηση και με τη γλωσσική τυποποίηση, εξετάζονται οι γλώσσες ευρείας επικοινωνίας (*lingua francas*) ως ο ένας πόλος της κλίμακας της γλωσσικής συμπεριφοράς, εκτίθενται οι θεωρητικές έννοιες ανισότητας των γλωσσών στο πλαίσιο του γλωσσικού ηγεμονισμού καθώς οι ηγεμονικές πρακτικές της διδασκαλίας των ισχυρών γλωσσών. Μελετάται επίσης η εφαρμοζόμενη πολιτική γλωσσικής διάδοσης (ή διάχυσης) και η σχέση της με τη μετάφραση. Εξετάζονται ακόμα οι πολιτικές γλωσσικής διάδοσης των πέντε ισχυρών

ευρωπαϊκών γλωσσών (αγγλικής, γαλλικής, γερμανικής, ιταλικής και ισπανικής) που έχουν διάδοση στην Ελλάδα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο μελετάται η ελληνική πολιτική γλωσσικής διάδοσης και ειδικότερα προς τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Ερευνώνται λοιπόν σχετικά προγράμματα ανά φορέα. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζεται η ελληνική γλωσσική πολιτική σε σχέση με τη γεωπολιτική θέση της Ελλάδας, η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό και οι νεοελληνικές σπουδές. Σε Πίνακα στο τέλος του κεφαλαίου επιχειρείται η αποτύπωση των προγραμμάτων εξωτερικής αλλά και εσωτερικής πολιτικής γλωσσικής διάδοσης καθώς και προώθησης του μεταφρασμένου ελληνικού βιβλίου στο εξωτερικό.

Το τρίτο κεφάλαιο είναι τριμερές. Στο πρώτο μέρος γίνεται μια ιστορική αναδρομή για τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας και παιδείας από τα χρόνια της άλωσης μέχρι το 1990. Στο δεύτερο μέρος εκτίθενται στοιχεία από τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης που αφορούν την εκμάθηση της ελληνικής τόσο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση αυτών των χωρών όσο και στις προπανεπιστημιακές βαθμίδες. Εξετάζεται επίσης η ύπαρξη συλλόγων ελληνικού ενδιαφέροντος όπως και εταιρειών νεοελληνικών σπουδών και μελετάται η διδακτική της ελληνικής ως ξένης γλώσσας όπου υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία. Σε Πίνακα στο τέλος αυτού του μέρους παρουσιάζονται οι ελληνικές παρεμβάσεις στο πλαίσιο άσκησης εξωτερικής γλωσσικής πολιτικής διάδοσης. Στο τρίτο μέρος εξετάζεται η μεταφρασμένη ελληνική λογοτεχνία στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Στο τέταρτο κεφάλαιο εκτίθενται τα γενικά συμπεράσματα της εργασίας. Επισημαίνεται ότι, για την επίτευξη πληρέστερης σύνθεσης, συμπεράσματα παρουσιάζονται και στο τέλος κάθε ενότητας (των δύο πρώτων κεφαλαίων όπως και των τριών μερών του τρίτου κεφαλαίου).

Τέλος επιχειρείται η χαρτογράφηση της διδασκαλίας και παρουσίας της ελληνικής στη Νοτιοανατολική Ευρώπη με την αποτύπωση σε χάρτη των Τμημάτων Νεοελληνικών Σπουδών, της διδασκαλίας της νεοελληνικής σε σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, των Σχολείων Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας του ΓΕΕΘΑ, των Γραφείων (Συντονιστών) Εκπαίδευσης Εξωτερικού, της διδασκαλίας της νεοελληνικής στην προπανεπιστημιακή εκπαίδευση όπως και σε πολιτιστικά κέντρα, ελεύθερες σχολές και ιδιωτικά φροντιστήρια, των Εστιών του ΕΠΙ, των Εταιρειών Νεοελληνικών Σπουδών καθώς και πολιτιστικών συλλόγων ελληνικού ενδιαφέροντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ

1.1

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΑΔΟΣΗ

Είναι αναντίρρητο ιστορικό γεγονός ότι οι γλώσσες γεννιούνται και πεθαίνουν, διέρχονται περιόδους ακμής και παρακμής. Η φυσική αυτή πορεία των γλωσσών παρατηρείται από την αυγή της ιστορίας, στις μέρες μας όμως αφενός οι άνθρωποι φαίνεται να συνειδητοποιούν περισσότερο από ποτέ τη σημασία της γλώσσας στην καθημερινή ζωή αφετέρου δε τα σύγχρονα κράτη έχουν πλέον τα μέσα και τις δυνατότητες να εξετάζουν και να καταγράφουν γλωσσικά ζητήματα. που μέχρι τώρα έμεναν ανεξιχνίαστα.

Οι εκτιμήσεις σχετικά με τον αριθμό των ομιλούμενων σήμερα γλωσσών ποικίλλει. Ο Wardhaugh (1987, 1) θεωρεί ότι ο αριθμός αυτός ανέρχεται σε περίπου 5.000 γλώσσες. Εξ αυτών πολύ λίγες γλώσσες μπορούν να χαρακτηριστούν ισχυρές αναφορικά με τον αριθμό των ανθρώπων που τις μιλούν: Το 45% του παγκόσμιου πληθυσμού χρησιμοποιεί πέντε γλώσσες. Οι γλώσσες αυτές είναι τα Κινέζικα, τα Αγγλικά, τα Ισπανικά, τα Ρωσικά και τα Χίντι. Συνολικά, κατά τον Wardhaugh (ό.π.), μία δωδεκάδα γλωσσών ομιλείται από το 60% του παγκοσμίου πληθυσμού, 25 γλώσσες από το 75% και περίπου 100 γλώσσες από το 95% των ανθρώπων παγκοσμίως. Αν δεχτούμε τον ισχυρισμό ότι οι ομιλούμενες γλώσσες είναι περί τις 5.000, αυτό σημαίνει ότι οι 4.900 γλώσσες ομιλούνται μόνο από ένα 5%. Μπορεί κανείς, βάσει των παραπάνω αριθμών να συνάγει ότι κάποιες γλώσσες ακμάζουν και διαδίδονται, ενώ άλλες υποχωρούν και παρακμάζουν.

Όλες οι γλώσσες αλλάζουν. Κάποιες από αυτές διαδίδονται, μερικές διατηρούνται και άλλες υποχωρούν. Η γλωσσική διάδοση σχετίζεται λοιπόν άμεσα με τη μελέτη της *γλωσσικής αλλαγής (language change)* Ο Cooper (1982, 6-7) επισημαίνει ότι η γλωσσική διάδοση, η οποία συνεπάγεται γλωσσική επαφή σε γρήγορους ρυθμούς, επιφέρει τη γλωσσική αλλαγή. Ορίζει δε τη *γλωσσική διάδοση (language spread)* ως «μία αύξηση, συν τω χρόνω, στον αριθμό του επικοινωνιακού δικτύου το οποίο υιοθετεί μία συγκεκριμένη γλώσσα ή μία γλωσσική ποικιλία, προκρινόμενου να καλύψει μία συγκεκριμένη επικοινωνιακή λειτουργία» (ό.π., 6). Κατά τον Lieberson (1982, 37), η γλωσσική διάδοση δεν αποτελεί τίποτα παραπάνω από μία ανακατάταξη στην υπάρχουσα μορφή της γλωσσικής απόκτησης και χρήσης.

Ο Widdowson (1988) εξετάζει τη γλωσσική διάδοση ως μία λειτουργία που επιφέρει αλλαγές στα συνήθη μοντέλα χρήσης. Αυτά τα μοντέλα, η καθεστηκία τάξη, αποτελούν την υλοποίηση γλωσσικών πόρων, οι οποίοι είναι εγκεκριμένοι από σύμβαση και συνήθεια. Οι αλλαγές όμως στα κυρίαρχα πολιτιστικά πρότυπα θα οδηγήσουν σε νέες υλοποιήσεις αυτών των γλωσσικών πόρων. Η διάδοση μίας γλώσσας έξω από τα συμβατικά δεσμά της και μέσα σε μία νέα περιοχή και σε άλλους, εγκατεστημένους από πριν, τρόπους χρήσης συχνά προκαλεί σύγκρουση με την υπό απειλή γλωσσική καθεστηκία τάξη. Η γλωσσική διάδοση λοιπόν είναι μία δύναμη διασπαστική επιρροή, για καλό ή για κακό. Η γλωσσική διάδοση, κατά τον Widdowson, επιδρά σε δύο επίπεδα, το κοινωνιογλωσσικό και το λογοτεχνικό. Η διάδοση της γλώσσας μέσω συγκεκριμένων μοντέλων χρήσης ενδέχεται να απειλήσει την κοινωνική σταθερότητα, διότι τα μοντέλα αυτά έρχονται σε σύγκρουση με τα προϋπάρχοντα μοντέλα χρήσης.

Η διάδοση όμως στη λογοτεχνία δεν έχει το ίδιο αποτέλεσμα, γιατί η εναλλακτική πραγματικότητα, που εκφράζεται μέσω της λογοτεχνίας, υπάρχει μόνο σε ένα ξεχωριστό, οντολογικό επίπεδο, πάντοτε μακριά από και παράλληλα προς τον πραγματικό κόσμο. Από αυτήν την άποψη, η διάδοση μίας γλώσσας -παραδείγματος χάριν των Αγγλικών- μέσω της λογοτεχνικής δραστηριότητας είναι λιγότερο προβληματική από τη διάδοσή της μέσω της εκπαίδευσης και άλλων κοινωνικών θεσμών, καθώς επιτρέπει την εξάσκηση στη διγλωσσική δημιουργικότητα, χωρίς τους περιορισμούς της αποδεκτής συμβατικότητας. Ο συγγραφέας δηλαδή μπορεί να χρησιμοποιεί την ξένη σε αυτόν γλώσσα αλλά μεταφέρει στο κείμενό του ρητορικές στρατηγικές, υποβόσκουσες σκέψεις και συμβάσεις της δικής του, μητρικής, γλώσσας.

Αν και κάνουμε λόγο για γλωσσική διάδοση, στην πραγματικότητα αναφερόμαστε στη συμπεριφορά και τις τάσεις των ομιλητών, οι οποίοι αποκτούν τη γνώση μίας γλώσσας και τη χρησιμοποιούν. Όταν μιλάμε για γλωσσική διάδοση, ουσιαστικά μιλάμε για διάδοση ανθρώπινων συμπεριφορών. Ο Cooper(1982) προτείνει να δούμε αυτές τις ανθρώπινες συμπεριφορές ως προς τρεις όψεις: τη *μορφή*, τη *λειτουργία* και τη *διδασκαλία*. Η μορφή αφορά στη γλωσσική διαφοροποίηση αλλά και στα κοινά δομικά στοιχεία που παρουσιάζει μία διαδιδόμενη γλώσσα σε σύγκριση με άλλες γλώσσες ή ποικιλίες. Η λειτουργία αφορά στον σκοπό για τον οποίο μία γλώσσα διαδίδεται, ενώ η διδασκαλία έχει να κάνει με το

βαθμό στον οποίο οι ομιλητές υιοθετούν μία γλώσσα ή γλωσσική ποικιλία για να καλύψουν μία συγκεκριμένη επικοινωνιακή ανάγκη.

1.2 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ

Οι περισσότεροι παράγοντες που επιφέρουν αλλαγές, που περιχαρακώνουν μία γλώσσα ή την επεκτείνουν συντελούνται χωρίς οι ομιλητές να έχουν συνείδηση της ύπαρξής τους. Οι γλώσσες, όπως και τα κράτη, έχουν μία σχέση αλληλεξάρτησης και μπορούν να επηρεάσουν η μία την άλλη. Ως βασικοί παράγοντες διάδοσης μιας γλώσσας-και της περαιτέρω μετατροπής της σε lingua franca (βλ. σελ.26-27) εμφανίζονται:

- *Ο γεωγραφικός παράγοντας:* Ο παράγοντας αυτός καθορίζει τον τρόπο διάδοσης μίας γλώσσας. Όταν μία γλώσσα κερδίζει έδαφος, το κάνει μέσω φυσικών οδών. Για τη διάδοση μίας γλώσσας στο χώρο μίας άλλης γλώσσας ή γλωσσών πρέπει να βρεθούν οι κατάλληλες γεωγραφικές ευκαιρίες, δηλαδή κάποιου είδους οδοί που μπορούν να είναι εμπορικοί ή μεταναστευτικοί. Οι αρχαίοι Έλληνες, για παράδειγμα, διέδωσαν τη γλώσσα τους μέσω του εποικισμού της Μεσογείου. Γενικότερα η γλωσσική επέκταση θα ήταν αδύνατη χωρίς την ύπαρξη οδικών δικτύων που επιτρέπουν τη διάδοση της γλώσσας και τη σταθεροποίησή της στην περιοχή.
- *Ο δημογραφικός παράγοντας:* Ο αριθμός των ανθρώπων που ομιλούν μία γλώσσα ως μητρική τους σαφώς και επηρεάζει τη διάδοση της γλώσσας αυτής. Η Χίντι, παραδείγματος χάριν, οφείλει την ισχυρή θέση της στον εκτεταμένο αριθμό των ομιλητών της. Αντίστοιχα, γλώσσες όπως η Σουηδική και η Ελληνική βρίσκονται σε ασθενή θέση λόγω του περιορισμένου αριθμού ομιλητών τους.
- *Ο αστικός παράγοντας:* Οι φυσικές οδοί συνδέουν συχνότατα πόλεις, λιμάνια και εμπορικά κέντρα. Οι πόλεις, τα μεγάλα αστικά κέντρα, λειτουργούν ως αντλίες που επιταχύνουν το ρυθμό διάδοσης μίας γλώσσας. Τα αστικά κέντρα συγκεντρώνουν κοινωνική, πολιτική και οικονομική δύναμη. Συγκεντρώνουν ακόμη διαφορετικές γλώσσες, η συνύπαρξη των οποίων δημιουργεί επικοινωνιακά προβλήματα και ωθεί σε αποφάσεις γλωσσικής υφής, σχετικά δηλαδή με την ενίσχυση της μίας ή της άλλης γλώσσας. Οι

αποφάσεις αυτές γρήγορα προβάλλονται ως πρότυπο στις περικείμενες, αγροτικές περιοχές.

- *Ο οικονομικός παράγοντας:* Είναι αποδεδειγμένο ότι οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ κρατών έχουν συνέπειες και στη γλωσσική επικοινωνία. Όταν δεν υπάρχει κοινή γλώσσα μεταξύ των εμπορευόμενων, τότε απαιτείται μία *lingua franca*. Στην εποχή μας τα Αγγλικά που είναι συνδεδεμένα με το καπιταλιστικό οικονομικό σύστημα και τα συναφή μοντέλα εμπορίου και επένδυσης έχουν διαδοθεί ευρέως στον κόσμο (βλ. σελ. 44). Όπως υποστηρίζει ο Παπαρίζος (1997, 11) «όποια χώρα πετύχει ανταγωνιστικότητα στην οικονομία της έχει αυξημένες δυνατότητες να προωθήσει ως ένα σημείο τουλάχιστο, το κύρος και τη ζήτηση της γλώσσας της».
- *Ο θρησκευτικός παράγοντας:* Κατά τον Ferguson (1982, 103), ο θρησκευτικός παράγοντας, αν και δευτερεύων σε σχέση με τον οικονομικό ή πολιτικό, έχει ένα τουλάχιστον προτέρημα: ένα θρησκευτικό σύστημα αποτελείται από θέσεις και στάσεις απέναντι σε μία γλώσσα. Έτσι, αν μία θρησκεία κηρύσσει ότι οι πιστοί της οφείλουν να προσεύχονται σε μία συγκεκριμένη γλώσσα, το γεγονός αυτό θα έχει μία διαφορετική επίδραση στη γλωσσική διάδοση απ' ό,τι στην περίπτωση μίας θρησκείας που επιμένει ότι οι πιστοί πρέπει να προσεύχονται στη μητρική τους. Κάποιες θρησκείες λοιπόν είναι συνυφασμένες με μία γλώσσα, ιδιαιτέρως όταν υπάρχει ένα θεμελιώδες για τη θρησκεία βιβλίο, ένα ιερό κείμενο. Στην περίπτωση αυτή η προώθηση και διάδοση της θρησκείας οδηγεί στη διάδοση της συνδεδεμένης με αυτήν γλώσσας. Η διάδοση του Ισλάμ, για παράδειγμα, συνέβαλε τα μέγιστα στη διάδοση της Αραβικής. Όμοια, τα Αγγλικά και τα Γαλλικά συνδέθηκαν με τη διάδοση του Χριστιανισμού στις αποικίες των εν λόγω χωρών.
- *Ο ιστορικός παράγοντας:* Οι γλώσσες μπορεί να έχουν ιστορικό και πολιτιστικό κύρος. Τα Λατινικά και τα Ελληνικά απολαμβάνουν ακόμα αναγνώρισης και κύρους από το Δυτικό Κόσμο. Πολλές μειονότητες που αισθάνονται ότι οι γλώσσες τους κινδυνεύουν τείνουν να κάνουν λόγο για τα ιστορικά δικαιώματα των γλωσσών τους και να παραπέμπουν στις δόξες του παρελθόντος, προσπαθώντας να βρουν τη δικαίωσή τους.

- *Ο στρατιωτικός παράγοντας:* Ο παράγοντας αυτός φαίνεται να είναι από τους πιο σημαντικούς στη γλωσσική διάδοση. Τα Λατινικά, τα αρχαία Ελληνικά¹⁸, τα Αραβικά και τα Τουρκικά διαδόθηκαν με αυτόν τον τρόπο. Παρόμοια, η κατάκτηση της Λατινικής Αμερικής από τους Ισπανούς δίνει ένα καλό παράδειγμα των δεσμών μεταξύ της στρατιωτικής επιτυχίας και της γλωσσικής διάδοσης. Η επιβίωση της γλώσσας του κατακτητή, πάντως, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τα γλωσσικά χαρακτηριστικά της κατακτημένης περιοχής: αν η περιοχή έχει πολυγλωσσικό χαρακτήρα και απουσιάζει μία ισχυρή, εθνική γλώσσα, τότε η γλώσσα του κατακτητή έχει πολύ περισσότερες περιπτώσεις επιβίωσης και στερέωσης στο χώρο αυτό.
- *Ο πολιτικός παράγοντας:* Αφορά στις πολιτικές επιλογές μίας ηγεσίας. Πολλές φορές οι επιλογές αυτές είναι συνδεδεμένες με το μέλλον των γλωσσών, καθώς οι τελευταίες είναι ένα σημαντικό πολιτικό εργαλείο και τα κράτη διαχειρίζονται την επιρροή τους μέσω των γλωσσικών τους επιλογών.
- *Ο πολιτιστικός παράγοντας:* Αναφέρεται στην πολιτιστική παράδοση μίας γλώσσας. Η παραγωγή έργων τέχνης (λογοτεχνικά κείμενα, μουσική με στίχους, κινηματογράφος κτλ) αυξάνει σημαντικά το κύρος μίας γλώσσας και δύναται να ωθήσει τους δέκτες των έργων στην εκμάθηση μίας πολιτιστικά πλούσιας γλώσσας. Στο χώρο αυτό εντάσσονται επίσης οι επιστήμες και η τεχνολογία. Η τελευταία μάλιστα λόγω της άφιξης νέων τύπων επικοινωνίας, όπως το διαδίκτυο και η τηλεοπτικοί δορυφόροι, μας ωθεί στη μελέτη διάδοσης των γλωσσών όχι μόνο στο γεωγραφικό, αλλά και στο εικονικό επίπεδο¹⁹.

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες μπορούν να επηρεάσουν μόνοι τους ή από κοινού την εξέλιξη μίας γλώσσας.

Ο Strevens (1988) μελετώντας τη διάδοση των Αγγλικών, εκτός των παραπάνω, προτείνει την προσμέτρηση άλλων δύο παραγόντων για τη γλωσσική διάδοση: *τις οικονομικές αρχές της προσφοράς και της ζήτησης και την αύξηση των*

¹⁸ Όπως επισημαίνει ο Samarin (1968, 622) η εγκαθίδρυση της ελληνικής ως lingua franca οφείλεται στις στρατιωτικές κατακτήσεις του Αλεξάνδρου και όχι μόνο στο πολιτισμό των ελληνικών πόλεων – κρατών που βεβαίως προσήλκυε θαυμασμό και εκτίμηση. Γιατί μια αυτοκρατορία χρειάζεται μια παγκόσμια γλώσσα.

¹⁹ Ενδιαφέρον είναι ότι και σε αυτό το επίπεδο κυριαρχεί η αγγλική γλώσσα. Όπως δείχνει ο Maurais (2003, 19-20) το 84% των γλωσσών που παρουσιάστηκαν στο διαδίκτυο το 1997 ήταν αγγλικά. Οι άλλες δε γλώσσες που «μετρούσαν» στο διαδίκτυο εκείνη τη χρονιά ήταν ινδοευρωπαϊκές εκτός από τα ιαπωνικά και τα φινλανδικά.

θετικών στάσεων ως προς την επιτυχία που επιφέρει η διδασκαλία μίας γλώσσας ως ξένης ή δεύτερης γλώσσας. Λόγω της μεγάλης κοινωνικής αξίας που έχει προσλάβει η γνώση των Αγγλικών αυξάνει και η ζήτηση για τη διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας. Η ζήτηση αυτή συνοδεύεται από την προθυμία να υπάρξει αδρή πληρωμή για τη διδασκαλία των Αγγλικών. Τα μεγάλα πόσα που συγκεντρώνονται για την πληρωμή των διδασκτρων έχουν δημιουργήσει ένα απόθεμα που χρησιμοποιείται για τη χρηματοδότηση διανοητικής και πρακτικής έρευνας στην εκμάθηση και τη διδασκαλία των Αγγλικών, αλλά και άλλων ξένων γλωσσών. Ένα τμήμα αυτού του αποθέματος επενδύεται στην επαγγελματική κατάρτιση των διδασκάλων της αγγλικής. Η επιτυχία στη διδασκαλία της γλώσσας ενισχύεται με τρία στοιχεία: τον επαγγελματισμό, τη μεθοδολογία και τις αρχές και τις θεωρίες για τη διδασκαλία. Εξαιτίας των κεφαλαίων που επενδύονται στη διδασκαλία των Αγγλικών, όλο και περισσότεροι άνθρωποι μαθαίνουν πρόθυμα και η ευρεία αντίληψη για την επιτυχία στην οποία συντελεί η εκμάθηση της γλώσσας προκαλεί περαιτέρω ζήτηση. Πολλοί άνθρωποι λοιπόν ωθούνται στην εκμάθηση της γλώσσας, άνθρωποι που υπό άλλες συνθήκες δεν θα επιχειρούσαν κάτι τέτοιο. Ο Strevens (ό.π., 328) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η διάδοση των Αγγλικών ενισχύθηκε και έγινε πιο προσιτή και εφικτή χάρη στα χρήματα που συγκεντρώθηκαν από τη ζήτηση για την εκμάθηση της γλώσσας.

Ο Lewis (1982, 215) υποστηρίζει ότι κατά τη διαδικασία γλωσσικής αλλαγής εμπλέκονται οι εξής παράγοντες:

- *Γλωσσικές στάσεις*, όπως το εύρος των προσπαθειών να διατηρηθεί και ενδυναμώσει μια απειλούμενη γλώσσα ή οι προσπάθειες να περιοριστούν οι λειτουργίες μιας γλώσσας που βρίσκεται σε κίνδυνο.
- *Η φύση της διεπίδρασης μεταξύ των ομάδων*, όπως γεωγραφική γειτνίαση και σχετική ευκολία επικοινωνίας, κατάκτηση και αποικισμός καθώς και η φύση των σχέσεων μεταξύ του αποικιακού Κέντρου και της Περιφέρειας.
- *Εκσυγχρονισμός*, που περικλείει την ένταση της οικονομικής ανάπτυξης, το βαθμό της εξωτερικής εκμετάλλευσης των ιθαγενών πηγών, την αστικοποίηση και δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως κινητικότητα του πληθυσμού και ηλικία, φύλο, επίπεδο εκπαίδευσης κ.λ.π.

- Πολιτικές θεωρίες και θρησκευτικά και πολιτικά χαρακτηριστικά που συνδέονται με μια γλωσσική ομάδα, ειδικά η «απόσταση» μεταξύ της διαδεδομένης γλώσσας αλλά και άλλων χωρών με σχέση με αυτές τις θεωρίες και τα χαρακτηριστικά.

Κάποιοι από τους παράγοντες που διαδίδουν μία γλώσσα μπορεί σταδιακά να εκλείψουν, αυτό όμως δεν σημαίνει απαραίτητα ότι η γλώσσα αυτή παύει να διαδίδεται. Κλασικό παράδειγμα αποτελεί η Αγγλική, η οποία αρχικά διαδόθηκε χάρη στην ραγδαία επέκταση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, συνέχισε όμως να διαδίδεται και μετά τη διάλυση της τελευταίας, λόγω της οικονομικής και τεχνολογικής επικράτησης των Η.Π.Α. μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (βλ. σελ. 43-44). Είναι δυνατόν λοιπόν κάποιοι παράγοντες γλωσσικής διάδοσης να εκλείπουν και να αντικαθίστανται από άλλους, με αποτέλεσμα η προώθηση μίας γλώσσας να συνεχίζει αδιάκοπα.

Ο Lieberson (1982, 41) υποστηρίζει ότι καθοριστικό ρόλο στο συναγωνισμό μεταξύ γλωσσών για την πρόσκτηση νέων ομιλητών παίζει πάντα η “*τρίτη*” παράταξη, οι ουδέτεροι δηλαδή ομιλητές. Όταν μία γλώσσα επιβληθεί ως *lingua franca* (βλ. σελ. 26-27), η συντήρησή της ως *lingua franca* συντελείται με τη μεσολάβηση και της “*τρίτης*” παράταξης, η οποία έχει συμφέρον να διατηρηθεί το υπάρχον γλωσσικό μοντέλο επικοινωνίας. Συχνά, η “*τρίτη*” παράταξη επιδεικνύει τον ίδιο ζήλο για την υπεράσπιση μίας γλώσσας με τους φυσικούς ομιλητές της γλώσσας αυτής. Ο Lieberson φέρνει ως παράδειγμα τους μετανάστες στον Καναδά που δεν είχαν ως μητρική γλώσσα ούτε την Αγγλική ούτε τη Γαλλική, όμως έδειχναν σαφή προτίμηση προς την πρώτη.

1.3. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΚΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΣΗΣ ΜΙΑΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Μια γλώσσα προσελκύει ομιλητές από άλλες γλώσσες για διάφορες αιτίες: για την πίστη τους στην έμφυτη ανωτερότητα μιας γλώσσας, για την κομψότητά της, για την ιστορία της και κυρίως για πολλούς ωφελιμιστικούς λόγους. Η γλωσσική διάδοση σχετίζεται στενά με τον εκσυγχρονισμό και τη διάχυση νεωτερισμών. Μία νέα γλώσσα πρέπει να ικανοποιεί κάποιες νέες ανάγκες. Η παλιά γλώσσα χάνεται ακριβώς επειδή δεν φαίνεται να είναι πλέον λειτουργική στους χρήστες της. Οι νέες ανάγκες που δημιουργούνται στους χρήστες είναι καθοριστικές: πολιτικές, κοινωνικές, εκπαιδευτικές κτλ. Ο Cooper (1982, 21-22) διακρίνει τα εξής κριτήρια

που θέτουν οι πιθανοί ομιλητές μίας γλώσσας, προκειμένου να την αποκτήσουν και να τη χρησιμοποιήσουν:

- *Τα αρχικά έξοδα*, δηλαδή το χρόνο που απαιτείται για την εκμάθηση μίας γλώσσας. Αυτός ο χρόνος μπορεί να μειωθεί αν η ζητούμενη ξένη γλώσσα έχει κοινά στοιχεία στη δομή της με τη μητρική γλώσσα του πιθανού ομιλητή.
- *Ο βαθμός του αναμενόμενου κέρδους* από την εκμάθηση της γλώσσας, δηλαδή ο βαθμός στον οποίο πιστεύει ο πιθανός ομιλητής ότι η ξένη γλώσσα θα τον βοηθήσει να πραγματοποιήσει κάποιους προσωπικούς στόχους.
- *Η διαιρετότητα για δοκιμή*, που δηλώνει το βαθμό στον οποίο ο πιθανός ομιλητής θα αισθάνεται άνετα να χρησιμοποιήσει τη νέα γλώσσα, χωρίς αισθήματα ντροπής και αμηχανίας.
- *Η πολυπλοκότητα της γλώσσας*, που αφορά τις δυσκολίες που θα συναντήσει ο πιθανός ομιλητής κατά την εκμάθηση της γλώσσας. Συνδέεται στενά με το κριτήριο των αρχικών εξόδων.
- *Τέλος, η διεισδυτικότητα*, η συχνότητα δηλαδή με την οποία πρόκειται να γίνεται η χρήση της ξένης γλώσσας στην επικοινωνία του με άλλους.

1.4. ΓΛΩΣΣΕΣ ΕΥΡΕΙΑΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (LINGUA FRANCA) ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ (VERNACULARS)

Σύμφωνα με τον Calvet (1998, 55) όλες οι γλωσσικές φόρμες που χρησιμοποιούμε, είτε πρόκειται για διαφορετικές γλώσσες ή για διαφορετικές μορφές της ίδιας γλώσσας, διανέμονται σε μία ευρεία γκάμα από λειτουργίες. Στη μία άκρη της κλίμακας γλωσσικής συμπεριφοράς εμφανίζεται η τάση για τη χρήση μίας κοινής γλώσσας, όταν επιθυμούμε να διευρύνουμε την επικοινωνία μας σε όσο το δυνατόν περισσότερους ανθρώπους. Στην άλλη άκρη διακρίνεται η τάση προς χρήση της τοπικής γλώσσας, όταν θέλουμε να περιορίσουμε την επικοινωνία ανάμεσα σε λίγα άτομα.

Ειδικοί της Unesco, σε συνάντησή τους το 1951, (The report of the UNESCO meeting of specialists, 1951, 1968, 661) όρισαν:

- Ως *lingua franca* (γλώσσα ευρείας επικοινωνίας) «μία γλώσσα που χρησιμοποιείται συχνά από ανθρώπους των οποίων οι μητρικές γλώσσες

είναι διαφορετικές, με σκοπό να διευκολυνθεί η επικοινωνία μεταξύ τους». Στα γαλλικά χρησιμοποιείται επίσης ο όρος *langue véhiculaire* (γλώσσα όχημα)

- Ως τοπική γλώσσα (*Vernacular language*) «μία γλώσσα που είναι η μητρική μίας ομάδας ανθρώπων η οποία είναι υποταγμένη κοινωνικά ή πολιτικά σε μία άλλη ομάδα ομιλούσα διαφορετική γλώσσα».

Ο Calvet (ό.π., 63) υποστηρίζει ότι είναι δυνατόν να εκτιμήσουμε το βαθμό στον οποία μία γλώσσα είναι *lingua franca* και όχι τοπική υπολογίζοντας τη σχέση μεταξύ του συνολικού αριθμού των ομιλητών μίας γλώσσας και του αριθμού των ομιλητών που χειρίζονται αυτή τη γλώσσα ως μητρική τους.

Ο όρος «*Lingua franca*» κατά λέξη δηλώνει τη «Γαλλική γλώσσα». Επρόκειτο για μια νεολατινική διάλεκτο που μιλιόταν στις νότιες ακτές της Ευρώπης μεταξύ Μασσαλίας και Γένοβας, πρόγονο της σημερινής ιταλικής και της προβηγκιανής. Η γλώσσα αυτή καθιερώθηκε ως μέσο συνεννόησης μεταξύ των Σταυροφόρων, αφού αναμείχθηκε με στοιχεία αραβικά, ελληνικά, ισπανικά κ.λ.π. Πρόκειται όμως για ένα φαινόμενο το οποίο προϋπήρχε. Γλώσσες ευρείας επικοινωνίας υπήρξαν στην αρχαιότητα η αραμαϊκή, η ελληνική και η λατινική.

Οι *lingua francas* μπορεί να είναι φυσικές γλώσσες²⁰, *pidgin* ή προγραμματισμένες²¹. Οι *pidgin* γλώσσες, ανάγονται σε μία τουλάχιστον φυσική γλώσσα και είναι αποτέλεσμα της επαφής μεταξύ ομιλητών διαφορετικών γλωσσών που τίθενται μπροστά σε ένα επικοινωνιακό πρόβλημα²².

---

²⁰ Σύμφωνα με τον Stewart (1968) οι φυσικές γλώσσες, μητρικές ή γηγενείς γλώσσες του πληθυσμού, χαρακτηρίζονται από :

- τυποποίηση (κωδικοποίηση και αποδοχή από τους ομιλητές μίας σειράς από κανόνες που καθορίζουν τη σωστή χρήση της γλώσσας),
- αυτονομία (η λειτουργία ενός γλωσσικού συστήματος ως μοναδικού και ανεξάρτητου),
- ιστορικότητα (το γλωσσικό σύστημα έχει προκύψει ως αποτέλεσμα μίας φυσικής εξέλιξης μέσα στο χρόνο) και
- ζωτικότητα (χρήση του γλωσσικού συστήματος από μία μη απομονωμένη κοινότητα γηγενών ομιλητών).

²¹ Οι προγραμματισμένες γλώσσες δεν είναι βέβαια ούτε φυσικές, ούτε *pidgin*. Όλες αυτές οι γλώσσες είναι τεχνητές και δημιουργήθηκαν βάσει κάποιων φυσικών γλωσσών για να λειτουργήσουν ως *lingua francas*. Χαρακτηριστικότερο δείγμα προγραμματισμένης γλώσσας είναι τα Εσπεράντο (Samarin, 1968).

²² Αγγλικά *pidgin* προέκυψαν για παράδειγμα από τις επαφές Άγγλων και Κινέζων. Έχουν κινέζικη γραμματική βάση και αγγλικό λεξιλόγιο με κινέζικη όμως προφορά. Τα Αγγλικά *pidgin* χρησιμοποιήθηκαν όταν έπρεπε να επικοινωνήσουν οι δύο πλευρές. Μετά το πέρας όμως της συναλλαγής κάθε πλευρά επέστρεψε στην τοπική της γλώσσα. Μία *pidgin* γλώσσα δεν είναι βέβαια φυσική γλώσσα, μπορεί όμως να γίνει. Αν χρησιμοποιείται για αρκετό καιρό σε μία περιοχή, τα παιδιά είναι ενδεχόμενο να την αποκτήσουν ως μητρική τους γλώσσα. Σε αυτή την περίπτωση τα *pidgin* μετατρέπονται σε *κρεολή*. Η κρεολή, εφόσον εκπληρώσει τα κριτήρια τυποποίησης, αυτονομίας,

Ο Truchot (2007, 313) χρησιμοποιεί τον όρο «προσκεκλημένη» γλώσσα για να δηλώσει «μια γλώσσα που επιτελεί κάποια κοινωνική λειτουργία σε μια χώρα χωρίς να είναι μητρική γλώσσα μέρους του πληθυσμού, χωρίς να έχει επίσημη αναγνώριση και χωρίς να έχει επιβληθεί από κάποια εξωτερική δύναμη». Προσθέτει δε ότι «μια γλώσσα δεν προσκαλείται ποτέ τυχαία και ότι η παρουσία της προκύπτει από εσωτερικούς ή εξωτερικούς παράγοντες που τείνουν να την επιβάλλουν με άλλα λόγια αυτοπροσκαλείται».

1.5. ΣΧΕΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ ΜΕ ΤΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ/ ΥΠΟΧΩΡΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗ

Ο Nahir (2003, 431) ορίζει τη γλωσσική διάδοση «ως μία προσπάθεια να αυξηθεί ο αριθμός των ομιλητών μιας γλώσσας εις βάρος άλλης γλώσσας (ή γλωσσών) ». Τη συσχετίζει μάλιστα με τη *γλωσσική μετατόπιση (language shift)* την οποία προσδιορίζει ως «μία προσπάθεια να προκαλέσει τους ομιλητές μιας δεδομένης γλώσσας να μετακινηθούν σε μία άλλη». Ο Cooper (1982, 25-26) υποστηρίζει ότι γλωσσική διάδοση χωρίς γλωσσική μετατόπιση (μίας άλλης γλώσσας) δεν είναι εφικτή, ότι είναι όμως δυνατό να υπάρχει γλωσσική μετατόπιση χωρίς παράλληλη γλωσσική διάδοση: ένας πληθυσμός που εγκαταλείπει μία δεδομένη επικοινωνιακή λειτουργία ενδέχεται να εγκαταλείψει τη γλώσσα που συνδέεται με αυτή τη λειτουργία (αν η εν λόγω γλώσσα εξυπηρετεί μόνο τη συγκεκριμένη λειτουργία) χωρίς να αντικαθιστά την εγκαταλειφθείσα γλώσσα με κάποια άλλη. Ορίζει δε το πεδίο της *γλωσσικής διατήρησης (language maintenance)* και γλωσσικής μετατόπισης «ως τη σχέση μεταξύ αλλαγής (ή σταθερότητας) στα μοντέλα γλωσσικής χρήσης, από τη μία, και συνεχών ψυχολογικών, κοινωνικών ή πολιτιστικών διαδικασιών σε πληθυσμούς που χρησιμοποιούν περισσότερες από μία γλωσσικές ποικιλίες, από την άλλη». Οι περισσότερες έρευνες σχετικά με τη γλωσσική διατήρηση και μετατόπιση εστιάζουν, παρά ταύτα, στις απειλούμενες γλώσσες, ακριβώς όπως η γλωσσική διάδοση εστιάζει στις επεκτεινόμενες γλώσσες.

Υπάρχουν κάποιοι παράγοντες που επηρεάζουν σημαντικά τη γλωσσική διατήρηση και μετατόπιση. Όπως προαναφέρθηκε (βλ. σελ. 25) ο Lieberson (1982, 41) ισχυρίζεται ότι οι ουδέτεροι ομιλητές, η “τρίτη παράταξη”, έχουν την τάση να

ιστορικότητας και ζωτικότητας, για τα οποία έγινε λόγος παραπάνω, μπορεί να εξελιχθεί σε μία φυσική γλώσσα (Calvet, 1998, 56-57, Samarin, 1968,666)

υποστηρίζουν το επιβεβλημένο γλωσσικό μοντέλο επικοινωνίας και έτσι να στηρίζουν τη γλωσσική διατήρηση. Ο ίδιος είναι της άποψης ότι ο ρόλος της γλώσσας, μόλις εδραιωθεί, έχει την τάση να χρησιμοποιείται για πολύ καιρό ακόμη, αφότου οι λόγοι διάδοσης μίας γλώσσας έχουν εκλείψει. Η Κωστούλα-Μακράκη (2001) ομαδοποιεί ως εξής τους παράγοντες που επηρεάζουν τη γλωσσική διατήρηση και μετατόπιση:

- *Δημογραφικοί παράγοντες*, όπως η αριθμητική υπεροχή, η γεωγραφική γειτνίαση και οι μικτοί γάμοι.
- *Παράγοντες του κύρους μίας γλώσσας*
- *Παράγοντες οικονομικο-πολιτικής φύσεως*. Για παράδειγμα οι αλλαγές στην οικονομική και επαγγελματική δομή της κοινότητας όπως η αστικοποίηση ή εκβιομηχάνισή της μπορούν να επηρεάσουν τις στάσεις και τις προτιμήσεις στη γλώσσα.
- *Θεσμικοί παράγοντες*, που αναφέρονται στο βαθμό κατά τον οποίο μία εθνογλωσσική ομάδα και η γλώσσα της εκπροσωπούνται σε διάφορους επίσημους και ανεπίσημους τομείς (για παράδειγμα, στα Μ.Μ.Ε., στην εκπαίδευση ή στη θρησκεία).

Όταν οι προαναφερόμενοι παράγοντες λειτουργούν εις βάρος μίας εθνογλωσσικής ομάδας, τότε η γλώσσα αυτής της ομάδας αρχίζει να υποχωρεί υπέρ μίας ισχυρής γλώσσας. Στο τελευταίο στάδιο υποχώρησης αυτής της γλώσσας μιλάμε πλέον για «*γλωσσικό θάνατο*». Ως *νεκρή γλώσσα* ορίζεται «μία γλώσσα που δεν ομιλείται πλέον, που μπορεί όμως κάποιες φορές να απολαμβάνει κάποιο κύρος στην κοινωνιο-πολιτιστική κοινότητα και να παίζει κάποιο ρόλο στη διδασκαλία, σε τελετουργίες κτλ, όπως τα λατινικά» (Calvet, 1998, 100).

Η Skutnabb-Kangas (1999, 81) μιλά για *γλωσσοκτονία*. Στην περίπτωση αυτή προϋποτίθενται παράγοντες που προκάλεσαν το γλωσσικό θάνατο που μπορεί να είναι είτε ενεργητικοί (προσπάθεια να εξοντωθεί μια γλώσσα) είτε παθητικοί (αδιαφορία για το θάνατο μιας γλώσσας ή συνύπαρξη χωρίς υποστήριξη). Ένας από τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να εξαφανιστεί μία γλώσσα²³ είναι η *εξαφάνιση*

---

²³ Οι άλλοι δύο τρόποι εξαφάνισης μίας γλώσσας είναι:

1) *Εξαφάνιση μέσω μεταμόρφωσης*. Αυτό συμβαίνει κάθε φορά που μία γλωσσική μορφή εξελίσσεται και διαφοροποιείται γεωγραφικά, καθώς οι άνθρωποι που την ομιλούν μετακινούνται και δημιουργούν μία καινούργια οικογένεια γλωσσών. Αυτή είναι η περίπτωση των Λατινικών, τα οποία μεταμορφώθηκαν στις Ρομανικές γλώσσες.

μέσω αντικατάστασης. Συντελείται κάθε φορά που μία υποτελής γλώσσα εξαφανίζεται κάτω από την επιρροή της ισχυρής γλώσσας.

Ο Dressler (1982, 325) περιγράφει μια αλυσιδωτή αντίδραση που οδηγεί στη γλωσσική παρακμή. Η κοινωνική υποταγή μιας γλωσσικής κοινότητας σε μια άλλη δημιουργεί μια αρνητική κοινωνιοψυχολογική εκτίμηση στους ομιλητές της με συνέπεια τον κοινωνιογλωσσικό περιορισμό στη χρήση της γλώσσας τους που επιφέρει τη γλωσσική παρακμή.

Η βασική δομή της γλώσσας συνίσταται από τη φωνολογία και τη σύνταξη, ενώ οι λέξεις, το λεξιλόγιο, αποτελούν την επιφάνεια της γλώσσας. Είναι η αλλοίωση της φωνολογίας και της σύνταξης που δείχνουν ότι μία γλώσσα μπαίνει σε διαδικασία παρακμής και ίσως θανάτου. Η αδυναμία παραγωγής λέξεων αποτελεί ένα πρώιμο σημάδι γλωσσικής παρακμής, καθώς τη σημειολογική λειτουργία του λεξιλογικού εμπλουτισμού αναλαμβάνει η ισχυρή γλώσσα έναντι της απειλούμενης. Σε ένα προχωρημένο στάδιο παρακμής, η μορφολογία, η σύνταξη και η φωνολογία της γλώσσας που υποχωρεί ακολουθούν τις δομές της ισχυρής γλώσσας.

Στην προσπάθεια για την αντιμετώπιση της παρακμής μίας γλώσσας η τυποποίηση (*standardization*) κρίνεται απαραίτητη. Η τυποποίηση μίας γλώσσας δηλώνει τη διαδικασία κατά την οποία η ποικιλία μίας γλώσσας γίνεται ευρέως αποδεκτή σε μία γλωσσική κοινότητα ως η νόρμα, που υψώνεται πάνω από τις επιμέρους διαλέκτους. Σύμφωνα με τον Ferguson (1988) η τυποποίηση φαίνεται να αποτελεί και η ίδια ένα τύπο γλωσσικής διάδοσης. Το ίδιο επισημαίνει και ο Nahir (2003, 431). Κυρίως τα νέα κράτη ή τα αναδυόμενα έθνη που αποφασίζουν να υιοθετήσουν το στόχο της γλωσσικής διάδοσης είναι αναγκασμένα ταυτόχρονα να προβούν σε τυποποίηση αυτής της γλώσσας. Η γλωσσική διάδοση και η γλωσσική τυποποίηση λοιπόν αλληλεξαρτώνται²⁴.

Η διάδοση της προτιμώμενης ποικιλίας στην τυποποίηση παρουσιάζει τουλάχιστον τρεις τάσεις:

- την *κοινοποίηση*, τη μείωση δηλαδή των διαφορών των διαλέκτων μέσω της εξίσωσής τους και της απλοποίησης,

---

2) *Εξαφάνιση μέσω εξάλειψης*. Αυτό συμβαίνει, όταν οι τελευταίοι ομιλητές μίας γλώσσας πεθαίνουν χωρίς να αφήσουν διαδόχους. Αυτή η περίπτωση εξαφάνισης δεν ευνοεί κάποια άλλη γλώσσα (Calvet, 1998, 103).

²⁴ Ο Nahir (2003, 432) αναφέρει ως παραδείγματα του επιτυχούς συνδυασμού των δύο στόχων του γλωσσικού προγραμματισμού την περίπτωση των εβραϊκών που ενώ κατά την απογραφή του 1916 ομιλούνταν μόνο από το 40% της εβραϊκής κοινότητας της Παλαιστίνης μετά τη διάδοση και την ταυτόχρονη τυποποίηση τους ομιλούνταν από το 71% του πληθυσμού.

- την *αλλαγή ποικιλίας*, κατά την οποία ορισμένα γλωσσικά στοιχεία θεωρούνται χαρακτηριστικά της ταυτότητας συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων ή συγκεκριμένων επικοινωνιακών λειτουργιών και τα επιμέρους άτομα υιοθετούν τα γλωσσικά αυτά στοιχεία ως μέρος της δημιουργίας προσωπικής τους ταυτότητας στην παραγωγή εκφράσεων και
- τον *κλασικισμό*, την υιοθέτηση δηλαδή γλωσσικών στοιχείων που ανήκουν σε μία παλαιότερη και ευυπόληπτη νόρμα.

Όλες οι παραπάνω τάσεις είναι δυνατόν να εμφανίζονται ταυτοχρόνως.

Κατά τον Fishman (1988, 4), σε θεωρητικό επίπεδο δεν υπάρχει λόγος για μία σύγκρουση μεταξύ της γλωσσικής διάδοσης και της γλωσσικής διατήρησης. Η γλωσσική διάδοση μπορεί να αφοσιωθεί στην απόκτηση νέων κοινωνικών και πολιτιστικών λειτουργιών και όχι στη μετατόπιση των ομιλητών από τις παραδοσιακές λειτουργίες της λιγότερο ισχυρής γλώσσας. Στην πράξη, ωστόσο, παρατηρούμε πολύ σύντομα τη διαδιδόμενη γλώσσα, που αρχικά συνδέεται με νεότερους και πιο ισχυρούς ρόλους και στόχους, να ανταγωνίζεται την υπό διατήρηση γλώσσα και σταδιακά να διαβρώνει τις υπόλοιπες λειτουργίες της τελευταίας. Η δυνατότητα της σταθεροποίησης για την αποφυγή της παραπάνω κατάστασης υπάρχει και ονομάζεται *διγλωσσία*. Πρόκειται για τη συνύπαρξη μέσα σε μία εθνογλωσσική κοινότητα μίας ευρέως αποδεκτής και συμπληρωματικής κατανομής των λειτουργιών δύο ή περισσότερων γλωσσών. Η διγλωσσική λύση όμως είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθεί, πολύ περισσότερο κάτω από τις σύγχρονες συνθήκες.

Οι συνήγοροι των γλωσσών που βρίσκονται σε κίνδυνο πολύ συχνά προσπαθούν να καταλάβουν για τη γλώσσα τους τις περιοχές της δύναμης και του νεωτερισμού. Λύσεις που επιμένουν στην είσοδο μίας γλώσσας σε νεωτεριστικές επιδιώξεις υπονοούν μία πολιτική ανταγωνισμού και σύγκρουσης με έναν πιο ισχυρό αντίπαλο. Ο Fishman (ό.π. 10) υποστηρίζει ότι για τη σταθεροποίηση των γλωσσών σε υποχώρηση πρέπει η οικογένεια, η γειτονιά, το σχολείο και η εκκλησία να κινητοποιηθούν, να εκπαιδευτούν και να ανταμειφθούν, προκειμένου να παίξουν τον αναντικατάστατο ρόλο τους. Δεν υπάρχει κάποιο υποκατάστατο για τους παραπάνω θεσμούς. Αυτός είναι ο πρώτος χώρος γλωσσικής διάδοσης τον οποίο πρέπει να εξασφαλίσουν γλώσσες που βρίσκονται σε κίνδυνο και μετά, αν είναι δυνατόν, να επεκταθούν σταδιακά στους δευτερεύοντες θεσμούς. Σύμφωνα με τον Staczek (1988)

επίσης η διατήρηση μίας γλώσσας πρέπει να αποτελέσει για τα άτομα και τις κοινότητες μία από τις υποχρεώσεις τους αναφορικά με την προστασία της γλωσσικής και πολιτιστικής τους κληρονομιάς²⁵.

1.6. ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΗΓΕΜΟΝΙΣΜΟΣ

1.6.1. Θεωρητικές έννοιες ανισότητας των γλωσσών

Η σχέση ανισότητας μεταξύ των γλωσσών έχει ερευνηθεί κυρίως σε δύο επίπεδα. Στη σχέση εξουσίας που δημιουργήθηκε ανάμεσα στις γλώσσες των αποικιοκρατών και αυτοχθόνων πληθυσμών των τοπικών κοινωνιών καθώς και στη σχέση μεταξύ κοινωνικής διαστρωμάτωσης και αγγλικής γλώσσας στη Βρετανία και τις Η.Π.Α. Μια γλώσσα θεωρείται *ισχυρή* όταν κυριαρχεί πάνω σε άλλες, υιοθετούμενη από τους χρήστες εκείνων των γλωσσών, όσον αφορά τη χρήση της σε διάφορους τομείς και δραστηριότητες (οικονομικές, πολιτικές, εκπαιδευτικές). Αντίστοιχα θεωρείται *ασθενής* όταν εκτοπίζεται από αυτούς τους τομείς.

Όπως απέδειξε η Βέργη (1996), μέσα από μια ολιστική γλωσσολογική προσέγγιση, η έννοια της ισχυρής/ ασθενούς γλώσσας δεν αφορά τη μελέτη της γλώσσας αυτή καθαυτή, τον τρόπο δηλαδή ύπαρξης και λειτουργίας της, αλλά τη δυνατότητα της ή όχι να αποκτά ευρύ επικοινωνιακό πεδίο. Η Νικηφορίδου (2001, 40) θεωρεί αναμφισβήτητη πλέον τη διαπίστωση ότι «η κατά περιόδους ιστορική κυριαρχία ορισμένων γλωσσών δεν οφείλεται στη γλωσσική τους ανωτερότητα αλλά καθαρά σε γεωπολιτικούς λόγους, όπως η κυριαρχία της αγγλικής στις μέρες μας και η κυριαρχία της ελληνιστικής κοινής στην αρχαιότητα.

---

²⁵ Ο ίδιος ο Staczek (1988) έκανε μία έρευνα πάνω σε πέντε γενιές οικογενειών μεταναστών που είχαν έρθει στις Η.Π.Α. από την Ευρώπη και δεν είχαν την αγγλική γλώσσα ως μητρική. Όπως προέκυψε από την έρευνα, οι δύο πρώτες γενιές διατήρησαν τη μητρική τους γλώσσα, έστω και αν η δεύτερη γενιά (τα παιδιά των μεταναστών) άρχισε να υιοθετεί την αγγλική. Η τρίτη γενιά ωθήθηκε από το σπίτι και το σχολείο στη διατήρηση της γλωσσικής της κληρονομιάς. Φαίνεται όμως ότι με την εξαφάνιση της πρώτης και της δεύτερης γενιάς, εξαφανίστηκε και η ενίσχυση για τη γλωσσική διατήρηση. Η τρίτη αποτελεί τη μεταβατική γενιά, κατά την οποία συντελείται η μετάβαση στην αγγλική γλώσσα. Και στο χώρο του σπιτιού προκύπτουν αλλαγές, καθώς τα παιδιά αρχίζουν να υιοθετούν τη γλώσσα της μεγαλύτερης κοινωνίας. Η γλώσσα καταγωγής αποκτά ένα τελετουργικό χαρακτήρα. Η αλλαγή και η τελική επικράτηση της ισχυρής γλώσσας κατά την τρίτη και τέταρτη γενιά αποτελεί κοινό τόπο. Η πέμπτη γενιά καταλήγει να ομιλεί μόνο την αγγλική, με ελάχιστη ως μέτρια ικανότητα στη δεύτερη, μητρική γλώσσα. Αυτή η πέμπτη γενιά είδε τις γλωσσικές της επιλογές να λαμβάνονται (και να περιορίζονται) από την τρίτη ή την τέταρτη γενιά και οι επιλογές αυτές μεταφράζονται συνήθως βέβαια στη μεταστροφή στην αγγλική γλώσσα.

Ο Haberland (1999, 11) θεωρεί τους χαρακτηρισμούς ισχυρές/ ασθενείς γλώσσες ως προφανείς μεταφορές από το χώρο της βιολογίας. Ο όρος «ασθενής» ιδιαίτερα επισημαίνει τον κίνδυνο του γλωσσικού θανάτου για τις ασθενείς γλώσσες. Την αναλογία αυτή ανάμεσα στα βιολογικά είδη και τη γλώσσα εκφράζει ο όρος *οικολογία της γλώσσας*²⁶.

Η Παυλίδου (1996) ομαδοποιεί τα κριτήρια βάσει των οποίων καθορίζονται οι δείκτες ισχύος των γλωσσών ως εξής:

- *Ποσοτικά κριτήρια* που εστιάζουν στο μέγεθος των πληθυσμών.
- *Ποιοτικά κριτήρια* που εστιάζουν σε κοινωνικές ομάδες που συνδέονται με τη γλώσσα και οι οποίες διαθέτουν οικονομική ευρωστία, έχουν δυνατότητα άσκησης και καταναγκασμού ή στηρίζονται σε ιδεολογία που θεωρεί αυτονόητη την υπεροχή τους.
- *Λειτουργικά κριτήρια* που το ενδιαφέρον τους εστιάζεται στη χρήση της γλώσσας και στις λειτουργίες που απορρέουν από αυτή. Παραδείγματος χάριν εξετάζεται αν είναι επίσημη μία γλώσσα στο πλαίσιο μιας χώρας, αν επιλέγεται ή επιβάλλεται στο πλαίσιο διεθνών πολιτικών οργανισμών, αν διδάσκεται ως ξένη γλώσσα ή αν χρησιμοποιείται ως *lingua franca*.
- *Υποκειμενικά κριτήρια* που προσβλέπουν στο άτομο και τη σχέση του ως υποκειμένου με τις διάφορες γλωσσικές επιλογές.

Για την Παυλίδου (ό.π., 31-32) το ενδιαφέρον έγκειται στη συσχέτιση του μακρο-επιπέδου της εξουσίας με το μικρο-επίπεδο, «πως δηλαδή συνδέεται η ηγεμονία ορισμένων γλωσσών, γλωσσικών ποικιλιών, ομάδων με τη συγκεκριμένη ηγεμονική συμπεριφορά ενός συνομιλητή μας».

Η διάκριση των γλωσσών σε ασθενείς και ισχυρές γίνεται στο πλαίσιο της θεωρίας του *γλωσσικού ηγεμονισμού*²⁷ (*linguistic imperialism*). Ο όρος αναφέρεται σε μηχανισμούς άσκησης ιδεολογικής εξουσίας μέσω των οποίων η κυρίαρχη κοινωνική τάξη φυσικοποιεί την κυριαρχία της στα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα, την

---

²⁶ Πρόκειται για όρο που κατασκευάστηκε από τον Haugen το 1972 και σήμαινε τη «μελέτη των αλληλεπιδράσεων ανάμεσα σε οποιαδήποτε δεδομένη γλώσσα και στο περιβάλλον της». Από τις αρχές της δεκαετίας του '80 άρχισαν να εξερευνούνται οι μεταφορικές δυνατότητες του όρου και η επισήμανση της παραλληλίας ανάμεσα στα απειλούμενα είδη και τις απειλούμενες γλώσσες, γεγονός που έγινε κοινός τόπος κατά τα τέλη της ίδιας δεκαετίας (Haberland 1999, 12).

²⁷ Η έννοια του ηγεμονισμού συνδέεται με το έργο του Gramsci ο οποίος διατύπωσε την έννοια της ηγεμονίας. Ο Williams όμως ήταν εκείνος που διαφοροποίησε την έννοια του ηγεμονισμού από εκείνη της ηγεμονίας. Η ηγεμονία αναφέρεται στην κοινωνική πρακτική της συναίνεσης του λαού στις κυρίαρχες ιδέες μιας κυρίαρχης τάξης, συνιστά λοιπόν μια εξουσιαστική πρακτική. Ο ηγεμονισμός αντίθετα εκφράζει την πολιτική των υπερδυνάμεων (Τσιτσιπής, 1996, 43-44).

επιβάλλει δηλαδή ως κάτι αυτονόητο και φυσικό. Αυτό γίνεται με την συναίνεση του αδύνατου και την αποδοχή της κατωτερότητάς του.

Ο Phillipson (1992) αποδεικνύει ότι μια γλώσσα μπορεί να επιβληθεί όταν στηρίζεται σε μηχανισμούς ανωτερότητας²⁸. Θεωρεί ότι ο γλωσσικός ηγεμονισμός είναι μια υποκατηγορία του πολιτισμικού ηγεμονισμού, παράλληλα με τον εκπαιδευτικό, τον επιστημονικό και τον ηγεμονισμό των Μ.Μ.Ε. Ο γλωσσικός ηγεμονισμός βέβαια διεισδύει και στους τρεις προαναφερθέντες ηγεμονισμούς καθώς η πραγμάτωσή τους βασίζεται στη γλώσσα. Ο γλωσσικός ηγεμονισμός συνεπάγεται λοιπόν τον πολιτισμικό ηγεμονισμό. Τον γλωσσικό ηγεμονισμό της αγγλικής τον εννοεί ως μορφή του γλωσσισμού ο οποίος μπορεί να οριστεί ως καθιέρωση και διαρκής ανασύσταση των δομικών και πολιτισμικών ανισοτήτων ανάμεσα στην αγγλική και τις άλλες χώρες. Αναφέρεται με τον όρο δομικό σε υλικές δραστηριότητες όπως ιδρύματα, οικονομικά κονδύλια, ενώ με τον όρο πολιτισμικό σε άυλες ή ιδεολογικές ιδιότητες όπως στάσεις και παιδαγωγικές αρχές.

Ο *γλωσσισμός (linguicism)* σύμφωνα με την Skutnabb-Kangas (1999, 80) είναι «ιδεολογίες, δομές, και πρακτικές που χρησιμοποιούνται για να νομιμοποιήσουν, να πραγματοποιήσουν και να αναπαράγουν μια άνιση κατανομή ισχύος και πόρων (τόσο υλικών όσο άυλων) μεταξύ των ομάδων που προσδιορίζονται με βάση τη γλώσσα». Συνεπώς «ο γλωσσισμός είναι ρατσισμός με γλωσσικό σκεπτικό».

Εκφάνσεις γλωσσικού ηγεμονισμού συνιστούν η απαξίωση των διαλέκτων, η επιβολή μιας διαλέκτου ως επίσημης ή εθνικής γλώσσας καθώς η ανάδειξή της σε νόρμα και βέβαια η επιβολή της αγγλικής γλώσσας ως *lingua franca*. Την ηγεμονία της γλώσσας ακολουθεί η διάδοση και η ηγεμονία της ιδεολογίας και των αξιών της χώρας προέλευσής της με αποτέλεσμα την καταστρεπτική πολιτισμική ομογενοποίηση.

Άλλοι όροι που χρησιμοποιούνται για να εκφράσουν την ανισότητα μεταξύ των γλωσσών είναι οι εξής:

- *Μικρές και μεγάλες γλώσσες*, ύποπτοι όροι, όπως αναφέρει ο Haberland (1999, 11), γιατί δίνουν την εντύπωση ότι υποβιβάζουν το πρόβλημα σε απλό ζήτημα αριθμού χρηστών της γλώσσας.

---

²⁸ Αντίστοιχα μια γλώσσα περιορισμένης διάδοσης περιορίζεται ακόμη περισσότερο όσο λιγότερο ανεπτυγμένο θεωρεί τον εαυτό της σε συνάρτηση βέβαια με το εύρος της πολυγλωσσίας στο περιβάλλον στο οποίο εντάσσεται (Παπαρίζος, 1997, 19).

- *Κυρίαρχες και κυριαρχούμενες γλώσσες.* Ο Ammon (1999, 250) χαρακτηρίζει ως κυρίαρχες τις γλώσσες εκείνες που χρησιμοποιούνται κατά προτίμηση στις γλωσσικά ανομοιογενείς επαφές. Αντίθετα κυριαρχούμενες θεωρούνται εκείνες που σχεδόν ποτέ δεν επιλέγονται σε ανάλογες επαφές. Ο χαρακτηρισμός μιας γλώσσας ως κυρίαρχης ή κυριαρχούμενης εξαρτάται βέβαια και από το επίσημο καθεστώς τους. Πρόκειται για όρους που αν και ευνοούν τη κριτική στάση στο ζήτημα σύνδεσης της επιλογής της γλώσσας με την εξουσία μπορεί να οδηγήσουν στη ψευδαίσθηση ότι οι γλωσσικές συνθήκες μπορούν να αλλάξουν εύκολα με πολιτικές αποφάσεις.
- *Λιγότερο ομιλούμενες ή χρησιμοποιούμενες ή συχνά διδασκόμενες γλώσσες.* Συχνά συγχέονται με τις μειονοτικές γλώσσες. Η Καρυολαίμου (1999, 332) διευκρινίζει όμως ότι *μειονοτική γλώσσα* είναι εκείνη που υστερεί αριθμητικά και θεσμικά, ενώ *λιγότερο ομιλούμενη* είναι αυτή που υστερεί μόνο ν αριθμητικά». Υποστηρίζει δε ότι «κρατικές-επίσημες γλώσσες μπορούν να συμπεριληφθούν σε αυτή την κατηγορία, εφόσον παραμένουν υπάλληλες σε γλώσσες με ευρύτερη χρήση και μεγαλύτερο κύρος».

Ο Calvet (2001, 20) επιχειρώντας να ερμηνεύσει τη γλωσσική δυναμική στη σημερινή εποχή της παγκοσμιοποίησης και έχοντας σαν αφετηρία την αρχή ότι οι γλώσσες συνδέονται μεταξύ τους μέσω των δίγλωσσων ομιλητών προτείνει ένα «μοντέλο έλξης» των γλωσσών. Κέντρο έλξης και μοχλός του παγκόσμιου συστήματος αποτελεί φυσικά η αγγλική. Γύρω από αυτήν περιστρέφονται τρία επίπεδα γλωσσών. Το υπερ-κεντρικό επίπεδο που αντιστοιχεί σε 100-200 επίσημες γλώσσες, το κεντρικό που αντιστοιχεί στις κατομιλούμενες γλώσσες και το περιφερειακό που αντιστοιχεί στις πρώτες, μητρικές γλώσσες. Ο ομιλητής κάθε επιπέδου επιδιώκει να μάθει τη γλώσσα του ανώτερου επιπέδου. Ο Calvet (2001) υποστηρίζει ότι κάθε γλώσσα, σε όποιο επίπεδο του μοντέλου έλξης και αν βρίσκεται, μπορεί να θεωρηθεί-από τους ομιλητές της-ότι απειλείται. Ο ίδιος θεωρεί ότι πέρα από το λόγο της πολιτικο-γλωσσικής ορθότητας στο πλαίσιο της ηθικής της γλωσσολογίας, που χαρακτηρίζεται από συμπίλημα ιδεολογημάτων (π.χ. όλες οι γλώσσες είναι ίσες, οι απειλούμενες γλώσσες πρέπει να προστατευτούν κ.λ.π.) υπάρχει ο πραγματικός κίνδυνος εξαφάνισης πολλών γλωσσών. Διακρίνει λοιπόν τις γλώσσες σε αυτές που μιλάμε και αυτές για τις οποίες μιλάμε. Κάθε παρέμβαση όμως της γλωσσικής πολιτικής για να είναι ουσιαστική πρέπει να στηρίζεται στην ανάλυση

των γλωσσικών αναγκών μιας κοινωνίας και των κοινωνικών λειτουργιών των γλωσσών. Οι άνθρωποι δεν πρέπει να υπηρετούν τις γλώσσες αλλά οι γλώσσες τους ανθρώπους.

Ο Haberland (ό.π., 14) δίνει ένα αισιόδοξο μήνυμα για το μέλλον των λιγότερο ομιλούμενων γλωσσών. Αναφερόμενος στο φόβο των Δανών για την απώλεια τομέων χρήσης της γλώσσας τους κάτω από την απειλή της αγγλικής, ως γλώσσας της παγκοσμιοποίησης και την εισδοχή πολλών αγγλικών δανείων στη δανική γλώσσα, απαντά ότι «αν ένας λαός πέντε εκατομμυρίων μπορεί να φοβάται ότι θα χάσει τη γλώσσα του, αυτό σημαίνει ότι ενδιαφέρεται πάρα πολύ για τη γλώσσα του, πράγμα που από μόνο του θα έπρεπε να αποτελεί μια καλή εξασφάλιση ενάντια στην απώλεια της γλώσσας». Ο Haberland (ό.π., 18) δεν ανησυχεί ούτε για την αλλαγή ρεπερτορίου από τους δίγλωσσους ομιλητές. Υποστηρίζει ότι «αν οι ομιλητές εναλλάσσουν γλώσσες, αυτό δεν πρέπει οπωσδήποτε να το βλέπουμε ως δείγμα “αδυναμίας” της γλώσσας με την μικρότερη προτίμηση, αλλά μάλλον ως δείγμα της δύναμης των γλωσσικών τους πόρων».

1.6.2. Διδασκαλία ισχυρών γλωσσών

Η Skutnabb-Kangas (1999, 81) αναφερόμενη στην εξάπλωση των κυρίαρχων γλωσσών εις βάρος των μειονοτικών-ή μειονοτικοποιημένων-υποστηρίζει ότι η εκμάθηση των κυρίαρχων γλωσσών υπήρξε συχνά μια αφαιρετική εμπειρία για τους ομιλητές των μειονοτικών γλωσσών ενώ αντίθετα οι ομιλητές των κυρίαρχων γλωσσών μαθαίνουν άλλες γλώσσες με προσθετικό τρόπο.

Πολλοί επιστήμονες επισημαίνουν ότι η διδακτική των ισχυρών γλωσσών στηρίζεται σε ένα λόγο που κατασκευάζεται για να πετύχει τη διεθνοποίησή τους με απώτερο σκοπό το οικονομικά, πολιτικά και πολιτισμικά κέρδη.

Η εκπαίδευση εξυπηρετεί το κράτος πραγματώνοντας τρεις λειτουργίες, την οικονομικο-αναπαραγωγική, την ιδεολογική και την κατασταλτική. Ο Phillipson (1992, 68-69) εκθέτει ως εξής τις τρεις λειτουργίες μιας ηγεμονικής γλώσσας στην εκπαίδευση:

- Αναπαράγει τις πολιτικο-οικονομικές δομές και τον τύπο τεχνολογικής εκπαίδευσης που η ηγεμονική γλώσσα παρέχει και που το κράτος δέχεται να προωθήσει.

- Νομιμοποιείται ως *lingua franca* μέσω των δυνατοτήτων που παρέχει σε αυτούς που την κατέχουν.
- Αποκλείει την εκμάθηση άλλων γλωσσών εφόσον αυτή είναι η μόνη αναγκαία και επιθυμητή.

Ο Phillipson δεν αντιτίθεται στην εκμάθηση της ηγεμονικής γλώσσας. Αυτό που αμφισβητεί είναι ο γλωσσικός παιδαγωγικός επαγγελματισμός που έχει κληροδοτηθεί και δημιουργεί νεοαποικιακές δομές εξάρτησης από ξένους εμπειρογνώμονες και ξένα προϊόντα. Προκρίνει μία παιδαγωγική που λαμβάνει υπόψη της τις αντιλήψεις τόσο των κυρίαρχων όσο και των κυριαρχούμενων και που μπορεί να προωθήσει τα δικαιώματα και των δύο πλευρών.

Η Δενδρινού (1996, 168) υποστηρίζει ότι η εκπαιδευτική πολιτική κρατών με ασθενείς γλώσσες συντηρεί τις αξίες του γλωσσισμού και προωθεί το γλωσσικό ιμπεριαλισμό. Παρουσιάζει τα εξής επιχειρήματα που χρησιμοποιούνται για τη «νομιμοποίηση» της διεθνοποίησης της αγγλικής γλώσσας:

- Η χρησιμοποίησή της ως *lingua franca* αποτελεί φαινόμενο «φυσικό» και «αναπόφευκτο» το οποίο προέκυψε στο πλαίσιο των διεθνών σχέσεων και όχι κάποιων εθνικών συμφερόντων.
- Η αγγλική έχει ουδετεροποιηθεί, έχει αποβάλλει το ιδεολογικό της περίβλημα, γεγονός το οποίο δεν ευσταθεί λόγω της ιδεολογικής φύσης της γλώσσας.
- Η εκμάθησή της είναι απόλυτα ευεργετική και συμβάλει στην πρόοδο γιατί έχει συνδεθεί με τον εκσυγχρονισμό και την επιστημονική και τεχνολογική ανάπτυξη. Αντιπροσωπεύει λοιπόν ένα εισιτήριο για την επιτυχία. Η αγγλική επικράτησε γιατί διέδωσε αποτελεσματικά αυτή τη εικόνα.

Παραβλέπεται το γεγονός ότι η εκμάθηση της γλώσσας οδηγεί σε μια συγκεκριμένη θέαση του κόσμου και στην απολογητική ενός πολιτισμού. Συχνά προτείνονται ως αποτελεσματικότεροι τρόποι διδασκαλίας αυτοί που προωθούνται από ξένους «ειδικούς» παρότι δεν συνάδουν πάντα με την κοινωνικοπολιτική και παιδαγωγική πραγματικότητα της χώρας. Πρόκειται για λογική που γίνεται σε πολλές χώρες αποδεκτή με αποτέλεσμα να θεωρείται αναπόφευκτη η κυριαρχία των κυρίαρχων γλωσσών και να εξασθενούν περισσότερο οι λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα διδακτικής των ισχυρών γλωσσών αποτελεί η διδακτική της αγγλικής ως ξένης γλώσσας, γνωστή με το ακρώνυμο ELT (English Language Teaching) ή TEFL (Teaching English as a foreign Language), η οποία συνιστά ισχυρή βιομηχανία και μοιάζει με πολυεθνική επιχείρηση με στόχο το υψηλό κέρδος που προκύπτει από την πώληση της γλώσσας και των παραγόμενων προϊόντων της.

Οι εκπαιδευτικοί της Περιφέρειας που διδάσκουν μια ισχυρή γλώσσα ηγεμονοποιούνται από το Κέντρο αναπτύσσοντας μια «αποικιοκρατούμενη» συνείδηση υποταγμένη στα συμφέροντα του λόγου της διδακτικής της ισχυρής γλώσσας που προβάλλει την υπεροχή της συγκεκριμένης γλώσσας, και κατά συνέπεια των ομιλητών της, των αξιών, των ιδεών και της νοοτροπίας τους. Ταυτόχρονα όμως βιώνουν συγκρούσεις ως ομιλητές μιας λιγότερο ομιλούμενης γλώσσας και πολιτισμικά υποκείμενα της περιφέρειας. Τον αποκλεισμό της μητρικής τους γλώσσας τον έχουν δεχτεί από τα πρώτα βήματα της εκπαίδευσής τους αφού η διδασκαλία γίνεται στην ισχυρή γλώσσα. Πρόκειται για γεγονός που το θεωρούν φυσικό γιατί η γλωσσική επιμόρφωση θεωρείται πιο πολύτιμη από την παιδαγωγική επιμόρφωση. Γι' αυτό η Δενδρινού (1999) θεωρεί αντιφατική την υποκειμενικότητα των δασκάλων της αγγλικής.

1.7. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ

Ο Phillipson (1999, 307) υποστηρίζει ότι η έννοια της γλωσσικής διάδοσης είναι παραπλανητική γιατί υποβάλλει την ιδέα ότι η επέκταση γλωσσών, όπως η αγγλική, είναι μια διαδικασία φυσική χωρίς να υπάρχει κάποιου είδους διαμεσολάβηση ενώ στην πραγματικότητα οι γλώσσες διαδίδονται-όπως και δολοφονούνται- ως αποτέλεσμα ρητών πολιτικών. Σύμφωνα με τον Nahir (2003) η γλωσσική διάδοση αποτελεί έναν από τους 11²⁹ μακροεπίπεδους στόχους γλωσσικού προγραμματισμού. Κατά τον Ammon (1997, 51) η *πολιτική γλωσσικής διάδοσης (language-spread policy)* «αναφέρεται σε μία γλωσσική πολιτική που θέτει ως στόχο τη διάδοση μίας συγκεκριμένης γλώσσας, ή μερικές φορές ενός συνόλου γλωσσών,

---

²⁹ Οι άλλοι δέκα αφορούν το γλωσσικό καθαρισμό, τη γλωσσική αναγέννηση, τη γλωσσική μεταρρύθμιση, τη γλωσσική τυποποίηση, το λεξικολογικό εκσυγχρονισμό, την ορολογική ενοποίηση, την υφολογική απλοποίηση, τη διαγλωσσική επικοινωνία, τη γλωσσική διατήρηση και το βοηθητικό κώδικα τυποποίησης.

είτε σε νέους ομιλητές είτε σε νέες περιοχές». Συνώνυμος είναι και ο όρος *πολιτική γλωσσικής διάχυσης (language-diffusion policy)* αν και χρησιμοποιείται λιγότερο.

Φορείς της πολιτικής αυτής είναι οι κυβερνήσεις που επιθυμούν να διαδώσουν την εθνική ή επίσημη γλώσσα τους, που συνήθως αποτελεί μητρική γλώσσα ενός σημαντικού μέρους του πληθυσμού. Συχνά όμως την ασκούν εκτελεστικά ιδρύματα που διαθέτουν ευελιξία στην εφαρμογή της, ακολουθώντας βέβαια τις βασικές κυβερνητικές γραμμές. Μερικές χώρες θεωρώντας τη διάδοση της γλώσσας τους ως επένδυση ξοδεύουν αρκετά χρήματα για το σκοπό αυτό. Η Totaro-Genevois (2005, 11) θεωρεί την γλωσσική διάδοση στο εξωτερικό ως ένα πεδίο πολιτιστικών σχέσεων. Η προστασία λοιπόν της γλώσσας της κάθε χώρας στο εξωτερικό αποτελεί ένα παραδοσιακό συστατικό της εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής.

Ιστορικά η γλωσσική πολιτική διάδοσης συνδέεται με τον αποικισμό. Για αυτό χώρες όπως η Βρετανία και η Γαλλία με πλούσιο αποικιακό παρελθόν έχουν καταφέρει να διαδώσουν ευρέως τη γλώσσα τους (βλ. σελ. 43-44, 51-52, 53).

Η πολιτική γλωσσικής διάδοσης έχει διαφορετικές μορφές. Μπορεί να είναι εσωτερική, να στοχεύει δηλαδή στη διάδοση της γλώσσας εντός των συνόρων της ή εξωτερική, να αποσκοπεί στη διάδοσή της στο εξωτερικό, δηλωμένη, αδήλωτη αλλά προφανής, συγκεκαλυμμένη ή υπονοούμενη. Μπορεί να ασκείται από έναν μόνο θεσμό ή ίδρυμα ή μπορεί να διαχέεται σε μία ποικιλία οργανισμών, οι οποίοι λειτουργούν ανεξάρτητα. Μπορεί ακόμα να είναι περισσότερο κυβερνητική υπόθεση ή κυρίως να ασκείται από ανεξάρτητους, μη κυβερνητικούς οργανισμούς.

Το είδος αυτής της πολιτικής συχνά έχει χαρακτήρα περισσότερο αμυντικό παρά επιθετικό. Στοχεύει δηλαδή στην επιβράδυνση της υποχώρησης της γλώσσας και στην αποτροπή των ομιλητών από την εγκατάλειψη της συγκεκριμένης γλώσσας προς όφελος μίας άλλης. Τότε γίνεται λόγος για *πολιτική γλωσσικής προώθησης*, ένα είδος *πολιτικής γλωσσικής διατήρησης*. Η Καρυολαίμου (1996, 200) χαρακτηρίζει ιδιότυπο αυτό το είδος της γλωσσικής πολιτικής που επιδιώκει να προωθήσει τη γλώσσα έξω από το στενό γεωγραφικό της πεδίο (*aire géographique*) που την περιορίζει, σε ένα ευρύτερο πολιτιστικό πεδίο (*aire culturelle*). Γιατί αν και πρόκειται για αμυντική πολιτική εξελίσσεται σε πολιτική καταπίεσης ή κυριαρχίας σε σχέση με άλλες, λιγότερο ισχυρές γλώσσες.

Παρότι η άσκηση αυτής της πολιτικής δεν είναι σπάνιο φαινόμενο δεν έχει μελετηθεί επαρκώς³⁰. Ο Ammon (ό.π., 52) το αποδίδει στο γεγονός ότι οι δυνητικοί ερευνητές είναι εκείνοι που εφαρμόζουν τη συγκεκριμένη πολιτική και δεν επιθυμούν περισσότερη διερεύνηση και κριτική.

Και οι δύο μορφές της, ως προς το χώρο διάδοσης, δηλαδή η εσωτερική και η εξωτερική, όπως είναι προφανές, συνδέονται με την εθνική γλωσσική πολιτική. Αξίζει να επισημανθεί όμως ότι η εθνική γλωσσική πολιτική ενός κράτους συνδέεται μερικές φορές με την εξωτερική γλωσσική πολιτική διάδοσης άλλου κράτους. Αυτό συμβαίνει κυρίως σε αναπτυσσόμενες χώρες όπου η εθνική γλωσσική πολιτική τους υποστηρίζεται από ιδρύματα άλλων χωρών. Με έξοδα λοιπόν της χώρας-χορηγού επιδιώκεται η προώθηση της γλώσσας για την οποία συμφωνούν τα δύο κράτη ενώ η χώρα-δέκτης μπορεί να διαθέσει ένα μεγαλύτερο μερίδιο από τον προϋπολογισμό της για τις άλλες γλώσσες που θέλει να προωθήσει. Βεβαίως η χώρα-χορηγός, προσπαθώντας να βελτιώσει τη θέση της δικής της γλώσσας, ζητά ανταλλάγματα από την χώρα-δέκτη όπως περισσότερη διδασκαλία της στα σχολεία, περισσότερη παρουσίαση στα Μ.Μ.Ε. κ.λ.π.

Οι στόχοι της εξωτερικής πολιτικής γλωσσικής διάδοσης συνήθως δεν δηλώνονται. Βασικά αποσκοπούν σε κάποια πλεονεκτήματα που μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Πλεονεκτική θέση της μητρικής γλώσσας στη διεθνή επικοινωνία. Εάν η γλώσσα της χώρας έχει υψηλή διεθνή θέση π.χ. τα αγγλικά, ολόκληρος ο πληθυσμός έχει πρόσβαση στη διεθνή επικοινωνία. Σε άλλη περίπτωση αυτή τη δυνατότητα διαθέτει μόνο ένα περιορισμένο μέρος του πληθυσμού.
- Ένα μέσο για τη διάδοση της ιδεολογίας ενός κράτους, όπως συμβαίνει με τη διάχυση του αμερικάνικου τρόπου ζωής μέσα από τη διάδοση της αγγλικής γλώσσας.
- Βελτίωση των συνθηκών για την ανάπτυξη οικονομικών δεσμών.
- Εισοδήματα από τη μελέτη της μητρικής γλώσσας από ξενόγλωσσους και από αντικείμενα που σχετίζονται με τη γλώσσα (βιβλία, ταινίες κτλ),
- Διατήρηση της εθνικής ταυτότητας ή, καλύτερα, της εθνικής περηφάνιας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα γλώσσας που αποτελεί συστατικό της εθνικής δόξας είναι τα Γαλλικά.

---

³⁰ Για αυτό υπάρχει και ελάχιστη βιβλιογραφία (βλ. σελ 16).

Παρά λοιπόν τη διακήρυξη των πολιτιστικών σκοπών τα οικονομικά κίνητρα για τη διάδοση της γλώσσας είναι προφανή. Όπως επισημαίνει ο Truchot (1999, 323) «κατακτώντας έναν ομιλητή, αποκτάς έναν πελάτη, έναν αγοραστή, έναν καταναλωτή, ή προσαρμόζεις έναν εργαζόμενο στην κουλτούρα μιας επιχείρησης». Στόχος αποτελεί η κατάκτηση όλο και περισσότερων ξένων ομιλητών και μάλιστα των κατόχων υψηλής κοινωνικής θέσης, οι οποίοι θα συντελέσουν στην περαιτέρω διάδοση της γλώσσας. Για να κατακτήσουν τις διεθνείς αγορές οι γλώσσες τους, χώρες με την ίδια γλώσσα ή χώρες όπου η ίδια γλώσσα είναι διαδεδομένη ευρέως συνάπτουν γλωσσικές συμμαχίες. Πρώτη συμμαχία τέτοιου είδους υπήρξε η Βρετανική Κοινοπολιτεία αν και δεν θεμελιωνόταν ρητά τα αγγλικά ως βάση της. Αντίθετα τα γαλλικά είναι η ρητή βάση της Γαλλοφωνίας (βλ. σελ.). Ακολούθως το 1991 ιδρύθηκε η Ιβηρο-αμερικανική Κοινότητα των Εθνών και το 1996 η Κοινότητα των Πορτογαλόφωνων χωρών.

Ο Ammon (ό.π., 56) θεωρεί ότι η γλωσσική πολιτική διάδοσης φαίνεται να συνδέεται με έναν αριθμό στάσεων προς τη γλώσσα που κυριαρχούν παγκοσμίως:

- Προτίμηση του καθενός για τη δική του γλώσσα που θεωρεί ότι υπερέχει έναντι των άλλων.
- Προτίμηση για ένα μονογλωσσικό κράτος ή για ένα κράτος που είναι πολυγλωσσικό μόνο περιφερειακά, με ποικίλες μονογλωσσικές περιοχές.
- Ασυμμετρική διάθεση επικοινωνίας με τους άλλους, στη βάση του πλεονεκτήματος της μητρικής γλώσσας, την οποία δικαιολογούν για πρακτικούς λόγους.
- Αποδοχή της δύναμης μιας γλώσσας, κυρίως στο πεδίο της αγοράς.
- Αντίδραση για τις τεχνικές γλώσσες ως λύση στα προβλήματα διαγλωσσικής ή διεθνούς επικοινωνίας, με την προβολή της ανωτερότητας της φυσικότητας έναντι στην πλαστικότητα, παρότι η λύση αυτή θα εξασφάλιζε μια δικαιότερη σχέση μεταξύ ισχυρών και ασθενών γλωσσών.

Ο Ammon (ό.π.) υποστηρίζει ότι η πολιτική γλωσσικής διάδοσης πρόκειται για αναντίρρητο γεγονός, μια πολιτική στην οποία καταφεύγει η κάθε χώρα για τη γλώσσα που έχει ήδη επιλέξει, αφού δεν υπάρχουν εναλλακτικές διεθνιστικές προοπτικές. Αναφέρει δε το επιχείρημα των κυβερνήσεων ότι η συγκεκριμένη πολιτική είναι μέρος ενός υγιούς ανταγωνισμού μεταξύ των εθνών. Καταλήγει δε στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για μια πολιτική πανταχού παρούσα που δεν υπάρχει

περίπτωση να εξαφανιστεί στο προσεχές μέλλον. Για το λόγο αυτό πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από αυτούς που σχεδιάζουν και εφαρμόζουν την εθνική γλωσσική πολιτική.

Όπως διαπιστώνει ο Phillipson (1992, 35) οι τρόποι με τους οποίους διαδίδουν τη γλώσσα τους οι διάφορες χώρες είναι ποικίλοι όπως διδασκαλία και έρευνα, σε γηγενείς και αλλογενείς, χορήγηση υποτροφιών βραχείας ή μακράς περιόδου με σειρά μαθημάτων και εξειδικευμένες επισκέψεις, παραγωγή και προώθηση διδακτικών εγχειριδίων, οπτικοακουστικού υλικού, χορήγηση βιβλίων, ανατροφοδότηση των καθηγητών του εξωτερικού και άλλων εμπειρογνομόνων στην ανάπτυξη προγράμματος σπουδών, πολιτιστικές εκδηλώσεις κ.λ.π.

Ταυτόχρονα αυτοί οι τρόποι διάδοσης της γλώσσας που εφαρμόζουν τα κράτη ομοιάζουν μεταξύ τους. Παρακάτω θα εκτεθούν χαρακτηριστικά παραδείγματα τρόπων διάδοσης διαφόρων γλωσσών.

1.8.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Αν η διάδοση μιας γλώσσας όμως θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «επιθετικό» μέσο επιβίωσης και ανάπτυξής της, όπως αναφέρει ο Παπαρίζος (1997, 26) το «αμυντικό» μέσο θα ήταν η μετάφραση. Η μετάφραση έχει χαρακτηριστεί ως «ο κύριος μηχανισμός άμυνας των εθνικών γλωσσών έναντι του επικείμενου κινδύνου του γλωσσικού επεκτατισμού μιας ή περισσότερων διαδεδομένων γλωσσών». Ιδιαίτερα θεωρείται ευεργετικός θεσμός για τις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες, όπως είναι η ελληνική³¹ (βλ. σελ. 7). Γιατί μέσω της μετάφρασης οι χρήστες τους δεν υποχρεούνται να μαθαίνουν μια ξένη γλώσσα για να προσεγγίσουν το γραπτό λόγο άλλων εθνών. Συνέπεια τούτου είναι να μην επεκτείνεται ο γραπτός και προφορικός λόγος εκείνων εις βάρος της μητρικής τους γλώσσας. Δεδομένο βεβαίως είναι ότι η μεταφραστική παραγωγή των μικρών σχετικά γλωσσικών κοινοτήτων είναι πολύ πιο σημαντική από τις χώρες στις οποίες κυριαρχούν ισχυρές γλώσσες.

Η μετάφραση, όπως υποστηρίζει η Σελλά (1996, 226 κ.εξ.), συνιστά μια ενοποιητική δύναμη που αντιμάχεται το κατά Saussure «πνεύμα της απομόνωσης» και ενώνει γλώσσες, ήθη και πολιτισμούς. Παρά τον κίνδυνο προδοσίας του

---

³¹ Ο Τίτος Πατρίκιος χαρακτήρισε τη μετάφραση ως το άνοιγμα των παραθύρων της Ελλάδας προς τον κόσμο και του κόσμου προς την Ελλάδα κατά την πρώτη Συνάντηση των Ευρωπαίων Νεοελληνιστών στην Αθήνα το 1995 (Υπουργείο Πολιτισμού- Υπουργείο Εξωτερικών, Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού 1996).

αυθεντικού κειμένου, όπως διατυπώνεται από το αξίωμα «traduttore-traditore», σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως άχρηστη διαδικασία. Ταυτόχρονα αποτελεί μια κατεξοχήν πολιτισμική πολιτική πρακτική «που κατασκευάζει ιδεολογικά φορτισμένες ταυτότητες για ξένους πολιτισμούς ή που ασκεί κριτική σ' αυτές, που επιβεβαιώνει ή αναιρεί αξίες και θεσμούς του πολιτισμού της γλώσσας-στόχου». Ως αποτέλεσμα δεν εμπεριέχει μόνο τη πολιτιστική πραγματικότητα της γλώσσας πηγής αλλά και εκείνης της γλώσσας στόχου. Ως δράση λοιπόν επιδρά στους αποδέκτες και ως ανάδραση στους πομπούς.

Αφ ενός λοιπόν με την μετάφραση ξενόγλωσσων κειμένων καλλιεργείται η εθνική γλώσσα κάθε λαού, αφετέρου δε η ταυτότητα της συγκεκριμένης γλωσσικής κοινότητας γίνεται ευρύτερα γνωστή, όπως πράγματι είναι, και όχι όπως τη μεταφέρει μια ιδεολογικά φορτισμένη προπαγάνδα.

1.9. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ

1.9.1. Η διάδοση της αγγλικής γλώσσας

Τα αγγλικά, που έφεραν μαζί τους οι Αγγλοσάξονες στη Βρετανία και άντεξαν τη νορμανδική εισβολή, είναι τώρα η πιο διαδεδομένη γλώσσα του κόσμου. Εκατοντάδες εκατομμύρια χρησιμοποιούν την αγγλική ως μητρική τους γλώσσα και ένας ακόμα μεγαλύτερος αριθμός τα χρησιμοποιεί ως δεύτερη γλώσσα. Δεν είναι πλέον γλώσσα μόνο των βρετανικών νήσων, αλλά αποτελούν την επίσημη ή μία από τις επίσημες γλώσσες και άλλων χωρών. Σε κάποιες, μάλιστα, χώρες χρησιμοποιούνται άτυπα ως επίσημη γλώσσα, αν και δεν αναγνωρίζονται από το νόμο ως τέτοια. Σήμερα, άνθρωποι από όλο τον κόσμο, ιδίως νέοι, επιζητούν την εκμάθηση της αγγλικής, επειδή την συνδέουν με έννοιες όπως η πρόοδος και ο νεωτερισμός

Τα αγγλικά έγιναν γλώσσα επικοινωνίας μεταξύ διαφορετικών γλωσσικών ομάδων σχετικά πρόσφατα. Η διάδοση της αγγλικής οφείλεται σε διάφορους παράγοντες όπως:

- *Στην αποικιακή επέκταση της Βρετανικής αυτοκρατορίας.* Οι στρατιώτες και άποικοι που εγκαθίδρυσαν τη Βρετανική αυτοκρατορία εξασφάλισαν και τη διάδοση των αγγλικών. Όπου επικράτησαν οι μετανάστες από τη Βρετανία, κυρίαρχη γλώσσα έγιναν τα αγγλικά. Σε κάποιες περιοχές, όπως στη Βόρειο

Αμερική και την Αυστραλία, οι αυτόχθονες πληθυσμοί υπέστησαν μιλιταριστική επίθεση και, αποδεκατισμένοι και περιθωριοποιημένοι, είδαν τη γλώσσα και τις υπόλοιπες πολιτιστικές και κοινωνικές δομές τους να εξαλείφονται. Σε άλλες περιοχές, όπως στην Αφρική και την Ασία, τα αγγλικά έγιναν η γλώσσα της άρχουσας τάξης, περιοριζόμενη στα ανώτερα στρώματα, ενώ οι αυτόχθονες, που ήταν η συντριπτική πλειοψηφία διατήρησαν τη γλώσσα τους, δημιουργώντας διγλωσσικές ή πολυγλωσσικές συνθήκες.

- *Στο εμπόριο.* Ιδίως κατά τον 19^ο αιώνα όταν η Βρετανία εξελίχθηκε στο μεγαλύτερο εξαγωγέα και εισαγωγέα αγαθών η αγγλική έγινε σταδιακά η lingua franca του διεθνούς εμπορίου.
- *Στην έντονη επιστημονική και τεχνολογική δραστηριότητα* που σημειώθηκε με την βιομηχανική επανάσταση καθώς η τεχνολογική και επιστημονική κοινότητα που βρισκόταν εκτός Βρετανικής Αυτοκρατορίας κινητοποιήθηκε να μάθει τη γλώσσα.
- *Στην πολιτική ιδεολογία της Βρετανικής αυτοκρατορίας.* Τα αγγλικά έγιναν γλώσσα προς εκμάθηση για όσους επιθυμούσαν πρόσβαση στις πολιτικές ιδέες που αναπτύχθηκαν εντός της Βρετανικής κοινωνίας, όπως αυτή της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας.
- *Στη θρησκεία.* Τα αγγλικά ήταν επίσης η γλώσσα που έδωσε πρόσβαση στη χριστιανική θρησκεία, μέσω της οποίας μπορούσε να επιτευχθεί η σωτηρία της ψυχής. Οι ιεραπόστολοι ακολουθούσαν τους αποίκους και μέχρι τα μισά του 19^{ου} αιώνα περισσότερες Βίβλοι εκτυπώνονταν και κυκλοφορούσαν στα αγγλικά παρά σε όλες τις άλλες γλώσσες μαζί (Wright, 2004, 139).

Μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο η Βρετανική Αυτοκρατορία κατέρρευσε, όπως και οι υπόλοιπες βιομηχανικές χώρες, και θα περίμενε κανείς να συμβεί το ίδιο και με την αγγλική γλώσσα. Τότε όμως έκανε την εμφάνισή του στο παγκόσμιο προσκήνιο ο αμερικανικός παράγοντας. Οι Η.Π.Α. εξελίχθηκαν στην ισχυρότερη οικονομική δύναμη³². Η κυριαρχία τους επεκτάθηκε και στις σφαίρες της πολιτικής, της επιστήμης και του πολιτισμού. Παρά το γεγονός ότι το Σύνταγμα των Η.Π.Α. δεν

---

³² Το ενδιαφέρον είναι, όπως υποστηρίζει η Wright (2004, 144) ότι στην πραγματικότητα οι Η.Π.Α. δεν κυριαρχούν στην αγορά, αλλά η αποδοχή από την παγκόσμια κοινότητα των αρχών της ελεύθερης αγοράς και του νεοφιλελεύθερου παραδείγματος (που εκπροσωπούν τη φιλοσοφία των Η.Π.Α.) καθιστά το κράτος αυτό κυρίαρχο στην οικονομία.

έκανε λόγο για επίσημη γλώσσα, η αγγλική είχε κυριαρχήσει και τα πλήθη των μεταναστών που συνέρεαν στις Ηνωμένες Πολιτείες γρήγορα μάθαιναν τη γλώσσα της πλειοψηφίας εγκαταλείποντας σταδιακά τη μητρική τους.

Τα αγγλικά συμβολίζουν τη γλώσσα της πιο ισχυρής πολιτικής ιδεολογίας, ιδιαίτερα μετά από το 1990 και την κατάρρευση του Κομμουνισμού. Χρησιμοποιούνται σε όλες τις επιστημονικές έρευνες, ακόμα και από επιστήμονες των οποίων η αγγλική δεν είναι η μητρική γλώσσα, και είναι η γλώσσα εκατομμυρίων πολιτιστικών προϊόντων (ταινιών, βιβλίων, μουσικής) που εξάγουν οι Η.Π.Α. ετησίως.

Όπως υποστηρίζει ο Phillipson (1992) οι Βρετανοί άργησαν να αντιληφθούν την ανάγκη για την προώθηση των συμφερόντων τους μέσω της γλώσσας. Η προώθηση της γλώσσας άρχισε να εντείνεται κατά τις πρώτες δεκαετίες του προηγούμενου αιώνα. Κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου έγιναν προσπάθειες (και από τις δύο πλευρές του Ατλαντικού) για την εφεύρεση απλοποιημένων μορφών της αγγλικής γλώσσας. Χρειάστηκε να εισέλθουμε στη δεκαετία του 1950 για να αναπτυχθεί ένα εύλογο σχέδιο για την επένδυση στην αγγλική γλώσσα και μία στρατηγική που θα ενίσχυε τη διδασκαλία της αγγλικής σε παγκόσμιο επίπεδο. Στην κορύφωση του Ψυχρού Πολέμου, η στρατηγική σημασία της επένδυσης στα αγγλικά έγινε αντιληπτή.

Η «Αναφορά της Ανεξάρτητης Εξεταστικής Επιτροπής στις Υπερπόντιες Υπηρεσίες Πληροφοριών» ή η «Αναφορά Drogheda» από το όνομα του πρόεδρου της, που δημοσιεύτηκε το 1954, αποτελεί κομβικό σημείο για τη μεταπολεμική εξωτερική πολιτική της Βρετανίας. Η εν λόγω αναφορά εξετάζει την προβολή της Βρετανίας μέσω των πρεσβειών, του BBC και του Βρετανικού Συμβουλίου. Η αναφορά καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η Κυβέρνηση πρέπει να ενδιαφερθεί για την κοινή γνώμη του εξωτερικού. Η Ασία προβαλλόταν ως το σημαντικότερο τμήμα του υπανάπτυκτου κόσμου, όπου το Βρετανικό Συμβούλιο θα μπορούσε να έχει σημαντική απήχηση. Από τα μέσα της δεκαετίας του '50, το Βρετανικό Συμβούλιο επεκτάθηκε δραματικά στον υπανάπτυκτο κόσμο και περιόρισε τα έξοδά του στην Ευρώπη.

Η Κυβέρνηση εκτίμησε ότι για την επέκταση της διδασκαλίας των αγγλικών έπρεπε να ληφθούν ειδικά μέτρα. Μία *Επίσημη Επιτροπή* [συναρμόδιων Υπουργείων και φορέων] για τη διδασκαλία των Αγγλικών στο εξωτερικό επέδωσε αναφορά στο υπουργικό συμβούλιο το 1956, σύμφωνα με την οποία υπήρχαν οι ευκαιρίες για

αυξημένη χρήση της αγγλικής γλώσσας. Η εισαγωγική περίληψη της αναφοράς αναφέρει ότι πρέπει:

- να υπάρξει αύξηση στο διδακτικό προσωπικό
- δάσκαλοι της αγγλικής από άλλες χώρες να έρθουν στη Βρετανία για επαγγελματική εκπαίδευση
- περισσότερα πανεπιστημιακά τμήματα να προσφέρουν μαθήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης τόσο σε Βρετανούς όσο και ξένους δασκάλους
- το BBC να επεκταθεί
- να υπάρξει μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ εκδοτών, συγγραφέων, γλωσσολόγων και του Βρετανικού Συμβουλίου για την ποιοτική βελτίωση των βιβλίων διδασκαλίας
- το Βρετανικό Συμβούλιο να προωθήσει τα «εξαιρετικά βιβλία των Βρετανών εκδοτών» και μόνο αν δεν υπάρχει ανταπόκριση να προωθεί τις τοπικές εκδόσεις.

Η αποδοχή της αναφοράς και τα μέτρα που ελήφθησαν για την εφαρμογή της εξασφάλισαν μία μεγάλη χρηματική υποστήριξη για τη μαζική επέκταση στο πεδίο της διδασκαλίας των αγγλικών. Η δημιουργία πανεπιστημιακών τμημάτων για διδασκαλία και έρευνα, η πρόβλεψη για τη διδασκαλία των αγγλικών στη Βρετανία και οι πιο ελκυστικές συνθήκες εργασίες για τους Βρετανούς δασκάλους των αγγλικών στο εξωτερικό, η συνεργασία με τους Βρετανούς εκδότες, η υποστήριξη των βρετανικών εκδόσεων στο εξωτερικό, όλα αυτά τα μέτρα ελήφθησαν προκειμένου να υπάρξει επαγγελματική και οικονομική υποστήριξη, στην προσπάθεια να γίνουν τα αγγλικά παγκόσμια γλώσσα.

Ο Ager (1996, 75) εντούτοις βρίσκει τη βρετανική γλωσσική πολιτική πριν από τα τέλη της δεκαετίας του '80 ανόμοια και αποσπασματική συγκρίνοντάς την με τη γαλλική γλωσσική πολιτική. Τα τέλη της δεκαετίας του '80 όμως χαρακτηρίστηκαν από μία προοδευτικά πιο ισχυρή κυβερνητική παρέμβαση στη γλωσσική πολιτική. Το 1995, όπως αναφέρει ο Phillipson (1999, 306), μία από τις πρώτες δηλώσεις του Malcolm Rifkind, μόλις έγινε Υπουργός Εξωτερικών της Βρετανίας ήταν ότι η Βρετανία είναι «παγκόσμια δύναμη με παγκόσμια συμφέροντα χάρη στην Κοινοπολιτεία, την Ατλαντική Συμμαχία και την αυξανόμενη χρήση της αγγλικής γλώσσας».

Το Υπουργείο Εξωτερικών της Αγγλίας είναι υπεύθυνο για δύο από τους σημαντικότερους οργανισμούς προώθησης της γλώσσας: το *Βρετανικό Συμβούλιο (British Council)* και το *BBC (British Broadcasting Corporation)*.

Το «*Βρετανικό Συμβούλιο για τις σχέσεις με τις άλλες χώρες*», που ιδρύθηκε το 1934³³, έχει στόχο την προώθηση μίας ευρύτερης γνώσης σχετικά με τη Βρετανία και την αγγλική γλώσσα, αναπτύσσοντας στενότερες πολιτιστικές επαφές με άλλες χώρες. Τα ¾ του ετησίου προϋπολογισμού του οργανισμού αυτού παρέχονται από το Υπουργείο Εξωτερικών και Κοινοπολιτείας (FCO) και τη Διοίκηση Υπερπόντιας Ανάπτυξης (ODA). Σύμφωνα με τον Wardhaugh (1996, 139), ανάμεσα σε άλλες δραστηριότητες, όπως εκπαιδευτικές ανταλλαγές, διοργάνωση εκθέσεων και ταξιδιών, ο προϋπολογισμός αυτός χρησιμοποιείται για την υποστήριξη Κέντρων Εκμάθησης Αγγλικών σε διαφορετικές χώρες. Πάνω από 112.000.000 άνθρωποι το χρόνο συμμετέχουν στα προγράμματα του Βρετανικού Συμβουλίου, τόσο στη Βρετανία όσο και σε άλλες 110 χώρες³⁴. Στο εσωτερικό το Συμβούλιο συνεργάζεται με την ακαδημαϊκή κοινότητα και τις τοπικές αρχές. Στο εξωτερικό όμως έχει ανεξάρτητη υπόσταση και εγκαταστάσεις, εκτός αν απαιτείται διπλωματική προστασία -όπως γινόταν στις πρώην κομμουνιστικές χώρες. Βεβαίως συνδέεται στενά και υποστηρίζεται από την κατά χώρα Βρετανική Πρεσβεία. Η Κυβέρνηση ελέγχει διαρκώς τις κινήσεις του Συμβουλίου³⁵. Σε εκτελεστικό επίπεδο, πάντως, το Βρετανικό Συμβούλιο παραμένει σχετικά αυτόνομο, εναρμονισμένο πάντα όμως με τις ανάγκες της Κυβέρνησης. Τα υπερπόντια παραρτήματα έχουν μεγαλύτερη ελευθερία στο σχεδιασμό των δραστηριοτήτων τους και παίρνουν υπόψη τους τις κατά τόπους ανάγκες.

---

³³ Στόχος του Συμβουλίου ήταν η ανάπτυξη ενός σχεδίου για την διεύρυνση της διδασκαλίας των αγγλικών στο εξωτερικό. Το σχέδιο αυτό χρηματοδοτήθηκε εν μέρει από εμπορικές εταιρίες και εν μέρει από την κυβέρνηση. Σταδιακά η χρηματοδότηση από ιδιώτες μειώθηκε, ενώ αυξήθηκε η οικονομική εξάρτηση και ο ιδεολογικός έλεγχος του Συμβουλίου από το Κράτος. Οι δραστηριότητες του Βρετανικού Συμβουλίου εστιάζονταν αρχικά σε τέσσερις περιοχές: Αίγυπτο και Μέση Ανατολή, Βαλκάνια, Νότιο Αμερική και Πορτογαλία. Αυτές ήταν οι περιοχές στις οποίες το αντίπαλο δέος της εποχής (Γερμανία και Ιταλία) είχε συγκεντρώσει τις προπαγανδιστικές του προσπάθειες (Phillipson, 1992).

³⁴ Όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα του Βρετανικού Συμβουλίου, <http://www.britishcouncil.org> (τελευταία επίσκεψη: 1/12/2008).

³⁵ Στο διοικητικό του συμβούλιο συμμετέχουν κυβερνητικοί υπάλληλοι καθώς και στελέχη του επιχειρηματικού και εκδοτικού κόσμου. Ο Πρόεδρος του Συμβουλίου είναι ένας μερικής απασχόλησης διορισμένος υπάλληλος που αντιπροσωπεύει το Συμβούλιο ενώπιον της Κυβέρνησης. Ο Γενικός Διευθυντής, το ανώτατο εκτελεστικό όργανο του Συμβουλίου, έχει συνήθως κυβερνητική προϋπηρεσία και κανείς δεν έχει προέλθει από τις τάξεις του ίδιου του Συμβουλίου (Phillipson, 1992, 142).

Το BBC εκπέμπει τόσο από το Λονδίνο όσο και από άλλους σταθμούς που βρίσκονται σε περισσότερες από 100 χώρες. Το BBC προωθεί την αγγλική γλώσσα όχι μόνο μέσω των αγγλικών, αλλά και μέσω της χρήσης περίπου 30 διαφορετικών ξένων γλωσσών, από αραβικά μέχρι βιετναμέζικα. Πολλά εκατομμύρια ανθρώπων παρακολουθούν ή ακούν τα προγράμματα του BBC, τα οποία συνοδεύονται από βιβλία, υλικά και κασέτες. Διαθέτει οκτώ εθνικά τηλεοπτικά κανάλια μαζί με τοπικά προγράμματα, δέκα εθνικούς και 40 τοπικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς καθώς και μία εκτεταμένη διαδικτυακή σελίδα³⁶.

Ένας ακόμη οργανισμός που πρέπει να αναφερθεί είναι η Ένωση Ομιλούντων Αγγλικά (*English Speaking Union*), ένας διεθνής οργανισμός που, σύμφωνα με τον Wardhaugh (1996, 139), αριθμεί πάνω από 50.000 μέλη και που στοχεύει στην προώθηση της αγγλικής. Αν και κύριος στόχος είναι η προώθηση της αλληλοκατανόησης και της φιλίας, η Ένωση χορηγεί ποικίλα προγράμματα που ενθαρρύνουν τη χρήση της αγγλικής. Περιλαμβάνει σχεδόν 40 παραρτήματα στο Ηνωμένο Βασίλειο και πάνω από 50 στον υπόλοιπο κόσμο³⁷.

Ο Calvet (1998, 193) υποστηρίζει ότι οι Η.Π.Α. δεν έθεσαν ποτέ ως πρώτιστο στόχο τους τη διάδοση της κουλτούρας τους και της γλώσσας του και ότι ο ιμπεριαλισμός τους είναι μόνο πολιτικός και οικονομικός, όχι γλωσσικός. Ο Phillipson (1992) θεωρεί όμως ότι οι Αμερικανοί είχαν και αυτοί την εμπειρία της επιβολής της γλώσσας τους ως αποικιοκρατική δύναμη, όπως για παράδειγμα στις Φιλιππίνες και σε άλλες αμερικανικές κτήσεις στον Ειρηνικό. Υποστηρίζει δε ότι η γλωσσική διάδοση αποτελεί μέρος της παγκόσμιας στρατηγικής των Η.Π.Α. και περιλαμβάνει μέτρα όπως η προώθηση βιβλίων και η αύξηση του αριθμού αλλοδαπών φοιτητών σε αμερικανικό έδαφος. Ο τελευταίος στόχος επετεύχθη με τη θέσπιση των βραβείων Fulbright³⁸. Με αυτό τον τρόπο ο αριθμός των ξένων σπουδαστών στις Η.Π.Α. αν και είχε αυξηθεί από 7.000 το 1943 σε 26.000 το 1949, ανήλθε στους 140.000 το 1971, ενώ αντίστοιχα ο αριθμός στη Βρετανία περιοριζόταν στους 27.000.

---

³⁶ Όπως παρατίθενται στην ιστοσελίδα <http://www.bbc.co.uk>. (τελευταία επίσκεψη: 1/12/2008).

³⁷ Όπως παρατίθενται στην ιστοσελίδα <http://www.esu.org>. (τελευταία επίσκεψη: 1/12/2008).

³⁸ Τα βραβεία πήραν το όνομά τους από τον γερουσιαστή που πέρασε τη συγκεκριμένη νομοθεσία. Ήδη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '50, οι χρηματικές παροχές της Κυβέρνησης των Η.Π.Α. σε κάθε είδους εκπαιδευτική και πολιτιστική εργασία σε όλο τον κόσμο αυξήθηκε εντυπωσιακά. Οι αμερικανικοί στόχοι για την πολιτιστική διπλωματία παρουσιάζονται στο νομοσχέδιο Fulbright-Hayes του 1961: «η αύξηση της αμοιβαίας κατανόησης ανάμεσα στους ανθρώπους των Η.Π.Α. και τους ανθρώπους άλλων χωρών». (Phillipson, 1992).

Οι Η.Π.Α. προωθούν την αγγλική στο εξωτερικό μέσω διαφόρων κυβερνητικών υπηρεσιών όπως του *State Department (Υπουργείο Εξωτερικών)* της *Υπηρεσίας Πληροφοριών των Ηνωμένων Πολιτειών (United States Information Agency)*³⁹, της *Υπηρεσίας για Διεθνή Ανάπτυξη (Agency for International Development)*⁴⁰, του *Σωματείου Ειρήνης (Peace Corps)*⁴¹ και του *Υπουργείου Άμυνας (Department of Defence)*.

Υπάρχουν φυσικά και πολλοί ιδιωτικοί οργανισμοί που χρηματοδοτούν δραστηριότητες με στόχο την διάδοση της διδασκαλίας της αγγλικής γλώσσας αλλά και την προώθηση του πολιτισμού των Η.Π.Α. Οι δραστηριότητες αυτές έχουν σημαντικές και μακροχρόνιες επιπτώσεις. Συνέβαλαν μάλιστα στη καθιέρωση της διδακτικής της αγγλικής ως ξένης γλώσσας (ELT) σε ξεχωριστό ακαδημαϊκό κλάδο (βλ. σελ. 38). Η στρατηγική των ιδρυμάτων οδήγησε στη δημιουργία πανεπιστημίων σε περιοχές γεωστρατηγικής και οικονομικής σημασίας για τις Η.Π.Α., στην έμφαση εντός αυτών των πανεπιστημίων στην έρευνα πάνω στις κοινωνικές επιστήμες, σε προγράμματα άσκησης καθηγητών κ.λ.π. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το *ίδρυμα Rockefeller* με την προώθηση πολλών προγραμμάτων όπως τα παραπάνω. Το *ίδρυμα Ford*, σύμφωνα με τον Phillipson (1992, 161), στα μέσα του '60 είχε ήδη προγράμματα σε 38 χώρες. Το ίδρυμα χρηματοδότησε το *Κέντρο Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας στην Ουάσινγκτον*. Ένας από τους βασικούς στόχους του Κέντρου είναι η βελτίωση της διδασκαλίας των Αγγλικών, μέσω της έρευνας και αναζήτησης διδακτικών υλικών.

Στο εσωτερικό της χώρας, δεσπόζει ένα κίνημα ιδιωτικής πρωτοβουλίας, το *Κίνημα για Αγγλικά Μόνο (English Only Movement)*, που εμφανίστηκε στη δεκαετία

---

³⁹ Η *Υπηρεσία Πληροφοριών των Ηνωμένων Πολιτειών* θέτει ως αποστολή την πραγμάτωση των στόχων της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, προσπαθώντας να επηρεάσει την κοινή γνώμη του εξωτερικού μέσω των προσωπικών επαφών, του ραδιοφώνου, των βιβλιοθηκών, της τηλεόρασης, της διδασκαλίας της αγγλικής και άλλων τρόπων. Στο εξωτερικό, η *Υπηρεσία Πληροφοριών των Ηνωμένων Πολιτειών* έχει παρόμοιες επιχειρησιακές λειτουργίες με το Βρετανικό Συμβούλιο και τα Τμήματα Πληροφοριών των βρετανικών πρεσβειών. Οι στόχοι που θέτει πάντως ως υπηρεσία χαρακτηρίζονται ως μικρότερης διάρκειας από τους αντίστοιχους του Βρετανικού Συμβουλίου και πολλοί λιγότεροι υπάλληλοί του (σε σχέση με τους Βρετανούς συναδέλφους τους) εργάζονται αποκλειστικά πάνω στο αντικείμενο αυτό (Phillipson, 1992, 158).

⁴⁰ Η *Υπηρεσία για Διεθνή Ανάπτυξη* προσφέρει σημαντική χρηματική ενίσχυση για την εκπαίδευση μη Αμερικανών στις Η.Π.Α. και την τοποθέτηση Αμερικανών υπαλλήλων στο εξωτερικό (Phillipson, 1992, 159).

⁴¹ Το *Σωματείο Ειρήνης* διαθέτει ένα σημαντικό αριθμό νεαρών εθελοντών που στέλνονται σε όλο τον κόσμο υπό την αιγίδα του. Οι συμμετέχοντες εμπλέκονται σε εθελοντική δουλειά σε διάφορους τομείς (υγείας, τεχνικής υποστήριξης κ.α.) χρησιμοποιώντας την αγγλική γλώσσα, αν και λαμβάνουν και μαθήματα των τοπικών γλωσσών. Επίσημοι στόχοι του Σωματείου Ειρήνης τίθενται η εκπλήρωση της ανάγκης για εκπαιδευμένο προσωπικό, η προώθηση της καλύτερης κατανόησης των Αμερικανών από τους ανθρώπους που εξυπηρετούνται και αντιστρόφως (Phillipson, 1992).

του '80 και έθεσε ως στόχο του την εγκαθίδρυση της αγγλικής ως επίσημης γλώσσας του κράτους -αφού το Αμερικανικό Σύνταγμα δεν κάνει λόγο για επίσημη γλώσσα- και την απόσυρση της διγλωσσικής προσφοράς-σε αγγλικά και ισπανικά-σε κρατικές υπηρεσίες και, ιδιαίτερα, στην εκπαίδευση. Το 2006, μάλιστα, η αμερικανική Γερουσία ψήφισε δύο ξεχωριστές τροπολογίες, για να καταστούν τα αγγλικά η εθνική γλώσσα και ο συνεκτικός δεσμός της χώρας⁴².

Το επάγγελμα του δασκάλου της αγγλικής γλώσσας απέκτησε σταθερά θεσμικά θεμέλια και στις δύο πλευρές του Ατλαντικού ήδη κατά τη δεκαετία του '50. Η Υπηρεσία Πληροφοριών των Ηνωμένων Πολιτειών ήταν πρόθυμη να κατασκευάσει μία ταυτότητα για αυτό το επάγγελμα: η πολιτική τους ήταν ότι «τίποτα δεν είναι πιο σημαντικό στον κόσμο σήμερα από την αλληλεγγύη μεταξύ των δασκάλων της αγγλικής» Phillipson (1992, 162). Ελκυστικές προοπτικές καριέρας, που ικανοποιούσαν πολλά κίνητρα, όχι μόνο υλιστικά αλλά και ιδεαλιστικά, κρίθηκαν απαραίτητες. Η διδασκαλία των αγγλικών έχει νομιμοποιηθεί ως υπηρετούσα εθνικά και διεθνή συμφέροντα τα οποία δεν κατονομάζονται αλλά θεωρούνται γενικά έγκυρα.

Με τους Βρετανούς και τους Αμερικανούς να επεκτείνουν γρήγορα την προσπάθειά τους για τη διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας, ήταν προφανές ότι υπήρχε η ανάγκη συντονισμού. Συμμετείχαν λοιπόν σε πολλά κοινά συνέδρια για τη προώθηση της διδασκαλίας της αγγλικής γλώσσας και τελικά επέλεξαν τη συνεργασία σε παγκόσμιο επίπεδο. Στο αγγλοαμερικάνικο συνέδριο που έγινε στο Κέμπριτζ (Ιούνιος του 1961), οι σύνεδροι αποφάσισαν να επιβεβαιώσουν κάποιες θεμελιώδεις θεωρήσεις που αφορούν:

- τη συνειδητοποίηση ότι η διάδοση των αγγλικών δεν σημαίνει μόνο την αντικατάσταση ή εκτόπιση μίας άλλης γλώσσας, αλλά και την επιβολή νέων νοητικών δομών μέσω των αγγλικών. Οι συνέπειες αυτής της επιβολής άργησαν να μελετηθούν από την έρευνα για τη διδασκαλία της αγγλικής ή τη μεθοδολογία της διδασκαλίας.
- Την παραδοχή ότι αντικειμενικός στόχος είναι η αύξηση της αυτάρκειας της χώρας υποδοχής στη διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί περαιτέρω με τη στενή συνεργασία μεταξύ των χωρών υποδοχής

---

⁴² Πρόκειται για τις τροποποιήσεις 4064 και 4073 στις 18-5-2006 κατά ην δεύτερη σύνοδο της 109^{ης} συνεδρίασης της Γερουσίας, www.senate.gov/legislative/LIS/roll_call_lists/vote_menu_109_2.htm (τελευταία επίσκεψη: 22/12/2008).

και της Βρετανίας και των Η.Π.Α.. Οι δύο αυτές χώρες οφείλουν να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των χωρών υποδοχής και να τους παρέχουν σταθερή καθοδήγηση. Οι δάσκαλοι της αγγλικής παρουσιάζονται ως ιεραπόστολοι του 20^{ου} αιώνα.

Σύμφωνα με τον Phillipson (1992, 168) καταδεικνύεται η κυρίαρχη ιδεολογία και ότι κρύβεται πίσω από τη δημόσια ρητορική της «διεθνούς κατανόησης». Δηλαδή η αγγλική γλωσσική ηγεμονία και η διαπότιση της Περιφέρειας με ιδέες του Κέντρου (Βρετανία και Η.Π.Α.), μέχρις ότου η Περιφέρεια ενστερνιστεί τις ιδέες αυτές. Το δικαίωμα του Κέντρου για την ηγεσία θεωρείται δεδομένο και, έχοντας το μονοπώλιο της γλώσσας και του πολιτισμού, το Κέντρο δεν πρέπει να δέχεται αντιστάσεις στην επικράτηση των αγγλικών. Επομένως ο αγγλικός γλωσσικός ιμπεριαλισμός διευκόλυνε τον παγκόσμιο ιμπεριαλισμό και, συγχρόνως, αποτέλεσε συνέπειά του.

1.9.2. Η διάδοση της γαλλικής γλώσσας

Ο Calvet (1998, 188) υπολογίζει ότι περίπου 70 εκατομμύρια ανθρώπων ομιλούν τη γαλλική ως μητρική τους γλώσσα. Πρόκειται όμως για έναν αριθμό που αυξάνει σημαντικά, αν προστεθούν οι ομιλητές της γαλλικής σε Αμερική, Ασία και Αφρική, οι οποίοι είναι δύσκολο να υπολογιστούν. Η Διεθνής Οργάνωση Γαλλοφωνίας αναφέρει ότι ομιλούνται από 200.000.000 άτομα⁴³. Όπως συμπεραίνει η Καρυολαίμου (1996, 201) οι Γάλλοι της μητροπολιτικής Γαλλίας αποτελούν μειονότητα σε σχέση με τους υπόλοιπους γαλλόφωνους και η γαλλική χρησιμοποιείται, ως επί το πλείστον, εκτός Γαλλίας.

Τα γαλλικά ομιλούνται από τον 9^ο αιώνα, η επέκτασή τους όμως συνεχίστηκε για αιώνες. Οι Σταυροφορίες σίγουρα έπαιξαν αποφασιστικό ρόλο στη διάδοση των γαλλικών τόσο σε άλλες ρωμανικές χώρες όσο και στην Ανατολή. Αξίζει να σημειωθεί ότι η νίκη του Γουλιέλμου του Κατακτητή στο Χάστινγκς το 1066 και η κατάκτηση της Αγγλίας, που ακολούθησε, καθιέρωσε τα γαλλικά στη Βρετανία⁴⁴. Η φθορά των λατινικών επίσης συνετέλεσε στη διάδοσή τους. Η γεωγραφική τους διάχυση έγινε σε δύο στάδια. Πρώτα, διαδόθηκαν στην Ευρώπη (στη Γαλλία και σε

⁴³ <http://www.francophonie.org>, τελευταία επίσκεψη, 1/12/2008.

⁴⁴ Συγκεκριμένα τα νορμανδικά γαλλικά επιβλήθηκαν ως κυρίαρχη γλώσσα για σχεδόν 300 χρόνια μέχρι το 1362 όταν το κοινοβούλιο ψήφισε τα αγγλικά πλέον να είναι η γλώσσα των δικαστηρίων, (Wardhaugh 1987, 69, Ager, 1996, 31).

συγκεκριμένα μέρη χωρών που συνόρευαν, δηλαδή σε Λουξεμβούργο, Βέλγιο, Ελβετία και Ιταλία) και στη συνέχεια στον υπόλοιπο κόσμο είτε μέσω της μετανάστευσης (Καναδάς, Λουιζιάνα) είτε μέσω της αποικιοκρατικής πολιτικής.

Γενικότερα οι παράγοντες που οδήγησαν στην εξάπλωση των γαλλικών ήταν ποικίλοι:

- Η Γαλλία ανέπτυξε μία επιθετική και επιτυχή στρατιωτική δύναμη.
- Ταυτόχρονα η Γαλλία υπήρξε μία ισχυρή οικονομική και πολυπληθής δύναμη.
- Το Παρίσι ήταν το μεγαλύτερο πολιτιστικό κέντρο για αρκετούς αιώνες που είχε τεράστιο αντίκτυπο στην υπόλοιπη Ευρώπη. Τα γαλλικά πήραν τη θέση των λατινικών στην εκπαίδευση και έγιναν η γλώσσα της μόρφωσης, απέκτησαν δε το υψηλότερο κύρος ανάμεσα στις ευρωπαϊκές ελίτ. Ο 17^{ος} και ο 18ος αιώνας ορίζονται ως οι χρυσοί αιώνες της γαλλικής στην Ευρώπη. Τα γαλλικά παρέμειναν ως προεξέχουσα γλώσσα στο πολιτιστικό χώρο κατά το 19^ο και 20^ο αιώνα.
- Οι Γάλλοι διακρίθηκαν στις πολιτικές και φυσικές επιστήμες. Την εποχή του Διαφωτισμού μάλιστα η γαλλική επιρροή ήταν κυρίαρχη.
- Τα γαλλικά διαδόθηκαν ως γλώσσα της θρησκείας. Κατά την περίοδο των θρησκευτικών πολέμων τα γαλλικά διαδόθηκαν από τους πρόσφυγες Ουγενότους στις νέες τους εστίες⁴⁵. Συγχρόνως όμως τα γαλλικά ήταν στενά συνδεδεμένα με τον Καθολικισμό⁴⁶. Διάφορα θρησκευτικά τάγματα ίδρυσαν πολλά σχολεία σε διάφορες χώρες όπου διδάσκονταν εντατικά η γαλλική⁴⁷.

Στο εσωτερικό της χώρας από το 1539 η Γαλλική Αρχή προσπάθησε να επιβάλλει τα γαλλικά ως την επίσημη γλώσσα του κράτους και να αποβάλλει τις τοπικές γλώσσες. Η γαλλική γλώσσα ήταν βασικό εργαλείο στην προσπάθεια για το συγκεντρωτισμό του Γαλλικού Κράτους. Το ψήφισμα του 1794 επέβαλε τη χρήση της

---

⁴⁵ Όταν ο Λουδοβίκος ο 14^{ος} εξέδωσε διάταγμα το 1685, με το οποίο εκδιώχθηκαν μαζικά οι Προτεστάντες από τη χώρα, η γαλλική μεταφέρθηκε, μαζί με τους Ουγενότους σε πολλά νέα κέντρα (σε Φλάνδρα, Ελβετία, Βόρειο Ιρλανδία και στο Νέο Κόσμο). Ήδη ο Καλβίνος, ο οποίος καταγόταν από γαλλική οικογένεια, εγκαταστάθηκε το 1536 στη γαλλόφωνη Γενεύη, πόλη που υιοθέτησε και προώθησε τον Καλβινισμό (Wright, 2004, 121).

⁴⁶ Επί του Ναπολέοντα του 3^{ου} η Γαλλία ενίσχυσε τους δεσμούς της με την Ιερή Έδρα. Οι ισχυροί δεσμοί που αναπτύχθηκαν μεταξύ Παρισιού και Βατικανού ενδυνάμωσαν τη θέση της γαλλικής γλώσσας (τα Γαλλικά είναι επίσημη γλώσσα των παπικών κρατών), *ό.π.*

⁴⁷ Παραδείγματος χάριν η Λεόντειος της Νέας Σμύρνης (Tuchot, 2007).

γαλλικής σε όλη τη χώρα⁴⁸. Τα γαλλικά έγιναν η γλώσσα της ελευθερίας, οι τοπικές γλώσσες (όπως η βρετονική, η αλσατική κ.λ.π.) τέθηκαν εκτός νόμου, όχι εξαιτίας της αντιπάθειας για τις γλώσσες αυτές, αλλά λόγω του φόβου, του μίσους και της καχυποψίας για το τι συμβόλιζαν αυτές οι γλώσσες.

Καθώς η Γαλλία επεκτεινόταν, η κεντρική εξουσία επέμενε ότι οι προσφάτως κατακτηθείσες χώρες θα έπρεπε να υιοθετήσουν τη γαλλική γλώσσα. Μόνο οι νόμοι και η γλώσσα του Παρισιού θα έπρεπε να είναι αποδεκτοί από τις διοικήσεις των αποικιών και μόνο οι υπήκοοι που γνώριζαν τη γλώσσα θα μπορούσαν να έχουν πρόσβαση στην πολιτική ζωή.

Παρόλα αυτά οι ίδιοι οι Γάλλοι έθεσαν εμπόδια στην απρόσκοπτη διάδοση της γλώσσας τους εξαιτίας της πίστης τους στην ανωτερότητα της και της συνειδητής τους προσπάθειας να την προστατέψουν από αλλοιώσεις. Η ανοχή που επέδειξαν σε τοπικές ποικιλίες ήταν πολύ μικρή και η γαλλική της μητρόπολης πάντα θεωρείτο ως η μόνη «σωστή» ποικιλία.

Οι Γάλλοι υπήρξαν λοιπόν πολύ αυστηροί στη γλωσσική πολιτική τους. Επέβαλαν στις αποικίες τους τη δική τους γλώσσα τους ως γλώσσα της εκπαίδευσης και της διοίκησης. Πολλά μέλη των τοπικών ελίτ αποδέχτηκαν αυτή τη φιλοσοφία και έμαθαν να εκτιμούν τη γνώση και τα πλεονεκτήματα που τους εξασφάλιζε η γνώση της γαλλικής. Τα γαλλικά τους διαφοροποιούσαν από τους υπόλοιπους, λιγότερο τυχερούς, συμπατριώτες τους, την πλειοψηφία δηλαδή των κατοίκων, που δεν απέκτησε ποτέ πρόσβαση στη γαλλική γλώσσα. Η γαλλική γλώσσα παρουσιάζει πλέον αισθητή πτώση στη δημοτικότητά της σε περιοχές που άλλοτε η Γαλλία ήταν κραταιά⁴⁹.

---

⁴⁸ Οι αρχηγοί της Γαλλικής Επανάστασης ήθελαν να καταστήσουν σίγουρο ότι όλοι οι πολίτες θα μπορούσαν να έχουν πρόσβαση στην Ελευθερία και ότι η δύναμη της Εκκλησίας, της τοπικής αριστοκρατίας και των άλλων αποσχιστικών δυνάμεων δεν θα μπορούσαν να εμποδίσουν τους πολίτες να γνωρίσουν την αληθινή φύση των νόμων και των διακηρύξεων που έρχονταν από το Παρίσι (Ager, 1996, 42).

⁴⁹ Ως αποτέλεσμα του αποικισμού της υπο-σαχάριας Αφρικής από τη Γαλλία, η Αφρική σήμερα περιλαμβάνει πολλά γαλλόφωνα κράτη τα οποία δεν έχουν εθνική, πολιτιστική ή γλωσσική ομογένεια. Γι' αυτό μετά την ανεξαρτησία των κρατών αυτών, τα γαλλικά συνέχισαν να αποτελούν την επίσημη γλώσσα τους. Ενώ όμως οι δεσμοί της Γαλλίας με τα ανώτερα στρώματα διατηρήθηκαν, η γαλλική επιρροή στην υπο-σαχάρια Αφρική μειώνεται, ακριβώς επειδή η Γαλλία δεν ενδιαφέρθηκε ποτέ για τον «εκπολιτισμό» των υπόλοιπων κοινωνικών στρωμάτων. Τα γαλλικά, όλο και περισσότερο, γίνονται αντιληπτά στις περιοχές αυτές ως μία ξένη γλώσσα, σημαντική μεν, αλλά όχι μία γλώσσα που εκφράζει την εθνική ταυτότητα των νέων αφρικανικών κρατών.

Στη Βόρειο Αφρική, στις χώρες που είχαν τελήσει υπό γαλλική κατοχή, τα γαλλικά αντιμετώπιζον άμεσο ανταγωνισμό από τα αραβικά. Στη προσπάθειά τους να αποτινάξουν το γαλλικό ζυγό, οι χώρες αυτές είδαν τα αραβικά ως την ενοποιητική γλώσσα κατά των Γάλλων. Τα κράτη αυτά της Βορείου Αφρικής (Τυνησία, Μαρόκο, Αλγερία) μετά την ανεξαρτησία τους ακολούθησαν μία εντατική

Τα γαλλικά, που υπήρξαν η γλώσσα της ευρωπαϊκής διπλωματίας και των διεθνών σχέσεων μέχρι το τέλος του Α Παγκοσμίου Πολέμου, παρέμειναν η ισχυρή γλώσσα στους ευρωπαϊκούς οργανισμούς τουλάχιστον μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70, όταν άρχισαν τα Αγγλικά να αποκτούν έναν όλο και πιο ισχυρό ρόλο. Η αντοχή όμως των γαλλικών απέναντι στην επίθεση της αγγλικής γλώσσας είναι ένα μοναδικό φαινόμενο: καμία άλλη γλώσσα δεν έχει να επιδείξει τόση αντίσταση στην προέλαση των Αγγλικών. Όπως αναφέρεται κατωτέρω η γαλλική κυβέρνηση και τα υπόλοιπα γαλλόφωνα κράτη έχουν ξεκινήσει μία σταυροφορία κατά της επέκτασης της αγγλικής εις βάρος της γαλλικής γλώσσας.

Ειδικοί σε γλωσσικά ζητήματα υποστηρίζουν επίμονα ότι η γαλλική γλώσσα βρίσκεται σε κίνδυνο και ότι αντιμετωπίζει μία εσωτερική κρίση (ότι δηλαδή οι ομιλητές της τη μεταχειρίζονται όλο και χειρότερα). Παρά το γεγονός ότι η διάγνωση τους αφορά μία εσωτερική κρίση, αντιμετωπίζουν στην πραγματικότητα αυτήν την κρίση ως μία εξωτερική ασθένεια. Γιατί, σύμφωνα με τον Calvet (1998, 183) η ασθένεια έχει όνομα για τους Γάλλους: ονομάζεται αγγλική γλώσσα. Ο αμυντικός γαλλικός λόγος, κατά τον Phillipson (1999, 307), μπορεί μεν να φαίνεται κωμικός-η μη μητρική αγγλική απορρίπτεται μετά βδελυγμίας-είναι χρήσιμος όμως γιατί αναγνωρίζει την πραγματικότητα του γλωσσικού ηγεμονισμού και δείχνει γιατί και πως επεκτείνονται και συρρικνώνονται οι γλώσσες.

Η γαλλική γλωσσική πολιτική λοιπόν στις μέρες μας δραστηριοποιείται σε τρεις τομείς:

- Υποστήριξη των γαλλικών έναντι των αγγλικών
- Συνεργασία με άλλες γλώσσες και σεβασμός της πολυγλωσσίας
- Επεξεργασία των γαλλικών σε επίπεδο δομής της γλώσσας.

Η Καρνολαίμου (1996) χαρακτηρίζει αντιφατική αμυντικο-επιθετική τη γλωσσική πολιτική της Γαλλίας γιατί μέσα στα σύνορά της αρνείται να αναγνωρίσει

πολιτική αραβοποίησης, με τα γαλλικά όμως να έχουν ακόμα ισχυρή παρουσία, ιδιαίτερος ανάμεσα στις ελίτ.

Στη Μέση Ανατολή, και ιδιαίτερα στο Λίβανο, όπου μέχρι πρόσφατα ανταγωνίζονταν τα αραβικά και τα αγγλικά, ως γλώσσα του τραπεζικού συστήματος, τα γαλλικά βρίσκονται αισθητά σε πτώση. Ενώ τα αραβικά ενισχύθηκαν, η κοινωνική αναταραχή και η πολυετής εμφύλια πάλη στην περιοχή συνετέλεσαν έτσι ώστε να είναι σχεδόν αδύνατο για τα γαλλικά να συνεχίσουν να λειτουργούν ως η γλώσσα των προνομιούχων τάξεων.

Στη νοτιοανατολική Ασία η γαλλική γλώσσα είχε επίσης μία ισχυρή παρουσία, η οποία φαίνεται να φθίνει. Οι εθνικοί αγώνες των περιοχών της πρώην γαλλικής Ινδοκίνας (Βιετνάμ, Λάος, Καμπότζη) κατέστησαν τα γαλλικά περισσότερο μία γλώσσα του κατακτητή παρά γλώσσα του πολιτισμού, (Wardhaugh, 1987, 143-148).

τις τοπικές γλώσσες. Αξίζει να σημειωθεί ότι η Γαλλία δεν έχει επικυρώσει τον Ευρωπαϊκό Χάρτη για τις Περιφερειακές ή Μειονοτικές Γλώσσες.⁵⁰

Το δε πάλαι ποτέ κίνητρο της «εκπολιτιστικής αποστολής της Γαλλίας» λόγω της εγγενούς ανωτερότητας της γλώσσας έχει αντικατασταθεί πλέον από το πιο ευτελές αλλά πραγματικό κίνητρο οικονομικού κέρδους: «là où on parle français on achète français» (όπου μιλούν γαλλικά, αγοράζουν γαλλικά, Phillipson, ό.π.).

Το πιο παλαιό και σεβαστό ίδρυμα που είναι επιφορτισμένο με την ανάπτυξη της γαλλικής γλώσσας και -μερικές φορές- υπεύθυνο για την προώθηση της γλωσσικής πολιτικής της χώρας είναι η *Γαλλική Ακαδημία*. Η νομική θέση της είναι αυτή ενός οργανισμού θεσμοθετημένου και χορηγούμενου από το κράτος, ενός οργανισμού του οποίου οι στόχοι καθορίζονται από την κυβέρνηση. Η Ακαδημία ξοδεύει αξιοσέβαστα ποσά σε γλωσσικά βραβεία και βραβεία λογοτεχνίας, κάνει προτάσεις γλωσσικής υφής στην κυβέρνηση και ανταποκρίνεται στις κυβερνητικές προσκλήσεις για γνωμάτευση σε γλωσσικά ζητήματα.

Στο Μεσοπόλεμο, το 1937, δημιουργήθηκε άλλη μία γλωσσική οργάνωση με ρόλο επικουρικό προς την Γαλλική Ακαδημία: το *Γραφείο της Γαλλικής Γλώσσας (Office de la Langue Française)* που από το 1957 ονομάστηκε *Γραφείο Γαλλικού Λεξιλογίου (Office du Vocabulaire Français)*. Το 1966 ο Ντε Γκολ το αντικατέστησε με ένα νέο οργανισμό, την *Ανωτέρα Επιτροπή για την Υπεράσπιση και Επέκταση της Γαλλικής Γλώσσας (Haut Comité pour la Defense et l'Expansion de la Langue Française)*, μία επιτροπή που στόχο είχε την προστασία των γαλλικών στο εσωτερικό και τη διάδοσή τους στο εξωτερικό.

Εκτός των παραπάνω οργανισμών, οι γαλλικές κυβερνήσεις προχώρησαν σε μία *σειρά από ψηφίσματα για την προστασία της γαλλικής γλώσσας*⁵¹. Όλα αυτά τα ψηφίσματα αφορούν το λεξιλόγιο και όλα επιχειρούν να αντικαταστήσουν αγγλικές λέξεις με γαλλικές σε ποικίλα πεδία, από το ραδιόφωνο και τις συγκοινωνίες μέχρι την τεχνολογία και τη φαρμακευτική.

---

⁵⁰ Το 1999 η σοσιαλιστική κυβέρνηση του Λιονέλ Ζοσπέν υπέγραψε το Χάρτη, που δεν επικυρώθηκε όμως, καθώς το Συνταγματικό Συμβούλιο της Γαλλίας έκρινε ότι η εφαρμογή του ήταν αντίθετη προς το Σύνταγμα της Γαλλίας, που ορίζει ότι η γλώσσα της Δημοκρατίας είναι τα γαλλικά. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1992 τροποποιήθηκε το Σύνταγμα για να δηλωθεί ότι η γλώσσα της δημοκρατίας είναι τα γαλλικά. Ενδιαφέρον επισημαίνεται στο γεγονός ότι σύσσωμη σχεδόν η γαλλική κοινή γνώμη ήταν κατά της επικύρωσης εμποτισμένη από την ιακωβίνικη παράδοση των χρόνων της Γαλλικής Επανάστασης που συνέδεσε τη μονογλωσσία με το έθνος και την ελευθερία. Κάποιοι υποστήριζαν μάλιστα ότι η αναγέννηση των περιφερειακών μειονοτικών γλωσσών θα μειώσει το επικοινωνιακό εύρος της γαλλικής στην περιφέρεια με αποτέλεσμα πιο εύκολη επικράτηση της αγγλικής σε παγκόσμιο επίπεδο. (Wright, 2000, Wright, 2004, 123-124).

⁵¹ Όπως το 1975 με το Νόμο Bas-Lauriol και το 1994 με το Νόμο Toubon. (Wright, 2004, 123-124).

Πολλές ομάδες πίεσης επίσης προσπαθούν να υπερασπιστούν τη γαλλική γλώσσα. Οργανώσεις που υπηρετούν αυτό το σκοπό είναι η *Άμυνα για τη γαλλική γλώσσα*, (*Défence de la langue française-DLF*), το *Μέλλον της γαλλικής γλώσσας* (*Avenir de la langue française-ALF*) και η *Γαλλόφωνη Ένωση Δεσμών Φιλίας* (*Association francophone d' amitié et de liaison-AFAL*).

Τη σπουδαιότερη κίνηση για την προστασία και διάδοση της γαλλικής γλώσσας αποτελεί η *Γαλλοφωνία* (*La Francophonie*). Η ιδέα για τη δημιουργία μίας γαλλόφωνης ένωσης ανάγεται στη δεκαετία του '60 και η αρχική -και υψηλότερη- χρηματοδότηση προερχόταν από τη Γαλλία, τον Καναδά και το Βέλγιο. Στόχευε στην προστασία της γαλλικής επιρροής και στην αναχαίτιση της περαιτέρω παρακμής της γαλλικής γλώσσας και κουλτούρας. Ο Wardhaugh (1987, 149) τη χαρακτηρίζει «ως ένα είδος πνευματικής ένωσης στην οποία η Γαλλία έχει να παίξει ένα σημαντικό ρόλο».

Σύμφωνα με την Καρυολαίμου (1996, 201) το δόγμα της «Γαλλοφωνίας» αποτελεί την ιδεολογική έκφραση της προσπάθειας συστράτευσης όλων των ιδεολογικών χώρων που αποτελούν παραδοσιακές ζώνες επιρροής της γαλλικής με σκοπό τη βελτίωση της θέσης της σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η *Διεθνής Οργάνωση Γαλλοφωνίας* (*Organization Internationale de la Francophonie*) (*OIF*)⁵² πρόκειται για μία διεθνή οργάνωση που βασίζεται στο μοίρασμα μιας γλώσσας και κοινών αξιών. Συμμετέχουν 56 κράτη- μέλη και 14 κράτη-παρατηρητές. Οι εταίροι προέρχονται από όλες τις περιοχές της γης, κυρίως από την Αφρική. Οι περισσότερες από τις συμμετέχουσες χώρες αποτελούσαν κάποτε τμήμα της Γαλλικής Αυτοκρατορίας. Η γαλλική έχει τη θέση της επίσημης γλώσσας, μόνη της ή από κοινού με άλλες, στα 32 από τα κράτη μέλη⁵³. Το γεγονός ότι τα γαλλικά δεν κατέχουν επίσημη θέση σε μια χώρα δεν αποκλείει τη συγκεκριμένη χώρα από την είσοδό της στον οργανισμό. Η Ελλάδα έγινε δεκτή ως συνδεδεμένο μέλος της Γαλλοφωνίας το 2004, πλήρες δε μέλος το 2006. Η ένταξή της υπαγορεύτηκε από «την εκτίμηση της δυνατότητας πρόσβασης σε ένα σημαντικό forum με κοινή γλώσσα-τα γαλλικά-και ένα χώρο κοινών αξιών και

---

⁵² Δημιουργήθηκε το 1970 ως Φορέας Πολιτιστικής και Τεχνικής Συνεργασίας (*Agence de Cooperation Culturelle et Technique*)(*ACCT*), μετονομάστηκε σε Φορέα Γαλλοφωνίας (*Agence de francophonie*) το 1995 και πλέον η επίσημη ονομασία του είναι Διεθνής Οργάνωση Γαλλοφωνίας, (<http://www.francophonie.org>, τελευταία επίσκεψη, 1/12/2008).

⁵³ Ο Wardhaugh (1987, 151) υποστηρίζει ότι στις περισσότερες από αυτές τις χώρες οι μάζες μένουν αμέτοχες. Μόνο κάποιες ελίτ συμμετέχουν που στοχεύουν στη βελτίωση της θέσης τους μέσω της συμμετοχής τους σε αυτό το διεθνές κίνημα.

αλληλεγγύης...»⁵⁴. Και άλλες χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης⁵⁵ αποτελούν εταίροι στον ανωτέρω διεθνή οργανισμό. Βεβαίως η θέση της γαλλικής σε κάθε χώρα συνιστά αποφασιστικό κριτήριο για την αποδοχή της. Γενικά τα μέλη του OIF μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες: στις καθαρά γαλλόφωνες χώρες, τις πρώην γαλλικές και βελγικές αποικίες και στις χώρες της κεντρικής, ανατολικής και νοτιοανατολικής Ευρώπης στις οποίες παραδοσιακά η γαλλική ήταν διαδεδομένη, έχοντας το ρόλο της «προσκεκλημένης» γλώσσας (βλ. σελ. 28).

Ο εκφρασμένος σκοπός της είναι η προώθηση της ειρήνης, της συνεργασίας, της αλληλεγγύης και της διαρκούς ανάπτυξης. Ουσιαστικά όμως μέσω της Γαλλοφωνίας επιδιώκεται η διατήρηση της καθαρότητας της γλώσσας, η προώθηση της συνεχιζόμενης διάδοσής της και η δυνατότητα μίας επαρκούς και αποτελεσματικής αντιπολίτευσης στα αγγλικά.

Ο OIF, όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του⁵⁶, ενθαρρύνει την πολυγλωσσία μέσα από την ισόρροπη ανάπτυξη των γαλλικών και των γλωσσών των εταίρων. Η γλωσσική πολιτική του αρθρώνεται γύρω από τρεις άξονες:

- *Τη διδασκαλία και την εκμάθηση των γαλλικών και των γλωσσών των εταίρων:* Η κυριαρχία των γαλλικών θεωρείται ως ένα ουσιαστικό κλειδί για την πρόσβαση στη γνώση, την ανάπτυξη και τη δημοκρατία στις χώρες του Νότου που επέλεξαν την γαλλική ως επίσημη γλώσσα. Ο OIF ενθαρρύνει στο εκπαιδευτικό σύστημα των αφρικανικών γλωσσών μια διάρθρωση ανάμεσα στις ιθαγενείς γλώσσες και τα γαλλικά. Ιδιαίτερα ενδιαφέρεται για τις διασυνοριακές αφρικανικές γλώσσες. Στηρίζει επίσης τη συνεχή κατάρτιση εκπαιδευτικών στη διδασκαλία των γαλλικών στη πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.
- *Την υποστήριξη των γαλλικών μέσα στη διεθνή ζωή:* Υποστηρίζει τη γαλλοφωνία στις διεθνείς διασκέψεις, την ενίσχυση της παρουσίας γαλλόφωνων δημοσίων υπαλλήλων στις διεθνείς οργανώσεις, ενισχύει τα

---

⁵⁴ Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Υπουργείου Εξωτερικών <http://www.mfa.gr>, τελευταία επίσκεψη: 4/12/2008.

⁵⁵ Πλήρη μέλη είναι η Αλβανία, η Βουλγαρία, η FYROM και η Ρουμανία ενώ παρατηρητές είναι η Κροατία, η Σερβία και η Σλοβενία. Η Σόφια μάλιστα είναι το κέντρο εποπτείας για τη γαλλόφωνη εκπαίδευση στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, (<http://www.francophonie.org>, τελευταία επίσκεψη, 1/12/2008).

⁵⁶ Ο.π.

γαλλικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση και γενικά ενθαρρύνει τη διατήρηση ενός γαλλόφωνου και πολύγλωσσου περιβάλλοντος στη διεθνή ζωή.

- *Την υποστήριξη των γλωσσικών πολιτικών και των γλωσσών των εταίρων:* Συνεργάζεται με άλλες διεθνείς οργανώσεις που αντιπροσωπεύουν άλλους γλωσσολογικούς χώρους (ισπανόφωνους, πορτογαλόφωνους, αραβόφωνους). Επιχορηγεί την έκδοση και μετάφραση εγγράφων και έργων σε αφρικανικές και κρεολές γλώσσες. Η γλωσσική πολιτική του διεξάγεται στο διαδίκτυο⁵⁷ δημιουργώντας μια γαλλόφωνη τράπεζα πληροφόρησης.

Στη διάσκεψη του Ουαγκαντούγκου το 2004 υιοθετήθηκε ένα δεκαετές στρατηγικό πλαίσιο παρεμβάσεων γύρω από τέσσερις αποστολές⁵⁸ η πρώτη εκ των οποίων αφορά την *προώθηση της γαλλικής γλώσσας και της πολιτιστικής και γλωσσικής ποικιλομορφίας,*

Στο πλαίσιο του δεκαετούς αυτού στρατηγικού σχεδίου η ανωτέρω αποστολή βάσει του προγραμματισμού που υιοθετήθηκε για τα έτη 2006-2009 αρθρώνεται σε δύο στρατηγικούς στόχους:

- *Τη μεγιστοποίηση της χρήσης και την εξασφάλιση της προώθησης της γαλλικής γλώσσας στο πλαίσιο της δυναμικής της υποστήριξης της γλωσσικής ποικιλομορφίας.* Ο στόχος αυτός επιδιώκει:
  - Να αυξήσει τη χρήση της γαλλικής γλώσσας σε καταστάσεις γλωσσικών και πολιτιστικών διαφορών. Ιδιαίτερα μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (εφαρμόζοντας 16 εθνικά προγράμματα επιμόρφωσης στη γαλλική γλώσσα,

---

⁵⁷ Συγκεκριμένα μέσω:

- Του διεθνούς δικτύου γαλλικών στον κόσμο (Rifram)
- Του γαλλόφωνου διεθνούς δικτύου γλωσσολογικής διευθέτησης (Rifal)
- Του διεθνούς δικτύου αφρικανικών γλωσσών και κρεολών (Rilac)
- Του διεθνούς δικτύου γαλλόφωνων λογοτεχνών (Rilif), ό.π.

⁵⁸ Οι υπόλοιπες αποστολές αφορούν την:

- Προώθηση της ειρήνης, της δημοκρατίας και των δικαιωμάτων του ανθρώπου
  - Υποστήριξη στην εκπαίδευση, την κατάρτιση, την ανώτερη διδασκαλία και την έρευνα
  - Ανάπτυξη της συνεργασίας στην υπηρεσία της διαρκούς ανάπτυξης και αλληλεγγύης
- Μέσα σε αυτό το στρατηγικό πλαίσιο εκτός της θεματικής που αφορά τα γαλλικά και τις γλώσσες των εταίρων καταχωρούνται οι ακόλουθες θεματικές:

- Τέχνες και πολιτισμός
- Κινηματογράφος και MME
- Ειρήνη, δημοκρατία και δικαιώματα του ανθρώπου
- Ανάπτυξη και αλληλεγγύη
- Οικονομία και παγκοσμιοποίηση
- Εκπαίδευση και κατάρτιση
- Ενέργεια και περιβάλλον και
- Τεχνολογία και πληροφορίες, ό.π.

επιμορφώνοντας 11.000 διπλωμάτες και δημοσίους υπαλλήλους στη γαλλική γλώσσα, υλοποιώντας 10 συμφωνίες με κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, δημιουργώντας 9 εγκαταστάσεις για διπλωματικά ζητήματα και ανώτατες σχολές επιμόρφωσης στα ευρωπαϊκά ζητήματα, υποστηρίζοντας την εκπομπή «7 jours sur la planète» του TV5 και την ιστοσελίδα EurActiv κ.λ.π.) καθώς και στους διεθνείς αφρικανικούς οργανισμούς.

- Να βελτιώσει τη προώθηση της δημόσιας ανάγνωσης και των γαλλόφωνων λογοτεχνιών κυρίως μέσω των κέντρων ανάγνωσης και πολιτιστικής εμπύχωσης (centres de lecture et d' animation culturelle-Clac) σε αγροτικές περιοχές 17 χωρών.
- Την ενθάρρυνση της έκφρασης και της διάδοσης των γαλλόφωνων δημιουργιών και την ενθάρρυνση της πολιτιστικής ποικιλομορφίας.

Πολυάριθμοι οργανισμοί υποστηρίζουν τη Γαλλοφωνία όπως τα Συμβούλια Υπουργών Παιδείας Γαλλόφωνων Χωρών (*Conférences des Ministres de l' Éducation des Pays d' Expression Française-CONFEMEN*), η Παγκόσμια Οργάνωση Γαλλόφωνων Βουλευτών (*Association Internationale des Parlamentaires de Langue Française-AIPELF*), ο Σύνδεσμος Γαλλόφωνων Πανεπιστημίων (*Association des Universités Partiellement ou Entièrement de Langue Française-AUPELF*) και το Παγκόσμιο Συμβούλιο για τη Γαλλική Γλώσσα (*Conseil International de la Langue Française-CILF*). Ικανός προϋπολογισμός βεβαίως διατίθεται για τη στήριξή τους. Ακόμα έχει δημιουργηθεί αρμόδιο Υπουργείο για θέματα Γαλλοφωνίας (*Ministère de la Francophonie*).

Η κυβέρνηση υποστηρίζει επίσης ινστιτούτα που προωθούν άμεσα ή έμμεσα τη γαλλική γλώσσα όπως το Κέντρο Ερευνών και Μελέτης για τη Διάχυση των Γαλλικών (*Centre de Recherche et d' Etudes pour la Diffusion du Français-CREDIF*) και το Γραφείο για τη Διδασκαλία της Γαλλικής Γλώσσας και του Πολιτισμού στο Εξωτερικό (*Bureau pour l' Enseignement de la Langue et de la Civilization Françaises à l' Étranger-BELC*). Συνδεδεμένα με τις κατά τόπους πρεσβείες είναι επίσης τα *Γαλλικά Ινστιτούτα* σε διάφορες χώρες.

Επιπρόσθετα ιδιωτικοί οργανισμοί στηρίζουν τη διάδοση της γαλλικής γλώσσας όπως η *Γαλλική Ένωση (Alliance Française)*, που ιδρύθηκε το 1883, η *Λαϊκή Γαλλική Αποστολή (Mission Laïque Française)*, που ιδρύθηκε το 1901, η *Εθνική Εταιρεία Επιστημόνων για τη χρήση της γαλλικής γλώσσας (Association Nationale des Scientifiques pour l' Usage de la langue Française-ANSULF)* και η

Εταιρεία Γαλλόφωνων Συγγραφέων (Association des Ecrivains de langue Française-ADELFA).

1.9.3. Η διάδοση της γερμανικής γλώσσας

Τα γερμανικά αποτελούν αριθμητικά την ισχυρότερη γλώσσα εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο μεγάλος αριθμός των ομιλητών της γερμανικής και των κρατών που έχουν τη γερμανική ως επίσημη γλώσσα (7 κράτη)⁵⁹ εξασφαλίζει στα γερμανικά μία ισχυρή θέση εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όμως η θέση τους σε παγκόσμιο επίπεδο είναι πολύ πιο αδύναμη. Ακόμη όμως και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα γερμανικά βρίσκονται μόλις στην τρίτη θέση ως γλώσσα εργασιών των ευρωπαϊκών ιδρυμάτων, πολύ πίσω από τα αγγλικά και τα γαλλικά.

Στον οικονομικό τομέα οι Γερμανοί έχουν μία σχετικά ισχυρή θέση. Πολλοί άνθρωποι έχουν μάθει τη γλώσσα ανεπισημώς μέσω των επαγγελματικών τους επαφών και κατά τη διάρκεια της παραμονής τους για επαγγελματικούς λόγους σε κάποια γερμανόφωνη χώρα, ιδιαίτερα άνθρωποι από την νότια Ευρώπη, κυρίως την Τουρκία, και ακόμα περισσότερο από την ανατολική Ευρώπη. Αμέσως όμως μόλις οι επαγγελματικές επαφές ξεπεράσουν τα ευρωπαϊκά εδάφη, τα αγγλικά γίνονται πάλι η κυρίαρχη διεθνής γλώσσα.

Στον πολιτιστικό τομέα οι Γερμανοί, παρά τις πολλές διακρίσεις Γερμανών συγγραφέων, βρίσκονται πάλι πολύ πίσω από τους Άγγλους, τους Αμερικανούς και τους Γάλλους, αφού στον τομέα της μαζικής πολιτιστικής παραγωγής (εφημερίδες, περιοδικά, ταινίες, pop μουσική) υπολείπονται των άλλων. Παρόμοια στο χώρο των επιστημών-όπως απέδειξε σε σχετική έρευνά της η Skudlik (1991)-παρά την παρουσία πολλών διακεκριμένων γερμανόφωνων επιστημόνων, η αγγλική είναι σαφέστατα η *lingua franca* της επιστήμης και οι γερμανόφωνοι επιστήμονες αναγκάζονται να συντάσσουν τις εργασίες και τα άρθρα τους στα Αγγλικά.

Παρά τις ισχυρές προοπτικές που παρουσιάζει σε ποικίλους τομείς (δημογραφικός, οικονομικός, πολιτικός, πολιτιστικός-επιστημονικός), η γερμανική γλώσσα βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση σε σχέση με την αγγλική ή τη γαλλική. Σήμερα, τα γερμανικά διδάσκονται σε όλον τον κόσμο κυρίως ως μάθημα επιλογής

---

⁵⁹ Τα Γερμανικά είναι επίσημη γλώσσα στη Γερμανία, την Αυστρία, το Λιχτενστάιν, την Ελβετία, το Λουξεμβούργο (επίσημη μαζί με τα Γαλλικά), την Ιταλία (Νότιο Τυρόλο) και το Βέλγιο (ομιλείται από τη γερμανόφωνη κοινότητα) (Ammon, 2003, 241).

και σε τριτοβάθμιο επίπεδο. Είναι πιθανόν τα γερμανικά εντός του 21^ο αιώνα να υποχωρήσουν στην Ευρώπη και να εξελιχθούν σε μία περιφερειακή διεθνή γλώσσα μόνο.

Ο Ammon (2003, 247) θεωρεί ότι η Γερμανία δεν έχει εξερευνήσει όλες τις δυνατότητες προώθησης της γλώσσας της στο εξωτερικό. Οι πρώτες σοβαρές προσπάθειες στο τομέα της γλωσσικής διάδοσης μπορούν να παρατηρηθούν λίγα χρόνια μετά την ίδρυση του γερμανικού Ράιχ (1871) και την απαρχή της αποικιοκρατικής πολιτικής. Μέχρι τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο οι προσπάθειες περιοριζόνταν στην υποστήριξη και ενίσχυση των γερμανικών σχολείων στο εξωτερικό. Κατά τη διάρκεια του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και κυρίως κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου ιδρύθηκαν και διάφορα άλλα ιδρύματα με στόχο τη διάδοση των γερμανικών. Τα ακόλουθα ιδρύματα υπάρχουν ακόμα και σήμερα, αν και σε ορισμένες περιπτώσεις οι ονομασίες τους έχουν τροποποιηθεί⁶⁰ (βλ. κατωτέρω σελ. 62-63).

Ως κίνητρα για τη διάδοση της γερμανικής γλώσσας αναφέρονται από τον Ammon (1992, 34-35) η βελτίωση των οικονομικών σχέσεων με το εξωτερικό, η ανταλλαγή επιστημονικής και τεχνολογικής γνώσης καθώς και η βελτίωση της εικόνας της Γερμανίας στο εξωτερικό και η μείωση των προκαταλήψεων σε βάρος της λόγω του ναζιστικού παρελθόντος.

Φαίνεται ότι έχει επικρατήσει η άποψη πως οι άλλοι πρέπει να μάθουν γερμανικά και όχι αντιστρόφως. Εντούτοις δεν γίνονται προσπάθειες για παρεμπόδιση του έργου άλλων χωρών για τη διάδοση της γλώσσας τους μέσα στο γερμανικό έδαφος.

Έχει επίσης ασκηθεί κριτική στο μεγάλο αριθμό ιδρυμάτων που δραστηριοποιούνται για την ευόδωση των σκοπών της γλωσσικής διάδοσης αλλά και στην έλλειψη συντονισμού μεταξύ τους, ενώ έχει προταθεί η δημιουργία ενός ισχυρού κεντρικού οργανισμού, κατά το πρότυπο του Βρετανικού Συμβουλίου. Η τελευταία αυτή πρόταση έχει απορριφθεί λόγω της γερμανικής ιστορίας και των καταστρεπτικών αποτελεσμάτων που έχει επιδείξει, κάθε φορά που επικράτησε υπερβολικός κρατικός έλεγχος. Η βασική ιδέα που κυριάρχησε είναι να αφηθεί ο προγραμματισμός και η πραγμάτωση της προπαγάνδας υπέρ της γερμανικής γλώσσας

---

⁶⁰ Αυτά τα ιδρύματα ετέθησαν υπό τον έλεγχο των Ναζί στα τέλη της δεκαετίας του 1930, διαλύθηκαν πρακτικά κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και ανασυστάθηκαν στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας στη δεκαετία του 1950 (Ammon, 1992, 34).

και των γερμανικών σπουδών στα χέρια ιδιωτικών οργανισμών, συγχρόνως όμως αυτοί να χρηματοδοτούνται από το Κράτος. Προκειμένου να υπάρξει ο ελάχιστος συντονισμός, δημιουργήθηκε το Φεβρουάριο του 1988 *μία μικρή υποδιεύθυνση για τη γλώσσα μέσα στο Υπουργείο Εξωτερικών (Referat Deutsche Sprache)*, ή καλύτερα μέσα στη Διεύθυνση⁶¹ της Εξωτερικής Πολιτιστικής Πολιτικής (*Abteilung für Auswärtige Kulturpolitik des Auswärtigen Amts*).

Μία ακόμα από τις υπηρεσίες του Υπουργείου Εξωτερικών που σχετίζεται με τη γλωσσική διάδοση είναι το «Κέντρο για τα Σχολεία του Εξωτερικού» (*Zentralstelle für das Auslandsschulwesen*) (*ZfA*), που αναλαμβάνει την υποστήριξη των γερμανικών σχολείων στο εξωτερικό.

Παρά τις επίσημες δηλώσεις περί ανεξαρτησίας, οι ιδιωτικοί οργανισμοί που λαμβάνουν κρατική χρηματοδότηση δεν είναι απολύτως ελεύθεροι στις δραστηριότητές τους. Αντιθέτως, πρέπει να πληρούν κάποιες προϋποθέσεις για να χρηματοδοτηθούν. Οι πιο σημαντικοί από τους οργανισμούς αυτούς, όπως παρατίθενται από τον Ammon (1992, 40-41) είναι οι ακόλουθοι:

- «*Ινστιτούτο Γκαίτε για την καλλιέργεια της γερμανικής γλώσσας στο εξωτερικό και για την προώθηση της διεθνούς πολιτιστικής συνεργασίας*» (*Goethe-Institut zur Pflege der deutschen Sprache im Ausland und zur Förderung der internationalen kulturellen Zusammenarbeit*) με παραρτήματα σε πολλές χώρες,
- «*Γερμανική Υπηρεσία Ακαδημαϊκής Ανταλλαγής*» (*Deutscher Akademischer Austauschdienst*): διοργανώνει ανταλλαγές προσωπικού και φοιτητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση,
- «*Alexander von Humboldt- Stiftung*»: χορηγεί υποτροφίες σε ξένους επιστήμονες για μελέτη σε γερμανικά πανεπιστήμια, μαζί με πρόβλεψη για υποχρεωτικά μαθήματα στη γερμανική γλώσσα,
- «*Γερμανική Κοινωνία για ξένες χώρες*» (*Deutsche Auslandsgesellschaft*): οργανώνει σχολικές επαφές με τις σκανδιναβικές χώρες,
- «*Otto- Benecke- Stiftung*»: δίνει υποτροφίες μαζί με μαθήματα στα Γερμανικά σε φοιτητές από αναπτυσσόμενες χώρες και σε πρόσφυγες,

---

⁶¹ Ανάμεσα στις δραστηριότητες της υποδιεύθυνσης αυτής περιλαμβάνεται ο συντονισμός των διαφόρων ιδιωτικών οργανισμών και η συμβουλευτική σε Γερμανούς πολιτικούς που πρόκειται να κάνουν επισκέψεις στο εξωτερικό (σχετικά με το αν η θέση και το κύρος των Γερμανικών στην προς επίσκεψη χώρα πρέπει να αποτελέσει μέρος των συζητήσεων) (Ammon, 1992, 39).

- «Κέντρα Carl- Duisberg»: προσφέρουν μαθήματα γλώσσας σε ξένους βελτιώνοντας τις επαγγελματικές τους ικανότητες μέσω εκπαίδευσης σε γερμανικές εταιρίες,
- «Γλωσσικός Οργανισμός “Γερμανικά για ξένους εργάτες”» (*Sprachverband “Deutsch für ausländische Arbeitnehmer”*): προσφέρει μαθήματα γλώσσας σε ξένους εργάτες. Αξίζει να σημειωθεί ότι κίνητρο δεν αποτελεί μόνο η ενσωμάτωσή τους στη γερμανική κοινωνία αλλά και η διάδοση της γερμανικής όταν θα επιστρέψουν στις πατρίδες τους,
- «Λέσχη Γερμανών Εξωτερικού» (*Verein für das Deutschtum im Ausland*) (*VDA*): Οργανώνει ανταλλαγές μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και υποστηρίζει γερμανικές εφημερίδες και γερμανικά σχολεία στο εξωτερικό.

Είναι αδύνατον να υπολογιστούν ακριβώς τα ποσά που δίνονται για την προώθηση των Γερμανικών στο εξωτερικό. Χορηγούνται κυρίως από το Υπουργείο Εξωτερικών αλλά και από άλλα υπουργεία όπως το Υπουργείο Οικονομικής Συνεργασίας που χρηματοδοτεί τη διδασκαλία της γερμανικής στο πλαίσιο αναπτυξιακών σχεδίων.

Αν και καμία περιοχή ή χώρα δεν αποκλείεται από τη γλωσσική πολιτική της Γερμανίας, κάποιες θεωρούνται πιο σημαντικές από άλλες⁶². Ενδεικτικό του κατά πόσο μία χώρα αποτελεί προτεραιότητα της γερμανικής γλωσσικής πολιτικής ή όχι είναι το ποσοστό της χρηματοδότησης που επενδύεται σε αυτή τη χώρα. Συνήθως, οι λόγοι που κάνουν πιο θελκτικές κάποιες χώρες ή περιοχές είναι η γεωγραφική γειτνίαση (Ευρώπη), οι στενές πολιτικές και οικονομικές σχέσεις (Η.Π.Α.) ή η επιθυμία για δημιουργία τέτοιων σχέσεων (Ινδία).

Ο πιο σημαντικός τομέας για τη γερμανική γλωσσική πολιτική είναι τα σχολεία, με τους καθηγητές γερμανικών να αποτελούν το πιο σημαντικό δυνητικό λόμπι υπέρ της διδασκαλίας της γλώσσας. Τα σχολεία πρέπει να διακριθούν σε γερμανικά σχολεία του εξωτερικού και σε απλά εθνικά σχολεία. Η πρώτη κατηγορία σχολείων (που έχουν ιδρυθεί συνήθως από Γερμανούς μετανάστες και έχουν συχνά Γερμανούς μαθητές που ζουν στο εξωτερικό) χρηματοδοτείται οικονομικά από τη Γερμανία. Στην ίδια κατηγορία εντάσσονται και γερμανικά σαββατιάτικα ή απογευματινά σχολεία, που ενεργούν εκτός της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και

⁶² Έτσι, το Ινστιτούτο Γκαίτε καθορίζει την Ευρώπη (μαζί με την Τουρκία), τις Η.Π.Α., τον Καναδά, την Αυστραλία, τη Βραζιλία, την Αργεντινή, τη Χιλή, την Κορέα, την Ιαπωνία και την Ινδονησία ως περιοχές ή χώρες προτίμησης) (Ammon, 1992, 42).

χρηματοδοτούνται επίσης από τη Γερμανία. Τα κανονικά σχολεία μπορεί να δεχτούν και αυτά οικονομική ενίσχυση για την υποστήριξη της γερμανικής γλώσσας, συνήθως όμως είναι η ίδια η γερμανική κυβέρνηση που προσπαθεί να πείσει την αντίστοιχη κυβέρνηση της χώρας υποδοχής ότι υπάρχει ανάγκη της παροχής μαθημάτων της γερμανικής γλώσσας στα σχολεία.

Γερμανικά τμήματα στην τριτοβάθμια εκπαίδευση του εξωτερικού ενισχύονται με δωρεές διδακτικού υλικού καθώς και με υποτροφίες ή τίτλους διδασκαλίας και έρευνας. Οι ικανοί εργάτες ή τεχνικοί που εκπαιδεύονται σε γερμανικές εταιρίες είναι μία ακόμη κατηγορία που δέχεται την υποστήριξη στην εκμάθηση των γερμανικών. Άλλοι τομείς στους οποίους γίνεται προσπάθεια να ενισχυθεί η θέση τους είναι στους διεθνείς οργανισμούς ή τα παγκόσμια συνέδρια.

Τα τελευταία χρόνια γίνονται όλο και πιο συχνά σκέψεις για την υποστήριξη γερμανικών μειονοτήτων σε ξένες χώρες, ιδιαίτερα στο ζήτημα της γλωσσικής διατήρησης. Σε κάποιες περιπτώσεις οι μειονότητες ενισχύθηκαν οικονομικά όπως, για παράδειγμα, γερμανικές εθνικές ομάδες στην Ουγγαρία.

Όλες οι χώρες στις οποίες τα γερμανικά αποτελούν επίσημη γλώσσα έχουν με κάποιο τρόπο εμπλακεί στη διάδοση των γερμανικών. Η γλωσσική πολιτική των γερμανόφωνων χωρών δεν είναι βέβαια συντονισμένη, υπάρχει όμως μία λίγο έως πολύ αυθόρμητη συνεργασία, κυρίως μεταξύ Γερμανίας, Αυστρίας και Ελβετίας. Η Αυστρία, εν προκειμένω, υποστηρίζει δύο μεγάλα γερμανικά σχολεία στο εξωτερικό, στην Κωνσταντινούπολη και στη Γουατεμάλα. Στέλνει καθηγητές γερμανικών εκεί, αλλά και σε σχολεία άλλων χωρών. Επιπλέον, προσφέρει μαθήματα γερμανικών στα πολιτιστικά της ιδρύματα σε Βουδαπέστη, Παρίσι, Ρώμη, Βαρσοβία και Τεχεράνη.

Τέλος η κυβέρνηση της Γερμανίας έχει επανειλημμένα ζητήσει από ειδικούς συμβουλές πάνω στη γλωσσική πολιτική που θα έπρεπε να ακολουθήσει, ιδιαίτερα σχετικά με τις πιο αποτελεσματικές μεθόδους διάδοσης της γερμανικής γλώσσας.

1.9. 4. Η διάδοση της ιταλικής γλώσσας

Η πολιτική διάδοσης των ιταλικών ξεκίνησε τη δεύτερη δεκαετία του εικοστού αιώνα και αναπτύχθηκε γύρω από ένα περίβλημα πολιτιστικού προφίλ. Συνδέθηκε γρήγορα με τις επιδιώξεις του φασισμού και γι αυτό αποτέλεσε ένα ευαίσθητο θέμα το οποίο, συνεπώς, τέθηκε στο περιθώριο μεταπολεμικά. Το ιταλικό Σύνταγμα της δημοκρατικής Ιταλίας κατοχυρώνει σε όλους τους Ιταλούς τις ίδιες

ευκαιρίες σχετικά με τον πολιτισμό και τη γλώσσα, προστατεύει δε τις γλωσσικές μειονότητες.

Το αποφασιστικό βήμα για την επανεκκίνηση της πολιτικής γλωσσικής διάδοσης έγινε με το *Νόμο 153 της 3^{ης} Μαρτίου 1971* σχετικά με την φροντίδα της εκπαίδευσης των παιδιών Ιταλών μεταναστών εργατών στο εξωτερικό⁶³. Ο ανωτέρω Νόμος είχε σημαντικές επιπτώσεις για τη διάδοση της ιταλικής γλώσσας στο εξωτερικό. Αποδείχτηκε, μάλιστα, καταλυτικός παράγοντας για μία σειρά από πρωτοβουλίες: μαθήματα για τη διατήρηση της ιταλικής γλώσσας, συμπληρωματικά μαθήματα για μαθητές που δεν μπορούσαν να φοιτούν σε κανονικά σχολεία κτλ. Το πιο σημαντικό από όλα ήταν ότι η οικονομική ενίσχυση για τους μετανάστες ενθάρρυνε ιταλικές οργανώσεις του εξωτερικού να εντείνουν τη συμμετοχή τους σε δραστηριότητες σχετικές με τη γλώσσα.

Στο μεταξύ, από τα μέσα της δεκαετίας του '70, η χρήση των διαλέκτων έφθινε και ένας όλο και μεγαλύτερος αριθμός Ιταλών ήταν σε θέση να χρησιμοποιήσει την εθνική τυποποιημένη ιταλική γλώσσα ενώ στο εξωτερικό ο αριθμός των ανθρώπων που ήταν διατεθειμένοι να μιλήσουν την ιταλική γλώσσα αυξανόταν. Συγκεκριμένα παράγοντες διάδοσης της ιταλικής γλώσσας αποτελούν:

- το κύρος της γλώσσας ως γλώσσας του πνεύματος από την εποχή της αναγέννησης αλλά και ως γλώσσας του παπικού κλήρου
- η μεγάλη μετανάστευση Ιταλών από τη δεκαετία του '60 προς όλο τον κόσμο
- η ιταλική αγορά, το «made in Italy» όπως χαρακτηριστικά διατυπώνουν οι De Mauro και Vedovelli (1994, 27) που αφορά κυρίως τη μόδα, την κουζίνα, το design, τα αυτοκίνητα και τον κινηματογράφο. Η Ιταλία εξελίχθηκε σε έβδομη οικονομική δύναμη με αποτέλεσμα οι άλλες χώρες να επιδιώκουν σχέσεις μαζί της.

---

⁶³ Ο Νόμος 153/1971 κάλυψε τα εξής βασικά πεδία ενδιαφέροντος:

- Την είσοδο σε σχολεία των χωρών υποδοχής και τη διατήρηση των πολιτιστικών και γλωσσικών δεσμών με την πατρίδα για τα μέλη των οικογενειών Ιταλών μεταναστών.
- Την προετοιμασία ή την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης για την ίδια κατηγορία ανθρώπων, προκειμένου να βελτιωθούν οι επαγγελματικές τους ικανότητες και να εξασφαλίσουν κατάλληλη επίσημη αναγνώριση στην Ιταλία.
- Τη διευκόλυνσή τους για είσοδο στην αγορά εργασίας της χώρας υποδοχής.
- Την αναγνώριση των επαγγελματικών ικανοτήτων που αποκτούνται στο εξωτερικό, θέτοντας την απαίτηση μίας επιπλέον γλωσσικής εξέτασης για όσους δεν παρακολούθησαν συχνά και δεν ολοκλήρωσαν επιτυχημένα μαθήματα στην ιταλική γλώσσα.
- Τις ανάγκες των παιδιών των μεταναστών κατά την προσχολική ηλικία. Υπεύθυνο για όλα τα παραπάνω ζητήματα ετίθετο το Υπουργείο Εξωτερικών (Mariella Totaro- Genevois, 2005, 55).

Το 1982, ένα συνέδριο διοργανωμένο από το Υπουργείο Εξωτερικών (με τη συνεργασία του Υπουργείου Παιδείας) προσπάθησε να εξετάσει σοβαρά το ζήτημα της διάδοσης της ιταλικής γλώσσας στο εξωτερικό. Το συνέδριο κατέληξε σε κάποια πρακτικά συμπεράσματα. Ένα από αυτά ήταν η δημιουργία μίας επιτροπής για τη διάχυση της ιταλικής γλώσσας και κουλτούρας και του εντοπισμού των ειδικών αναγκών που είχε κάθε γεωγραφική περιοχή. Μία άλλη ήταν η δημιουργία ενός επίσημου εθνικού διαγωνισμού για την πιστοποίηση στα ιταλικά ως δεύτερη γλώσσα.

Με το *Νόμο 401/1990 «Ανασχηματισμός των ιταλικών ινστιτούτων πολιτισμού και πρωτοβουλίες για την προώθηση της ιταλικής γλώσσας και κουλτούρας στο εξωτερικό»* προέκυψαν οι εξής πρωτοβουλίες:

- Η επίσημη δέσμευση του Κράτους να προωθήσει και να προπαγανδίσει την ιταλική γλώσσα στο εξωτερικό.
- Η δημιουργία ενός νέου επίσημου σώματος υπεύθυνου για την προώθηση και διάχυση της γλώσσας και της κουλτούρας στο εξωτερικό, μέσα στη δομή του Υπουργείου Εξωτερικών. Κοντά σε αυτές τις αρμοδιότητές της, η (νέα) «*Εθνική Επιτροπή*» έχει συμβουλευτικές λειτουργίες σε πολιτιστικά ζητήματα και οφείλει να συνεργάζεται στενά με τα ιταλικά ινστιτούτα πολιτισμού και να διοργανώνει συχνά συνέδρια.
- Ο ανασχηματισμός των ιταλικών ινστιτούτων πολιτισμού.
- Η συγκέντρωση χρηματικών ποσών για την προώθηση της ιταλικής γλώσσας στο εξωτερικό.

Όπως επισημαίνει η Totaro- Genevois (2005, 60-64) στο τέλος της δεκαετίας του 1990 έγινε πλέον αντιληπτό ότι η γλωσσική και πολιτιστική διάχυση, παραμελημένη πολύ καιρό, αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα. Η ευθύνη για τη διάδοση ανήκει σε ένα επίσημο σώμα ειδικών, που έχουν επιλεγεί για να δουλέψουν μέσα σε και σε συνεργασία με το Υπουργείο Εξωτερικών. Οι πιο σημαντικοί φορείς για τη διάχυση της ιταλικής γλώσσας είναι το *Υπουργείο Εξωτερικών*⁶⁴ και το *Υπουργείο Παιδείας*⁶⁵.

---

⁶⁴ Τα τμήματα του *Υπουργείου Εξωτερικών* που εμπλέκονται άμεσα με τα ζητήματα της ιταλικής γλώσσας είναι η «Γενική Διεύθυνση για Πολιτιστική Προώθηση και Συνεργασία», η «Γενική Διεύθυνση για Ιταλούς του Εξωτερικού και Πολιτικές Μετανάστευσης» και η «Γενική Διεύθυνση για την Ανάπτυξη Συνεργασίας».

Η «Γενική Διεύθυνση για Πολιτιστική Προώθηση και Συνεργασία» συντονίζει κάθε δραστηριότητα που συνδέεται με την εξωτερική πολιτική και η οποία εκτελείται από διάφορα κυβερνητικά σώματα. Επιχορηγεί και ελέγχει ένα μεγάλο αριθμό ιδιωτικών οργανισμών που δρουν στο ίδιο πεδίο στο εξωτερικό. Τα ιταλικά ινστιτούτα πολιτισμού ενεργούν κάτω από την εποπτεία της.

Τα *ιταλικά ινστιτούτα πολιτισμού*⁶⁶ είναι εξ ορισμού τα επίσημα όργανα για την επιδίωξη της ιταλικής πολιτιστικής πολιτικής στο εξωτερικό. Το δίκτυο των ινστιτούτων είναι μεγάλο: τον Ιανουάριο του 1996 αποτελούνταν από 82 ινστιτούτα και εννέα τμήματα (μικρότερα γραφεία που επιτελούν τις λειτουργίες των ινστιτούτων, αλλά λειτουργούν μέσα σε προξενεία).

Υπάρχουν δύο *ιταλικά πανεπιστήμια ειδικά για την εκμάθηση της ιταλικής ως ξένης γλώσσας*: το *Πανεπιστήμιο για ξένους στη Σιένα (Università per Stranieri di Siena)* και το *Πανεπιστήμιο για ξένους στην Περούτζια (Università per Stranieri di Perugia)*. Σύμφωνα με την Totaro- Genevois (ό.π., 87) τα δύο πανεπιστήμια διδάσκουν περίπου 10.000 μαθητές, κάθε χρόνο. Ως τριτοβάθμια ιδρύματα, τίθενται υπό τον έλεγχο του Υπουργείου για τα Πανεπιστήμια και την Επιστημονική Έρευνα, αλλά επικοινωνούν και συνεργάζονται και με τα Υπουργεία Παιδείας και Εξωτερικών σε ζητήματα που αφορούν τη διάδοση της ιταλικής γλώσσας στο εξωτερικό.

Αν και η ευθύνη για την πολιτική σε επίπεδο πολιτισμού ασκείται ουσιαστικά από το κράτος, υπάρχουν και μη κυβερνητικοί προωθητές της γλώσσας με ιστορική συμβολή. Η *Κοινωνία Dante Alighieri*, ευρύτερα γνωστή ως *La Dante*, είναι πιθανότατα το παλαιότερο ίδρυμα (ιδρύθηκε το 1889) τέτοιου είδους στον κόσμο.

Η «*Γενική Διεύθυνση για Ιταλούς του Εξωτερικού και Πολιτικές Μετανάστευσης*» σχετίζεται κυρίως με θέματα που αφορούν τους Ιταλούς του εξωτερικού, τη μετανάστευση, όπως με την πρόσληψη δασκάλων που δουλεύουν σε ιταλικά σχολεία στο εξωτερικό. Συγκεντρώνει χρηματικά ποσά για την υποστήριξη της διδασκαλίας της γλώσσας και του πολιτισμού της πατρίδας, για την απόκτηση βιβλίων και διδακτικών βοηθημάτων κ.λ.π.

Η «*Γενική Διεύθυνση για την Ανάπτυξη Συνεργασίας*» φροντίζει διγλωσσικά και πολυγλωσσικά ζητήματα συνεργασίας με ξένα κράτη ή διεθνή σώματα που επιδιώκουν τους ίδιους στόχους. Επιπλέον, ελέγχει τις δραστηριότητες ιταλικών ιδρυμάτων και οργανισμών που ενεργούν σε αυτό το πεδίο και φροντίζει Ιταλούς πολίτες που έχουν επαγγελματικά συμβόλαια σε ξένες χώρες (Totaro- Genevois, 2005).

⁶⁵ Το *Υπουργείο Παιδείας* συνεργάζεται στενά με το *Υπουργείο Εξωτερικών* στη διαχείριση της γλωσσικής και πολιτιστικής διάχυσης στο εξωτερικό. Αρχικά περιλάμβανε και μία «*Γενική Διεύθυνση Πολιτιστικής Ανταλλαγής*» που, στο πλαίσιο της αναδόμησης όλου του σώματος των Υπουργείων το 1996, άλλαξε μορφή και ονομάστηκε «*Τμήμα Εξωτερικών και Διεθνών Σχέσεων*». Στις δραστηριότητες αυτού του τμήματος περιλαμβάνεται η υποστήριξη σε βιβλιοθήκες πολιτιστικών ινστιτούτων, η οργάνωση διεθνών συνεδρίων με θέμα τη διδασκαλία της ιταλικής ως δεύτερης γλώσσας, εκπαιδευτικές ανταλλαγές, διεθνή ανταπόκριση μεταξύ σχολείων και η προώθηση και διαχείριση ανταλλαγής τάξεων. Επίσης, οργανώνει επιμορφωτικά ταξίδια στο εξωτερικό, ανταλλαγές καθηγητών και επαγγελματικά, αναπτυξιακά μαθήματα για το δίδασκον προσωπικό στο εξωτερικό. (Totaro- Genevois, ό.π., 86-87).

⁶⁶ Δημιουργημένα για να εκφράζουν την ιταλική διανόηση στο εξωτερικό σε μία περίοδο έντονων εθνικιστικών αισθημάτων, τα ινστιτούτα υποτίθεται ότι θα καλλιεργούσαν τη γνώση και κατανόηση μεταξύ της Ιταλίας και των άλλων χωρών. Αντί για αυτό όμως, έγιναν όργανα της πολιτικής προπαγάνδας από το φασιστικό καθεστώς. Στα χρόνια μετά τον πόλεμο, χρειάστηκε μία περίοδος ίσσης και επανασυγκρότησης. Μέχρι το '90 όπου υπήχθησαν στο *Υπουργείο Εξωτερικών* δρούσαν χωρίς την υποστήριξη της εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Σήμερα, τα ινστιτούτα φαίνονται καλύτερα προσαρμοσμένα και οργανωμένα μέσα στα πλαίσια του εν λόγω Υπουργείου (Totaro- Genevois, ό.π., 75-82).

Από τη μία το La Dante προσέφερε μαθήματα και πολιτιστικές δραστηριότητες στο εξωτερικό, διατηρώντας ζωντανούς τους δεσμούς της Ιταλίας με άλλες χώρες, και από την άλλη έγινε το όργανο προώθησης του πατριωτισμού. Για το λόγο αυτό έγινε αντικείμενο εκμετάλλευσης από το φασιστικό καθεστώς. Κατά τα μεταπολεμικά χρόνια, το ίδρυμα προσπάθησε να διαγράψει τους ιστορικούς πολιτικούς δεσμούς του με τους εθνικιστικούς αγώνες. Με 450 επιτροπές σε 60 χώρες (Totaro- Genevois, ό.π., 89), το ίδρυμα θεωρείται όχι μόνο το παλαιότερο όργανο διάδοσης της ιταλικής γλώσσας στο εξωτερικό, αλλά επίσης και ένας οργανισμός που υποστηρίζει τις εκάστοτε κυβερνητικές πρωτοβουλίες. Στα μάτια, πάντως, της κοινής γνώμης όμως, σύμφωνα με την Totaro- Genevois (ό.π., 90) το ινστιτούτο φαντάζει σήμερα απαρχαιωμένο και ανίκανο να αντιμετωπίσει το σύγχρονο ανταγωνισμό.

Ιδρυμένο το 1925, το *Ινστιτούτο της Ιταλικής Εγκυκλοπαίδειας (Istituto dell' Enciclopedia Italiana)* έθεσε ως φιλόδοξο στόχο του να δώσει στην Ιταλία μία εθνική εγκυκλοπαίδεια, αντάξια του διεθνούς κύρους της χώρας. Το σχέδιο προσέλκυσε αμέσως το ενδιαφέρον τόσο σε πολιτικούς κύκλους όσο και στους κύκλους των διανοουμένων, αλλά και της πανίσχυρης Καθολικής Εκκλησίας. Η Ιταλική Εγκυκλοπαίδεια ολοκληρώθηκε το 1937, η επιστημονική ανεξαρτησία της όμως (καθώς δημιουργήθηκε κατά την εποχή του φασιστικού καθεστώτος) αμφισβητείται. Η αμφισβήτηση αυτή δεν μπορεί να διαγράψει τα επιτεύγματα του ινστιτούτου. Μία από τις βασικές συνεισφορές του ιδρύματος στη διάδοση της ιταλικής γλώσσας είναι η δημιουργία και έκδοση υψηλής ποιότητας διδακτικού υλικού.

Ένα άλλο ίδρυμα που αξίζει αναφοράς είναι το *Ίδρυμα Agnelli*, που εστιάζει κυρίως στην ιταλική μετανάστευση στο εξωτερικό. Το 1994, το ίδρυμα εξέδωσε μία μελέτη της διδασκαλίας της ιταλικής γλώσσας στο εξωτερικό, προσφέροντας έτσι μία πολύτιμη συνεισφορά στη γνώση πάνω σε αυτό το πεδίο.

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 παρατηρείται μία σταθερή αύξηση στη ζήτηση μαθημάτων Ιταλικών και η απουσία καθαρής, καλά εστιασμένης πολιτικής από το Κράτος σε αυτόν τον τομέα ανοίγει το δρόμο σε ιδιωτικούς οργανισμούς να εκμεταλλευτούν την ευκαιρία. Σταδιακά εμφανίζεται μία τάση για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και δίνεται όλο και περισσότερο προσοχή στις μεθοδολογικές αλλαγές. Η δημιουργία μίας ομοσπονδίας (*Associazione Scuole d' Italiano come Lingua Seconda*)(ASILS) που λειτουργεί ως ομπρέλα για αυτούς τους ιδιωτικούς οργανισμούς δείχνει μία επιθυμία για συνεργασία και συντονισμό.

Η Totaro- Genevois (ό.π.) αναφέρεται στην επιτυχή προώθηση των Ιταλικών στην Αυστραλία. Η Αυστραλία υπήρξε τόπος υποδοχής πολλών χιλιάδων Ιταλών μεταναστών από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα, η πρώτη όμως συμφωνία πολιτιστικής συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών υπογράφηκε στη Ρώμη μόλις το 1975. Μία οργάνωση της εκεί ιταλικής κοινότητας η Comitato Assistenza Italiani (Co.As.It.), εκμεταλλευόμενη την ιταλική νομοθεσία του 1971 υπέρ των μεταναστών και την κυβερνητική πολιτική υποστήριξης των πρωτοβουλιών για γλωσσική διατήρηση κατάφερε να προωθήσει την ιταλική γλώσσα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Με το Πρόγραμμα Εθνικών Σχολείων, στις αρχές του 1980, δημιουργήθηκαν δεσμοί μεταξύ εθνικών και παραδοσιακών σχολείων. Η Co.As.It. δημιούργησε ένα δίκτυο από εκπαιδευτικούς, στρατολογημένους από την ιταλική κοινότητα, και εργάστηκε πολύ σκληρά για την επίτευξη των προγραμμάτων της. Παράλληλα υπάρχουν Επιτροπές του Dante Alighieri όχι μόνο στις μεγάλες πόλεις, αλλά και σε μικρότερες. Τα ποικίλα παραρτήματα του Dante Alighieri παρέχουν μαθήματα ιταλικής γλώσσας και πολιτισμού σε ενήλικους.

1.9.5. Η διάδοση της ισπανικής γλώσσας

Τα ισπανικά συνιστούν αριθμητικά την πέμπτη αριθμητικά μεγαλύτερη γλωσσική κοινότητα στον κόσμο. Ο Sánchez υπολόγιζε το 1992 (51) 320.000.000 ισπανόφωνους. Τα ισπανικά διαδόθηκαν ευρέως από την εποχή των Ανακαλύψεων. Εκτός από την κοιτίδα της γλώσσας αυτής, την Ισπανία, τα ισπανικά αποτελούν την επίσημη γλώσσα στην πλειοψηφία των χωρών της Λατινικής και Κεντρικής Αμερικής, ενώ σύμφωνα με την Mar-Molinero (2000, 177), στις Η.Π.Α. υπάρχει η τέταρτη μεγαλύτερη κοινότητα ισπανόφωνων στον κόσμο. Υπάρχουν, παρά ταύτα, πολύ λίγες χώρες στον ισπανόφωνο κόσμο που τα ισπανικά, αν και επίσημη και κυρίαρχη γλώσσα, είναι η μόνη γλώσσα που ομιλείται. Αποτελούν τη γλώσσα της δημόσιας ζωής, των ισχυρών τάξεων και, συνεπώς, της δύναμης και κύρους.

Μέσα από τους αιώνες, οι ισπανικές κυβερνήσεις αντελήφθησαν την ανάγκη για την προώθηση μίας γλώσσας ως τμήμα του σχεδίου τους για τη δημιουργία ενός ομοιογενούς έθνους σε μία περιοχή που περιλάμβανε διαφορετικές εθνικές και γλωσσικές κοινότητες. Τα ισπανικά, είτε γίνει αποδεκτό ότι αναπτύχθηκαν απευθείας από την Καστιλιάνικη διάλεκτο είτε ότι αποτελούν ένα αμάλγαμα διαφόρων διαλέκτων της Ιβηρικής χερσονήσου, έγιναν σύμβολο της κυριαρχίας της

καστιλιάνικης κοινότητας στην Ισπανία. Ένα από τα πιο προφανή παραδείγματα αυτής της προσπάθειας για ομοιογένεια είναι η συμπεριφορά του Φρανκικού καθεστώτος προς τις γλωσσικές μειονότητες⁶⁷.

Όπως στην Ιβηρική χερσόνησο, έτσι και στη Λατινική Αμερική τα ισπανικά αποτελούν την ισχυρή και επίσημη γλώσσα. Με την εξαίρεση της Παραγουάης, η μέση τάξη της Λατινικής Αμερικής είναι απόλυτα μονογλωσσική. Από τα τέλη του 20^{ου} αιώνα οι γλωσσικές μειονότητες της Λατινικής Αμερικής⁶⁸ αρχίζουν να

---

⁶⁷ Στην Ιβηρική χερσόνησο εμφανίζονται τρεις εθνικές και γλωσσικές κοινότητες που αντιμάχονται την κεντρική εξουσία: οι κοινότητες της Καταλανίας, της Γαλικίας και η βασκική κοινότητα.

Η Καταλονία αποτελεί την πιο ισχυρή από αυτές τις κοινότητες. Αυτόνομη περιοχή μέσα στο βασίλειο της Αραγονίας κατά το Μεσαίωνα, διατήρησε την αυτονομία της και μετά την ενσωμάτωση της Αραγονίας στο βασίλειο της Ισπανίας, έχασε όμως τις ελευθερίες από το 1716, όταν η Ισπανία προχώρησε σε μία πολιτική συγκεντρωτισμού, στα πρότυπα της Γαλλίας. Οι καταλανικοί θεσμοί, τα ήθη και οι νόμοι απαγορεύτηκαν, μαζί με τη γλώσσα. Η ανάκαμψη της περιοχής από τα τέλη του 20ου αιώνα και η ανάδειξη της Βαρκελώνης σε καλλιτεχνικό και πνευματικό κέντρο τόνωσαν την αυτοπεποίθηση των Καταλανών και κρυστάλλωσαν την επιθυμία τους για αυτονομία. Καθώς η Ισπανία άρχισε να χάνει τις αποικίες της, το αίτημα για αυτονομία της περιοχής έγινε πιο ηχηρό και ικανοποιήθηκε κατά την ταραγμένη περίοδο 1913-1939. Μετά το τέλος του Ισπανικού Εμφυλίου ο Φράνκο προχώρησε σε σκληρές διώξεις κατά του καταλανικού στοιχείου. Σε αυτή τη δύσκολη περίοδο οι Καταλανοί κατάφεραν να διατηρήσουν τις παραδόσεις και τη γλώσσα τους και από τη δεκαετία του '60 η γλώσσα άρχισε να επανεμφανίζεται στη δημόσια ζωή. Με το Σύνταγμα του 1978 και οι τρεις περιοχές που αναφέρθηκαν παραπάνω απέκτησαν το νομοθετικό πλαίσιο για να προωθήσουν την «προτυποποίηση» της γλώσσας των κοινοτήτων τους και δεν είναι καθόλου παράδοξο ότι οι Καταλανοί είχαν τη μεγαλύτερη επιτυχία στο σχέδιο αυτό «προτυποποίησης». Σήμερα είναι δύσκολο να ζει κανείς στην Καταλονία χωρίς να μιλά και να καταλαβαίνει τη γλώσσα. Τα καταλανικά ακούγονται στα μαγαζιά, τα γραφεία, τις κυβερνητικές δραστηριότητες.

Τα βασκικά με κανέναν τρόπο δεν ακούγονται ή ομιλούνται τόσο ευρέως όσο τα καταλανικά. Παρότι γίνονται μεγάλες προσπάθειες για να εξασφαλιστεί η μεγαλύτερη χρήση και ικανότητα στη βασκική τόσο μέσω της τοπικής διοίκησης όσο και των Μ.Μ.Ε., η απουσία οποιαδήποτε συνάφειας με τα Ισπανικά καθιστά τις προσπάθειες εξαιρετικά δύσκολες. Μόλις το ¼ του πληθυσμού της Ευσκάδης μιλούν τη βασκική, ενώ στην άλλη βασκική περιοχή, τη Ναβάρρα, το ποσοστό ανέρχεται στο 10%. Παρόλα αυτά, παρατηρείται μία τάση ανάμεσα στις νέες γενιές για αύξηση της διγλωσσίας (ισπανικά και βασκικά) που ίσως να δείχνει μία κάποια επιτυχία του γλωσσικού προγραμματισμού τόσο στο λειτουργικό όσο και στο δομικό επίπεδο.

Αντίθετα με την καταλανική και βασκική περίπτωση, στη Γαλικία η γλώσσα της περιοχής βρίσκεται σε δεινή θέση. Ποτέ δεν υπήρξε η γλώσσα μίας πλούσιας και γεμάτης αυτοπεποίθησης μουρζουαζίας, όπως ήταν τα καταλανικά. Σε μία αγροτική και αλιευτική κοινότητα, ήταν το όργανο προφορικής επικοινωνίας, δηλαδή η γλώσσα των αγροτών. Το πρώτο πρόβλημα που υπήρχε ήταν η τυποποίηση και κωδικοποίηση μίας γλώσσας κυρίως προφορικής. Το δεύτερο αφορούσε στο μηδαμινό κύρος της γλώσσας αυτής, μίας γλώσσας που είχε ταυτιστεί με ανθρώπους μεγαλύτερους και φτωχότερους, με αγροτικούς (και όχι αστικούς) πληθυσμούς. Για να αντιμετωπιστεί αυτό το πρόβλημα, οι υπεύθυνοι προσπάθησαν να τυποποιήσουν τη γλώσσα σύμφωνα με τις επιθυμίες των αστικών πληθυσμών της Γαλικίας. Η τυποποιημένη γλώσσα που προέκυψε ήταν τελείως ξένη προς τους παραδοσιακούς ομιλητές της γλώσσας, ενώ οι αστικοί πληθυσμοί, προς ικανοποίηση των οποίων έγινε η τυποποίηση, δεν βρήκαν επαρκείς λόγους για να τη μάθουν (Mar-Molinero, 2000, 83-95, Wright, 2004, 204-217).

⁶⁸ Από τις τοπικές γλώσσες της Λατινικής Αμερικής υπάρχουν τρεις που φαίνεται να ανθίστανται μερικώς στην κυριαρχία των Ισπανικών: τα Γκουαράνι, τα Κέτσουα, και τα Αϊμάρα. Τα Γκουαράνι έχουν επιβιώσει στην Παραγουάη και είναι μαζί με τα Ισπανικά επίσημη γλώσσα του κράτους. Το 90% του πληθυσμού της χώρας μιλάει τα Γκουαράνι σε κάποιο βαθμό. Η ήδη υπάρχουσα ηγεμονία της γλώσσας αυτής όταν κατέφτασαν οι Ισπανοί, ο ρόλος των Ιησουιτών στην Παραγουάη και η πολιτική και γεωγραφική απομόνωση της χώρας συνέβαλαν στη διατήρηση των Γκουαράνι. Τα Κέτσουα, από την άλλη, είναι μία γλώσσα που ομιλείται από 12 εκατομμύρια περίπου Ινδιάνους σε έξι διαφορετικά μέρη της Λατινικής Αμερικής: Περού, Βολιβία, Ισημερινός, Κολομβία, Χιλή και Αργεντινή. Όταν οι

βρίσκουν τη φωνή τους και να διεκδικούν δικαιώματα, στα οποία συμπεριλαμβάνεται η αναγνώριση των μητρικών τους γλωσσών. Αυτή όμως η αφύπνιση βρίσκεται ακόμα σε πρώιμο στάδιο και έχουν γίνει πολύ λίγες κινήσεις γλωσσικού προγραμματισμού.

Στις Η.Π.Α. το 1996 ο αριθμός των ισπανοφώνων ανερχόταν στα 32 εκατομμύρια, δηλαδή στο 12% περίπου του συνολικού πληθυσμού. Οι προβλέψεις κάνουν λόγο για ακόμα μεγαλύτερη αύξηση αυτού του αριθμού τα επόμενα 50 χρόνια και υπολογίζεται ότι οι ισπανόφωνοι θα πάρουν τη θέση των Αφροαμερικανών ως η δεύτερη εθνική ομάδα, μετά τους λευκούς. Παρά το διαφορετικό τους υπόβαθρο, οι ισπανόφωνοι⁶⁹ των Η.Π.Α. αναγνώρισαν την ανάγκη να ενωθούν σε ένα κοινό αγώνα για τα βασικά τους δικαιώματα -μαζί και για τα γλωσσικά- και να αποδεχτούν το γενικό χαρακτηρισμό «Λατίνοι» για να αυτοπροσδιοριστούν. Το Σύνταγμα των Η.Π.Α. δεν κάνει μνεία για την επίσημη γλώσσα (βλ. σελ. 50) και η χώρα είχε μία φιλελεύθερη στάση σχετικά με τη χρήση άλλων γλωσσών πλην της αγγλικής. Από τη δεκαετία του '60 -όταν και αυξάνει σημαντικά η εισροή ισπανόφωνων στις Η.Π.Α.- σημειώνεται σημαντική νομοθετική δραστηριότητα με στόχο άλλοτε την προώθηση και άλλοτε την αναχαίτιση της διγλωσσίας. Η διγλωσσία αυτή αφορά κυρίως την αγγλική και την ισπανική γλώσσα. Η προσπάθεια για αναχαίτισή της συνδέεται με μια αυξημένη «ισπανοφοβία». Το Κίνημα για Αγγλικά Μόνο (βλ. σελ. 49-50), έχει στόχο τη θεσμοθέτηση της αγγλικής ως επίσημης γλώσσας του κράτους και την απομάκρυνση της προσφοράς διγλωσσικών υπηρεσιών, ιδιαίτερα από την παιδεία. Οι ισπανόφωνοι, από την άλλη, αν και έχουν περιορισμένη συμμετοχή στην εθνική πολιτική, δέχονται την υποστήριξη του υπόλοιπου ισπανόφωνου κόσμου.

Ισπανοί κατέφτασαν στην Αμερική, τα Κέτσουα χρησιμοποιούνταν ως η *lingua franca* για τις περιοχές που ήλεγχε η αυτοκρατορία των Ίνκας. Ανταγωνιστικά προς αυτή τη γλώσσα ήταν τα Αιμάρα (μία γλωσσική ομάδα από την οποία προέκυψαν τα Αϊμάρα). Τα Κέτσουα και τα Αϊμάρα αναγνωρίστηκαν από τους Ισπανούς ιερείς ως βολικά εργαλεία για τη διάδοση του Χριστιανισμού στην περιοχή όσο κι αν διατυπώθηκαν σοβαρές αντιρρήσεις σχετικά με το αν οι ιθαγενείς γλώσσες μπορούν να αποδώσουν ικανοποιητικά το χριστιανικό δόγμα. Το Στέμμα από την άλλη, αν και επιθυμούσε τη διάδοση των Ισπανικών, επέτρεψε τη χρήση των δύο αυτών γλωσσών ως αρχικό επικοινωνιακό εργαλείο με τους ιθαγενείς. Σταδιακά, οι ιερείς προτίμησαν τα Κέτσουα, ενώ τα Αϊμάρα άρχισαν να χάνουν τη θέση τους ως *lingua franca*. Οι Ισπανικές Αρχές, θέλοντας να διατηρήσουν τη δύναμή τους στην περιοχή, επεδίωξαν τη διάδοση και διατήρηση των ιθαγενών γλωσσών. Σήμερα, τα Κέτσουα και τα Αϊμάρα αποτελούν «εθνικές» γλώσσες τόσο στο Περού όσο και στη Βολιβία. Ενώ όμως τα Κέτσουα τίθενται υπό την προστασία και ευθύνη πολλών κυβερνητικών και θρησκευτικών ιδρυμάτων, αποκτούν μία ιδεολογική αποδοχή και μπορούν ως γλώσσα σε κάποιες πρακτικές χρήσεις να επιτελέσουν τις ίδιες λειτουργίες με τα Ισπανικά, τα Αϊμάρα δεν έχουν διαδοθεί πέρα από τους αυτόχθονες ομιλητές και η επέκτασή των λειτουργιών τους αφορά μόνο στο τομέα της γραφής (Mar-Molinero, 2000, Calvet, 1998, Brice Heath and Laprade, 1982).

⁶⁹ Αυτοί οι ισπανόφωνοι δεν αποτελούν ένα ομοιογενές σύνολο, αλλά προέρχονται από διαφορετικές χώρες και κουλτούρες. Μεγαλύτερη κοινότητα είναι η μεξικανική, ακολουθούμενη από τους Πορτορικανούς και τους Κουβανούς (Mar-Molinero, 2000, 178).

Παρά την αριθμητική υπεροχή τους τα ισπανικά δεν χρησιμοποιούνται ως γλώσσα διεθνούς επικοινωνίας (όπως γίνεται με τα αγγλικά). Οι ισπανόφωνοι θεωρώντας πολύτιμη τη γλώσσα τους πίστευαν ότι ο υπόλοιπος κόσμος έπρεπε να τη μάθει και ότι εκείνοι δεν χρειάζονταν να μάθουν άλλες γλώσσες. Ταυτόχρονα δεν ενδιαφέρονταν να τη διαδώσουν. Σε αυτό συνέτεινε η σχετική διεθνής απομόνωση των ισπανόφωνων κρατών λόγω των αυταρχικών πολιτικών καθεστώτων τους. Η ιδέα της «ισπανικότητας» επίσης συνδέονταν με τις παραδοσιακές αξίες που ευνοούσαν αυτή την απομόνωση. Η πολιτική εξομάλυνση, η είσοδος της Ισπανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η ανάπτυξη οικονομικών σχέσεων της παγκόσμιας κοινότητας με τις ισπανόφωνες χώρες ήσαν κίνητρα για την εκμάθηση ισπανικών από αλλόγλωσσους. Αυτό το διεθνές ενδιαφέρον παρότρυνε παράλληλα την ίδια την Ισπανία να κινητοποιηθεί για τη διάδοση της γλώσσας της κατά τη δεκαετία του '80. Βασικός φορέας που προωθεί τη διάχυση της ισπανικής γλώσσας και κουλτούρας είναι το Υπουργείο Εξωτερικών (*Ministerio de Asuntos Exteriores*). Για την επίτευξη αυτού του σκοπού ίδρυσε ισπανικά ινστιτούτα (*Institutos de España*) σε διάφορες χώρες. Προτιμητέες κρίθηκαν οι πρώην ισπανικές αποικίες όπως οι Φιλιππίνες ή οι γειτονικές χώρες όπως το Μαρόκο. Η έλλειψη κοινής στρατηγικής οδήγησε σε αναποτελεσματικότητα του έργου των ανωτέρω ινστιτούτων.

Για να αντιμετωπιστούν αυτά τα ελλείμματα θεσμοθετήθηκε το 1990 το *Ινστιτούτο Θερβάντες (Instituto Cervantes)* το οποίο σε κάθε τόπο που εγκαθίσταται⁷⁰ προσφέρει μαθήματα στα ισπανικά, διοργανώνει πολιτιστικές δραστηριότητες, λειτουργεί ως κέντρο για συνέδρια και διαλέξεις, πιστοποιεί τη γνώση της γλώσσας και προσφέρει μαθήματα επαγγελματικής εκπαίδευσης σε καθηγητές για τη διδασκαλία των ισπανικών ως δεύτερης/ ξένης γλώσσας.

Το Υπουργείο Παιδείας (*Ministerio de Educación y Ciencia*) είχε ιδρύσει σχολεία για Ισπανούς μετανάστες σε χώρες υποδοχής τους όπως τη Γαλλία, τα οποία εξελίχθηκαν όμως σε κέντρα εκμάθησης ισπανικών από αλλογενείς ενήλικες, μικρής όμως εμβέλειας⁷¹. Μεγαλύτερη προσφορά είχε με τη θεσμοθέτηση το 1989 διπλωμάτων σε βασικό και ανώτερο επίπεδο για την πιστοποίηση της γλώσσας⁷².

---

⁷⁰ Έχει εγκαταστήσει περισσότερα από 40 κέντρα σε τέσσερις ηπείρους, συμπεριλαμβανομένου του Ινστιτούτου Θερβάντες της Αθήνας (<http://www.atenas.cervantes.es>, τελευταία επίσκεψη: 8/12/2008).

⁷¹ Το 1989 παρακολουθούσαν συνολικά σε αυτά τα κέντρα 12.838 μαθητές (Sánchez, 1992, 62).

⁷² Πρόκειται για το *diploma básico de español como lengua extranjera (DBELE)* και το *diploma superior de español como lengua extranjera (DSELE)* (Sánchez, 1992, 62).

Επίσης στο Υπουργείο Πολιτισμού (*Ministerio de Cultura*) στη Γενική Διεύθυνση Πολιτιστικής Συνεργασίας (*Dirección General de Cooperación cultural*) δημιουργήθηκε μια Υπηρεσία διάχυσης των Ισπανικών (*Servicio de Difusión del Español*).

Στο πρόγραμμα του Εθνικού Ραδιοφωνικού Σταθμού της Ισπανίας (*Radio Nacional de España*) αλλά και του τηλεοπτικού σταθμού *TVE Inter-* ο οποίος σημειωτέον εκπέμπει δορυφορικά στην Ευρώπη- περιλαμβάνονται μαθήματα ισπανικών για ξένους

Όμως και η πολιτική υποστήριξη για τα ισπανικά είναι σαφής τόσο σε εθνικό όσο και σε διακυβερνητικό επίπεδο. Η ομοσπονδία της *RAE (Real Academia Espanola)* θέτει ως βασική αποστολή της «τη διαφύλαξη των ισπανικών, γιατί οι αλλαγές που επέρχονται στη γλώσσα κατά την υιοθέτησή της από ομιλητές σύμφωνα με τις ανάγκες τους δεν πρέπει να διασπάσουν την ουσιώδη ενότητά της»⁷³. Η ύπαρξη αυτής της ομοσπονδίας και των Λατινοαμερικάνικων γλωσσικών ακαδημιών που συνεργάζονται μαζί της, επιτρέπουν στους υποστηρικτές των ισπανικών να ασκούν πίεση σε συγκεκριμένα διεθνή φόρουμ όπου η γλώσσα τίθεται ως ζήτημα. Έχει δημιουργηθεί επίσης το *Ινστιτούτο Ιβηροαμερικανικής Συνεργασίας (Instituto de Cooperación Iberoamericana)*.

Τα ισπανικά λοιπόν, όπως υποστηρίζει η *Mar-Molinero* (ό.π., 204), από ζωτική άποψη, είναι ακόμη υγιή. Στην πραγματικότητα, παρά την επίθεση που δέχονται εξωτερικά από τα Αγγλικά και εσωτερικά από γλώσσες όπως τα καταλανικά, φαίνεται να κερδίζουν έδαφος ως προς τη γλωσσική διάδοση.

1.10 ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η γλωσσική διάδοση συνεπάγεται γλωσσική επαφή και επιφέρει γλωσσική αλλαγή που με τη σειρά της προκαλεί ανακατάταξη των γλωσσικών πόρων και συνεπώς σύγκρουση με την καθεστηκυία γλωσσική τάξη η οποία απειλείται. Ουσιαστικά αφορά διάδοση ανθρώπινων συμπεριφορών. Οι παράγοντες που συντελούν στη γλωσσική διάδοση είναι ποικίλοι όπως ο γεωγραφικός, ο δημογραφικός, ο αστικός, ο οικονομικός, ο θρησκευτικός, ο ιστορικός, ο στρατιωτικός, ο πολιτικός, ο πολιτιστικός. Σημαντικό παράγοντα συνιστούν οι θετικές στάσεις, η ευρεία δηλαδή αντίληψη, ως προς την επιτυχία που γεννά η

⁷³ Όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα της <http://www.rae.es> (τελευταία επίσκεψη 20/12/2008).

εκμάθηση μιας γλώσσας. Η γλωσσική διάδοση σχετίζεται επίσης με εκσυγχρονιστικές προσπάθειες και τη διάχυση νεωτερισμών. Επιπρόσθετα η «τρίτη παράταξη» κατά τον Lieberson, οι ουδέτεροι δηλαδή ομιλητές, παίζουν καθοριστικό ρόλο στο συναγωνισμό των γλωσσών για την πρόσκτηση νέων ομιλητών. Η γλωσσική διάδοση επεκτείνεται ακόμα και στο εικονικό επίπεδο και τη λογοτεχνία.

Κριτήρια για την εκμάθηση μιας γλώσσας συνιστούν τα αρχικά έξοδα, ο απαιτούμενος δηλαδή χρόνος, ο βαθμός του αναμενόμενου κέρδους, η διαιρετότητα για δοκιμή, ο βαθμός δηλαδή άνετης χρήσης της γλώσσας που ευελπιστεί να φθάσει ένας πιθανός ομιλητής, η πολυπλοκότητά και η διεισδυτικότητά της, ο βαθμός δηλαδή επικοινωνιακής χρήσης της.

Μια γλώσσα που διαδίδεται ευρέως ορίζεται ως *lingua franca*. Στον αντίθετο πόλο βρίσκεται η τοπική γλώσσα (*vernacular*) που χρησιμοποιείται μόνο από λίγα άτομα. Οι *lingua francas* μπορεί να είναι φυσικές γλώσσες, *pidgin* ή προγραμματισμένες. Ο Truchot χρησιμοποιεί τον όρο «προσκεκλημένη» γλώσσα για να δηλώσει μία γλώσσα που επιτελεί κάποια κοινωνική λειτουργία σε μια χώρα αν και δεν είναι η μητρική γλώσσα του πληθυσμού ούτε επίσημη αλλά και ούτε έχει επιβληθεί από κάποια εξωτερική δύναμη. Πρόκειται λοιπόν για γλώσσα αυτόκλητη.

Εκ των πραγμάτων λοιπόν η γλωσσική διάδοση μιας γλώσσας σχετίζεται με τη γλωσσική μετατόπιση μιας άλλης γλώσσας. Ενώ όμως γλωσσική διάδοση χωρίς γλωσσική μετατόπιση δεν είναι δυνατόν να υπάρξει, γλωσσική μετατόπιση χωρίς γλωσσική διάδοση είναι εφικτή. Η γλωσσική διάδοση επίσης εστιάζεται στις επεκτεινόμενες γλώσσες ενώ αντίστοιχα η γλωσσική διατήρηση και η γλωσσική μετατόπιση εστιάζονται στις απειλούμενες. Ο γλωσσικός θάνατος αφορά το τελευταίο στάδιο μετατόπισης μιας γλώσσας. Όταν ενεργητικοί ή παθητικοί παράγοντες προκαλούν το γλωσσικό θάνατο τότε μιλάμε για γλωσσοκτονία. Η κοινωνική υποταγή μιας γλωσσικής κοινότητας σε μια άλλη προκαλεί μια αλυσιδωτή αντίδραση που οδηγεί στη γλωσσική παρακμή.

Η σύγκρουση μεταξύ γλωσσικής διάδοσης και γλωσσικής διατήρησης μπορεί να αποφευχθεί με τη βοήθεια της διγλωσσικής λύσης αν και στην πράξη η διαδιδόμενη γλώσσα δεν αρκείται μόνο σε νέες κοινωνικές και πολιτιστικές λειτουργίες αλλά διαβρώνει και τις υπόλοιπες παραδοσιακές λειτουργίες που επιτελεί η υπό διατήρηση γλώσσα. Γι αυτό γλώσσες που κινδυνεύουν επιδιώκουν να καθιερωθούν στο πεδίο των νεωτερισμών. Ο πρώτος όμως χώρος γλωσσικής διάδοσης που πρέπει να εξασφαλίσουν οι απειλούμενες γλώσσες είναι αυτός των

πρωταρχικών θεσμών όπως της οικογένειας, της γειτονιάς, του σχολείου και της εκκλησίας και μετά να επεκταθούν και στους υπόλοιπους.

Η γλωσσική διάδοση αλληλεξαρτάται με τη γλωσσική τυποποίηση, τη διαδικασία κατά την οποία μια γλωσσική ποικιλία καθίσταται ευρέως αποδεκτή σε μια γλωσσική κοινότητα ως νόρμα, αποκτώντας κύρος έναντι των άλλων διαλέκτων. Η γλωσσική τυποποίηση φαίνεται να αποτελεί ένα εργαλείο γλωσσικής διάδοσης. Η υιοθέτηση της γλωσσικής τυποποίησης κρίνεται αναγκαία κυρίως στη διαδικασία δημιουργίας νέων κρατών ή ανάδυσης νέων εθνών.

Οι γλώσσες χαρακτηρίζονται ως ισχυρές ή ασθενείς αναφορικά με τη δυνατότητά τους ή μη να αποκτούν ευρύ επικοινωνιακό πεδίο. Ο χαρακτηρισμός αυτός, προφανής μεταφορά από το χώρο της βιολογίας, δεν οφείλεται στη γλωσσική τους ανωτερότητα αλλά καθαρά σε γεωπολιτικούς λόγους. Οι δείκτες ισχύος τους καθορίζονται βάσει κριτηρίων ποσοτικών, ποιοτικών, λειτουργικών και υποκειμενικών.

Η διάκριση μεταξύ των γλωσσών σε ισχυρές ή ασθενείς γίνεται στο πλαίσιο της θεωρίας του γλωσσικού ηγεμονισμού, ο οποίος συνιστά υποκατηγορία του πολιτισμικού ηγεμονισμού και σχετίζεται με το γλωσσισμό, το ρατσισμό με γλωσσικό σκεπτικό. Μια γλώσσα μπορεί να επιβληθεί όταν στηρίζεται σε μηχανισμούς ανωτερότητας. Την ηγεμονία της γλώσσας ακολουθεί η διάδοση και η ηγεμονία της ιδεολογίας και των αξιών της με αποτέλεσμα την πολιτισμική ομογενοποίηση.

Άλλοι όροι που χρησιμοποιούνται για να εκφράσουν την ανισότητα μεταξύ των γλωσσών είναι: μικρές και μεγάλες γλώσσες, κυρίαρχες και κυριαρχούμενες γλώσσες, λιγότερο ομιλούμενες ή χρησιμοποιούμενες ή συχνά διδασκόμενες γλώσσες, γλώσσες που μιλάμε και γλώσσες για τις οποίες μιλάμε.

Μία ενδιαφέρουσα απεικόνιση της γλωσσικής δυναμικής στη σημερινή εποχή της παγκοσμιοποίησης, η οποία στηρίζεται στην αρχή της σύνδεσης των γλωσσών μέσω των δίγλωσσων ομιλητών, είναι αυτή του «μοντέλου έλξης» των γλωσσών την οποία εκθέτει ο Calvet. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία γύρω από την αγγλική που αποτελεί το κέντρο έλξης και μοχλό του παγκόσμιου συστήματος περιστρέφονται τρία επίπεδα γλωσσών, το υπερ-κεντρικό, το κεντρικό και το περιφερειακό.

Ηγεμονικές πρακτικές ακολουθεί και η εκπαίδευση των ισχυρών γλωσσών με αποτέλεσμα να θεωρείται αναπόφευκτη η κυριαρχία τους και να εξασθενούν περισσότερο οι λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες. Η δε εκπαιδευτική πολιτική των κρατών με ασθενείς γλώσσες προωθεί τον γλωσσικό ηγεμονισμό.

Πολιτική γλωσσικής διάδοσης ή διάχυσης είναι η γλωσσική πολιτική που θέτει ως στόχο τη διάδοση μιας συγκεκριμένης γλώσσας σε νέους ομιλητές ή σε νέες περιοχές. Συνδέεται με τις κυρίαρχες, σε παγκόσμιο επίπεδο, στάσεις ως προς την γλώσσα. Ως προς το χώρο διάδοσης μπορεί να χαρακτηριστεί εσωτερική ή εξωτερική και βεβαίως συνδέεται άμεσα με την εθνική γλωσσική πολιτική. Όντας πεδίο πολιτιστικών σχέσεων αποτελεί βασικό συστατικό της εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής. Ο χαρακτήρας της πολιτικής γλωσσικής διάδοσης αν και φαίνεται επιθετικός κυρίως είναι αμυντικός. Πρόκειται ουσιαστικά για πολιτική γλωσσικής προώθησης, ένα είδος πολιτικής γλωσσικής διατήρησης που στοχεύει στην επιβράδυνση της υποχώρησης της γλώσσας. Συχνά η αμυντική αυτή πολιτική εξελίσσεται σε πολιτική καταπίεσης ή κυριαρχίας σε σχέση με άλλες λιγότερο ισχυρές γλώσσες στο ίδιο κράτος όπως συμβαίνει παραδείγματος χάριν στη Γαλλία.

Σε σχέση με τη μετάφραση η πολιτική γλωσσικής διάδοσης ενέχει περισσότερο επιθετικό χαρακτήρα. Η μετάφραση χαρακτηρίζεται ως το κύριο αμυντικό μέσο επιβίωσης και ανάπτυξης της γλώσσας. Πρόκειται για ιδιαίτερα ευεργετικό θεσμό για τις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες. Γιατί μέσω της μετάφρασης ο γραπτός και προφορικός λόγος των ισχυρών γλωσσών δεν επεκτείνεται εις βάρος τους.

Φορείς της πολιτικής γλωσσικής διάδοσης είναι οι κυβερνήσεις οι οποίες επενδύουν σοβαρά ποσά για το σκοπό της διάδοσης της γλώσσας τους στο εξωτερικό. Στοχεύουν τόσο στην ενδυνάμωση του κύρους της γλώσσας σε διεθνές επίπεδο, στη διάδοση της ιδεολογίας, των αξιών και της εικόνας της χώρας καθώς και σε οικονομικά οφέλη.

Οι μορφές της πολιτικής αυτής που εφαρμόζουν οι διάφορες χώρες ποικίλουν. Οι διάφοροι τρόποι όμως που χρησιμοποιούν για να πετύχουν το σκοπό αυτό μοιάζουν μεταξύ τους. Προσφορότερος τρόπος είναι βεβαίως η διδασκαλία της ξένης γλώσσας σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης. Άλλοι τρόποι αποτελούν η χορήγηση υποτροφιών σε φοιτητές και επιστήμονες, ανταλλαγές μαθητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, μαθήματα γλώσσας σε ξένους εργάτες και προσφορά διδακτικού υλικού (βιβλίων, εγχειριδίων και οπτικοακουστικού υλικού).

Η πολιτική γλωσσικής διάδοσης πρόκειται λοιπόν για ένα αναντίρρητο γεγονός, ένα μονόδρομο, που θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη οι σχεδιαστές της εθνικής γλωσσικής πολιτικής.

Η διάδοση της παγκόσμια κυρίαρχης αγγλικής γλώσσας δεν είναι τυχαία. Δεν απορρέει μόνο από την παγκόσμια ηγεμονική πολιτικοοικονομική θέση πρώτα της Βρετανίας και μετά των Η.Π.Α. Σχετίζεται με την σταθερή προώθηση της γλώσσας από τις δυο προαναφερθείσες χώρες οι οποίες μάλιστα συνεργάστηκαν για την επίτευξη αυτού του σκοπού. Ελήφθησαν ουσιαστικά μέτρα ώστε να υπάρξει επαγγελματική και οικονομική υποστήριξη με απώτερο στόχο την κατάκτηση της παγκόσμιας γλωσσικής κυριαρχίας όπως, παραδείγματος χάριν, συνεργασία με εκδότες των αγγλόφωνων χωρών και υποστήριξη των εκδόσεών τους. Το βάρος όμως δόθηκε στην διδασκαλία της αγγλικής ως ξένης γλώσσας, η οποία καθιερώθηκε ως ξεχωριστός ακαδημαϊκός κλάδος και εξελίχτηκε σε ισχυρή βιομηχανία που μοιάζει με πολυεθνική εταιρεία. Έγιναν επίσης σοβαρές προσπάθειες για την αναβάθμιση του επαγγέλματος του δασκάλου της αγγλικής γλώσσας και την κατοχύρωση της αυτάρκειας των χωρών υποδοχής στη διδασκαλία της αγγλικής. Το φαινόμενο λοιπόν της διάδοσης της αγγλικής γλώσσας είναι η πιο περίτρανη απόδειξη της αρχής της γλωσσικής πολιτικής που διατύπωσε ο Phillipson, ότι οι γλώσσες διαδίδονται κατόπιν ρητών πολιτικών.

Από την άλλη η Γαλλία δίνει το πιο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα αγώνα για τη διατήρηση της γλωσσικής ηγεμονίας. Στον αγώνα αυτό η Γαλλία προσαρμοζόμενη στις νέες συνθήκες ζήτησε τη βοήθεια και των άλλων γλωσσών έχοντας ως λάβαρο το σεβασμό στην πολυγλωσσία. Απίστευτα πολυάριθμοι κρατικοί, ημικρατικοί, δημόσιοι φορείς και ομάδες πίεσης φροντίζουν για την επίτευξη του ανωτέρου στόχου. Αποκορύφωμα αυτών των προσπαθειών είναι η κίνηση της Γαλλοφωνίας και η δημιουργία ενός διεθνούς οργανισμού, του O.I.F., που βασίζεται στο μοίρασμα μιας γλώσσας και επικεντρώνεται στην προσπάθεια να μη χαθεί τουλάχιστον η ηγεμονία από τις παραδοσιακές ζώνες επιρροής της χώρας.

Και οι άλλες χώρες φροντίζουν εξίσου για την προώθηση της γλώσσας τους. Η Γερμανία κινήθηκε προς αυτή την κατεύθυνση για να βελτιώσει την εικόνα της στο εξωτερικό και να μειώσει τις διεθνείς προκαταλήψεις εναντίον της. Η Ιταλία και η Ισπανία καθυστέρησαν να υποστηρίξουν αυτή την επιλογή, η μεν Ιταλία γιατί η διάδοση της γλώσσας είχε θεωρηθεί ως έκφραση εθνικισμού του φασιστικού καθεστώτος που η μεταπολεμική δημοκρατική Ιταλία ήθελε να ξεχάσει, η δε Ισπανία γιατί παρέμενε ευτυχής στον απομονωτισμό της εκθειάζοντας την ισπανικότητα. Οι προσπάθειες τους δε για τη διάδοση της γλώσσας τους φαίνονται επιτυχημένες αν και ξεκίνησαν τις τελευταίες δεκαετίες.

Η διατήρηση της γλώσσας των ομογενών, μεταναστών σε άλλα κράτη, φαίνεται να συνιστά ένα πρώτο κίνητρο για την κινητοποίηση των χωρών στον τομέα της διάδοσης της γλώσσας όπως κυρίως στην περίπτωση της Ιταλίας αλλά και της Ισπανίας όπου τα σχολεία που δημιουργήθηκαν στις χώρες υποδοχής μεταναστών μετεξελίχθηκαν σε κέντρα εκμάθησης της ισπανικής από αλλογενείς. Ενδιαφέρον εκδηλώνεται επίσης από τις χώρες για τη διατήρηση της γλώσσας των μειονοτήτων τους σε άλλα κράτη.

Οι διάφορες χώρες επιλέγουν σε ποια άλλα κράτη θα επικεντρωθεί ο στόχος της διάδοσης της γλώσσας τους ανάλογα με τις γεωπολιτικές τους επιδιώξεις. Προτιμητέες κρίνονται οι χώρες εκείνες που ιστορικά συνδέονται μαζί τους όπως οι πρώην αποικίες τους, οι γειτονικές τους χώρες καθώς και χώρες με τις οποίες έχουν στενές πολιτικές και οικονομικές σχέσεις.

Ο έλεγχος του κράτους στην εφαρμογή της εν λόγω πολιτικής είναι προφανής ακόμα και σε χώρες στις οποίες πρωτοστατούν ιδιωτικοί οργανισμοί όπως στη Γερμανία και στις Η.Π.Α. Πρωταρχικό ρόλο παίζει το Υπουργείο Εξωτερικών και ακολούθως τα Υπουργεία Παιδείας και Πολιτισμού. Στη Γαλλία για το σκοπό της διάδοσης της γλώσσας έχει συσταθεί ιδιαίτερο Υπουργείο Γαλλοφωνίας. Συχνά υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εξωτερικών λειτουργούν πολιτιστικά ιδρύματα με κύρια επιδίωξη τους τη διάχυση της γλώσσας και κουλτούρας. Σημαντικό έργο βεβαίως επιτελούν και οι ιδιωτικοί οργανισμοί.

Όλες οι χώρες διαθέτουν οργανισμούς με σκοπό τη διεθνή προώθηση της γλώσσας τους. Σημαντικό ρόλο παίζουν επίσης εθνικοί ραδιοφωνικοί και τηλεοπτικοί σταθμοί που εκπέμπουν δορυφορικά. Καταφαίνεται όμως η ανάγκη συντονισμού όλων των επιμέρους υπηρεσιών που εφαρμόζουν αυτή την πολιτική και πολλές φορές πράγματι θεσμοθετείται ένα επίσημο συντονιστικό, εποπτικό και συμβουλευτικό σώμα. Η ανάγκη συντονισμού κάποιες φορές αποκαλύπτεται ακόμα και σε ιδιωτικούς οργανισμούς που προσφέρουν γλωσσικά μαθήματα.

Η πολιτική γλωσσικής διάδοσης έχει περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας όταν αναφέρεται σε γλώσσα την οποία μοιράζονται διάφορα κράτη και έθνη τα οποία συνεργάζονται μεταξύ τους, αυθόρμητα ή προγραμματισμένα, για την επίτευξη αυτού του σκοπού όπως οι ισπανόφωνες και γερμανόφωνες χώρες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ

ΔΙΑΔΟΣΗΣ

2.1. Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η χάραξη της ελληνικής γλωσσικής πολιτικής συναρτάται τόσο με την ελληνική εξωτερική πολιτική όσο και με τις προτεραιότητες του εκπαιδευτικού συστήματος.

Σε γεωπολιτικό επίπεδο, η Ελλάδα ανήκει στα Βαλκάνια, τη νοτιοανατολική Μεσόγειο, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρώπη γενικότερα. Ένας γλωσσικός προγραμματισμός από την ελληνική πλευρά, όπως ευκρινώς υποστηρίζει ο Παπαρίζος (1997, 25), θα έπρεπε λοιπόν να λάβει σοβαρά υπόψη του τη γεωπολιτική θέση της Ελλάδας, υπολογίζοντας πάντα τις εξελίξεις που παρατηρούνται στα Βαλκάνια και την ανατολική Μεσόγειο.

Τη στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στην ελληνική γλώσσα ο Παπαρίζος (1997, 97-98) τη χαρακτηρίζει από θετική ως ουδέτερη. Από τη μία πλευρά, προωθεί θεσμούς ελεύθερης διακίνησης και διάδοσης των γλωσσών και ορίζει την ελληνική γλώσσα ως επίσημη κοινοτική γλώσσα, ισότιμη των άλλων κοινοτικών γλωσσών. Με αυτόν τον τρόπο, η ελληνική ευνοείται. Από την άλλη, ωστόσο, δεν δημιουργεί μία θετική πραγματικότητα για την ελληνική γλώσσα, αλλά απλώς επιτρέπει την ανάπτυξη ενός ευνοϊκού κλίματος για αυτήν, καθώς ενθαρρύνει, συντονίζει και υπόσχεται συνδρομή για την επαγγελματική εκπαίδευση, τη γλωσσική έρευνα, τη γλωσσική τεχνολογία και τον πολιτισμό στην Ευρώπη. Παράλληλα αποφεύγει την παρέμβαση σε γλωσσικά ζητήματα που υπόκεινται στην αρμοδιότητα των κρατών και δεν κατοχυρώνει ούτε ενισχύει τις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες, όπως είναι η ελληνική, με ένα θεμελιακό νομικό κείμενο. Τα ελληνικά, πάντως, φαίνεται ότι ενισχύονται από την ελεύθερη διακίνηση στον ευρωπαϊκό χώρο. Χρειάζεται όμως η κοινοτική πολιτική να στοχεύει στη δραστική ενίσχυση των επίσημων λιγότερο ομιλούμενων γλωσσών. Μία συνολική εκπαιδευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αποβλέπει στην εκμάθηση ξένων γλωσσών και στην ανάπτυξη της γλωσσικής τεχνολογίας πρέπει να λάβει υπόψη της τη γενική εκπαίδευση, διαφορετικά δεν θα έχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Τέλος, μία

πολιτική προώθησης της μετάφρασης και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς θα μπορούσε να αποβεί θετική για την ελληνική γλώσσα, όχι όμως και μία πολιτική γλωσσικής αποκέντρωσης, αφού αυτή θα οδηγούσε στον περιορισμό της γλώσσας στο κράτος στο οποίο ομιλείται και θα την εξέθετε ακόμα περισσότερο στον ανταγωνισμό. Πάντως, οι γνώστες γλωσσικού προγραμματισμού γνωρίζουν καλά ότι η διεύρυνση του χώρου χρήσης των γλωσσών οδηγεί σε περιορισμό της πολυγλωσσίας και σε επικράτηση μίας *lingua franca*.

Ο Παπαρίζος (1996β, 14, υποσημείωση 12) υποστηρίζει ότι η εκμάθηση της ελληνικής από έναν αλλοδαπό μπορεί να καταστήσει τον ομιλητή της προνομιούχο έναντι των συμπατριωτών του που ομιλούν μία πιο διαδεδομένη γλώσσα, όπως την αγγλική ή τη γαλλική. Η Pavlidou (1991 286), από την άλλη, αντιλέγει ότι δεν υπάρχουν οικονομικά προνόμια από την εκμάθηση των ελληνικών για έναν Ευρωπαίο και θεωρεί μοναδικό κίνητρο για εκμάθηση της γλώσσας την απόλαυση που απορρέει από τη γνώση της γλώσσας. Η απόλαυση αυτή όμως περιορίζεται σε φιλολόγους και, ίσως, τουρίστες. Το ελληνικό κράτος, κατά την Pavlidou πάντα (ό.π.), δεν είναι σε οικονομική θέση να προωθήσει την εθνική του γλώσσα και το μόνο που μπορεί να κάνει είναι να προκρίνει τη συνύπαρξη όλων των γλωσσών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ένα ίσο επίπεδο, ενθαρρύνοντας τη γνώση των λιγότερο ομιλούμενων εθνικών γλωσσών. Θεωρεί ότι η ελληνική βρίσκεται σε δυσχερή θέση και λόγω δημογραφικού ελλείμματος και λόγω μη ένταξής της σε ένα προστατευτικό διαλεκτικό συνεχές, όπως συμβαίνει με άλλες μικρές γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση, π.χ. τα δανικά, τα ολλανδικά και τα πορτογαλικά. Από αυτή την άποψη δικαιολογεί το γλωσσικό εθνικισμό, ή ακόμα και το σωβινισμό, ως το μόνο τρόπο διάσωσης της γλώσσας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Στην εκτίμηση της για τις προοπτικές και τη δυναμική της ελληνικής γλώσσας στην Ευρώπη, η Καρυολαίμου (1996, 203-204) εμφανίζεται απαισιόδοξη. Λαμβάνοντας υπόψη της τη μειονεκτική θέση της ελληνικής λόγω του μικρού αριθμού ομιλητών της, την απομόνωσή της λόγω της *Abstand* ιδιότητας της και το ενδεχόμενο η θέση της να γίνει ακόμα πιο δυσχερής με την εισδοχή καινούριων μελών στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ισχυρίζεται ότι μόνο η συστηματική διδασκαλία της ελληνικής στα παιδιά των Ελλήνων μεταναστών μπορεί να ενισχύσει τη γλώσσα. Η παρεχόμενη όμως διδασκαλία της ελληνικής σε παιδιά Ελλήνων μεταναστών είναι απογοητευτική. Η δυναμική της ελληνικής μπορεί να ενισχυθεί από τα Βαλκάνια και τη Ρωσία που διαθέτουν δύο γλωσσικούς θύλακες της ελληνικής γλώσσας: τις

ελληνικές μειονότητες και τα στρώματα του τοπικού πληθυσμού που επιθυμούν να μάθουν την ελληνική για οικονομικούς, κυρίως, λόγους.

Εξετάζοντας τα νέα γεωπολιτικά δεδομένα που προκύπτουν ο Παπαρίζος (1996^α) θεωρεί προφανές ότι η επέκταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο χώρο των Βαλκανίων συνεπάγεται τη δημιουργία μίας ευρύτερης περιφέρειας ελεύθερων ανταλλαγών. Η επέκταση αυτή όμως θα πρέπει να γίνει χωρίς την υποκατάσταση των γλωσσών της περιοχής από μία γλώσσα ευρείας διάδοσης, όπως είναι τα αγγλικά. Η διατήρηση αυτών των γλωσσών αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση.

Η παρουσία σλαβικών γλωσσών σε ένα κοινό οικονομικό πεδίο δράσης με την Ελλάδα μπορεί να αποτελέσει πηγή κινδύνων για την ελληνική γλώσσα, καθώς η δημογραφική ανάπτυξη που παρουσιάζουν οι σλαβικοί λαοί θα ενισχύσει αντίστοιχες σλαβικές γλώσσες έναντι της ελληνικής⁷⁴. Ωστόσο, μία τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε να έχει οικονομικά οφέλη για την Ελλάδα, καθώς οι σλαβικές γλώσσες διαθέτουν κοινά δομικά και λεξιλογικά στοιχεία και παρέχουν έναν ελάχιστο βαθμό συνεννόησης στον ομιλητή μίας από αυτές, σε οποιαδήποτε σλαβική χώρα και αν βρεθεί. Η εκμάθηση λοιπόν μίας και μόνο σλαβικής γλώσσας θα είναι αρκετή για να μπορέσει να επικοινωνήσει κανείς στο σλαβικό χώρο. Η ένταξη των Βαλκανικών κρατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση σημαίνει ότι η Ελλάδα παύει να είναι το αποκομμένο μέλος της Ένωσης και οδηγεί στη διδασκαλία των σλαβικών γλωσσών στην Ελλάδα και, αντιστρόφως, στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σε σλαβικές χώρες.

Το άνοιγμα των συνόρων με την Αλβανία επέδρασε θετικά για την ελληνική γλώσσα με δύο τρόπους. Πρώτον, έδωσε στην ελληνική πολιτεία τη δυνατότητα δυναμικής παρέμβασης σε γλωσσικά ζητήματα που αφορούσαν την ελληνική μειονότητα της Αλβανίας. Δεύτερον, υποχρέωσε μεγάλο αριθμό Αλβανών να μάθουν την ελληνική γλώσσα.

Ως προς την Τουρκία, η δυναμική σύσφιξης των σχέσεων μεταξύ της χώρας αυτής και της Δύσης που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια σημαίνει την εντατικοποίηση των επαφών Ευρώπης και Μικράς Ασίας, μέσω του ελληνικού χώρου βέβαια. Το Αιγαίο λοιπόν, η Βόρεια Ελλάδα και η Μικρά Ασία αναμένεται να αποτελέσουν χώρο ελεύθερων ανταλλαγών και η ελληνική γλώσσα θα κληθεί να

---

⁷⁴ Ο Παπαρίζος (1996α, 358) αναφέρει τον κίνδυνο του περιορισμού της χρήσης της ελληνικής στο βόρειο τμήμα της Ελλάδας, γιατί μέσω της ελεύθερης επικοινωνίας το βόρειο αυτό τμήμα μπορεί να κατακλυσθεί από σλαβικούς πληθυσμούς.

παίζει ρόλο μοχλού σε αυτές τις ανταλλαγές. Ο Παπαρίζος (1996α, 363) υπογραμμίζει ότι η προοπτική να γίνει η τουρκική επίσημη γλώσσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μέσω της ένταξης της Κύπρου, θα μπορούσε μακροπρόθεσμα να έχει αρνητικές συνέπειες για την ελληνική γλώσσα, εντός της ελληνικής επικράτειας, έχοντας υπόψη τη σημερινή μείωση του ελληνόγλωσσου και την ταυτόχρονη αύξηση του δίγλωσσου μουσουλμανικού πληθυσμού που κατοικεί στην ελληνική Θράκη⁷⁵.

Ο Παπαρίζος (1997, 99) θεωρεί ότι οι προοπτικές της ελληνικής γλώσσας είναι συνάρτηση πολλών παραγόντων. Εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική και πολιτική ανάπτυξη της μητροπολιτικής Ελλάδας, από την κατάσταση του Ελληνισμού που βρίσκεται εκτός Ελλάδας και, κυρίως, από το γλωσσικό προγραμματισμό στον οποίο θα προχωρήσει η ελληνική πολιτεία, έχοντας λάβει υπόψη της όλες τις παραμέτρους. Εκτός από την αξιολόγηση του κοινοτικού θεσμικού πλαισίου, σκόπιμη θεωρεί επίσης τη διερεύνηση της ελληνικής ως παράγοντα συνοχής της ενωμένης Ευρώπης και τη διερεύνηση των δυνατοτήτων που έχουν τα ελληνικά να παίξουν έναν ενεργότερο ρόλο εντός του ευρωπαϊκού και βαλκανικού χώρου.

Η γλωσσική πολιτική της χώρας μας, σύμφωνα με τον Παπαρίζο (1996^α), πρέπει να καταπιαστεί με δύο βασικά ζητήματα: πρώτα, την επιβίωση και προώθηση της ελληνικής γλώσσας, εντός και εκτός Ελλάδας, και ύστερα τον καθορισμό των ξένων γλωσσών που πρέπει να μάθουν οι Έλληνες πολίτες. Ο Παπαρίζος προτείνει την αμοιβαία εκμάθηση των γλωσσών της Βαλκανικής. Κάθε βαλκανική χώρα μπορεί να προωθήσει τη γλώσσα της στις όμορες χώρες-τουλάχιστον ως δεύτερη ξένη γλώσσα μετά τα αναπότρεπτα αγγλικά-και, συγχρόνως, να βοηθάει στη διδασκαλία και προώθηση των άλλων βαλκανικών γλωσσών στο έδαφός της. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται ένα κοινό μέτωπο εναντίον των ηγεμονικών γλωσσών και στηρίζεται η οικονομία της περιοχής. Η γλωσσική πολιτική, λοιπόν, αποβλέπει στη δημιουργία ισορροπιών και συμβιβασμών μεταξύ της διατήρησης- προώθησης της ελληνικής και της εκμάθησης και χρήσης ξένων γλωσσών από τους Έλληνες πολίτες. Στην επιλογή της προς εκμάθηση ξένης γλώσσας καθοριστικός είναι ο παράγοντας της γεωγραφικής γειννίας. Όπως δείχνει το παράδειγμα των υπόλοιπων Ευρωπαίων

---

⁷⁵ Μια προοπτική που δεν εξελίχθηκε σε πραγματικότητα, παραμένει όμως μια μελλοντική δυνητική προοπτική. Πρόκειται για ένα κίνδυνο που, όπως προτείνει ο Παπαρίζος (1996^α, 371), η ελληνική πολιτική ηγεσία πρέπει να τον αντιμετωπίσει με την παροχή κινήτρων και τη γενικότερη άνοδο του βιοτικού και πολιτιστικού επιπέδου του μουσουλμανικού πληθυσμού, γεγονός που θα επιφέρει την αβίαστη χρήση της ελληνικής παράλληλα με την τουρκική.

εταίρων, η επιλογή της αγγλικής ή της γαλλικής δεν δηλώνει απλά επιλογή μιας ισχυρής γλώσσας, αλλά επίσης επιλογή μιας γλώσσας γειτονικής χώρας, η οποία βρίσκεται στον ίδιο ενιαίο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η οποία ανταποκρίνεται στις αντικειμενικές τους ανάγκες. Δημιουργείται, κατά αυτόν τον τρόπο, η «Ευρώπη των περιφερειών», όπου «περιφέρεια» δηλώνει μια γεωγραφικά αυτόνομη, αναπτυσσόμενη περιοχή, της οποίας οι κάτοικοι μαθαίνουν αναγκαστικά τη γλώσσα των γειτόνων τους. Είναι προφανές ότι μια εύστοχη ελληνική γλωσσική πολιτική οφείλει να προωθήσει τα ελληνικά ως όργανο επικοινωνίας στις παραμεθόριες περιοχές των γειτονικών χωρών, εξετάζοντας συγχρόνως όμως και το ενδεχόμενο διδασκαλίας των γλωσσών των γειτονικών χωρών στους Έλληνες πολίτες, προκειμένου να τους διευκολύνει στις δραστηριότητές τους στην ευρύτερη περιοχή. Η διδασκαλία αυτών των γλωσσών μπορεί να θεσπιστεί σε σχολές διαφόρων βαθμίδων, όπως σε στρατιωτικές σχολές ή σε τμήματα βαλκανικών σπουδών, με παράλληλη ενασχόληση και ιδιωτικών φορέων. Την ίδια πορεία οφείλουν βέβαια να ακολουθήσουν και τα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη. Θα πρέπει όμως να υπάρχει ένα ελάχιστο τουλάχιστον πρόγραμμα συνεννόησης μεταξύ των χωρών ως προς τα αμοιβαία όρια ανοχής που θα επιδεικνύουν τα κράτη στη διάδοση της ξένης γλώσσας στην επικράτεια του άλλου και ως προς την ελεύθερη χρήση της μιας ή της άλλης γλώσσας σε επίπεδο βάσης κατά τις διμερείς συνεργασίες.

Ο Παπαρίζος (1996α, 373) καταλήγει ότι «για τις γλώσσες της περιοχής οι ελεύθεροι χώροι των Βαλκανίων και της ανατολικής Μεσογείου προβάλλονται ως πεδίο ανταγωνισμού, κινδύνου υποκατάστασής τους από την αγγλική, αλλά και ως πρόκληση για συνεργασία, διάδοση, οικονομική ανάπτυξη και διατήρηση του ιστορικού τους ρόλου στην περιοχή».

2.2. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ- ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Ο Ελληνισμός διαθέτει δύο πόλους. Ο πρώτος είναι η μητροπολιτική Ελλάδα, που συχνά καλείται να επέμβει σε ζητήματα γλωσσικής υφής της ελληνικής παιδείας στο εξωτερικό. Ο δεύτερος είναι ο απόδημος Ελληνισμός. Οι δύο πόλοι βρίσκονται σε σχέση αλληλεξάρτησης και αλληλοτροφοδότησης. Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας παρέχεται σε οποιοδήποτε μέρος του κόσμου κατοικούν Έλληνες, κυρίως στο επίπεδο πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Οι νεοελληνικές σπουδές, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ορίζονται από την Κεφαλληνού (2008, 23) ως «Οριοθέτηση μελετών με τον ελληνικό πολιτισμό και τη πορεία του για τα τελευταία τουλάχιστον διακόσια χρόνια και οι οποίες (σπουδές) δραστηριοποιούνται σε έναν δημιουργικό χώρο σύνθεσης, ώσμωσης και αναπαράστασης, χαρτογραφώντας γέφυρες με το παρελθόν με βασικό και σταθερό γνώμονα την ευρύτερη διαίωσή τους στο μέλλον».

Οι νεοελληνικές σπουδές πρόκειται για ένα νέο κλάδο που, όπως υποστηρίζει ο Δημάδης (2008) μεταπολεμικά κέρδισε στην ακαδημαϊκή διδασκαλία και έρευνα στη Δυτική Ευρώπη αλλά και στη Βόρειο Αμερική και την Αυστραλία. Ο Γουργουρής (2008) αναφέρει ότι σήμερα αναπτύσσονται κυρίως στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης ενώ σημειώνουν μια ραγδαία, πρωτοφανή, ανάπτυξη στην Κίνα. Έχουν λοιπόν μια παγκόσμια⁷⁶ διάσταση ενώ εγγενή στοιχεία τους είναι η διαπολιτισμικότητα και η διεπιστημονικότητα. Δυστυχώς στην Ευρώπη σήμερα, μέσα στην κοσμογονία των «μεταρρυθμίσεων» που πραγματοποιούνται για λόγους οικονομικούς στα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια, βρίσκονται σε κρίση και έτσι καταξιωμένα τμήματα έχουν καταργηθεί ή βρίσκονται υπό κατάργηση. Η Κεφαλληνού (2008, 28) συμπεραίνει όμως ότι «Μπορεί οι νεοελληνικές σπουδές να περνούν κρίση, αλλά η κρίση αυτή μπορεί να αποβεί θετική εάν οι διδάσκοντες εκμεταλλευτούν όλες τις προοπτικές που ανοίγονται μπροστά τους». Θεωρεί δε ότι η διεπιστημονικότητα, ως διδακτικός και ερευνητικός τρόπο προσέγγισης, «θα αποτελέσει στο εγγύς μέλλον ένα σοβαρό στόχο επιστημονικής διερεύνησης στην διατήρηση των νεοελληνικών σπουδών, τουλάχιστον στο εξωτερικό».

Ο Παπαρίζος (1996β, 6) μελετώντας τις παραμέτρους που επιδρούν στην ανάπτυξη των νεοελληνικών σπουδών και γενικότερα της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό, αλλά και τις συνάψεις μεταξύ τους, υποστηρίζει ότι η δυναμική των εστιών νεοελληνικών σπουδών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ισχύ των ελληνικών παροικιών. Βεβαίως, η έντονη αριθμητική παρουσία του ελληνικού πληθυσμού σε μία περιοχή δεν αποτελεί εχέγγυο για μία ισχυρή και επιτυχημένη ελληνόφωνη εκπαίδευση, ιδιαίτερα αν αυτός ο πληθυσμός βρίσκεται στο περιθώριο της τοπικής κοινωνίας και, επομένως, μακριά από τους οικονομικούς και πολιτικούς κύκλους. Αντιθέτως, Έλληνες, τρίτης γενιάς συνήθως, πλήρως ενταγμένοι

---

⁷⁶ Ο Λακασάς (2006, 229) αριθμεί 344 συνολικά έδρες νεοελληνικών σπουδών. Οι περισσότερες από αυτές βρίσκονται στην Ευρώπη-179- ενώ 82 στην Αμερική (63 στις Η.Π.Α., 10 σε χώρες της Λατινικής Αμερικής και 10 στον Καναδά). Αριθμεί επίσης 34 έδρες στην Ασία, 22 στην Αυστραλία και 16 στην Αφρική.

στις οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις, συχνά λειτουργούν προς όφελος του Ελληνισμού. Συνεπώς, όπως συμπεραίνει ο Παπαρίζος (ό.π., 6-7) η ποιότητα της παρεχόμενης ελληνικής παιδείας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική και πολιτική προσαρμογή των ομογενών στις χώρες υποδοχής.

Ειδικότερα ο Παπαρίζος (ό.π., 7-8) παρουσιάζει τις εξής παραμέτρους που παίζουν ρόλο στην καλλιέργεια της ελληνικής γλώσσας σε πανεπιστημιακό επίπεδο στο εξωτερικό:

- α) Το μέγεθος της μετανάστευσης (όπως στις Η.Π.Α., τη Γερμανία, την Αυστραλία), όχι όμως το απόλυτο μέγεθος του ελληνικού πληθυσμού (όπως στην πρώην Σοβιετική Ένωση, την Αλβανία, την Τουρκία κ.λ.π. που βεβαίως δεν πρόκειται για μετανάστες).
- β) Η προτίμηση που δείχνουν οι τουρίστες για την Ελλάδα.
- γ) Η παράδοση που έχει η κάθε χώρα στην καλλιέργεια των γραμμάτων και των γλωσσών και, κυρίως, στο χώρο της κλασικής παιδείας.
- δ) Η οικονομική - πολιτική ανάπτυξη των χωρών, μαζί με το κοινωνικό και πολιτικό καθεστώς τους.

Ο Παπαρίζος (ό.π.) θεωρεί ότι πολλές φορές η έκταση της διδασκαλίας της ελληνικής στον πανεπιστημιακό χώρο στο εξωτερικό δεν συμβαδίζει με την έκταση της διδασκαλίας στην ελληνόφωνη πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Πάντως, οι εστίες νεοελληνικής γλώσσας εμφανίζονται πιο ενισχυμένες στις χώρες που βρίσκονται εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Τέλος σημειώνει (ό.π., 10) ότι δεν υπάρχει προφανής σχέση μεταξύ του επιπέδου εκπαίδευσης «των Ελληνοπαίδων του εξωτερικού» σε μια χώρα και του αντίστοιχου τουριστικού ρεύματος της χώρας αυτής προς την Ελλάδα.

Ο Παπαρίζος πρότεινε λοιπόν ήδη το 1996 (ό.π., 12) ότι η εθνική πολιτική της Ελλάδας όφειλε να ανασυνταχθεί και να αναθεωρήσει την εκπαιδευτική και γλωσσική πολιτική της, κάνοντας μία βαθιά τομή και μεταστρέφοντας το ενδιαφέρον της από τον ελλαδικό χώρο στον ευρύτερο βαλκανικό, μεσογειακό και παγκόσμιο. Η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική έπρεπε να σχεδιάσει μία παιδεία με περιεχόμενο που θα αφορά συνολικά τον ελληνισμό και με βασικά σημεία τη γλώσσα και τον πολιτισμό. Η γλώσσα και ο πολιτισμός θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στην ιστορική- γεωγραφική τους διάσταση και προοπτική, δηλαδή με βάση την ιστορία, τη

γεωγραφία και τη δράση των Ελλήνων τόσο στη διασπορά όσο και στο μητροπολιτικό χώρο.

2.3 ΦΟΡΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ

2.3.1 Κυβερνητικοί Φορείς

2.3.1.1 Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ)

Το ΥΠΕΠΘ εφαρμόζει πολιτική στήριξης και διάδοσης της ελληνικής γλώσσας μεριμνώντας για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό τόσο σε πρωτοβάθμιο και δευτεροβάθμιο επίπεδο όσο και ενισχύοντας πανεπιστημιακές έδρες ελληνικών σπουδών. Αυτοί οι άξονες της πολιτικής γλωσσικής διάδοσης θα εξεταστούν αναλυτικότερα κατωτέρω.

Την ευθύνη για την υλοποίηση της εκπαιδευτικής πολιτικής στο εξωτερικό έχουν η *Ειδική Γραμματεία Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης*⁷⁷ σε συνεργασία με την *αντίστοιχη Διεύθυνση (ΔΙΠΟΔΕ) και το Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (ΙΠΟΔΕ)* που θεσμοθετήθηκαν με τον Νόμο 2413/1996 (βλέπε κατωτέρω).

Η *Διεύθυνση Διεθνών Εκπαιδευτικών Σχέσεων* ασχολείται επίσης με θέματα διάδοσης της γλώσσας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η υπηρεσία συμμετέχει κάθε χρόνο στη Διεθνή Έκθεση Γλωσσών Exprolangues στο Παρίσι⁷⁸, στη Διεθνή εκπαιδευτική Έκθεση Κύπρου καθώς και σε άλλες με στόχο την εκπαιδευτική ενημέρωση και την προβολή της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού.

Το ΥΠΕΠΘ επίσης πιστοποιεί την ελληνομάθεια μέσω του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας (βλ. σελ. 106).

---

⁷⁷ Στον τομέα αυτό προΐσταται *Ειδικός Γραμματέας* και υπάγονται η *Διεύθυνση Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (ΔΙΠΟΔΕ) και η Διεύθυνση Ξένων και Μειονοτικών Σχολείων*. Στις αρμοδιότητες της ΔΙΠΟΔΕ υπάγονται μεταξύ άλλων η ίδρυση σχολείων με φορέα τις προξενικές αρχές, η αναγνώριση σχολικών μονάδων με φορέα την εκκλησία, τις ελληνικές κοινότητες κ.λ.π., η απόσπαση εκπαιδευτικών του ελληνικού δημοσίου για τη στελέχωση των εκπαιδευτικών μονάδων ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης του εξωτερικού και η οργάνωση σεμιναρίων για την επιμόρφωσή τους καθώς και η παροχή εκπαιδευτικού υλικού (<http://isocrates.gr>, τελευταία επίσκεψη: 2/12/2008).

⁷⁸ Κατά την Κριάρη-Κατράνη (2006), πρώην Ειδική Γραμματέα Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης η έκθεση Exprolangues έχει αναχθεί σε ένα διεθνές forum ενημέρωσης γύρω από τις γλώσσες όλων των χωρών του κόσμου αποκτώντας μια σαφή διαπολιτισμική διάσταση.

2.3.1.1.1. Ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό

Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό αποτελεί μέρος του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος ο δε βασικός νόμος που διέπει την οργάνωση και τη λειτουργία της είναι ο *Νόμος 2413/1996 «Η ελληνική παιδεία στο εξωτερικό, η διαπολιτισμική εκπαίδευση και άλλες διατάξεις»*, ο οποίος συμπληρώνεται με μεταγενέστερες διατάξεις άλλων *Νόμων* όπως του 2817/2000, του 2909/2001 κ.λ.π. Η νομοθεσία που ισχύει στα σχολεία της ημεδαπής με ειδικές εξαιρέσεις, ισχύει και για τις εκπαιδευτικές μονάδες του εξωτερικού.

Η ελληνική πολιτεία ως σκοπό της έχει την υποστήριξη, ενθάρρυνση και ενίσχυση προγραμμάτων που απευθύνονται όχι μόνο στα ελληνόπουλα του εξωτερικού αλλά και σε ενδιαφερόμενους αλλοδαπούς.

Την εποπτεία της ελληνικής παιδείας στο εξωτερικό, σύμφωνα με το άρθρο 14 του Νόμου 2413/1996, ασκούν οι *Συντονιστές Εκπαίδευσης*⁷⁹ που το έργο τους αφορά τομείς που περιλαμβάνουν άσκηση δραστηριοτήτων συμβουλευτικών, επιστημονικών, διδακτικών, διοικητικών, κοινωνικών, μορφωτικών και εποπτικών.

Φορείς της ελληνικής παιδείας στο εξωτερικό σύμφωνα με το άρθρο 3 του ανωτέρω Νόμου μπορεί να είναι οι ακόλουθοι:

- Οι ελληνικές διπλωματικές ή προξενικές αρχές
- Η Ορθόδοξη ή άλλες εκκλησίες
- Οι ελληνικές κοινότητες
- Οι σύλλογοι γονέων
- Οι εκπαιδευτικές ή άλλες αρχές των διάφορων χωρών υποδοχής
- Ελληνικά ιδρύματα, πολιτιστικοί ή μορφωτικοί σύλλογοι, σωματεία και άλλα νομικά ή φυσικά πρόσωπα
- Η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω των ευρωπαϊκών σχολείων.

Μορφές οργάνωσης της ελληνικής παιδείας στο εξωτερικό, σύμφωνα επίσης με τον ίδιο νόμο, κυρίως αποτελούν:

---

⁷⁹ Αποσπώνται στις ελληνικές διπλωματικές και προξενικές αρχές του εξωτερικού, για μια τριετία, με κοινή απόφαση των Υπουργών Εξωτερικών και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων αφού πρώτα επιλέγονται από Ειδικό Συμβούλιο. Η απόσπασή τους, εφόσον η προσφορά τους κρίνεται ικανοποιητική μπορεί να παραταθεί για άλλα δυο χρόνια. Στο διάστημα της θητείας τους, τους απονέμεται ο βαθμός του σχολικού συμβούλου. Με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων καθορίζονται τα ειδικότερα καθήκοντα και οι αρμοδιότητές, η έδρα, η περιοχή ευθύνης τους κ.λ.π. (Νόμος 2413/1996, άρθρο 14 και άρθρο 16, παράγραφοι 11-16).

- Τμήματα ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού ενταγμένα στα σχολεία των άλλων χωρών.
- Ελληνικά τμήματα των ευρωπαϊκών σχολείων και των σχολείων διεθνών οργανισμών.
- Μονάδες δίγλωσσης εκπαίδευσης στις οποίες εφαρμόζεται το πρόγραμμα των σχολείων των άλλων χωρών ενώ παράλληλα διδάσκεται η ελληνική γλώσσα, ο ελληνικός πολιτισμός και κατά περίπτωση και άλλα μαθήματα στην ελληνική γλώσσα.
- Τμήματα ελληνικών σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση άλλων κρατών καθώς σε θεολογικές σχολές ή άλλες μορφές ορθόδοξης εκπαίδευσης.
- Τμήματα διδασκαλίας ενηλίκων και κέντρα διδασκαλίας από απόσταση.
- Εκπαιδευτικές μονάδες ή σχολεία ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης που ακολουθούν το ελληνικό σχολικό πρόγραμμα και αναγνωρίζονται ως ισότιμα με τα ελληνικά σχολεία.

Οι διάφορες μορφές της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό διακρίνονται λοιπόν σε αυτές που είναι ενταγμένες στο επίσημο σχολικό πρόγραμμα της χώρας της χώρας υποδοχής και σε εκείνες που δεν είναι.

Στο άρθρο 22 του Νόμου 2413/1996 όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 8 του νόμου 2909/2001 ορίζεται ότι το διδακτικό προσωπικό αποτελούν:

- Έλληνες δημόσιοι εκπαιδευτικοί πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με απόσπαση⁸⁰, κατόπιν απόφασης του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, εφ' όσον έχουν επαρκή γνώση της γλώσσας της χώρας στην οποία αποσπώνται ή της αγγλικής, γαλλικής ή γερμανικής-η οποία πιστοποιείται με εξετάσεις⁸¹- και έχουν παρακολουθήσει με επιτυχία ειδικό πρόγραμμα επιμόρφωσης.
- Έλληνες, Ομογενείς και Έλληνες μετανάστες μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού, κάτοχοι πτυχίου ελληνικών ή ξένων αναγνωρισμένων τριτοβαθμίων

⁸⁰ Αποσπώνται για πέντε χρόνια. Παράταση επιτρέπεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις (Νόμος 2413/1996, άρθρο 23, παράγραφοι 1-6). Το ΥΠΕΠΘ στέλνει προσωπικό σε 2.500 σχολικές μονάδες στο εξωτερικό και στις πέντε ηπείρους, κυρίως στην Ευρώπη αλλά και στην Αμερική, την Αυστραλία και τους λιγότερους στην Αφρική και την Ασία (βλ. Παράρτημα Α.Ι.2, ερώτηση 3).

⁸¹ Για πρώτη φορά διεξήχθησαν το 2002 έχοντας ως πρότυπο τις πανελλήνιες εξετάσεις (<http://isocrates.gr>, τελευταία επίσκεψη: 2/12/2008).

εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, που αποτελεί τυπικό προσόν διορισμού σε θέσεις εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας ή δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της ημεδαπής⁸².

- Αλλοδαποί εκπαιδευτικοί, κάτοχοι τίτλου ανώτατων σχολών στις περιπτώσεις που αυτό είναι απολύτως αναγκαίο. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και Οικονομικών καθορίζονται οι προϋποθέσεις, η διαδικασία πρόσληψης και το ύψος των αποδοχών τους.

Για την αναβάθμιση της ελληνικής παιδείας στο εξωτερικό από το 1996 μεταξύ άλλων ειδικών καινοτόμων προγραμμάτων⁸³, άρχισε να εφαρμόζεται το ερευνητικό πρόγραμμα «Παιδεία Ομογενών», σε συνεργασία με το *Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών του Πανεπιστημίου Κρήτης (Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ)* (βλ. σελ. 101), ένα από τα πιο σύγχρονα και αποτελεσματικά προγράμματα κατά τον Ειδικό Γραμματέα κ. Συρίγο (βλ. Παράρτημα Α.Ι.2, ερώτηση 7).

Από το 2003 στο πρόγραμμα αυτό εντάσσεται το έργο «*e-Omogeneia*», το οποίο αξιοποιεί τις νέες τεχνολογίες και προσπαθεί να τις εντάξει σε ελληνικά σχολεία του εξωτερικού. Στο πλαίσιο αυτού του έργου υλοποιήθηκε ο δικτυακός κόμβος <http://isocrates.gr>, ο οποίος παρέχει πληροφόρηση, εκπαιδευτικό και διοικητικό υλικό για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση, τις ελληνικές σπουδές στο εξωτερικό και τη διαπολιτισμική εκπαίδευση.

Η ευρύτερη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού και παιδείας επιχειρείται με μέσα όπως:

- Προγράμματα ανταλλαγών μαθητών και εκπαιδευτικών, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ομογενών και αλλογενών.

---

⁸² Με τη συγκεκριμένη διάταξη το ΥΠΕΠΘ ανταποκρίθηκε σε χρόνιο αίτημα ομογενών εκπαιδευτικών αλλά και Ελλήνων μεταναστών μονίμων κατοίκων εξωτερικού να διορίζονται στα σχολεία, ό.π.

⁸³ Τα άλλα ειδικά προγράμματα «για την εκπαίδευση των μαθητών με γλωσσικές και πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και για την ένταξή τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα» είναι η *εκπαίδευση μουσουλμανοπαίδων, η εκπαίδευση τσιγγανοπαίδων και η εκπαίδευση παλιννοστούντων και αλλοδαπών*. Μπορούμε να θεωρήσουμε λοιπόν ότι στόχος και αυτών των προγραμμάτων είναι η εσωτερική πολιτική γλωσσικής διάδοσης. Η παλιννόστηση από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και το μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα της δεκαετίας του '90 δημιούργησαν την ανάγκη για αποκατάσταση των παιδιών των αλλοδαπών και των ομογενών και την ένταξή τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Αρχικά μεγάλη ήταν η συμβολή του *Εθνικού Ιδρύματος Υποδοχής και Αποκατάστασης Αποδήμων Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων (ΕΙΥΑΠΟΕ)* (βλ. σελ. 113). Το 1996 με το Νόμο 2413 τέθηκε η βάση για την διαπολιτισμική εκπαίδευση. Έκτοτε το ΥΠΕΠΘ προχώρησε σε νέες νομοθετικές ρυθμίσεις για την αναβάθμισή της. Σήμερα λειτουργούν 27 σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης σε όλη την Ελλάδα: 13 Δημοτικά, 8 Γυμνάσια και 6 Λύκεια, τα οποία «εγγυώνται την ισότητα των ευκαιριών για όλους τους μαθητές χωρίς διακρίσεις» ό.π., Βεργέτη, 2003).

- Σύνταξη προγραμμάτων προσαρμοσμένων στις συνθήκες των άλλων χωρών από μεικτές επιτροπές και συνεργασία ειδικών επιστημόνων του εσωτερικού και του εξωτερικού.
- Κατάρτιση προδιαγραφών και διάθεση, καθώς και αποστολή εκπαιδευτικού υλικού και άλλων μέσων διδασκαλίας.
- Οικονομική και κάθε είδους ενίσχυση των πρωτοβουλιών ομογενών και αλλογενών για τη διάδοση και διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, της ελληνικής ιστορίας και του ελληνικού πολιτισμού.
- Χορήγηση χρηματικών βραβείων και επαίνων σε αριστεύοντες μαθητές και φοιτητές στην ελληνική γλώσσα, καθώς και σε ομογενείς και αλλογενείς που επιδεικνύουν δραστηριότητα στη διάδοση και διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας.
- Βράβευση των εκπαιδευτικών που καταβάλλουν ιδιαίτερο ζήλο κατά την άσκηση του διδακτικού τους έργου.

2.3.1.1.1. 1. Η ελληνόγλωσση εκπαίδευση στις χώρες της Κοινοπολιτείας Ανεξαρτήτων Κρατών-Κεντρικής Ανατολικής Ευρώπης (ΚΑΚ-ΚΑΕ)

Οι ίδιοι τύποι ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης δεν απαντώνται σε όλες τις χώρες του εξωτερικού με αποτέλεσμα να παρουσιάζεται ποικιλομορφία και σημαντικές διαφορές από χώρα σε χώρα.

Οι χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, εκτός της Αλβανίας⁸⁴ και της Τουρκίας⁸⁵, μέχρι το Σεπτέμβριο του 2008 που άρχισε να λειτουργεί *Γραφείο Συντονιστή Εκπαίδευσης στο Βουκουρέστι* υπάγονταν στο *Γραφείο Συντονιστή Εκπαίδευσης των χωρών ΚΑΚ-ΚΑΕ με έδρα τη Μαριούπολη της Ουκρανίας*.

Σύμφωνα με την κα Μπάτζιου, Συντονίστρια Εκπαίδευσης στις χώρες ΚΑΚ-ΚΑΕ (βλ. **Παράρτημα Β.Ι.**) η λειτουργία των εκπαιδευτικών μονάδων διέπεται από τη νομοθεσία της κάθε χώρας. Η ελληνική γλώσσα δεν εντάσσεται στις υποχρεωτικές ξένες γλώσσες-που είναι βεβαίως οι «ισχυρές» αγγλική, γαλλική, γερμανική. Επιτρέπεται όμως η διδασκαλία της μεμονωμένα ως ξένη καθώς και ως μειονοτική (μητρική) δύο έως τέσσερις ώρες την εβδομάδα.

⁸⁴ Δεν υπάρχει Συντονιστικό Γραφείο. Γραφείο Εκπαίδευσης θεωρείται το Γενικό Προξενείο Κορυτσάς, (<http://isocrates.gr>, τελευταία επίσκεψη:2/12/2008).

⁸⁵ Επίσης Γραφείο Εκπαίδευσης θεωρείται το Γενικό Προξενείο Κωνσταντινούπολης, ό.π.

Φορείς της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης αποτελούν η χώρα υποδοχής, οι ομοσπονδίες, οι ενώσεις, οι σύλλογοι, τα πανεπιστήμια και η εκκλησία. Παρέχεται δε στις εξής σχολικές μονάδες:

- Δημόσια ή ιδιωτικά σχολεία για ομογενείς αλλά και αλλογενείς στα πλαίσια του εκπαιδευτικού συστήματος και υπό την ευθύνη των εκπαιδευτικών αρχών της χώρας. Η διδασκαλία του μαθήματος έχει μορφή:

A! Υποχρεωτική, ενταγμένη στο κανονικό πρόγραμμα του σχολείου, είτε ως μάθημα κορμού (δεύτερη ξένη γλώσσα, μητρική) είτε ως μάθημα επιλογής.

Διδάσκονται ελληνική γλώσσα, ιστορία, στοιχεία γεωγραφίας, λογοτεχνίας και ελληνικού πολιτισμού με στόχο να καλλιεργηθεί η μητρική εθνική γλώσσα και να γνωρίσουν οι μαθητές την ελληνική παράδοση και τον πολιτισμό. Η επίδοση των μαθητών στο μάθημα προσμετράται στη γενική τους επίδοση.

B! Προαιρετική ως μάθημα μη ενταγμένο στο κανονικό πρόγραμμα του σχολείου (τμήμα ελληνικής γλώσσας). Συγκεντρώνονται τότε μαθητές από διάφορες τάξεις σε γλωσσικά ομοιογενή ή ηλικιακά τμήματα.

- Τμήματα ελληνικής γλώσσας των ελληνικών κοινοτήτων, τα απογευματινά ή κυριακάτικα σχολεία, με προαιρετική φοίτηση, τα οποία λειτουργούν με ευθύνη των ελληνικών κοινοτήτων. Ο Πρόεδρος της κοινότητας μάλιστα επιλέγει τους δασκάλους. Τα μαθήματα παρακολουθούν ομογενείς αλλά και αλλογενείς, τόσο ανήλικοι όσο και ενήλικες. Γίνονται δε σε κοινοτικούς χώρους, αίθουσες σχολείων κ.λ.π. Τα περισσότερα τμήματα είναι ολιγομελή.
- Τμήματα μητρικής γλώσσας για τα παιδιά των Ελλήνων πολιτών που υπηρετούν στο εξωτερικό.

Το διδακτικό προσωπικό απαρτίζουν εκπαιδευτικοί αποσπασμένοι από την Ελλάδα, δάσκαλοι και καθηγητές αλλά και ομογενείς ή αλλοδαποί πτυχιούχοι των Τμημάτων ελληνικής γλώσσας ή άλλων επιστημονικών κλάδων των εγχώριων πανεπιστημίων. Το επίπεδο των τελευταίων κυμαίνεται από πολύ καλό μέχρι πολύ χαμηλό.

Η Μπάτζιου επισημαίνει ότι οι ομογενείς των χωρών αυτών είναι πλήρως ενταγμένοι στην τοπική κοινωνία, έχουν την πολιτιστική και πολιτική ταυτότητα του πολίτη της χώρας ενώ παράλληλα αποτελούν μειονότητα, το δε οικογενειακό τους περιβάλλον δεν είναι πάντα ελληνόγλωσσο. Τα παιδιά τους λοιπόν έχουν τη δυνατότητα να ακούσουν και να μιλήσουν ελληνικά κυρίως κατά την διάρκεια των

μαθημάτων και όταν επισκέπτονται την Ελλάδα. Διαπιστώνει ότι ο αριθμός των ομογενών μαθητών είναι μικρός σε σχέση με τον αριθμό των ομογενών που διαβιούν στις εν λόγω χώρες.

Διαπιστώνει επίσης ότι ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών δεν ανταποκρίνεται πάντοτε στον αριθμό αυτών που παρακολουθούν λόγω διαρροών που παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους. Καταλήγει δε ότι η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας με μορφή προαιρετική δεν αφήνει περιθώρια για την ποιοτική και αποτελεσματική εκμάθησή της.

Αν και οι ομοσπονδίες και οι σύλλογοι των ελληνικών κοινοτήτων ασχολούνται με τα εκπαιδευτικά θέματα, η Μπάτζιου δεν θεωρεί την παρέμβασή τους ως προσφορά στο έργο της διάδοσης της ελληνικής γλώσσας. Αντίθετα στο σκοπό αυτό θεωρεί ότι συμβάλουν τα πανεπιστήμια, το Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, τα εξεταστικά κέντρα που λειτουργούν στις χώρες αυτές και βεβαίως οι ελληνικές διπλωματικές αρχές.

Η ελληνόγλωσση διδασκαλία λοιπόν στις χώρες ΚΑΚ-ΚΑΕ κατά την Μπάτζιου, αν και έχει σημειώσει πρόοδο, παρουσιάζει ακόμα αρκετές δυσκολίες και αδυναμίες που αναφέρονται στην ανομοιογένεια των μαθητών, το ωράριο λειτουργίας, την απουσία των μαθητών, την έλλειψη εποπτικών μέσων, την ανεπάρκεια ελληνομάθειας των εκπαιδευτικών, την οργάνωση των τμημάτων, τη μέθοδο διδασκαλίας, τη μη ουσιαστική ύπαρξη προγραμμάτων για τη φιλοξενία μη ομογενών μαθητών αλλά και στα αποσπασματικά μέτρα που εφαρμόζονται από πολλούς και αλληλοεπικαλυπτόμενους φορείς. Προτείνει δε την εφαρμογή ενός ενισχυμένου προγράμματος διδασκαλίας της ελληνικής, ενσωματωμένου στο επίσημο πρόγραμμα, σε επιλεγμένα σχολεία με μεγάλο ποσοστό ομογενών μαθητών καθώς και σε χωριά στα οποία διαμένει μεγάλος αριθμός ομογενών. Ευελπιστεί ότι τα σχολεία αυτά θα γίνουν κέντρα καλλιέργειας και διάδοσης της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού, θα τροφοδοτούν τις έδρες και τα πανεπιστημιακά τμήματα με φοιτητές που θα έχουν γλωσσική επάρκεια και θα συμβάλλουν στην ενδυνάμωση της εθνικής ταυτότητας των ομογενών.

Το ΥΠΕΠΘ προσπαθώντας να ανταποκριθεί στις νέες προοπτικές που διακρίνονται για την ελληνική γλώσσα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη προγραμματίζει να δημιουργήσει ένα πυκνό δίκτυο ελληνικών σχολείων στο χώρο των Βαλκανίων που να απευθύνεται όχι μόνο σε ελληνόφωνους αλλά και σε ξένους. Ήδη κατά το τρέχον ακαδημαϊκό έτος λειτουργεί το πρώτο σχολείο αυτού του δικτύου στο

Βουκουρέστι. Το σκεπτικό είναι να συνδεθούν αυτά τα σχολεία με το νεοϊδρυθέν Διεθνές Πανεπιστήμιο στη Θεσσαλονίκη, δηλαδή με το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (βλ. Παράρτημα Α.Ι.2. ερωτήσεις 14, 15 και 17).

2.3.1.1.2. Ελληνικές σπουδές στα πανεπιστήμια του εξωτερικού

Το ελληνικό κράτος προσπαθεί να στηρίξει τις ελληνικές σπουδές στο εξωτερικό,- ιδιαίτερα τις νεοελληνικές⁸⁶- και μάλιστα όταν αυτές δεν περιορίζονται μόνο στη γλώσσα αλλά επεκτείνονται στον πολιτισμό της χώρας με σπουδές της ιστορίας, της οικονομίας, της πολιτικής και γενικότερα της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας.

Όπως καθορίζεται στο άρθρο 8 (παράγραφοι 12 και 13) του Νόμου 2413/1996 η στήριξη των Τμημάτων ελληνικών σπουδών σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης επιχειρείται με όλους τους τρόπους, όπως την οικονομική ενίσχυση, την απόσπαση εκπαιδευτικών, την αποστολή βιβλίων, τις ανταλλαγές φοιτητών και διδακτικού επιστημονικού προσωπικού, την οργάνωση συνεδρίων, σεμιναρίων και ειδικών προγραμμάτων σπουδών, τη διάθεση υποτροφιών, την υποστήριξη ερευνητικών προγραμμάτων κ.λ.π.

Το ΥΠΕΠΘ θεωρεί ότι οι σπουδές για τη σύγχρονη Ελλάδα θα πρέπει να επιχορηγούνται κατά προτεραιότητα σε μεταπτυχιακό επίπεδο γιατί έτσι προάγεται περισσότερο η έρευνα για τα ελληνικά θέματα⁸⁷.

Με το άρθρο 72 του Νόμου 2413/1996 συστάθηκε Επιτροπή συναρμοδίων Υπουργείων και φορέων για τη στήριξη και την οικονομική ενίσχυση των τμημάτων των ελληνικών σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση άλλων χωρών, τον συντονισμό της οποίας ανέλαβε η Ειδική Γραμματεία ΠΟΔΕ του ΥΠΕΠΘ. Η Επιτροπή αποτελείται από α) τον Πρόεδρο του ΠΟΔΕ, β) τον Πρόεδρο του ΚΕΓ, γ) τον Πρόεδρο της Διοικούσας Επιτροπής του Διεθνούς Πανεπιστημίου⁸⁸, δ) τον Πρόεδρο του ΙΕΛ, ε) έναν εκπρόσωπο του Συμβουλίου Αποδήμου Ελληνισμού, στ)

---

⁸⁶ Όπως αναφέρεται στο isocrates «έδρες κλασικών και βυζαντινών σπουδών λειτουργούν σε όλα τα μεγάλα διεθνή πανεπιστήμια επί χρόνια με εκλεκτούς επιστήμονες, άρτια υποδομή και βιβλιοθήκες μεγάλης αξίας. Δεν θα μπορούσε να τις ανταγωνιστεί καμιά νέα επιχορηγούμενη από την Ελλάδα έδρα, η οποία θα αποτελούσε μια πολυτέλεια χωρίς ιδιαίτερο όφελος».

⁸⁷ Τον προπτυχιακό κύκλο επιλέγουν συνήθως ομογενείς. Οι έδρες μεταπτυχιακών σπουδών επιπρόσθετα συνεργάζονται με άλλα πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα διεθνούς κύρους. Προσδοκάται δε ότι οι φοιτητές που θα συνεχίσουν διδακτορικές σπουδές θα επηρεάσουν θετικά την επιστημονική κοινότητα και θα προβάλουν παγκόσμια το ελληνικό πνεύμα, ό.π.

⁸⁸ Με το άρθρο 9 του Νόμου 2817/2000 απαλείφθηκε και ορίστηκαν να απαρτίζουν την Επιτροπή τα υπόλοιπα επτά μέλη.

ένα μέλος που ορίζει ο Υπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ζ) ένα μέλος που ορίζει ο Υπουργός Πολιτισμού και η) ένα μέλος που ορίζει ο Υπουργός Εξωτερικών.

Η Επιτροπή δραστηριοποιήθηκε το 2001 (βλ. Παράρτημα Α.Ι.2. ερώτηση 3) και πρώτιστα ασχολήθηκε με την καταγραφή των εδρών/ τμημάτων/ προγραμμάτων ελληνικών σπουδών σε πανεπιστήμια του εξωτερικού, τα οποία παρουσιάζονται στο isocrates.

Στο πλαίσιο της αναβάθμισης των ελληνικών σπουδών στο εξωτερικό το 2002 για πρώτη φορά δημοσιεύτηκε προκήρυξη για την απόσπαση φιλολόγων με αυξημένα προσόντα προκειμένου να διδάξουν την ελληνική γλώσσα και τον πολιτισμό σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης του εξωτερικού και σε ιδρύματα ερευνών του εξωτερικού (Φ.821/Π591/21659/Ζ1). Τον ίδιο χρόνο επίσης με τη νομοθετική ρύθμιση Ν. 3027/2002 «Μέλη Δ.Ε.Π. των Πανεπιστημίων επιτρέπεται να λάβουν εκπαιδευτική άδεια προκειμένου να απασχοληθούν σε έδρες ελληνικών σπουδών στην αλλοδαπή»

2.3.1.2. Υπουργείο Εξωτερικών (ΥΠΕΞ)⁸⁹

Αποστολή του είναι η άσκηση εξωτερικής πολιτικής στη χώρα. Συντονίζει μάλιστα τα υπόλοιπα Υπουργεία και φορείς στο σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση της εξωτερικής πολιτικής. Στις αρμοδιότητες του ανήκει η διεθνής προβολή της χώρας, του ελληνικού πνεύματος και του πολιτισμού την οποία ασκεί μέσω της εξωτερικής πολιτιστικής πολιτικής.

Μέσω της ΕΙ Διεύθυνσης επιχορηγεί αριθμό εδρών ελληνικών σπουδών και κέντρων ελληνικού ενδιαφέροντος σε πανεπιστήμια του εξωτερικού. Άλλα εφαρμοζόμενα προγράμματα (βλ. Παράρτημα Α.Ι.4. ερώτηση 3) σε σχέση με την γλωσσική διάδοση είναι η χορήγηση υποτροφιών, η επιχορήγηση προγραμμάτων επιμόρφωσης επιτόπιων δασκάλων για την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, ειδικά σε χώρες της Νοτιανατολικής Ευρώπης και της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών (ΚΑΚ), η επιχορήγηση ελληνικών κοινοτήτων που έχουν σχολεία, η επιχορήγηση πολιτιστικών δραστηριοτήτων διάφορων φορέων στο εξωτερικό και η αποστολή σε αυτούς έντυπου υλικού, διδακτικών βιβλίων, κινηματογραφικών ταινιών κλπ.

---

⁸⁹ Περισσότερες πληροφορίες παραθέτονται στην ιστοσελίδα του Υπουργείου [http: www.mfa.gr](http://www.mfa.gr) (τελευταία επίσκεψη: 20/12/2008).

2.3.1.3.

Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠΠΟ)⁹⁰

Η αρμόδια Διεύθυνση για το έργο της διάδοσης της ελληνικής γλώσσας είναι η *Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων* και ειδικότερα το *Τμήμα Διακρατικών Σχέσεων*. Εφαρμοζόμενα προγράμματα (βλ. Παράρτημα Α.Ι.1.ερώτηση 3) είναι:

- *Ενίσχυση εδρών και τμημάτων ελληνικών σπουδών σε ξένα πανεπιστήμια.* Πρόκειται για πρόγραμμα που λειτουργεί εδώ και 35 χρόνια. Σύμφωνα με την πρώην Διευθύντρια κα Σουλογιάννη η Νοτιοανατολική Ευρώπη βρίσκεται στην πρώτη θέση ενδιαφέροντος.
- *Ανταλλαγή προσωπικοτήτων στο πλαίσιο διακρατικών μορφωτικών προγραμμάτων*
- *Χορήγηση υποτροφιών για την παρακολούθηση διεθνούς προγράμματος ελληνικής γλώσσας, ιστορίας και πολιτισμού που οργανώνει το Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου (ΙΜΧΑ).*

Η *Διεύθυνση Γραμμάτων* επίσης ασχολείται με θέματα διάδοσης της γλώσσας. Ένας από τους σκοπούς της αποτελεί η προβολή και διάδοση των ελληνικών γραμμάτων. Μεταξύ των αρμοδιοτήτων του *Τμήματος Προβολής της Ελληνικής Γραμματείας* είναι η μέριμνα για την ελληνική συμμετοχή σε διεθνείς εκθέσεις βιβλίου στο εξωτερικό, η υλοποίηση προγραμμάτων για τη διάδοση των νεοελληνικών σπουδών σε ξένα πανεπιστήμια και ιδρύματα και η ενίσχυση της μετάφρασης και έκδοσης έργων της νεοελληνικής λογοτεχνίας σε ξένες γλώσσες.

Συγκεκριμένα από το 1995, στο πλαίσιο νέας εθνικής πολιτικής βιβλίου και ανάγνωσης που χαράχθηκε κατά το 1994, εφαρμόστηκε *Πρόγραμμα επισκέψεων Ελλήνων Λογοτεχνών σε Ξένα Πανεπιστήμια*. Σύμφωνα με το πρόγραμμα αυτό χρηματοδοτούνται έδρες νεοελληνικών σπουδών προκειμένου να καλέσουν για μια επίσκεψη γνωριμίας και για σχετικές διαλέξεις, έναν από τους συγγραφείς που βραβεύονται κάθε χρόνο με Κρατικό Λογοτεχνικό Βραβείο⁹¹. Στο πρόγραμμα πήραν μέρος από τη Νοτιοανατολική Ευρώπη τα Πανεπιστήμια Σόφιας (βλ. σελ. 170, υποσημείωση 175), και Ιασίου. Γενικότερα όμως λίγα ήταν τα πανεπιστήμια που συμμετείχαν στο συγκεκριμένο πρόγραμμα. Οι εγγενείς γραφειοκρατικές δυσκολίες

⁹⁰ Πληροφορίες για το Υπουργείο Πολιτισμού παραθέτονται στην ιστοσελίδα <http://www.culture.gr> (τελευταία επίσκεψη: 20/12/2008).

⁹¹ Οι δαπάνες καλύπτουν το αεροπορικό εισιτήριο του λογοτέχνη, έξοδα διαμονής-διατροφής του, έξοδα εκδήλωσης (προσκήσεις κ.λ.π.) και ένα ποσό προσφέρεται ως αμοιβή στον προσκεκλημένο λογοτέχνη.

(αργοπορία έκδοσης αποφάσεων επιχορήγησης και δυσκολία εκταμίευσής τους) δημιουργούσαν πρόβλημα στα πανεπιστήμια να καλύψουν άμεσα τις υποχρεώσεις τους. Λόγω δε των γενικότερων οικονομικών δυσπραγιών το πρόγραμμα εγκαταλείφθηκε τα τελευταία χρόνια.

Από το 1995, επίσης, εφαρμόστηκε *Πρόγραμμα ενίσχυσης μεταφράσεων έργων σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας σε ξένες γλώσσες*. Η οικονομική ενίσχυση⁹² που αφορά την αμοιβή του μεταφραστή δίνεται σε ελληνικούς και ξένους εκδοτικούς οίκους κατόπιν αίτησής τους και έγκρισης από σχετική επιτροπή που αξιολογεί τις προτάσεις και εισηγείται ανάλογα στον Υπουργό Πολιτισμού. Με τη βοήθεια του συγκεκριμένου προγράμματος χρηματοδοτήθηκαν μεταφράσεις έργων νεοελληνικής λογοτεχνίας σε πολλές γλώσσες (βλ. Παράρτημα Α.ΙΙ). Δυστυχώς τα τελευταία χρόνια παρατηρήθηκε μεγάλη καθυστέρηση στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων του ΥΠΠΟ με αποτέλεσμα τη σταδιακή συρρίκνωσή του⁹³.

Ενισχύεται επίσης η ελληνική συμμετοχή σε διεθνείς εκθέσεις του εξωτερικού, η οποία οργανώνεται από την Πανελλήνια Ομοσπονδία Εκδοτών Βιβλιοχαρτοπωλών (ΠΟΕΒ) ή το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (βλ. σελ. 108). Στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης επιχορηγείται η συμμετοχή στις διεθνείς εκθέσεις Βελιγραδίου, Κωνσταντινούπολης και Τιράνων. Το 2009 η Ελλάδα πρόκειται να είναι τιμώμενη χώρα στη Διεθνή Έκθεση Βελιγραδίου (βλ. σελ. 108, 122, 194).

Στις αρμοδιότητες του *Τμήματος Εποπτείας* ανήκει και η προμήθεια και προώθηση βιβλίων σε εκπαιδευτικούς και μορφωτικούς φορείς όχι μόνο στην Ελλάδα

---

⁹² Η οικονομική ενίσχυση δίνεται ισόποσα μία κατά την έγκριση και μία κατά την ολοκλήρωση του έργου.

⁹³ Ο Hokwerda (2008) θεωρεί ότι χάρις σε αυτό το πρόγραμμα πολλοί μεγάλοι εκδοτικοί οίκοι «παρασύρθηκαν» να εκδώσουν βιβλία νεοελληνικής λογοτεχνίας, κάτι που πλέον, χωρίς την οικονομική υποστήριξη του ελληνικού κράτους, αποφεύγουν επιμελώς. Γιατί τα έξοδα της μετάφρασης πρέπει να καλυφτούν από μια σχεδόν διπλάσια τιμή που θα έχει το βιβλίο. Οι μικροί εκδοτικοί οίκοι, παρόλη τη θέλησή τους, αδυνατούν να προβούν σε τέτοιο εγχείρημα. Το ελληνικό βιβλίο δεν μπορεί λοιπόν να συναγωνιστεί μια παρόμοια έκδοση έργου της εγχώριας λογοτεχνίας ούτε μια έκδοση από άλλες χώρες που υποστηρίζουν τέτοιες προσπάθειες. Παραδείγματος χάριν ανάλογο πρόγραμμα, έχει από το 2005 η Τουρκία, το TEDA, το οποίο μάλιστα θεωρείται αρκετά πετυχημένο (www.kulturturizm.gov.tr, τελευταία επίσκεψη: 20/12/2008). Το αποτέλεσμα λοιπόν είναι να κινδυνεύει η θέση της νεοελληνικής λογοτεχνίας στο εξωτερικό και να μένουν «ξεκρέμαστοι» οι μεταφραστές.

Ο Hokwerda όσον αφορά τη διάδοση της νεοελληνικής λογοτεχνίας στο εξωτερικό συστήνει:

- Τη προσφορά των εξόδων της μετάφρασης, ως οικονομικό δέλεαρ, από την Ελλάδα, κατά προτίμηση σε μεγάλους εκδοτικούς οίκους χωρίς να αποκλείονται όμως και οι μικρότεροι οίκοι και οι ειδικές σειρές.
- Μια οργανωμένη προσέγγιση από ελληνικής πλευράς των ξένων εκδοτικών οίκων.
- Απλές και σύντομες διαδικασίες στα εφαρμοζόμενα προγράμματα.

αλλά και στο εξωτερικό. Συγκεκριμένα κάθε χρόνο αποστέλλονται σειρές βραβευμένων βιβλίων σε φορείς του εξωτερικού όπως σε ομογενειακούς φορείς, στις ελληνικές πρεσβείες και στις έδρες νεοελληνικών σπουδών στα ξένα πανεπιστήμια.

Στο πλαίσιο του Συμβουλίου Υπουργών Πολιτισμού Νοτιοανατολικής Ευρώπης, στο οποίο η Ελλάδα έχει την Προεδρία από 31/4/2008 έως 1/5/2009 και ενόψει της διασκέψεως που θα λάβει χώρα το Φεβρουάριο του 2009 θα επιδιωχθεί η προώθηση συγκεκριμένων προγραμμάτων συνεργασίας. Η Διεύθυνση Γραμμάτων προτείνει λοιπόν την εγκαθίδρυση ενός δικτύου επαγγελματιών των κρατών-μελών (βλ. σελ. 10) στον τομέα του βιβλίου και της μετάφρασης. Η εγκαθίδρυση ανάλογου δικτύου προτείνεται και μεταξύ των επαγγελματιών των χωρών της Αδριατικής-Ιονίου (βλ. σελ. 10). Οι στόχοι των δικτύων μπορεί να είναι:

- Μακροπρόθεσμη συνεργασία των επαγγελματιών στον τομέα βιβλίου και μετάφρασης
- Διευκόλυνση της κινητικότητας των επαγγελματιών της περιοχής αυτής
- Ανταλλαγή πληροφοριών που αφορούν στη δυνατότητα κοινών δράσεων
- Οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων σχετικά με την παρουσίαση των μεταφράσεων ή σεμιναρίων για τους μεταφραστές.

Η συνεργασία αυτή μπορεί να υποστηριχτεί από το πρόγραμμα «Culture 2007-2013», το οποίο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το ΥΠΠΟ. Προτείνεται λοιπόν η σύσταση ομάδων εργασίας μεταξύ ελληνικών φορέων, όπως του ΕΚΕΜΕΛ (βλ. σελ. 110) και του Διεθνούς Κέντρου Συγγραφέων και Μεταφραστών Ρόδου⁹⁴, και αντίστοιχων ξένων με κοινό σκοπό τη μετάφραση και διάδοση της λογοτεχνίας στο χώρο των Βαλκανίων. Ανάλογο ενδιαφέρον για ανάπτυξη συνεργασίας, στον τομέα της μετάφρασης και της λογοτεχνίας, υπάρχει και με τις χώρες του ΟΣΕΠ (βλ. σελ. 10, υποσημείωση 11).

Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι το Υπουργείο Πολιτισμού σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού οργάνωσε την πρώτη Συνάντηση των Ευρωπαίων Νεοελληνιστών που διεξήχθη στην Αθήνα από τις 31/3 έως 4/4 το 1995. Απότοκο αυτής της συνάντησης θεωρείται η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Εταιρείας

---

⁹⁴ Πρόκειται για Ν.Π.Δ.Δ. και περιλαμβάνει εργαστήρια μετάφρασης και δημιουργικής γραφής, διοργανώνει ημερίδες μετάφρασης, λογοτεχνίας και ποίησης και εκδίδει το πολύγλωσσο περιοδικό «Ήλιος». Συνεργάζεται ακόμα με το διαπολιτισμικό περιοδικό Ρόδου, οργανώνει θεατρικά αναλόγια και συνέδρια μετάφρασης και παρουσιάζει ελληνικά και ξενόγλωσσα βιβλία λογοτεχνίας. Φιλοξενεί επίσης συγγραφείς και μεταφραστές που προέρχονται κυρίως από την περιοχή των «Τριών θαλασσών» (Βαλτική, Μαύρη Θάλασσα, Αιγαίο) (www.literarycentre.gr, τελευταία επίσκεψη: 20/12/2008).

Νεοελληνικών Σπουδών (EENS)⁹⁵ το 1996, ένα πάγιο αίτημα των νεοελληνιστών μέχρι τότε.

2.3.1.4. Υπουργείο Εθνικής Άμυνας – ΓΕΕΘΑ

Από το 1966 τα Ανώτατα Στρατιωτικά Ιδρύματα (ΑΣΕΙ) δέχονται μέσω του προγράμματος μορφωτικής βοήθειας αλλοδαπούς σπουδαστές, προσφέροντας τους την ίδια ακριβώς εκπαίδευση, που παρέχεται αντίστοιχα στους Έλληνες σπουδαστές. Με την πάροδο του χρόνου οι προσφερόμενες *υποτροφίες*, επεκτάθηκαν και σε άλλες σχολές (Ανώτερες Στρατιωτικές Σχολές Υπαξιωματικών – ΑΣΣΥ, Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου – ΑΔΙΣΠΟ, Σχολή Εθνικής Άμυνας – ΣΕΘΑ) και στις άλλες σχολές μετεκπαίδευσης των τριών κλάδων των ενόπλων δυνάμεων (ΕΔ). Το 2008 φοιτούσαν 355 αλλοδαποί σπουδαστές σε Στρατιωτικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας μας. Από το 1966 μέχρι σήμερα 1568 αλλοδαποί φοιτητές έχουν σπουδάσει σε Ελληνικά εκπαιδευτικά ιδρύματα. Ανάμεσα τους και σπουδαστές από την Νοτιοανατολική Ευρώπη (Αλβανία, Βουλγαρία, Βοσνία, Ρουμανία, Σερβία) (βλ. **Παράρτημα Α.ΙΙΙ**).

Επειδή όμως ελάχιστοι γνωρίζουν ελληνικά το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας ανέλαβε την *ίδρυση Σχολείων Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας* σε χώρες που εκδήλωσαν σχετικό ενδιαφέρον. Σκοπός είναι λοιπόν η προετοιμασία από πλευράς γλωσσομάθειας αλλοδαπών στρατιωτικών για την φοίτηση τους στα Ελληνικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Απώτερος σκοπός όμως είναι η διάδοση της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού σε τρίτες χώρες και ιδιαίτερα μεταξύ στελεχών, που θα καταλάβουν υψηλές θέσεις στην πυραμίδα της στρατιωτικής ιεραρχίας στο μέλλον.

Κατόπιν εκδήλωσης ενδιαφέροντος από μια χώρα και μετά την έγκριση από τον Υπουργό ιδρύεται το σχολείο σε προστατευόμενη περιοχή (στρατιωτική ή άλλη) και αποστέλλεται στη χώρα Ακόλουθος Άμυνας (ΑΚΑΜ). Η ίδρυση των σχολείων ξεκίνησε σταδιακά το 1997 από την Ρουμανία. *Στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης ιδρύθηκαν σχολεία στην Αλβανία το 1998, στη Βοσνία το 2001, στη Σερβία το 2002, στην Βουλγαρία το 2003, στη FYROM το 2006 και στο Μαυροβούνιο το 2007.*

---

⁹⁵ Η νεοδημιουργηθείσα Εταιρεία οργάνωσε σε μια δεκαετία τρία διεθνή επιστημονικά συνέδρια νεοελληνικών σπουδών (Βερολίνο 1998, Ρέθυμνο 2002, Βουκουρέστι 2006) ενώ προετοιμάζει τέταρτο για το 2010 (Δημάδης, 2008).

Συνολικά το προηγούμενο ακαδημαϊκό έτος φοιτούσαν 302 σπουδαστές ενώ ήδη έχουν αποφοιτήσει 693. Ο αριθμός των μαθητών που φοιτούν είναι περιορισμένος σε κάθε αίθουσα διδασκαλίας (συνήθως κυμαίνεται μεταξύ 15-20 σπουδαστών). Δημιουργούνται:

A) Τμήμα ταχύρυθμης εκπαίδευσης διάρκειας ενός εκπαιδευτικού έτους

B) Βασικό τμήμα διδασκαλίας διάρκειας δύο εκπαιδευτικών ετών

Γ) Τμήμα επαναλήψεων διάρκειας 2-3 μηνών για σπουδαστές που έχουν ήδη αποφοιτήσει. Σκοπός αυτού του τμήματος είναι η συντήρηση του επιπέδου γλωσσομάθειας.

Ο έλεγχος της καλής λειτουργίας τους πραγματοποιείται από τους Ακολούθους Άμυνας στις χώρες λειτουργίας, οι οποίοι προβαίνουν στις κάτωθι ενέργειες:

A. Επισκέπτονται περιοδικά, ανά δίμηνο, τις αίθουσες.

B. Ελέγχουν τη λειτουργία του προγράμματος μαθημάτων και την πρόοδο της εκμάθησης.

Γ. Συζητούν επί τόπου όλα τα θέματα που απασχολούν τους καθηγητές και μαθητές.

Δ. Επιλύουν, στο πλαίσιο των δυνατοτήτων τους, τα εκάστοτε παρουσιαζόμενα προβλήματα.

Για όλα τα Σχολεία Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας τοποθετείται από το ΓΕΕΘΑ Συντονιστής εκπαίδευσης. Θέματα που αφορούν τα σχολεία χειρίζεται η *Διεύθυνση Εκπαίδευσης και συγκεκριμένα το Τμήμα Πολυεθνικής Εκπαίδευσης*⁹⁶.

Άλλες σχετικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται από το ΓΕΕΘΑ είναι:

- Βράβευση εκπαιδευτικών
  - Δημιουργία εκπαιδευτικών βιβλιοθηκών
  - Ανακαίνιση αιθουσών διδασκαλίας
  - Πραγματοποίηση εκπαιδευτικών εκδρομών
- Ειδικότερος στόχος κατά το 2008 ήταν:
- Η βελτίωση των υποδομών των σχολείων και του διδακτικού έργου.
  - Η ομογενοποίηση της διδακτικής ύλης και των κανονισμών λειτουργίας.
  - Η παροχή για πρώτη φορά τίτλων ελληνομάθειας και βεβαιωτικών σπουδών.

---

⁹⁶ Όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα <http://www.geetha.mil.gr> (τελευταία επίσκεψη: 22/12/2008).

Στις χώρες που δεν υφίστανται εξεταστικά κέντρα του Υπουργείου Παιδείας, όπως στη Βοσνία, επιδιώκεται με τη συνεργασία του ΚΕΓ η δημιουργία εξεταστικών κέντρων στην αίθουσα διδασκαλίας. Δίνεται οικονομικό κίνητρο επιτυχίας οικονομικής κάλυψης του κόστους συμμετοχής για όσους πετύχουν επίδοση άνω του 70%. Για πρώτη φορά το 2008 είχαν τη δυνατότητα να δώσουν εξετάσεις για επίπεδο ελληνομάθειας Γ και Δ οι Απόφοιτοι των Στρατιωτικών Σχολών σε εξεταστικά κέντρα της Αθήνας και Θεσσαλονίκης με κάλυψη των εξόδων συμμετοχής από τις σχολές αποφοιτήσεως. Επίσης για πρώτη φορά το τρέχον εκπαιδευτικό έτος επιδιώκεται παροχή υποτροφιών σε εκπαιδευτικούς με την συνεργασία του Ιδρύματος Ωνάση. Απώτερος σκοπός είναι να παρέχονται υποτροφίες σε μόνιμη βάση.

2.3.2. Εκπαιδευτικοί Φορείς

Σε ελληνικά πανεπιστήμια διδάσκεται η ελληνική ως ξένη γλώσσα Συγκεκριμένα από:

- *Το Διδασκαλείο Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Πανεπιστημίου Αθηνών, το οποίο χορηγεί και πιστοποιητικό ελληνομάθειας. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο Πανεπιστήμιο λειτουργεί Μεταπτυχιακό Διατμηματικό Πρόγραμμα για τη διδασκαλία της Νέας Ελληνικής ως ξένης γλώσσας. Το Πανεπιστήμιο Αθηνών έχει θεσπίσει επίσης το Πρόγραμμα ΘΥΕΣΠΑ (Θερινές Υποτροφίες Ελληνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Αθηνών) από το 1988. Το πρόγραμμα έχει σκοπό την εξοικείωση ξένων ελληνοιστών με τον νεοελληνικό πολιτισμό, τη νέα ελληνική γλώσσα, τη λογοτεχνία, την ιστορία και την τέχνη. Απευθύνεται σε προπτυχιακούς ή μεταπτυχιακούς φοιτητές και μέλη του διδακτικού προσωπικού των τμημάτων ξένων πανεπιστημίων στα οποία διδάσκονται γνωστικά αντικείμενα που έχουν σχέση με τις ελληνικές σπουδές⁹⁷.*
- *Το Σχολείο Νέας Ελληνικής Γλώσσας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, το οποίο επίσης χορηγεί πιστοποιητικό ελληνομάθειας. Το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών - Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη εκδίδει βιβλία, εγχειρίδια και CD για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας*

---

⁹⁷ <http://thyespa.uoa.gr/> τελευταία επίσκεψη: 20/12/2008

- Τη Μονάδα Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Πατρών. Το πανεπιστήμιο επίσης εκδίδει βιβλία, εγχειρίδια και CD για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας.
- Το Κέντρο Διδασκαλίας της Ελληνικής Γλώσσας και του Πολιτισμού του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
- Το Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
- Το Πανεπιστήμιο Κρήτης. Συγκεκριμένα ο Τομέας Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας οργανώνει Θερινό Πρόγραμμα Νέας Ελληνικής για ξένους
- Το Διδασκαλείο Ξένων Γλωσσών και της Ελληνικής ως Ξένης στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου και
- Την Επιτροπή για τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού που λειτουργεί υπό την αιγίδα του Πρύτανη του Πανεπιστημίου Μακεδονίας στη Θεσσαλονίκη

Το Εργαστήριο Διαπολιτισμικών και Μεταναστευτικών Μελετών του Πανεπιστημίου Κρήτης (Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ) είναι φορέας υλοποίησης του προγράμματος «Παιδεία ομογενών» (βλ. σελ. 89). Το πρόγραμμα αυτό στοχεύει στη διατήρηση, καλλιέργεια και προώθηση της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού στο εξωτερικό, και ειδικότερα στην ελληνική διασπορά, μέσω της βελτίωσης της παρεχόμενης πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο αυτό επιδιώκεται η ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού, η επιμόρφωση των αποσπώμενων εκπαιδευτικών καθώς και η δημιουργία δικτύων επικοινωνίας και βάσεων δεδομένων μέσα από το διαδίκτυο⁹⁸.

⁹⁸ Το πρόγραμμα δομείται σε τρία μέρη ή δράσεις. Η πρώτη δράση που φέρει το όνομα «Αθηνά» έχει ως αντικείμενο την κατάρτιση προγραμμάτων σπουδών και την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, σε έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, για τη διδασκαλία α) της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση β) της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας σε ταχύρυθμα τμήματα στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση γ) της ελληνικής ως ξένης γλώσσας στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και δ) στοιχείων ιστορίας και πολιτισμού στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Η δεύτερη δράση με το όνομα «Προμηθέας» αναφέρεται στην επιμόρφωση των αποσπώμενων εκπαιδευτικών και στην οργάνωση και υλοποίηση εκπαιδευτικών-μορφωτικών προγραμμάτων για ομογενείς μαθητές. Η τρίτη δράση που ονομάζεται «Ερμής» ως αντικείμενο έχει τη δημιουργία βάσεων δεδομένων και δικτύων επικοινωνίας καθώς και τη δημιουργία υπηρεσιών τηλεεκπαίδευσης μέσω του διαδικτύου. Παράλληλα προβλέπονται τρεις οριζόντιες υποδράσεις που διαπερνούν τις τρεις δράσεις και υποστηρίζουν το σύνολο του έργου, αναφέρονται δε σε ημερίδες, συμπόσια, συνέδρια και γενικώς στη προβολή του, http://www.ediamme.edc.uoc.gr/diaspora2/index.php?greekinitro_ypl, τελευταία επίσκεψη: 1/10/2008.

Όσον αφορά ειδικότερα το χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης ο Ανδρειωμένος (2008, 2) υποστηρίζει ότι τα ελληνικά πανεπιστήμια δεν πρέπει να μένουν απαθή απέναντι στα νέα δεδομένα που διαμορφώνουν οι γεωπολιτικές εξελίξεις στη εν λόγω περιοχή και «οφείλουν να αναπτύξουν ένα πλέγμα σχέσεων και συνεργασίας με τα αντίστοιχα [πανεπιστήμια] των γειτονικών χωρών». Και πράγματι αποδεικνύει ότι δεν μένουν απαθή. Σημειώνει ότι από το ακαδημαϊκό έτος 1999-2000 λειτουργεί στο Πανεπιστήμιο Αθηνών Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών με τίτλο «Σπουδές Νοτιοανατολικής Ευρώπης», για λογαριασμό του δικτύου «Universities / Southeastern Europe». Στο εν λόγω πρόγραμμα διδάσκουν καθηγητές από όλα τα συνεργαζόμενα πανεπιστήμια του Δικτύου⁹⁹. Θεωρεί ότι «σημαντικό παράγοντα στην ανάπτυξη αντίστοιχων σχέσεων μπορούν να αποτελέσουν οι νεοελληνικές σπουδές, με αιχμή του δόρατος τη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης, για την οποία φαίνεται να υπάρχει διαρκώς αυξανόμενο ενδιαφέρον στις χώρες αυτές».

Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων συνεργάζεται στενά με το Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου (βλ. σελ. 162, υποσημείωση 153). Έχει αναπτύξει επίσης κοινό πρόγραμμα με το Ίδρυμα Αποκαταστάσεως Ομογενών εξ Αλβανίας (ΙΑΟΑ)¹⁰⁰ για χορηγία υποτροφιών σε ομογενείς εξ Αλβανίας. Ο Ανδρειωμένος (ό.π., 4) αναφέρει ότι το Σχολείο της Νέας Ελληνικής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων συνεργάζεται επί σειρά ετών με διδάσκοντες και φοιτητές από τις βαλκανικές χώρες.

Επίσης το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης το προηγούμενο ακαδημαϊκό έτος χορήγησε ερευνητικές υποτροφίες σε ελληνομαθείς πτυχιούχους Τμημάτων Νεοελληνικών Σπουδών από ανώτατα ιδρύματα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Ήδη από το 1994 λειτουργεί το Πρόγραμμα «Ιάσων» που στόχο έχει την ίδρυση ή την πρακτική ενίσχυση πυρήνων ελληνικών σπουδών σε 16 πανεπιστήμια της Παρευξείνιας Ζώνης με εκτελεστικό μοχλό τη Φιλοσοφική Σχολή του Αριστοτελείου. Ανάμεσα σε αυτά συμμετέχουν τα Πανεπιστήμια Ιασίου και Βουκουρεστίου. Η ενίσχυση προβλέπει την παροχή ερευνητικών μέσων και

---

⁹⁹ Το πρόγραμμα εντάσσεται στο πλαίσιο της Royaumont Process και του Stability Pact for Southeastern Europe της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα συνεργαζόμενα πανεπιστήμια είναι έντεκα συνολικά και εκπροσωπούν τις χώρες: Αλβανία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Ελλάδα, Κροατία, Ουγγαρία, FYROM, Ρουμανία, Σερβία, Σλοβενία και Τουρκία (Ανδρειωμένος, 2008, 2).

¹⁰⁰ Αποτελεί μέρος του δικτύου ιδρυμάτων που έχουν συσταθεί από την οικογένεια Λάτση στην Ελλάδα και το εξωτερικό. (Δελτίο Τύπου του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στις 21-6-2007. Παρατίθεται στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου www.uoi.gr, τελευταία επίσκεψη, 22/8/2008).

διευκολύνσεων, τη χορήγηση υποτροφιών και την αγορά και αποστολή βιβλίων και τεχνικού εξοπλισμού¹⁰¹.

Στόχοι δε του νεοπαγούς *Τμήματος Φιλολογίας της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου* είναι να αναλάβει πρωτοβουλίες για κοινές δράσεις με Τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών τόσο της χερσονήσου του Αίμου όσο και των Παρευξείνιων χωρών. Στο πλαίσιο αυτό, υπάρχει ενδιαφέρον για την οργάνωση ανά τριετία συνεδρίου / συνάντησης νεοελληνιστών από χώρες της Νοτιανατολικής Ευρώπης, Πρόκειται για γεγονός που όχι μόνο θα ενδυναμώσει τις σχέσεις των νεοελληνιστών αυτών των χωρών αλλά θα δείχνει και τις κατευθύνσεις των γενικότερων διακρατικών σχέσεων της περιοχής. Παράλληλα ο Ανδρειωμένος (ό.π.) προτείνει τη δημιουργία διαδικτυακού τόπου, μέσω του οποίου οι νεοελληνιστές των χωρών αυτών θα έχουν τη δυνατότητα να αλληλοενημερώνονται. Θεωρεί δε ότι οι σχετικές εγγραφές θα πρέπει να παρατίθενται στην ελληνική, αφού αυτή αποτελεί το κοινό γλωσσικό μέσο συνεννόησης των επιστημόνων του χώρου.

Η ελληνική γλώσσα επίσης διδάσκεται ως ξένη στην Ελλάδα από τους εξής εκπαιδευτικούς φορείς:

- *Ελληνοαμερικάνικη Ένωση* στην Αθήνα
- *Σχολείο Ελληνικής Γλώσσας «Ο Μέγας Αλέξανδρος»* στην Αθήνα
- *Αμερικανικό Κολέγιο Ανατόλια* στη Θεσσαλονίκη
- *Ελληνοβρετανική Εκπαιδευτική Εταιρεία* στην Αθήνα

2.3.3. Ημικρατικοί-Εποπτευόμενοι-Μη κυβερνητικοί ερευνητικοί και κοινωνικοπρονοιακοί φορείς

2.3.3.1. Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού (ΕΙΠ)¹⁰²

Δημιουργήθηκε το 1992 ως Ίδρυμα Ελληνικού Πολιτισμού, Ν.Π.Ι.Δ. εποπτευόμενο από το ΥΠΕΞ. Το 1997 μετονομάστηκε σε Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού και από το 2001 εποπτεύεται από το ΥΠΠΟ.

Ένας από τους σκοπούς του είναι η προβολή του ελληνικού πολιτισμού και η διάδοση της ελληνικής γλώσσας σε όλο τον κόσμο. Όπως διευκρινίζει ο κ. Τόπης

¹⁰¹ <http://www.auth.gr/inter/iason/> τελευταία επίσκεψη: 20/12/2008.

¹⁰² Περισσότερες πληροφορίες παραθέτονται στην ιστοσελίδα του Ιδρύματος <http://www.hfc.gr> (τελευταία επίσκεψη: 20/12/2008).

(βλ. Παράρτημα Α.Ι.3. ερώτηση 1) η γλώσσα είναι το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί το ΕΠΙ από άλλους ελληνικούς φορείς που ασκούν πολιτιστική διπλωματία.

Έχει δημιουργήσει *Παραρτήματα στην Οδησό, την Αλεξάνδρεια και το Βερολίνο ενώ στο Λονδίνο, τη Μόσχα, τη Βιέννη, τις Βρυξέλες, την Ουάσινγκτον και το Πεκίνο λειτουργούν Γραφεία Εκπροσώπων*. Από το 2008 προχωρεί στην ίδρυση *Εστιών στην Τεργέστη, το Βελιγράδι (βλ. σελ.194), το Βουκουρέστι (βλ. σελ.191), τα Τίρανα (βλ. σελ.167), τη Σόφια (βλ. σελ.178-179), την Ουάσινγκτον, τη Μελβούρνη* ενώ υπάρχει ήδη πρόταση για δημιουργία Εστίας στην *Κωνσταντινούπολη (βλ. σελ. 208)*. Το ίδρυμα προσφέρει μαθήματα Ελληνικής γλώσσας, οργανώνει πολιτιστικές εκδηλώσεις, εκδίδει βιβλία και διαθέτει δανειστικές βιβλιοθήκες στα Παραρτήματα του ανοιχτές στο κοινό.

Οι Εστίες του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού προβλέπεται να αποτελέσουν και αυτές κέντρα διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας και σημεία αναφοράς του ελληνικού πολιτισμού. Συγκεκριμένα προβλέπεται να οργανώνουν σεμινάρια για τους καθηγητές διδασκαλίας της Ελληνικής ως ξένης γλώσσας και εκδηλώσεις σε συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς πολιτιστικούς φορείς, την τοπική αυτοδιοίκηση αλλά και με οικονομικούς φορείς στοχεύοντας να φέρουν το κατά τόπους κοινό σε επαφή με το λόγο, τις τέχνες και τα επιτεύγματα του ελληνικού πολιτισμού στην διαχρονική του πορεία.

Το ΕΠΙ στηρίζει επίσης τις ελληνικές έδρες στο εξωτερικό με εμπλουτισμό των βιβλιοθηκών, χορήγηση υποτροφιών κλπ.

Ένα από τα προγράμματα του ιδρύματος κατά το 2008-2009 προβλέπει *αφιέρωμα στα Βαλκάνια*, ένα κύκλο εκδηλώσεων για την ανάδειξη των πολιτιστικών στοιχείων της βαλκανικής χερσονήσου μέσω της διαβαλκανικής συνεργασίας των χωρών που περιλαμβάνουν συναυλίες, έκθεση λογοτεχνικών βιβλίων κ.α.

Εκθέσεις δε όπως η *«Έκθεση βυζαντινών εικόνων από ελληνικά μουσεία και ιδιωτικές συλλογές»* και η *«Κλοπή της ιστορίας»*, έκθεση πολυμέσων για την παράνομη διακίνηση αρχαιοτήτων, σχεδιάζεται να παρουσιαστούν σε βαλκανικές πρωτεύουσες (Βελιγράδι, Βουκουρέστι, Σόφια, Τίρανα).

Το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας ιδρύθηκε το 1992 και λειτουργεί από το 1994 με έδρα την Θεσσαλονίκη. Είναι ΝΠΔ, εποπτεύεται απευθείας από το ΥΠΕΠΘ και συνεργάζεται με τα συναρμόδια Υπουργεία ΥΠΠΟ και ΥΠΕΞ. Σκοπός της λειτουργίας του σύμφωνα με τον ιδρυτικό νόμο 2083/1992 είναι «η γενικότερη ενίσχυση και προώθηση της ελληνικής γλώσσας εντός και εκτός Ελλάδας, η μέσω αυτής τόνωση της εθνικής ταυτότητας των Ελλήνων της διασποράς, η οργάνωση της διδασκαλίας της σε αλλοδαπούς ενηλίκους του εξωτερικού και του εσωτερικού, η στήριξη των διδασκόντων την ελληνική γλώσσα στο εξωτερικό και το εσωτερικό, η παραγωγή διδακτικού υλικού και ό,τι άλλο συντελεί στην προβολή και διάδοση της ελληνικής γλώσσας γενικότερα».

Διαρθρώνεται σε τέσσερα επιστημονικά τμήματα:

- Λεξικογραφίας
Ένα από τα ερευνητικά του προγράμματα είναι η χαρτογράφηση των εστιών ελληνομάθειας στο εσωτερικό και το εξωτερικό, καθώς και των ελληνικών σπουδών στις πανεπιστημιακές σχολές των ευρωπαϊκών χωρών. Η έρευνα οδήγησε στη δημιουργία μιας βάσης δεδομένων.
- Γλωσσολογίας
Ένας από τους τομείς που δραστηριοποιείται είναι η θέση της ελληνικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση γενικότερα και στα Βαλκάνια ειδικότερα (γλωσσική πολιτική και γλωσσική εκπαίδευση).
- Τμήμα στήριξης και προβολής της Ελληνικής γλώσσας
Ασχολείται ερευνητικά με τους ακόλουθους τομείς:
  - Την ενίσχυση και προβολή της ελληνικής γλώσσας εντός και εκτός της Ελλάδας.
  - Τη στήριξη των διδασκόντων την ελληνική ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.
  - Την πιστοποίηση επάρκειας της ελληνομάθειας (σε ομογενείς και αλλοδαπούς).
  - Την παραγωγή ερευνητικού έργου και υλικού για την προβολή και την διάδοση της ελληνικής γλώσσας.

¹⁰³ Περισσότερες πληροφορίες παρατίθενται στην ιστοσελίδα του Κέντρου www.greeklanguage.gr (τελευταία επίσκεψη: 20/12/2008) καθώς σε σχετικό ενημερωτικό έντυπο του Κέντρου.

Όσον αφορά την πιστοποίηση της ελληνομάθειας επρόκειτο για πάγιο αίτημα ομογενών και αλλοδαπών. Το *Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας* θεσμοθετήθηκε το Νοέμβριο του 1998. Το ΚΕΓ ορίστηκε ως επίσημος φορέας χορήγησης πιστοποιητικών ελληνομάθειας και το 1999 ορίστηκε ως αποκλειστικός φορέας για την λήψη αποφάσεων που σχετίζεται με την διενέργεια των εξετάσεων. Το πιστοποιητικό χορηγείται σε 4 επίπεδα, Επίπεδο Α', Επίπεδο Β', Επίπεδο Γ', Επίπεδο Δ' και εξετάζονται οι τέσσερις γλωσσικές δεξιότητες: κατανόηση προφορικού και γραπτού λόγου και παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου. Οι εξετάσεις διεξάγονται μία φορά το χρόνο κάθε Μάιο σε εξεταστικά κέντρα που έχει αναγνωρίσει το ΚΕΓ, μετά από κρίση, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

- *Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας*

Ανάμεσα σε άλλους ερευνητικούς τομείς δραστηριοποιείται στην προβολή της νεοελληνικής λογοτεχνίας στο εξωτερικό και τη διερεύνηση της υποδοχής της. Ένα από τα ερευνητικά προγράμματα είναι ο έλεγχος, καταγραφή, ταξινόμηση και αξιολόγηση της μεταφρασμένης νεοελληνικής λογοτεχνίας στις ευρωπαϊκές γλώσσες όπως τα βουλγαρικά, ρουμανικά, σερβοκροατικά, τουρκικά και αλβανικά.

Το ΚΕΓ επίσης σχεδίασε και υλοποίησε δικτυακή πύλη (www.greek-language.gr) για την υποστήριξη της μελέτης και της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας στη διαχρονία της η οποία απευθύνεται σε ερευνητές, φοιτητές, διδάσκοντες, μαθητές και γενικότερα σε όλους όσους ενδιαφέρονται για την ελληνική γλώσσα, εντός και εκτός Ελλάδας.

2.3.3.3. Ινστιτούτο Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (ΙΠΟΔΕ)

Πρόκειται για Ν.Π.Ι.Δ., εποπτευόμενο από το ΥΠΕΠΘ, το οποίο θεσμοθετήθηκε με το Νόμο 2413/1996 (βλ. σελ. 86) και δραστηριοποιείται από το 2001. Λειτουργεί ως Παιδαγωγικό Ινστιτούτο και πραγματοποιεί έρευνες που ενημερώνουν με ποσοτικά και ποιοτικά δεδομένα για τη σύνθεση του μαθητικού πληθυσμού, τη λειτουργία των σχολικών μονάδων καθώς και την εκπαιδευτική διαδικασία. Μία από τις ερευνητικές του δράσεις αφορά την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού σε χώρες του εξωτερικού. Συλλέγει και επεξεργάζεται τις ετήσιες εκθέσεις για τις σχολικές μονάδες του εξωτερικού που συντάσσουν οι Συντονιστές

Εκπαίδευσης του εξωτερικού. Αποτυπώνει επίσης τις αντιλήψεις των ανωτέρω Συντονιστών τόσο για το ρόλο τους όσο σχετικά με τις πρακτικές διδασκαλίας της ελληνικής ως δεύτερης/ ξένης γλώσσας. Το ΠΙΟΔΕ επίσης ασχολείται με την ενημέρωση και επιμόρφωση τόσο των Συντονιστών εκπαίδευσης εξωτερικού πριν την ανάληψη των καθηκόντων τους όσο και των εκπαιδευτικών που αποσπώνται στο εξωτερικό.

2.3.3.4. Εθνικό Κέντρο Βιβλίου (ΕΚΕΒΙ)¹⁰⁴

Ιδρύθηκε με τον Νόμο 2273 το 1994 ως ΝΠΙΔ, εποπτευόμενο από το ΥΠΠΟ, με έδρα την Αθήνα. Σύμφωνα με τον ανωτέρω ιδρυτικό Νόμο «έχει ως σκοπό τον καθορισμό, τον σχεδιασμό και την εφαρμογή εθνικής πολιτικής για την προώθηση του βιβλίου». Στον σκοπό αυτό περιλαμβάνεται η προβολή του ελληνικού βιβλίου στην Ελλάδα και στο εξωτερικό.

Λειτουργεί ως κέντρο πληροφοριών σχετικά με την ελληνική βιβλιοπαραγωγή για νεοελληνιστές και ενδιαφερόμενους επαγγελματίες του χώρου του βιβλίου στο εξωτερικό:

- Προσφέρει ηλεκτρονικές βιβλιογραφικές υπηρεσίες στην ιστοσελίδα της *BIBLIONET* (www.biblionet.gr) όπου βρίσκονται απαντήσεις σ' ό,τι αφορά σε τίτλους, συγγραφείς, εκδότες, μεταφραστές και άλλους κρίκους στην αλυσίδα του βιβλίου.
- Έχει δημιουργήσει *Τράπεζα Δεδομένων με αρχεία συγγραφέων, εικονογράφων, μεταφραστών, εκδοτών, βιβλιοπωλείων, βιβλιοθηκών, μεταφρασμένων ελληνικών βιβλίων, λογοτεχνικών περιοδικών καθώς και ανθολόγια ελληνικής ποίησης*.
- Εκδίδει το *ηλεκτρονικό περιοδικό Ithaca Online*, ένα αγγλόφωνο περιοδικό που προβάλλει κάθε μήνα στο Διαδίκτυο επτά ελληνικά βιβλία όλων των κατηγοριών (μυθιστόρημα, διήγημα, ποίηση, δοκίμιο, λευκώματα, παιδικό βιβλίο, γαστρονομία) έτσι ώστε οι ξένοι εκδότες να σχηματίσουν γρήγορα και αποτελεσματικά μια σφαιρική εικόνα για τις τάσεις και τις αναζητήσεις της σύγχρονης ελληνικής βιβλιοπαραγωγής.

---

¹⁰⁴ Περισσότερες πληροφορίες παραθέτονται στην ιστοσελίδα του Κέντρου <http://www.ekebi.gr> (τελευταία επίσκεψη: 20/12/2008).

Από το 2004, στα πλαίσια προγράμματος ενίσχυσης συγγραφέων, εφαρμόζει πρόγραμμα επιχορήγησης ταξιδιών Ελλήνων συγγραφέων και εικονογράφων στο εξωτερικό, καλύπτοντας τα έξοδα μετάβασης, ημερήσιας αποζημίωσης και διαμονής τους όταν προσκαλούνται από εκδότες, πανεπιστήμια, πολιτιστικούς συλλόγους, κ.λ.π. για να παρουσιάσουν το έργο τους. Η επιχορήγηση αφορά σε πρώτη φάση εκδηλώσεις που διοργανώνονται στην Ευρώπη και στην Μεσόγειο. Σύμφωνα με την κα Βελισσάρη, Διεύθυντρια του ΕΚΕΒΙ πραγματοποιούνται γύρω στις 50 – 60 επισκέψεις τον χρόνο.

Το ΕΚΕΒΙ συνεργάζεται με την *Πανελλήνια Ομοσπονδία Εκδοτών και Βιβλιοπωλών (ΠΟΕΒ)*¹⁰⁵ και είναι παρόν στις περισσότερες ελληνικές συμμετοχές σε διεθνείς εκθέσεις βιβλίου στο εξωτερικό με σκοπό την προβολή της Διεθνούς Έκθεσης Βιβλίου Θεσσαλονίκης (ΔΕΒΘ). Όπου δεν υπάρχει ελληνικό περίπτερο, το ΕΚΕΒΙ, στο πλαίσιο συμφωνίας ανταλλαγής περιπτέρων της ΔΕΒΘ με άλλες διεθνείς εκθέσεις βιβλίου, συμμετέχει με ειδικό περίπτερο, όπως στις Διεθνείς Εκθέσεις Βιβλίου Βελιγραδίου και Βουκουρεστίου¹⁰⁶. Το 2009 το ΕΚΕΒΙ ανέλαβε τη διοργάνωση της ελληνικής παρουσίας στη Διεθνή Έκθεση Βελιγραδίου όπου η Ελλάδα θα είναι τιμώμενη χώρα. Διοργανώνει από το 2004 τη *Διεθνή Έκθεση Βιβλίου Θεσσαλονίκης*, το δε 2008 καθιερώθηκε για πρώτη φορά ο *θεσμός της τιμώμενης χώρας*.

Το *Βαλκανικό Κέντρο Μετάφρασης* είναι μια δράση του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου που δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα της πρωτοβουλίας των συμμετεχόντων υπουργών στην Δήλωση των Υπουργών Πολιτισμού και Αθλητισμού των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Θεσσαλονίκη, 23 Φεβρουαρίου 2002) και αποβλέπει στην ανάπτυξη του διαλόγου, της αλληλογνωριμίας και της κατανόησης ανάμεσα στους λαούς της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Το αντικείμενο αυτής της δράσης είναι η ενίσχυση των μεταφράσεων και εκδόσεων έργων λογοτεχνίας και επιστημών του ανθρώπου από τα ελληνικά προς τις γλώσσες των χωρών Νοτιοανατολικής Ευρώπης και αντιστρόφως. Ο στόχος της είναι να προσφέρει κίνητρα στους εκδότες και να

---

¹⁰⁵ Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού, στο πλαίσιο της προώθησης του ελληνικού βιβλίου στο εξωτερικό, η ΠΟΕΒ διοργανώνει την παρουσία του ελληνικού περιπτέρου σε σημαντικές Διεθνείς Εκθέσεις (βλ. σελ. 96) ό.π..

¹⁰⁶ Πρόκειται για δυο σημαντικές εκθέσεις κατά την κα Ραντούλοβιτς, στέλεχος του ΕΚΕΒΙ. Σύμφωνα με την ίδια η Αυστρία, που διαθέτει μεγαλύτερη τεχνογνωσία, προσπαθεί να πάρει ηγεμονικό πολιτιστικό ρόλο στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Διοργανώνει Διεθνή Έκθεση Βιβλίου στη Βιέννη με την προσδοκία να είναι η μεγαλύτερη στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και σημείο συνάντησης των δυτικών με τους Βαλκάνιους.

τους ενθαρρύνει ώστε να εντάξουν στο εκδοτικό πρόγραμμα τους αυτά τα έργα. Η επιλογή των έργων που χρηματοδοτούνται γίνεται από κοινή δεκαμελή επιτροπή, η οποία αποτελείται από λογοτέχνες, κριτικούς και επιστήμονες αναγνωρισμένου κύρους από τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Στην πρώτη φάση λειτουργίας του θεσμού που ξεκίνησε τον Μάιο του 2003 στην Θεσσαλονίκη συμμετείχαν 11 εκδοτικοί οίκοι (8 από τα Βαλκάνια και 3 από την Ελλάδα) και υποβλήθηκαν αιτήσεις για την επιχορήγηση 16 έργων. Από αυτές επιλέχθηκαν οι δεκατέσσερις. Το 2004 το ΕΚΕΒΙ χρηματοδότησε την προσπάθεια αλλά εκδόθηκαν μόνο 5-6 βιβλία. Τα άλλα βρίσκονται στην διαδικασία της εκτύπωσης. Το πρόγραμμα όμως δεν συνεχίστηκε γιατί δεν ολοκληρώθηκε ο πρώτος κύκλος. Πρέπει να τυπωθεί το βιβλίο για να εισπραχθεί η επιχορήγηση από τους εκδοτικούς οίκους.

Το 2005 το Υπουργείο Πολιτισμού της Σερβίας με το Υπουργείο Πολιτισμού της Ελλάδας υπέγραψαν *πρωτόκολλο συνεργασίας* (βλ. *Παράρτημα Α.VI.*) με το οποίο συμφώνησαν να συνδράμουν την Ελληνική Βιβλιοθήκη της Σερβίας με παροχή τεχνογνωσίας για την ίδρυση του Κέντρου Βιβλίου της Σερβίας και την οργάνωση αυτού. Φορέας υλοποίησης του εν λόγω πρωτοκόλλου από ελληνικής πλευράς ορίστηκε το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου. Η ίδρυση του Κέντρου Βιβλίου της Σερβίας δεν έχει ακόμα υλοποιηθεί με υπαιτιότητα της Σερβίας. Δεν έχει αποφασιστεί ακόμη αν θα αναλάβει τελικά την οργάνωση η Εθνική Βιβλιοθήκη ή η Ομοσπονδία Εκδοτών. Επίσης το πρωτόκολλο αποτελεί την βάση συνεργασίας και των δύο μερών στη δημιουργία και ανάπτυξη ενός δικτύου Κέντρων Βιβλίου της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη θεωρούν ότι θα ήταν σκόπιμο να δημιουργηθούν βάσεις δεδομένων για τα κράτη της Νοτιοανατολικής Ευρώπης με σκοπό τη δημιουργία, την προώθηση και την προστασία του βιβλίου. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη επίσης συμφωνούν ότι το ΕΚΕΒΙ και το Κέντρο Βιβλίου της Σερβίας θα καθιερώσουν την ανταλλαγή περιπτέρων στις εκθέσεις που οργανώνουν στο Βελιγράδι και στην Θεσσαλονίκη αντίστοιχα (χωρίς να πληρώνουν οι δύο χώρες). Πρόκειται για το μόνο άρθρο του πρωτοκόλλου που εντέλει υλοποιήθηκε.

2.3.3.5. Ευρωπαϊκό Κέντρο Μετάφρασης Λογοτεχνίας και Επιστημών του Ανθρώπου – (Ε.ΚΕ.ΜΕ.Λ)¹⁰⁷

Πρόκειται για αστική, μη κερδοσκοπική εταιρεία, εποπτευόμενο φορέα από το ΕΚΕΒΙ, που ιδρύθηκε το 2001. Σκοπός της εταιρείας είναι η προώθηση της μετάφρασης και του ελληνικού βιβλίου στο εξωτερικό. Το Ε.ΚΕ.ΜΕ.Λ είναι *Εργαστήριο Λογοτεχνικής Μετάφρασης και Κέντρο* κατάλληλα εξοπλισμένο για την στήριξη της μεταφραστικής εργασίας. Διαθέτει βιβλιοθήκη, βιβλιογραφικούς καταλόγους και εκδίδει μηνιαία έντυπη και ηλεκτρονική εφημερίδα με λογοτεχνικά και μεταφραστικά νέα. Επεκτείνοντας τις δραστηριότητές του και σε άλλες γλώσσες (εκτός από τις κατεξοχήν πέντε ισχυρές ευρωπαϊκές: αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά και ισπανικά) δημιούργησε εργαστήρια λογοτεχνικής μετάφρασης από τα τουρκικά, τα ρωσικά, τα αραβικά και τα καταλανικά προς τα ελληνικά.

Το 2004 σε συνεργασία με τον Δήμο της Πάρου ιδρύθηκε το *Σπίτι της Λογοτεχνίας στις Λεύκες της Πάρου* όπου φιλοξενούνται επαγγελματίες συγγραφείς και μεταφραστές λογοτεχνίας από ολόκληρο τον κόσμο και κυρίως από την Ευρώπη. Επίσης οργανώνονται σεμινάρια και εκδηλώσεις όπως *σεμινάρια λογοτεχνικής μετάφρασης από τα ελληνικά προς τα βουλγάρικα*, σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο της Σόφιας.

2.3.3.6. Ινστιτούτο Επεξεργασίας Λόγου (ΙΕΛ)¹⁰⁸

Πρόκειται για έναν ερευνητικό οργανισμό που ιδρύθηκε το 1991, με έδρα την Αθήνα, ως ανεξάρτητο Ινστιτούτο, υπό την αιγίδα της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας (Υπουργείο Ανάπτυξης). Υπάγεται τώρα στο ερευνητικό κέντρο «Αθηνά» ως ένα από τα ινστιτούτα του. Στόχος του είναι να υποστηρίξει την ανάπτυξη της Γλωσσικής Τεχνολογίας¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Περισσότερες πληροφορίες παρατίθενται στην ιστοσελίδα του Κέντρου <http://www.ekemel.gr> (τελευταία επίσκεψη: 20/12/2008).

¹⁰⁸ Περισσότερες πληροφορίες παρατίθενται στην ιστοσελίδα του Ινστιτούτου <http://www.ilsp.gr> (τελευταία επίσκεψη: 27/12/2008).

¹⁰⁹ Η γλωσσική τεχνολογία χαρακτηρίζει τις γλωσσικές δυνατότητες που ενσωματώνονται σε υπολογιστικές εφαρμογές οι οποίες χρησιμοποιούνται σε συστήματα πληροφορικής και επικοινωνιακής τεχνολογίας. Θεωρείται ότι μέσω της γλωσσικής τεχνολογίας μπορούμε να ανακαλύψουμε νέους τρόπους για την καλύτερη συμβίωση με την τεχνολογία <http://www.xanthi.ilsp.gr> (τελευταία επίσκεψη: 27/12/2008).

Είναι οργανωμένο σε έξι εξειδικευμένα τμήματα και ένα παράρτημα στην Θράκη. Το τμήμα Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας έχει ως αντικείμενο την έρευνα και ανάπτυξη προϊόντων και υπηρεσιών στον Τομέα της Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας, έχει ειδικευτεί δε κατά κύριο λόγο στην ανάπτυξη εκπαιδευτικών προϊόντων και υπηρεσιών για παιδιά. Στο πλαίσιο του Τμήματος λειτουργεί ερευνητική ομάδα για την διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας ενώ μια από τις κύριες δραστηριότητες του τμήματος αναπτύσσεται στον άξονα παράλληλης διδασκαλίας μητρικής και δεύτερης γλώσσας σε πολύ μικρά παιδιά. Το τμήμα έχει δραστηριοποιηθεί στο πλαίσιο ανταγωνιστικών εθνικών και ευρωπαϊκών έργων και προϊόντων¹¹⁰.

Το ΙΕΛ συμμετείχε στα ακόλουθα αναπτυξιακά έργα:

- *Λογοτεχνικά παράλληλα¹¹¹: Δημιουργία διαδικτυακού τόπου (www.gcparb.gr) και CD-ROM για την μελέτη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς των διασυνοριακών περιοχών Ελλάδας – Βουλγαρίας.*

Καταρτίστηκε μια πρωτογενής ψηφιακή συλλογή λογοτεχνικών και λαογραφικών κειμένων που περιλαμβάνει λογοτεχνικά έργα τα οποία είτε δημιουργήθηκαν από συγγραφείς που προέρχονται από τις προαναφερθείσες περιοχές είτε αναφέρονται σε αυτές, καθώς επίσης και λαϊκές ιστορίες, παραμύθια, θρύλους και μύθους από τις συγκεκριμένες περιοχές. Τα κείμενα διατίθενται μέσω του ιστοτόπου τόσο στην πρωτότυπη μορφή όσο και μεταφρασμένα στην ελληνική και στην βουλγαρική γλώσσα αντίστοιχα. Δημιουργήθηκε ένα σώμα παραλλήλων κειμένων στις δύο γλώσσες στην ίδια σελίδα. Με αυτό τον τρόπο διευκολύνεται η εκμάθηση και η διδασκαλία τόσο της ελληνικής όσο και της βουλγαρικής γλώσσας.

- *Δημιουργία Μεταφραστικής Πλατφόρμας από τα βουλγαρικά προς τα ελληνικά και από τα ελληνικά προς τα βουλγαρικά με στόχο την διευκόλυνση της μεταφραστικής διδασκαλίας ανάμεσα στις δύο γλώσσες.*

---

¹¹⁰ Όπως:

- *Οδυσσέας*, για τη διδασκαλία της ελληνικής σε παιδιά παλιννοστούντων από την πρώην ΕΣΣΔ
- *Εκπαίδευση Μουσουλμανόπαιδων*
- *Διάλογος (ΕΠΕΤ II)*, για τη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας
- *Λογόγραμμα*, ανάπτυξη εργαλείων για τη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας
- *Μαθαίνω Ελληνικά στο διαδίκτυο*, σειρά μαθημάτων ελληνικής ως ξένης γλώσσας για αρχάριους με γλώσσα υποστήριξης τα αγγλικά
- *Παιδικό Ελληνοτουρκικό Λεξικό*, <http://www.ilsp.gr> (τελευταία επίσκεψη: 27/12/2008).

¹¹¹ Το έργο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του κοινοτικού προγράμματος INTERREG IIIA και χρηματοδοτήθηκε σε ποσοστό 75% από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και κατά 25% από εθνικούς πόρους, ό.π.

- *Μεταφορά και προσαρμογή τεχνολογίας για την παραγωγή συνθετικής φωνής από κείμενο για την βουλγαρική γλώσσα και αξιοποίηση της σε εργαλεία πολιτισμικής προβολής με έμφαση σε ΑΜΕΑ (Άτομα με ειδικές ανάγκες).*

Το παράρτημα Θράκης του ΙΕΠ ιδρύθηκε το 1996 για να εξυπηρετήσει, ανάμεσα σε άλλους, σκοπούς όπως:

- Κατασκευή υπολογιστικών λεξικών από και προς τις Βαλκανικές Γλώσσες
- Κατασκευή υπολογιστικών γραμματικών χρήσιμων στην μετάφραση από και προς τις Βαλκανικές γλώσσες και την συγκριτική ανάλυση των γλωσσών αυτών σε σχέση με την Ελληνική για θέματα μετάφρασης
- Μελέτη των αναγκών των Βαλκανικών χωρών σε Γλωσσική Τεχνολογία και οργάνωση ημερίδων ευαισθητοποίησης στις γειτονικές χώρες ως προς την χρησιμότητα της τεχνολογίας αυτής.

2.3.3.7. Διάφορα Ν.Π.Δ.Δ.- Ν.Π.Ι.Δ. και Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί

Στο Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου (ΙΜΧΑ)¹¹², Ν.Π.Ι.Δ. εποπτευόμενο από το ΥΠΠΟ, στο πλαίσιο της Σχολής Βαλκανικών Γλωσσών, λειτουργεί τετραετές ή διετές πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής ως ξένης γλώσσας. Παράλληλα λειτουργεί Διεθνές Θερινό Σχολείο για την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και τη γνωριμία με την ιστορία και τον πολιτισμό της χώρας μας σε ξένους φοιτητές και επιστήμονες.

Υποτροφίες σε αλλοδαπούς χορηγεί το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών. Μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε οικονομικούς μετανάστες και πρόσφυγες προσφέρονται από τους εξής φορείς και υπηρεσίες υποστήριξης¹¹³:

- *Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας, (Ν.Π.Ι.Δ.)*
- *Διεθνής Οργάνωση Μετανάστευσης, (Ν.Π.Δ.Δ)*
- *Εθελοντική Εργασία Αθήνας, (Μη Κυβερνητική Οργάνωση)*
- *Ίδρυμα Κοινωνικής Εργασίας, (Μη Κυβερνητική Οργάνωση)*
- *Διεθνής Καθολική Υπηρεσία Μεταναστεύσεων ΚΑΡΙΤΑΣ ΕΛΛΑΣ, (Ν.Π.Ι.Δ.)*
- *Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, (Ν.Π.Ι.Δ., Μη Κυβερνητική Οργάνωση)*

¹¹² <http://www.imxa.gr> (τελευταία ενημέρωση: 29/12/2008)

¹¹³ Περισσότερες πληροφορίες δίνονται στην ιστοσελίδα <http://isocrates.gr> (τελευταία επίσκεψη: 2/12/2008).

- *Ελληνικό Ινστιτούτο Αλληλεγγύης και συνεργασίας (ΕΛ.ΙΝ.ΑΣ)* (Μη Κυβερνητική Οργάνωση)

Αξίζει να αναφερθεί ακόμα το *Εθνικό Ίδρυμα Υποδοχής και Αποκατάστασης Αποδήμων Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων (ΕΙΥΑΑΠΟΕ)*. Ιδρύθηκε το 1990, ως Ν.Π.Ι.Δ. εποπτευόμενο από το ΥΠΕΞ, λειτούργησε από το 1991 έως το 2002 και σκοπός του ήταν η υποστήριξη και η κοινωνική ένταξη των Αποδήμων Παλιννοστούντων Ομογενών Ελλήνων. Στις πρώτες εγκαταστάσεις, τα προσωρινά κέντρα φιλοξενίας και τους οικισμούς υποδοχής για εξάμηνη παραμονή, προσφέρονταν μαθήματα ελληνικής γλώσσας.

2.3.4. Άλλοι Φορείς

Άλλοι, ιδιωτικοί φορείς που δραστηριοποιούνται στον τομέα διάδοσης της γλώσσας, συχνά ως πρωτοβουλίες ιδιωτών, είναι:

Α. Οργανισμός για την Διάδοση – Διεθνοποίηση της Ελληνικής Γλώσσας

(ΟΔΕΓ)¹¹⁴

Ιδρύθηκε το 1985 και αποτελεί μη κερδοσκοπικό και αυτοχρηματοδοτούμενο οργανισμό. Σκοπός του είναι «η προβολή της ανάγκης για καθιέρωση μίας γλώσσας ως μόνης διεθνούς, η παρουσίαση των προτερημάτων της Ελληνικής Γλώσσας ως της μόνης ικανής να καλύψει την ανάγκη αυτή και η διάδοση της σε όλους τους λαούς της γης».

Η επίτευξη των σκοπών αυτών επιδιώκεται κυρίως με την διοργάνωση ποικίλων μορφωτικών εκδηλώσεων, με την έκδοση τριμηνιαίου περιοδικού με τίτλο «*Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*», με την φιλοξενία παιδιών ελληνοφώνων και ομογενών του εξωτερικού, με την διοργάνωση διαγωνισμών αρχαίων ελληνικών και με τη σύγκληση ανά τριετία παγκόσμιων συνεδρίων με θέμα την Ελληνική Γλώσσα.

Αδελφά σωματεία έχουν δημιουργηθεί και δραστηριοποιούνται με συναφείς προς τους ανωτέρω σκοπούς στην Ελλάδα όσο και εκτός Ελλάδος. Ο ΟΔΕΓ υποστηρίζει φροντιστήρια ελληνικών στη περιοχή της Βόρειας Ηπείρου (βλ. σελ.166,

---

¹¹⁴ Περισσότερες πληροφορίες παραθέτονται στην ιστοσελίδα του Οργανισμού <http://www.odeg.gr> (τελευταία επίσκεψη: 20/12/2008).

υποσημείωση 166). Σε συνεργασία με το σχολείο ελληνικών «Μέγας Αλέξανδρος»¹¹⁵ παραχωρούνται υποτροφίες, για ένα δεκαπενθήμερο, για την παρακολούθηση μαθημάτων ελληνικής γλώσσας σε τελειόφοιτους φοιτητές τμημάτων νεοελληνικών σπουδών από πανεπιστήμια της Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Σερβίας και Τουρκίας. Οι υποτροφίες χορηγούνται ως βραβείο για την επιτυχή συμμετοχή των φοιτητών στο φοιτητικό διαβαλκανικό διαγωνισμό μετάφρασης που διοργανώνουν τα Πανεπιστήμια Σόφιας, Ιασίου, Βελιγραδίου και Άγκυρας (βλ. σελ. 170, 178).

B. Πολιτιστικός – Μορφωτικός Σύλλογος ο Αέροπος¹¹⁶

Ο σύλλογος ιδρύθηκε το 2001 με έδρα την Θεσσαλονίκη. Σκοποί του είναι οι εξής:

- A) Η διάδοση της Ελληνικής Γλώσσας και του Ελληνικού πολιτισμού στη Χερσόνησο του Αίμου.
- B) Η ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ των πολιτών των γειτονικών χωρών.
- Γ) Η καλλιέργεια πολιτιστικών και θρησκευτικών θεσμών καθώς επίσης και της φιλίας των λαών της χερσονήσου του Αίμου.
- Δ) Η συνεργασία μεταξύ των λαών της Χερσονήσου του Αίμου σε επιστημονικό, θρησκευτικό, και εν γένει πολιτιστικό και εκπαιδευτικό επίπεδο.

Οι σκοποί επιδιώκονται κυρίως με την λειτουργία φροντιστηρίων ελληνικής γλώσσας και την δημιουργία και ανάπτυξη πολιτιστικών κέντρων. Ο Αέροπος δραστηριοποιείται στη FYROM (βλ. σελ.185) και την Βουλγαρία (βλ. σελ.177). Θεωρεί ότι σήμερα η ελληνική γλώσσα βρίσκεται εν αμύνη και πρέπει να γίνει προσπάθεια επέκτασης της σε όσο δυνατόν περισσότερες χώρες. Θεωρεί τη Βαλκανική ως την περιοχή με την μεγαλύτερη δυνατότητα επέκτασης. Γιατί βρίσκει το ενδιαφέρον των κατοίκων των Βαλκανικών χωρών ιδιαίτερος αυξημένο, γεγονός που αποδεικνύεται εκτός των άλλων και από την αθρόα συμμετοχή ατόμων κάθε ηλικίας και ιδίως παιδιών στα κέντρα εκμάθησης της ελληνικής, όταν και όπου δημιουργούνται. Θεωρεί επίσης ότι η ελληνική πολιτεία δεν έχει ευνοήσει τον σημαντικά ρόλο της γλώσσας μας και δεν κάνει καμία προσπάθεια προς αυτή την κατεύθυνση. Ο Αέροπος οργανώνει ακόμα με την βοήθεια της Μητρόπολης Κιλκισίου και του Δήμου Κιλκίς

¹¹⁵ Το σχολείο, που ανήκει στον εκπαιδευτικό όμιλο ΔΕΛΤΑ και ιδρύθηκε το 1972, διδάσκει την ελληνική ως δεύτερη/ ξένη γλώσσα.

¹¹⁶ Περισσότερες πληροφορίες παραθέτονται στην ιστοσελίδα του Συλλόγου <http://www.aeropus.net> (τελευταία επίσκεψη: 20/12/2008).

τη φιλοξενία παιδιών από τα κέντρα εκμάθησης της Ελληνικής γλώσσας σε κατασκηνώσεις.

Γ. Ναυς – Σύλλογος Διαδόσεως του Ελληνικού Πολιτισμού¹¹⁷

Το Σωματείο ιδρύθηκε τον Αύγουστο του 2006 στην Θεσσαλονίκη και «στοχεύει στην ανάδειξη, προβολή και διάδοση του Ελληνικού πολιτισμού τόσο στο εσωτερικό της ελληνικής επικράτειας, όσο και στο εξωτερικό». Ειδικότερα στο εξωτερικό το Σωματείο δραστηριοποιείται με σκοπό την προβολή και διάδοση της Ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού, καθώς και την σφυρηλάτηση δεσμών φιλίας και συνεργασίας. *Δραστηριοποιείται ιδιαίτερα στην Σερβία (βλ. σελ. 194, υποσημειώσεις 221, 222 και 223).*

Δ. Κέντρο Πολιτισμού και Βιβλίου Νοτιοανατολικής Ευρώπης

Ιδρύθηκε το 1994 στη Θεσσαλονίκη με σκοπό τη συνεργασία των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης για τη διάδοση και προβολή του βιβλίου και του πολιτισμού σε διεθνές επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας θέσπισε το *Βαλκανικό Βραβείο Λογοτεχνίας «Αίμος»*, το οποίο απονέμεται κάθε δύο χρόνια σε έναν Βαλκάνιο συγγραφέα¹¹⁸. Η βράβευση γίνεται στη Θεσσαλονίκη, το δε βραβείο συνοδεύεται από χρηματικό έπαθλο 3.000€. Το βραβείο «Αίμος» σκοπό έχει την προώθηση της φιλαναγνωσίας και τη διαβαλκανική συνεργασία στο χώρο του πολιτισμού και ειδικότερα της λογοτεχνίας. Σύμφωνα με τον Πρόεδρο του Κέντρου Χ. Μπαρμπουνάκη «με τον τρόπο αυτό συμβάλλουμε να γίνει γνωστό και στην Ελλάδα το έργο μεγάλων δημιουργών των γειτονικών χωρών αλλά και το έργο Ελλήνων λογοτεχνών να το γνωρίσουν και πέρα από τα ελληνικά σύνορα» (βλ. *Παράρτημα Α.IV.*).

---

¹¹⁷ Περισσότερες πληροφορίες παραθέτονται στην ιστοσελίδα του Συλλόγου <http://www.ngonaus.org> (τελευταία επίσκεψη: 20/12/2008).

¹¹⁸ Έως σήμερα έχουν απονεμηθεί το Α! Βραβείο στο Βούλγαρο λογοτέχνη Γκέντσο Στόεφ, το Β! Βραβείο στο λογοτέχνη από τη FYROM Μποζίν Πάβλοφσκυ και στον λογοτέχνη από την Αλβανία Νίκο Κατσαλίδα, το Γ! Βραβείο στον Έλληνα ποιητή Τάκη Βαρβιτσιώτη και το Δ! Βραβείο στο Βούλγαρο λογοτέχνη Ντόντσο Τσόντσεφ το 2007 (βλ. *Παράρτημα Α.IV.*).

Ε. Επιπρόσθετα οι **Εκδόσεις Κέδρος** έχουν δημιουργήσει μια σειρά Βαλκανικής Λογοτεχνίας στο πλαίσιο του *Βραβείου Balkanika* που ήδη αριθμεί 30 τίτλους (βλ. **Παράρτημα V**).

Το βραβείο αυτό θεσπίστηκε από δίκτυο εκδοτών επτά βαλκανικών χωρών (Αλβανία, Βουλγαρία, Ελλάδα, FYROM, Ρουμανία, Σερβία, Τουρκία). Κάθε χρόνο διοργανώνεται σε διαφορετική χώρα και η κριτική επιτροπή απαρτίζεται από επτά αντιπροσώπους, έναν από κάθε χώρα.. Το πνεύμα της διοργάνωσης αυτής που αποτελεί ήδη ένα θεσμό μεγάλου κύρους στις χώρες των Βαλκανίων, ήταν η προσέγγιση των όμορων και συνοικούντων χωρών της χερσονήσου διαμέσου του πολιτισμού. Κυριότερο στοιχείο της στρατηγικής αυτής είναι η υποχρέωση των χωρών που συμμετέχουν να μεταφράζουν το βραβευμένο βιβλίο στην γλώσσα τους. Το 2008 στη Σόφια το βραβείο απονεμήθηκε στον Τούρκο συγγραφέα Ταχσίν Γιουτζέλ για το έργο «Gökdelen» (Ουρανοξύστης). Στο παρελθόν έχουν βραβευθεί από την ελληνική πλευρά ο Νίκος Μπακόλας για το έργο «Μπέσα για μπέσα» (Βραβείο 1999) και η Μάρω Δούκα για το έργο «Αθώοι και φταίχτες» (Βραβείο 2005).

ΣΤ. Άλλοι φορείς που εμπλέκονται σε προσπάθειες διάδοσης της γλώσσας είναι το *Ίδρυμα Λάτση* (βλ. σελ.162, υποσημείωση 155), η *Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία* (βλ. σελ.166-167) και ο *Σύνδεσμος Μοναστηριωτών και των πέριξ «Η Καρτερία»* (βλ. σελ. 184).

Ζ. Η ελληνική διδάσκεται ως ξένη γλώσσα στην Ελλάδα σε αλλοδαπούς και ομογενείς από τους εξής φορείς¹¹⁹:

- *Χριστιανική Αδελφότης Νέων (XAN)* στην Αθήνα
- *Χριστιανική Ένωσις Νεανίδων (XEN)* στην Αθήνα
- *Ιωνικό Κέντρο* στην Αθήνα και τη Χίο
- *Αθηναϊκό Κέντρο* στην Αθήνα
- *Κέντρο Ελληνικού Πολιτισμού* στην Ικαρία: Λειτουργούν εντατικά καλοκαιρινά τμήματα

---

¹¹⁹ Περισσότερες πληροφορίες δίνονται στις ιστοσελίδες: www.greek-language.gr, (τελευταία επίσκεψη 20/12/2008), <http://www.ggae.gr/diaspora/edu-main.el.asp> (τελευταία επίσκεψη 2/10/2008) και <http://home.scarlet.be/~giedoc/tino/schoolg.htm>, (τελευταία επίσκεψη 2/10/2008).

- *Εταιρεία Πολιτιστικής Ανάπτυξης Λέσβου «Αιολίς».*
- *Διεθνές Κέντρο Ελληνικών και Μεσογειακών Σπουδών (ΔΙΚΕΜΕΣ)*
- *Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού «Λέξις»*

Μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε οικονομικούς μετανάστες και πρόσφυγες προσφέρονται από:

- *Το Σύλλογο Αλλοδαπών Προσφύγων στην Ελλάδα.*
- *Τους Γιατρούς του Κόσμου (Μη κερδοσκοπική εθελοντική οργάνωση)*

Υποτροφίες σε αλλοδαπούς χορηγεί το *Κοινοφελές Ίδρυμα Αλέξανδρος Ωνάσης*. Βιβλία, εγχειρίδια και CD για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας εκδίδουν το *Ίδρυμα Λαμπράκη, οι Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα κ.λ.π.*

2.4. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ελληνική λόγω του δημογραφικού της ελλείμματος θεωρείται ως μία από τις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες. Ταυτόχρονα αποτελεί γλώσσα Abstand, μη ανήκουσα σε ένα προστατευτικό διαλεκτικό συνεχές. Αυτό δυσχεραίνει επιπλέον τη θέση της συγκριτικά με άλλες Ausbau λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες.

Μεγάλο μέρος όμως των ομιλούντων ελληνικά βρίσκεται στο εξωτερικό. Η διασπορά αποτελεί ένα προνόμιο του ελληνισμού, είναι ο δεύτερος πόλος του και γι' αυτό το μητροπολιτικό κέντρο προσπαθεί να εφαρμόσει πολιτική γλωσσικής διατήρησης. Αυτό το σκοπό εξυπηρετεί η στήριξη της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό, η οποία παίρνει ποικίλες μορφές ενταγμένη ή μη στο επίσημο σχολικό πρόγραμμα της χώρας υποδοχής. Αν και έχει σημειώσει πρόοδο φαίνεται ότι η ελληνόγλωσση εκπαίδευση αντιμετωπίζει ακόμη πολλές δυσκολίες και αδυναμίες. Ταυτόχρονα ο σκοπός της γλωσσικής προώθησης της γλώσσας διενεργείται κατά κύριο λόγο στην τριτοβάθμια εκπαίδευση μέσω των νεοελληνικών σπουδών. Πρόκειται για ένα νέο ακαδημαϊκό κλάδο που όμως αντιμετωπίζει κρίση, τουλάχιστον στην Ευρώπη. Παρόλα αυτά υπάρχουν εύλογες ελπίδες ότι η κρίση θα αντιμετωπιστεί με τη βοήθεια της διαπολιτισμικής και διεπιστημονικής προσέγγισης.

Γεωπολιτικά η Ελλάδα ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα Βαλκάνια και την ανατολική Μεσόγειο. Η ελληνική γλωσσική πολιτική πρέπει λοιπόν να λαμβάνει σοβαρά υπόψη της τις εξελίξεις που σημειώνονται σε αυτές τις περιοχές.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αμφίρροπη στάση προς την ελληνική. Θετική γιατί αποτελεί μία από τις επίσημες γλώσσες της και γιατί η ελληνική ενισχύεται από την ελεύθερη διακίνηση στον ευρωπαϊκό χώρο. Αλλά και ουδέτερη στάση γιατί δεν την κατοχυρώνει δραστικά ως λιγότερο ομιλούμενη γλώσσα έναντι των ισχυρών. Η διεύρυνση του χώρου της Ένωσης την εκθέτει σε μεγαλύτερους κινδύνους, στον περιορισμό δηλαδή της πολυγλωσσίας και την επικράτηση μιας lingua franca. Γι αυτό στόχος της ελληνικής γλωσσικής πολιτικής είναι η υποστήριξη των λιγότερο ομιλούμενων εθνικών γλωσσών στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Νοτιοανατολική Ευρώπη αποτελεί έναν προνομιακό χώρο για την ελληνική λόγω της ύπαρξης ενδιαφέροντος εκμάθησής της από τους ντόπιους. Η διεύρυνση της Ένωσης προς τα Βαλκάνια ενέχει κινδύνους για την ελληνική από το συναγωνισμό προς τις γειτονικές γλώσσες αλλά και αποτελεί πρόκληση που υπολογίζεται ότι θα επιφέρει οφέλη. Όπως υποστηρίζει ο Παπαρίζος (βλ. σελ. 82-83), η γλωσσική πολιτική της χώρας, στο πλαίσιο της Ευρώπης των περιφερειών, θα πρέπει να προσανατολιστεί στην αμοιβαία εκμάθηση των όμορων γλωσσών. Να διατηρήσει μια ισορροπία μεταξύ της εξωτερικής πολιτικής διάδοσης και της ανοχής της άσκησης ίδιας γλωσσικής πολιτικής από τα γειτονικά κράτη.

Ελληνικοί φορείς δραστηριοποιούνταν από παλαιότερα στον τομέα διάδοσης της γλώσσας με διάφορα προγράμματα όπως τη στήριξη της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης και των ελληνικών εδρών σε πανεπιστήμια του εξωτερικού (π.χ. το ΥΠΠΟ εφαρμόζει επί τριανταπενταετία το συγκεκριμένο πρόγραμμα), τη χορήγηση υποτροφιών κ.λ.π.

Από τη δεκαετία του '90 όμως φαίνεται αυτό να γίνεται εντονότερα και πιο οργανωμένα. Ιδρύονται διάφοροι φορείς με άμεσο ή έμμεσο στόχο τη γλωσσική διάδοση ή την προώθηση του μεταφρασμένου ελληνικού βιβλίου. Ανάλογα νέα προγράμματα δημιουργούνται από ήδη υφιστάμενους φορείς.

- Το 1992 ιδρύεται το Κ.Ε.Γ. με σκοπό τη γενικότερη ενίσχυση και προώθηση της ελληνικής γλώσσας, την οργάνωση και διδασκαλία της, τη στήριξη των διδασκόντων και την παραγωγή διδακτικού υλικού.
- Το 1992, επίσης, ιδρύεται το Ε.Ι.Π. Ένας από τους σκοπούς του είναι η προβολή του ελληνικού πολιτισμού και η διάδοση της ελληνικής γλώσσας. Δημιουργεί Παραρτήματα σε διάφορες χώρες, όπου πρώτο μέλημα είναι να στήσει σχολεία γλώσσας και βιβλιοθήκες, καθώς και Γραφεία Εκπροσώπων.

- Το 1994 δημιουργείται το ΕΚΕΒΙ με σκοπό την εφαρμογή εθνικής πολιτικής για την προώθηση του βιβλίου. Στο σκοπό αυτό περιλαμβάνεται η προβολή του ελληνικού βιβλίου στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Λειτουργεί ως κέντρο πληροφοριών σχετικά με την ελληνική βιβλιοπαραγωγή για νεοελληνιστές και επαγγελματίες του βιβλίου στο εξωτερικό.
- Το 1995 το ΥΠΠΟ στο πλαίσιο νέας εθνικής πολιτικής βιβλίου και ανάγνωσης εφαρμόζει δυο νέα προγράμματα, το πρόγραμμα επισκέψεων Ελλήνων λογοτεχνών σε ξένα πανεπιστήμια και το πρόγραμμα ενίσχυσης μεταφρασμένων έργων σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας σε ξένες γλώσσες. Τον ίδιο χρόνο οργανώνει την πρώτη συνάντηση των Ευρωπαίων νεοελληνιστών, γεγονός που θα προκαλέσει την ίδρυση της Ε.Ε.Ν.Σ.
- Το 1996 ψηφίζεται ο βασικός Νόμος 2413 που διέπει την οργάνωση και τη λειτουργία της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης στο εξωτερικό. Ο Νόμος αυτός συμπληρώνεται με μεταγενέστερες διατάξεις. Βάσει του εν λόγω Νόμου:
  - Θεσμοθετείται η Ειδική Γραμματεία ΠΟΔΕ και το ΙΠΟΔΕ
  - Τίθεται η βάση για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση
  - Θεσμοθετείται επίσης η Επιτροπή συναρμοδίων Υπουργείων και Φορέων για τη στήριξη και την οικονομική ενίσχυση των τμημάτων ελληνικών σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση άλλων χωρών
  - Δημιουργούνται καινοτόμα προγράμματα με σκοπό την εσωτερική γλωσσική διάδοση, όπως αυτά της εκπαίδευσης μουσουλμανοπαίδων, τσιγγανοπαίδων, παλιννοστούντων και αλλοδαπών, καθώς και πρόγραμμα με σκοπό τη γλωσσική διατήρηση των ομογενών, αυτό της Παιδείας Ομογενών. Πρόκειται λοιπόν για μια πρώτη ανταπόκριση σε εκκλήσεις, όπως αυτή του Παπαρίζου (βλ. σελ.85) για μια αναθεωρημένη ελληνική εκπαιδευτική και γλωσσική πολιτική.
- Από το 1997 το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας ιδρύει σταδιακά Σχολεία Εκμάθησης της Ελληνικής Γλώσσας με σκοπό την προετοιμασία αλλοδαπών στρατιωτικών για τη φοίτησή τους ως υπότροφοι σε Στρατιωτικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Απώτερος σκοπός όμως είναι η διάδοση της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού σε τρίτες χώρες και ιδιαίτερα μεταξύ μελλοντικών ανώτατων στελεχών στη στρατιωτική ιεραρχία.

- Το 1998 θεσμοθετείται το Κρατικό Πιστοποιητικό Γλωσσομάθειας και ορίζονται εξεταστικά κέντρα σε διάφορες χώρες.
- Από το 2001 λειτουργεί το ΙΠΟΔΕ. Ως Παιδαγωγικό Ινστιτούτο πραγματοποιεί έρευνες, αξιολογεί εκπαιδευτικά προγράμματα για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού σε χώρες του εξωτερικού, ενημερώνει και επιμορφώνει τους Συντονιστές εκπαίδευσης εξωτερικού καθώς και τους εκπαιδευτικούς που αποσπώνται στο εξωτερικό.
- Τον ίδιο χρόνο δραστηριοποιείται και η Επιτροπή για τη στήριξη των τμημάτων ελληνικών σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση άλλων χωρών.
- Το 2001, επίσης, δημιουργείται το ΕΚΕΜΕΛ με σκοπό την προώθηση της μετάφρασης και του ελληνικού βιβλίου στο εξωτερικό.
- Το 2002 για πρώτη φορά δημοσιεύεται προκήρυξη για απόσπαση φιλολόγων με αυξημένα προσόντα προκειμένου να διδάξουν την ελληνική γλώσσα και πολιτισμό σε πανεπιστήμια του εξωτερικού. Την ίδια χρονιά ρυθμίζεται νομοθετικά η δυνατότητα σε μέλη ΔΕΠ των ελληνικών πανεπιστημίων να λάβουν εκπαιδευτική άδεια προκειμένου να απασχοληθούν σε έδρες ελληνικών σπουδών της αλλοδαπής. Το 2002, επίσης, για πρώτη φορά διεξάγονται εξετάσεις, όσον αφορά τη γλωσσική επάρκεια, μεταξύ των δημόσιων εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που επιθυμούν να αποσπαστούν στο εξωτερικό.
- Το 2004 το ΕΚΕΒΙ διοργανώνει Διεθνή Έκθεση Βιβλίου στη Θεσσαλονίκη και εφαρμόζει πρόγραμμα επιχορήγησης ταξιδιών Ελλήνων συγγραφέων και εικονογράφων στο εξωτερικό για παρουσίαση του έργου τους.
- Τον ίδιο χρόνο δημιουργείται το Σπίτι της Λογοτεχνίας στην Πάρο για φιλοξενία συγγραφέων και μεταφραστών από όλο τον κόσμο.

Στο πλαίσιο των ανωτέρω προγραμμάτων που εφαρμόζουν οι φορείς εντάσσονται και έργα που αξιοποιούν τις νέες τεχνολογίες, όπως το e-omogeneia, με αποτέλεσμα τη δημιουργία δικτυακών κόμβων με στόχο την πληροφόρηση σε ποικίλα θέματα που αφορούν την ελληνική γλώσσα και τη διδασκαλία της, όπως το isocrates και τη δικτυακή πύλη του ΚΕΓ.

Το 1991 ιδρύεται το ΙΕΛ με σκοπό την ανάπτυξη της γλωσσικής τεχνολογίας. Αναπτύσσει προϊόντα και υπηρεσίες στον Τομέα της Εκπαιδευτικής Τεχνολογίας που εξυπηρετούν τους σκοπούς της εσωτερικής και εξωτερικής γλωσσικής διάδοσης.

Επιπρόσθετα και ιδιωτικοί φορείς, σωματεία, δραστηριοποιούνται στο τομέα διάδοσης της γλώσσας. Ο ΟΔΕΓ, από το 1985, θέτει ως σκοπό του επιθετική πολιτική γλωσσικής διάδοσης, τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας παγκόσμια ως της μόνης ικανής να καθιερωθεί ως διεθνής γλώσσα. Παράλληλα πληθαίνουν οι φορείς διδασκαλίας της ελληνικής ως ξένης / δεύτερης γλώσσας στην Ελλάδα καλύπτοντας και το στόχο της εσωτερικής γλωσσικής διάδοσης. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι και πολλοί κοινωνικοπρονοιακοί φορείς προσφέρουν μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε οικονομικούς μετανάστες και πρόσφυγες προσπαθώντας να τους εντάξουν στον κοινωνικό ιστό της χώρας. Βεβαίως είναι φανερό ότι οι δύο μορφές της πολιτικής γλωσσικής διάδοσης, εσωτερική και εξωτερική άπτονται. Γιατί ο μεταναάστης που μαθαίνει ελληνικά με στόχο την ενσωμάτωσή του στην ελληνική κοινωνία μπορεί αργότερα να διαδόσει τη γλώσσα επιστρέφοντας στην πατρίδα του.

Ειδικότερα όσον αφορά τη Νοτιοανατολική Ευρώπη οι φορείς οργανώνουν προγράμματα για τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας όπως:

- Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων συνεργάζεται στενά με το Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου για την αναβάθμιση του Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του τελευταίου
- Το 2008 ιδρύεται το πρώτο σχολείο στο Βουκουρέστι, από το δίκτυο των ελληνικών σχολείων που σχεδιάζει το ΥΠΕΠΘ στην περιοχή με στόχο να απευθύνονται και σε αλλοδαπούς.
- Την ίδια χρονιά ξεκινά τη λειτουργία του το Γραφείο Συντονιστή εκπαίδευσης στο Βουκουρέστι με περιοχή αρμοδιότητας αμιγώς τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (πλην Αλβανίας και Τουρκίας). Το γεγονός αυτό δηλώνει την πρόθεση του ΥΠΕΠΘ να δοθεί έμφαση στις ελληνόγλωσσες εκπαιδευτικές δραστηριότητες σε αυτή την περιοχή.
- Το 2008, επίσης, το ΕΠΠ προχωρά στην ίδρυση Εστιών στο Βελιγράδι, Βουκουρέστι, Τίρανα και Σόφια.
- Ιδιωτικοί σύλλογοι προσπαθούν να διαδώσουν την ελληνική όπως η Ναυς στη Σερβία, ο Αέροπος-που αυτός ακριβώς είναι ο εκφρασμένος σκοπός του- στη FYROM και τη Βουλγαρία και άλλοι με λειτουργία ή χρηματοδότηση φροντιστηριακών τμημάτων, ανάπτυξη πολιτιστικών κέντρων κ.λ.π.

Γίνεται προσπάθεια επίσης για τη διάδοση του ελληνικού βιβλίου στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης αλλά και το γενικότερο γόνιμο διαβαλκανικό διάλογο μέσα από το βιβλίο και τη λογοτεχνία:

- Το 1996 ιδρύεται Παράρτημα του ΙΕΛ στη Θράκη, στα σύνορα των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Με τα προγράμματά του (υπολογιστικά λεξικά και γραμματικές) χρήσιμα για μεταφράσεις προσπαθεί να συνδέσει την ελληνική με τις βαλκανικές γλώσσες..
- Το 2002 το ΕΚΕΒΙ προσπαθώντας να ενισχύσει τις μεταφράσεις και τις εκδόσεις έργων λογοτεχνίας και επιστημών του ανθρώπου από τα ελληνικά προς τις γλώσσες των χωρών Νοτιοανατολικής Ευρώπης και αντιστρόφως ίδρυσε το Βαλκανικό Κέντρο Μετάφρασης.
- Το 2005 τα Υπουργεία Πολιτισμού Ελλάδας και Σερβίας υπέγραψαν πρωτόκολλο συνεργασίας σχετικά με την ίδρυση Κέντρου Βιβλίου της Σερβίας και τον απώτερο στόχο της δημιουργίας και ανάπτυξης ενός δικτύου βιβλίου της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.
- Θεσπίστηκαν διαβαλκανικά βραβεία μετάφρασης όπως το Βραβείο «Balkanika» από δίκτυο εκδοτών επτά βαλκανικών κρατών και το Βαλκανικό Βραβείο Λογοτεχνίας «Αίμος» αντίστοιχα από το Κέντρο Πολιτισμού και Βιβλίου Νοτιοανατολικής Ευρώπης
- Η Ελλάδα ορίστηκε ως τιμώμενη χώρα στη Διεθνή Έκθεση Βιβλίου Βελιγραδίου το 2009
- Η Διεύθυνση Γραμμάτων του ΥΠΠΟ πρότεινε την εγκαθίδρυση ενός δικτύου επαγγελματιών των κρατών-μελών του Συμβουλίου Υπουργών Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της πρωτοβουλίας των χωρών της Αδριατικής-Ιονίου στον τομέα του βιβλίου και της μετάφρασης.

Παράλληλα οι διάφοροι φορείς εντάσσουν -και ίσως ευνοούν-την περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης σε προγράμματά τους όπως:

- Η επιχορήγηση προγράμματος επιμόρφωσης επιτόπιων δασκάλων για την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας, ειδικά σε χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών (ΚΑΚ) από το ΥΠΠΕ.

- Το πρόγραμμα «Ιάσων» του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης που ενισχύει ελληνικές σπουδές σε πανεπιστήμια της Παρευξείνιας ζώνης, στο οποίο συμμετέχουν και πανεπιστήμια από τη Ρουμανία
- Τα Σχολεία Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας, που ξεκίνησαν από αυτή την περιοχή
- Ο κύκλος εκδηλώσεων για τα Βαλκάνια που διοργανώνει το ΕΙΠ την τρέχουσα περίοδο και η παρουσίαση εκθέσεων του σε βαλκανικές πρωτεύουσες
- Η χαρτογράφηση εστιών ελληνομάθειας, η θέση της ελληνικής γλώσσας στα Βαλκάνια, ο έλεγχος, καταγραφή, ταξινόμηση και αξιολόγηση της μεταφρασμένης νεοελληνικής λογοτεχνίας στις βαλκανικές γλώσσες με τα οποία ασχολείται το ΚΕΓ
- Η οργάνωση σεμιναρίων λογοτεχνικής μετάφρασης από τα ελληνικά στα βουλγαρικά στο Σπίτι της Λογοτεχνίας στην Πάρο

Το ενδιαφέρον για την περιοχή φαίνεται και από τη διάθεση των ελληνικών πανεπιστημίων για γόνιμες συνεργασίες με άλλα πανεπιστήμια από τη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Έτσι:

- Το Πανεπιστήμιο Αθηνών οργανώνει από το 1999 Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών που αφορά σπουδές Νοτιοανατολικής Ευρώπης, στο οποίο διδάσκουν καθηγητές από ένα δίκτυο συνεργαζόμενων πανεπιστημίων της περιοχής.
- Το Τμήμα Φιλολογίας της Σχολής Ανθρωπιστικών Επιστημών και Πολιτισμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου επιδιώκει συνεργασία με Τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών τόσο της χερσονήσου του Αίμου όσο και των Παρευξείνιων χωρών με σκοπό τη διοργάνωση συνεδρίων, δημιουργία δικτυακού τύπου νεοελληνιστών κ.λ.π.

Κάποια βέβαια από τα προαναφερόμενα προγράμματα ατόνησαν και εγκαταλείφθηκαν είτε λόγω οικονομικής ή γραφειοκρατικής δυσπραγίας των φορέων είτε λόγω υπαιτιότητας των εταίρων αλλοδαπών συμβαλλομένων ενώ άλλα μένουν στάσιμα γιατί δεν έχει ολοκληρωθεί ο πρώτος κύκλος τους.

Συνεκτιμώντας τις απαντήσεις που έδωσαν εκπρόσωποι ελληνικών φορέων (ΥΠΠΟ-ΥΠΕΠΘ-ΕΙΠ-ΥΠΕΞ) σε ημιδομημένες συνεντεύξεις (βλ. Παραρτήματα Α.Ι. 1-4) διακρίνεται ότι όλοι θεωρούν ως αυτονόητο ότι ασκούν πολιτική γλωσσικής

διάδοσης και ότι αυτό είναι προς όφελος του ελληνικού κράτους. Θεωρείται ως η ασφαλέστερη διαδικασία για την προβολή του ελληνικού πολιτισμού στο διεθνή χώρο. Για το ΕΙΠ μάλιστα πρόκειται για βασικό άξονα δράσης. Υλοποιούν την πολιτική αυτή εφαρμόζοντας διάφορα προγράμματα. Κοινό είναι το πρόγραμμα στήριξης ελληνικών εδρών στο εξωτερικό. Θεωρούν ότι υπάρχει συντονισμός με άλλους φορείς με τη σύσταση της Επιτροπής για την ενίσχυση των τμημάτων ελληνικών σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση άλλων χωρών, ώστε να αποφεύγονται οι επικαλύψεις και ο ανταγωνισμός μεταξύ των φορέων. Η Επιτροπή έχει τη δυνατότητα να ελέγχει γενικότερα τις χρηματοδοτήσεις, ενισχύει τις ελληνικές σπουδές μέσω του προϋπολογισμού του ΥΠΕΠΘ, αφορά αιτήματα όμως καθαρά εκπαιδευτικής εφαρμογής. Οι άλλοι φορείς ωστόσο, όπως γλαφυρά διατύπωσε η κα Σουλογιάννη (βλ. Παράρτημα Α.Ι.1 ερώτηση 3), δεν απεμπολούν τη δυνατότητα στήριξης της πολιτικής τους καλύπτοντας αιτήματα άλλης φύσεως.

Τα Υπουργεία θεωρούν ικανοποιητικά τα ποσά που χορηγούνται για το σκοπό της διάδοσης της γλώσσας με κυρίαρχο τον προϋπολογισμό που διατίθεται από το ΥΠΕΠΘ για την εφαρμογή των προγραμμάτων του. Το ΕΙΠ εκφράζει την αγωνία για την οικονομική στενότητα αλλά και την περιορισμένη ανακούφιση που αισθάνονται οι επιχορηγούμενοι φορείς για τη σταθερή, παρά το μη επαρκές μέγεθός της, επιχορήγηση. Πολύ ενδιαφέρουσα είναι η προσπάθειά του να λειτουργήσει ως αυτοχρηματοδοτούμενος οργανισμός με την καταβολή διδάκτρων, έστω και συμβολικών, για την εκμάθηση της ελληνικής. Ενδιαφέρουσα είναι και η ιδέα του προσανατολισμού φορέων στην εξεύρεση χορηγιών πέραν της κρατικής επιχορήγησης. Βεβαίως το ζήτημα της οικονομικής επιχορήγησης δεν είναι μόνο ποσοτικό όσο και ζήτημα ορθολογικής κατανομής των επιχορηγήσεων.

Οι φορείς βρίσκουν ικανοποιητική την εφαρμογή των προγραμμάτων τους. Βεβαίως τα εφαρμοζόμενα προγράμματα δεν έχουν όλα την ίδια αξία. Τα πλέον σύγχρονα κρίνονται και ως πιο αποτελεσματικά. Οι μη επαρκείς οικονομικοί πόροι στερούν τη δυνατότητα επέκτασης των επιτυχημένων προγραμμάτων. Η αποτελεσματικότητα πολλές φορές εξαρτάται από κριτήρια πέραν των ιδίων των φορέων όπως π.χ. από τη δυναμικότητα του νεοελληνιστή καθηγητή ώστε να προσελκύει σπουδαστές και από την απορρόφηση των αποφοίτων των νεοελληνικών σπουδών στην αγορά εργασίας της χώρας τους.

Η κα Σουλογιάννη (βλ. Παράρτημα Α.Ι.1 ερώτηση 8) θεωρεί το εφαρμοζόμενο πρόγραμμα γλωσσικής διάδοσης (στήριξης των ελληνικών εδρών στο

εξωτερικό) μοναδικό σε παγκόσμιο επίπεδο γιατί γίνεται μέσα από την επιστημονική κοινότητα και όχι σε επίπεδο πολιτιστικών ιδρυμάτων. Επίσης δεν γίνεται για προπαγανδιστικούς λόγους.

Δεν φαίνεται να μελετώνται ιδιαίτερα προγράμματα άλλων χωρών. Το ΥΠΕΠΘ μελετά ευρωπαϊκά προγράμματα παιδαγωγικής και γλωσσολογικής υφής. Βεβαίως οι εφαρμόζοντες τη γλωσσική πολιτική γνωρίζουν τα τεκταινόμενα σε άλλες χώρες αλλά μάλλον η γνώση αυτή έγκειται στις προσωπικές τους μελέτες και πείρα. Γενικότερα απουσιάζει το θέμα της έρευνας, όπως επισημαίνει ο κ. Τόπης (βλ. **Παράρτημα Α.Ι.3. ερώτηση 8**). Λείπουν τα πρωτογενή στοιχεία, κάποια τράπεζα δεδομένων ενώ χρησιμοποιούνται δευτερογενή στοιχεία (έρευνες αναγνωστικής συμπεριφοράς, αναφορές των ίδιων των πανεπιστημίων) χωρίς όμως να αξιοποιούνται πιο συστηματικά.

Όπως υποστηρίζει ο κ. Τόπης (βλ. **Παράρτημα Α.Ι.3. ερώτηση 10**) αυτό που κυρίως έχουμε να διδαχθούμε από τα προγράμματα των άλλων χωρών είναι να μάθουμε να μην αυτοσχεδιάζουμε, να εφαρμόζουμε στρατηγικές και πολιτικές που να μην αλλάζουν με την εκάστοτε διοίκηση και να διαθέτουμε ένα τεχνοκρατικό μηχανισμό υποστήριξης.

Όλοι έχουν παρατηρήσει ότι υπάρχει μια αυξημένη διάθεση για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και ότι τα ελληνικά «πουλάνε σαν γλώσσα». Αυτό κατεξοχήν αποδίδεται στην κυριαρχούσα οικονομική αλλά και διεθνή θέση της Ελλάδας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη- η Ελλάδα είναι η γέφυρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα Βαλκάνια αλλά και ισχυρός επενδυτής με πολλές ελληνικές επιχειρήσεις να δραστηριοποιούνται στην περιοχή-, στην ύπαρξη οικονομικών μεταναστών από αυτές τις χώρες στην Ελλάδα και βεβαίως στους παλιούς ιστορικούς δεσμούς.

Το γεγονός αυτό θεωρείται πλεονέκτημα για την Ελλάδα. Μπορεί λοιπόν να δώσει τη δυνατότητα για μια καλύτερη άσκηση πολιτιστικής πολιτικής. Το ΥΠΕΠΘ σχεδιάζει να επωφεληθεί με τη δημιουργία του δικτύου ελληνικών σχολείων που απευθύνεται και σε γηγενή παιδιά αυτών των χωρών. Προκύπτουν όφελος θεωρείται επίσης η διοχέτευση των αποφοίτων ελληνικών σπουδών των πανεπιστημίων χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης στην αγορά εργασίας των χωρών τους.

Αναμένεται λοιπόν ότι η ελληνική πολιτεία θα επενδύσει στον πολιτιστικό τομέα στα Βαλκάνια. Το δίκτυο αυτών των σχολείων του ΥΠΕΠΘ και οι Εστίες του ΙΕΠ είναι τα κατεξοχήν καινοτόμα προγράμματα που έχουν προστεθεί για την

ενίσχυση της ελληνομάθειας στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Το ΥΠΕΠΘ θεωρεί μάλιστα ότι αυτό το δίκτυο των σχολείων πρέπει να συνδεθεί με το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα μέσω του νεοϊδρυθέντος Διεθνούς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Όλοι παρατηρούν διαφορά όσον αφορά τη διάθεση για την εκμάθηση της ελληνικής ανάμεσα στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και του αναπτυγμένου οικονομικά δυτικού κόσμου. Στο δυτικό κόσμο ενδιαφέρονται κυρίως για εξωτικές γλώσσες, όπως κινέζικα, ιαπωνικά, περσικά ενώ στα Βαλκάνια η ελληνική θεωρείται η γλώσσα «leader». Βεβαίως το ενδιαφέρον για την εκμάθηση της ελληνικής εξαρτάται και από την παράδοση που έχουν οι ελληνικές σπουδές σε κάθε πανεπιστήμιο όπως και από τη δουλειά που κάνει κάθε καθηγητής.

Η προσδοκία σχετικά με τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας αναφέρεται όσον αφορά τους ομογενείς στη διατήρηση της ελληνοφωνίας ενώ όσον αφορά τους αλλοδαπούς στη δημιουργία ενός φιλελληνικού πνεύματος. Δεν αναμένεται να ανταγωνιστεί η ελληνική τα παγκόσμια κυριαρχούντα αγγλικά ούτε άλλες ισχυρές γλώσσες όπως τα γαλλικά. Προσδοκείται όμως να πετύχει παγκόσμια η ελληνική μια αξιοπρεπή παρουσία καθώς και η διατήρηση ενός ζωντανού σύγχρονου ενδιαφέροντος για τον ελληνικό πολιτισμό ως εξέλιξη των παλαιότερων γνωστών φάσεων του, του κλασικού και του βυζαντινού.

Ενδιαφέρον είναι ότι η δημιουργία ενός Διεθνούς Οργανισμού για τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας δεν θεωρείται γενικά χίμαιρα. Εκφράζεται άποψη ότι μπορεί να προχωρήσουμε σε βάθος χρόνου προς αυτό το σκοπό. Βεβαίως προς έναν οργανισμό διαφορετικής υφής από τον Ο.Ι.Ε. γιατί δεν συντρέχουν οι ίδιες συνθήκες, (άλλες ελληνογλωσσες χώρες, παρελθόν αποικιοκρατίας). Θεωρείται ότι η ελληνική γλώσσα έχει τη δυνατότητα για διεθνή διάσταση και ότι συγκινεί πολύ κόσμο παγκόσμια συνδεδεμένη με το ενδιαφέρον για τις κλασικές σπουδές και τη λατρεία στην ελληνική αρχαιότητα. Βεβαίως η κατάλληλη εξωτερική πολιτιστική πολιτική-καθότι ο πολιτισμός εξασφαλίζει το δημιουργικό διμερή διάλογο-βασισόμενη στη συνεργασία φορέων -«εργαλείων» όπως οι Εταιρείες Νεοελληνικών Σπουδών καλύπτει τις ανάγκες ενός διεθνούς οργανισμού. Πλέον ρεαλιστικός όμως φαίνεται ο στόχος της ικανοποιητικής λειτουργίας των ήδη υφισταμένων υπηρεσιών και φορέων, που ήδη έχουν αλληλοεπικαλυπτόμενες συναρμοδιότητες, και η στήριξη των παρουσιαζομένων αναγκών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΣΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΑΠΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ

Α! ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

<p align="center">ΥΠΕΠΘ</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Γενικότερη φροντίδα για την εκπαίδευση της γλώσσας μέσω της εκπαίδευσης - Πρόγραμμα εκπαίδευσης μουσουλμανοπαίδων - Πρόγραμμα εκπαίδευσης τσιγγανοπαίδων - Πρόγραμμα εκπαίδευσης παλιννοστούντων και αλλοδαπών - Σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης 	<ul style="list-style-type: none"> - Φροντίδα για την ελληνόγλωσση εκπαίδευση στο εξωτερικό - Απόσπαση Ελλήνων εκπαιδευτικών και Συντονιστών Εκπαίδευσης στο εξωτερικό - - Ερευνητικό πρόγραμμα «Παιδεία ομογενών» σε συνεργασία με το ΕΔΙΑΜΜΕ - Στήριξη ελληνικών σπουδών στα πανεπιστήμια του εξωτερικού - Συντονισμός της Επιτροπής συναρμοδίων υπουργείων και φορέων για τη στήριξη των ελληνικών σπουδών στο εξωτερικό - Απόσπαση φιλολόγων με αυξημένα προσόντα σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και ιδρύματα ερευνών του εξωτερικού - Απασχόληση μελών Δ.Ε.Π. ελληνικών πανεπιστημίων σε έδρες ελληνικών σπουδών στο εξωτερικό - Συμμετοχή σε διεθνείς εκθέσεις με στόχο την εκπαιδευτική ενημέρωση και προβολή της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού - Ίδρυση ελληνικού σχολείου στο Βουκουρέστι και πρόθεση δημιουργίας δικτύου ελληνικών σχολείων στη
------------------------------------	--	--

		Νοτιοανατολική Ευρώπη
ΥΠΕΞ		<ul style="list-style-type: none"> - Επιχορήγηση ελληνικών εδρών σε πανεπιστήμια του εξωτερικού - Χορήγηση υποτροφιών <ul style="list-style-type: none"> - Επιχορήγηση προγραμμάτων επιμόρφωσης επιτόπιων δασκάλων για τη διδασκαλία της ελληνικής - Επιχορήγηση ελληνικών κοινοτήτων που έχουν σχολεία <ul style="list-style-type: none"> - Επιχορήγηση πολιτιστικών δραστηριοτήτων φορέων του εξωτερικού και αποστολή σε αυτούς έντυπου υλικού, διδακτικών βιβλίων, κινηματογραφικών ταινιών κ.α.
ΥΠΠΟ	- Προώθηση των ελληνικών γραμμάτων	<ul style="list-style-type: none"> - Ενίσχυση εδρών και τμημάτων ελληνικών σπουδών σε ξένα πανεπιστήμια <ul style="list-style-type: none"> - Ανταλλαγή προσωπικοτήτων στο πλαίσιο διακρατικών μορφωτικών προγραμμάτων - Χορήγηση υποτροφιών σε συνεργασία με το IMXA - Πρόγραμμα επισκέψεων Ελλήνων λογοτεχνών σε ξένα πανεπιστήμια - Πρόγραμμα ενίσχυσης μεταφράσεων έργων σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας σε ξένες γλώσσες - Ενίσχυση ελληνικής συμμετοχής σε διεθνείς εκθέσεις βιβλίου στο εξωτερικό - Αποστολή βιβλίων σε

		<p>φορείς του εξωτερικού (ομογενειακούς, ελληνικές πρεσβείες, έδρες)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Διοργάνωση της πρώτης συνάντησης Ευρωπαίων Νεοελληνιστών - Πρόθεση δημιουργίας ενός δικτύου επαγγελματιών στον τομέα του βιβλίου και της μετάφρασης των κρατών – μελών του Συμβουλίου Υπουργών Πολιτισμού Νοτιοανατολικής Ευρώπης, της Πρωτοβουλίας Αδριατικής – Ιονίου και του ΟΣΕΠ.
ΓΕΕΘΑ		<ul style="list-style-type: none"> - Χορήγηση υποτροφιών σε αλλοδαπούς σπουδαστές στρατιωτικών σχολών - Ίδρυση Σχολείων Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας σε διάφορες χώρες

Β! ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Φορείς	Πολιτική Γλωσσικής Διάδοσης	
	Εσωτερική	Εξωτερική
Εθνικό και Καποδιστριακό Παν/μιο Αθηνών		<ul style="list-style-type: none"> - Λειτουργία Μεταπτυχιακού Διατμηματικού Προγράμματος για τη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας - Πρόγραμμα θερινών υποτροφιών ΘΥΕΣΠΑ - Διδασκαλία της νέας ελληνικής ως ξένης γλώσσας στο Διδασκαλείο Νέας Ελληνικής Γλώσσας - Χορήγηση πιστοποιητικού ελληνομάθειας
Αριστοτέλειο Παν/μιο Θεσσαλονίκης		<ul style="list-style-type: none"> - Πρόγραμμα «Ιάσων» με σκοπό την ίδρυση ή την ενίσχυση πυρήνων ελληνικών σπουδών σε 16 πανεπιστήμια της παρευξείνιας ζώνης - Διδασκαλία της νέας ελληνικής ως ξένης γλώσσας στο Διδασκαλείο Νέας Ελληνικής Γλώσσας - Χορήγηση πιστοποιητικού ελληνομάθειας <ul style="list-style-type: none"> - Εκδοση βιβλίων, εγχειριδίων και CD-ROM για την εκμάθηση της ελληνικής από το Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών - Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη
Παν/μιο Πατρών		<ul style="list-style-type: none"> - Διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας στη Μονάδα Διαπολιτισμικής

		<p>Εκπαίδευσης του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης</p> <ul style="list-style-type: none"> - Εκδοση βιβλίων, εγχειριδίων και CD-ROM για την εκμάθηση της ελληνικής
Παν/μιο Ιωαννίνων		<ul style="list-style-type: none"> - Πρόγραμμα αναβάθμισης Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Παν/μίου Αργυροκάστρου - Χορήγηση υποτροφιών σε ομογενείς από την Αλβανία σε συνεργασία με το Ίδρυμα Αποκαταστάσεως Ομογενών εξ Αλβανίας (ΙΑΟΑ) - Διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας στο Κέντρο Διδασκαλίας της Ελληνικής Γλώσσας και του Πολιτισμού
Δημοκρίτειο Παν/μιο Θράκης		<p>Διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας στο Τμήμα Γλώσσας, Φιλολογίας και Πολιτισμού</p>
Παν/μιο Κρήτης		<ul style="list-style-type: none"> - Οργάνωση Θερινού Προγράμματος της Νέας Ελληνικής για ξένους - Υλοποίηση του προγράμματος «Παιδεία Ομογενών» από το ΕΔΙΑΜΜΕ
Ιόνιο Παν/μιο		<p>Διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας στο Διδασκαλείο Ξένων Γλωσσών και της Ελληνικής ως Ξένης στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Μετάφρασης και Διερμηνείας</p>

Παν/μιο Πελοποννήσου		<p>-Πρόθεση ανάληψης πρωτοβουλιών για κοινές δράσεις με Τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών της χερσονήσου του Αίμου και των παρευξείνιων χωρών</p> <p>-Πρόθεση οργάνωσης ανά τριετία συνεδρίων / συναντήσεων νεοελληνιστών από τις ανωτέρω χώρες</p> <p>- Πρόθεση δημιουργίας διαδικτυακού τόπου προς ενημέρωση νεοελληνιστών αυτών των χωρών</p>
Παν/μιο Μακεδονίας		Διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας από την Επιτροπή για τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας
Ελληνοαμερικάνικη Ένωση		Διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας σε αλλοδαπούς
Σχολείο Ελληνικής Γλώσσας «Ο Μέγας Αλέξανδρος»		Διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας σε αλλοδαπούς
Αμερικάνικο Κολέγιο «Ανατόλια»		Διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας σε αλλοδαπούς
Ελληνοβρετανική Εκπαιδευτική Εταιρεία		Διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας σε αλλοδαπούς

Γ' ΗΜΙΚΡΑΤΙΚΟΙ- ΕΠΟΠΤΕΥΟΜΕΝΟΙ-ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΙ
ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΡΟΝΟΙΑΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Φορείς	Πολιτική Γλωσσικής Διάδοσης	
	Εσωτερική	Εξωτερική
Ε.Ι.Π.		<ul style="list-style-type: none"> - Ίδρυση Παραρτημάτων, Γραφείων Εκπροσώπων και Εστιών σε χώρες του εξωτερικού όπου λειτουργούν ως κέντρα διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας και σημεία αναφοράς του ελληνικού πολιτισμού - Στήριξη ελληνικών εδρών στο εξωτερικό
Κ.Ε.Γ.	-Γενικότερη ενίσχυση και προώθηση της ελληνικής γλώσσας	<ul style="list-style-type: none"> - Δραστηριοποίηση σε τομείς όπως διερεύνηση της θέσης της ελληνικής, στήριξη των διδασκόντων την ελληνική στο εξωτερικό, παραγωγή ερευνητικού έργου και υλικού για την προβολή και διάδοση της ελληνικής γλώσσας, προβολή της ελληνικής λογοτεχνίας στο εξωτερικό κ.α. - Ερευνητικά προγράμματα όπως: χαρτογράφηση εστιών ελληνομάθειας και ελληνικών σπουδών στο εξωτερικό κ.α. - Πιστοποίηση επάρκειας της ελληνομάθειας σε ομογενείς και αλλοδαπούς - Αναγνώριση εξεταστικών κέντρων στο εξωτερικό για την πιστοποίηση της ελληνομάθειας - Σχεδιασμός δικτυακής

		<p>πύλης για την υποστήριξη της μελέτης και της διδασκαλίας της ελληνικής</p>
Π.Π.Ο.Δ.Ε.		<ul style="list-style-type: none"> - Αξιολόγηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού στο εξωτερικό - Συλλογή και επεξεργασία των ετήσιων εκθέσεων των Συντονιστών εκπαίδευσης εξωτερικού - Επιμόρφωση αποσπασμένων εκπαιδευτικών και Συντονιστών εκπαίδευσης εξωτερικού
Ε.Κ.Ε.Β.Ι.	-Προώθηση και προβολή του ελληνικού βιβλίου	<ul style="list-style-type: none"> - Κέντρο πληροφοριών σχετικά με την ελληνική βιβλιοπαροχή για νεοελληνιστές και ενδιαφερόμενους επαγγελματίες του χώρου του βιβλίου στο εξωτερικό μέσω της ιστοσελίδας της BIBLIONET, της δημιουργίας Τράπεζας δεδομένων και του ηλεκτρονικού αγγλόφωνου περιοδικού Ithaca Online - Επιχορήγηση ταξιδιών Ελλήνων συγγραφέων και εικονογράφων στο εξωτερικό - Συμμετοχή σε διεθνείς εκθέσεις βιβλίου στο εξωτερικό - Διοργάνωση Διεθνούς Έκθεσης Βιβλίου

		<p>από το 2004 στη Θεσσαλονίκη</p> <ul style="list-style-type: none"> - Δημιουργία Βαλκανικού Κέντρου Μετάφρασης - Πρόθεση συνεργασίας με άλλες χώρες για τη δημιουργία και ανάπτυξη ενός δικτύου Κέντρων Βιβλίου στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης
ΕΚΕΜΕΛ		<ul style="list-style-type: none"> - Προώθηση της μετάφρασης και του ελληνικού βιβλίου στο εξωτερικό - Δημιουργία εργαστηρίων λογοτεχνικής μετάφρασης - Ίδρυση Σπιτιού της Λογοτεχνίας στην Πάρο για φιλοξενία αλλοδαπών συγγραφέων και μεταφραστών λογοτεχνίας και για οργάνωση σεμιναρίων και εκδηλώσεων
ΙΕΛ	<p>- Ανάπτυξη εκπαιδευτικών προϊόντων για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας, σε μουσουλμανόπαιδες, παλινοστούντες κ.α.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ανάπτυξη εκπαιδευτικών προϊόντων για τη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας - Σύνδεση της ελληνικής με τις βαλκανικές γλώσσες μέσω προγραμμάτων (υπολογιστικών λεξικών και γραμματικών) χρήσιμων για μεταφράσεις - Αναπτυξιακά έργα όπως «Λογοτεχνικά παράλληλα» με τη δημιουργία διαδικτυακού τόπου και

		CD-ROM για τη μελέτη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς των διασυνοριακών περιοχών Ελλάδας – Βουλγαρίας κ.α.
IMXA		- Διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας - Θερινό Σχολείο για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και τη γνωριμία με την ιστορία και τον πολιτισμό της Ελλάδας
IKY		Υποτροφίες σε αλλοδαπούς
Εθνικό Ίδρυμα Νεότητας	Μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε οικονομικούς μετανάστες και πρόσφυγες	
Διεθνής Οργάνωση Μετανάστευσης	Μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε οικονομικούς μετανάστες και πρόσφυγες	
Εθελοντική Εργασία Αθήνας	Μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε οικονομικούς μετανάστες και πρόσφυγες	
Ίδρυμα Κοινωνικής Εργασίας	Μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε οικονομικούς μετανάστες και πρόσφυγες	
Διεθνής Καθολική Υπηρεσία Μεταναστεύσεων ΚΑΡΙΤΑΣ ΕΛΛΑΣ	Μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε οικονομικούς μετανάστες και πρόσφυγες	
Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός	Μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε οικονομικούς μετανάστες και πρόσφυγες	
ΕΛΙΝΑΣ	Μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε οικονομικούς μετανάστες και πρόσφυγες	
ΕΙΥΑΑΠΟΕ (1991-2002)	Διδασκαλία ελληνικής γλώσσας σε παλινοστούντες	

Δ! ΆΛΛΟΙ ΦΟΡΕΙΣ

Φορείς	Πολιτική Γλωσσικής Διάδοσης	
	Εσωτερική	Εξωτερική
ΟΔΕΓ		<ul style="list-style-type: none"> - Έκδοση του τριμηνιαίου περιοδικού «Ελληνική Διεθνής Γλώσσα» - Φιλοξενία παιδιών ελληνοφώνων και ομογενών του εξωτερικού - Διοργάνωση διαγωνισμών αρχαίων ελληνικών - Σύγκλιση ανά τριετία παγκόσμιων συνεδρίων με θέμα την ελληνική γλώσσα - Υποστήριξη φροντιστηρίων ελληνικής γλώσσας στη Βόρειο Ήπειρο - Χορήγηση υποτροφιών σε φοιτητές τμημάτων νεοελληνικών σπουδών από πανεπιστήμια της Νοτιοανατολικής Ευρώπης σε συνεργασία με το σχολείο ελληνικών «Μέγας Αλέξανδρος»
Αέροπος		<ul style="list-style-type: none"> - Λειτουργία φροντιστηρίων ελληνικής γλώσσας και δημιουργία και ανάπτυξη πολιτιστικών κέντρων στη Βουλγαρία και τη FYROM
Ναυς		<ul style="list-style-type: none"> - Οργάνωση διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας στη Σερβία
Κέντρο Πολιτισμού και Βιβλίου Νοτιοανατολικής Ευρώπης		<ul style="list-style-type: none"> - Θέσπιση Βαλκανικού Βραβείου Λογοτεχνίας «Αίμος»
Φιλεκπαιδευτική		<ul style="list-style-type: none"> Δημιουργία Αρσάκειου Ελληνοαλβανικού

Εταιρεία		Κολεγίου Τιράνων
Σύνδεσμος Μοναστηριωτών και των πέριξ η «Καρτερία»		<ul style="list-style-type: none"> - Οργάνωση φροντιστηρίων ελληνικής γλώσσας - Φιλοξενία παιδιών από τη FYROM - Οργάνωση γλωσσικών σεμιναρίων - Διοργάνωση διαγωνισμών ελληνικής γλώσσας με χρηματικό έπαθλο
Ίδρυμα Λάτση		Οικονομική υποστήριξη Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας του Παν/μίου Αργυροκάστρου
Ίδρυμα Ωνάση		<ul style="list-style-type: none"> - Χορήγηση υποτροφιών σε αλλοδαπούς - Επίπλωση και μηχανογράφηση βιβλιοθήκης Τμήματος Νεοελληνικής Φιλολογίας του Παν/μίου της Σόφιας
Ίδρυμα Λαμπράκη		Έκδοση βιβλίων, εγχειριδίων και CD/ROM για την εκμάθηση της ελληνικής
Εκδόσεις Κέδρος		Θέσπιση Βραβείου Balkanika σε συνεργασία με άλλους εκδότες βαλκανικών χωρών
Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα		Έκδοση βιβλίων, εγχειριδίων και CD/ROM για την εκμάθηση της ελληνικής
XAN		Διδασκαλία ελληνικής ως ξένης γλώσσας σε αλλοδαπούς
XEN		Διδασκαλία ελληνικής ως ξένης γλώσσας σε αλλοδαπούς
Ιωνικό Κέντρο		Διδασκαλία ελληνικής ως ξένης γλώσσας σε

		αλλοδαπούς
Αθηναϊκό Κέντρο		Διδασκαλία ελληνικής ως ξένης γλώσσας σε αλλοδαπούς
Κέντρο Ελληνικού Πολιτισμού		Διδασκαλία ελληνικής ως ξένης γλώσσας σε αλλοδαπούς
Εταιρεία Πολιτιστικής Ανάπτυξης Λέσβου «Αιολίς»		Διδασκαλία ελληνικής ως ξένης γλώσσας σε αλλοδαπούς
Διεθνές Κέντρο Ελληνικών και Μεσογειακών Σπουδών		Διδασκαλία ελληνικής ως ξένης γλώσσας σε αλλοδαπούς
Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού «Λέξις»		Διδασκαλία ελληνικής ως ξένης γλώσσας σε αλλοδαπούς
Σύλλογος Αλλοδαπών Προσφύγων στην Ελλάδα	Μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε οικονομικούς μετανάστες και πρόσφυγες	
Γιατροί του Κόσμου	Μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε οικονομικούς μετανάστες και πρόσφυγες	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Η ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ

3.1. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1990.

3.1.1 Από την άλωση της Πόλης μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα

Μετά την άλωση το Πατριαρχείο διαδραμάτισε πολύ μεγάλο ρόλο σε όλα τα επίπεδα της ζωής των ορθοδόξων υπηκόων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και όχι μόνο στο θρησκευτικό. Ακολουθώντας τη διάκριση των millet, των θρησκευτικών κοινοτήτων που υποκατέστησαν τις εθνικές, οι Οθωμανοί απέδωσαν στον Πατριάρχη τον τίτλο του milletbasi, της κεφαλής δηλαδή των ορθοδόξων χριστιανών στους οποίους ασκούσε πνευματική και νομική εξουσία. Ιδιαίτερη σημασία δινόταν στη διαφύλαξη της θρησκευτικότητας των χριστιανών. Η διακριτή αντίθεση των πληθυσμών της αυτοκρατορίας αναφερόταν στη θρησκεία. Η συνείδηση του χριστιανού βρισκόταν αντιμέτωπη με αυτή του μουσουλμάνου, ενώ οι αντιθέσεις μεταξύ των χριστιανών υπηκόων θέτονταν σε δεύτερο πλάνο.

Στο ποίμνιο του Πατριάρχη δεν περιλαμβάνονταν μόνο Έλληνες αλλά και άλλα εθνικά και γλωσσικά σύνολα. Ο εκκλησιαστικός οργανισμός του Πατριαρχείου επανδρώθηκε όμως σχεδόν αποκλειστικά από Έλληνες. Σε αυτό συνέτεινε ότι η ελληνική ήταν πάντα η γλώσσα της ορθόδοξης λειτουργίας και της εκκλησιαστικής διοίκησης. Σύμφωνα με τον Τσουκαλά (1992, 34) «οι Έλληνες, μόνοι από τις υπόλοιπες εθνότητες της περιοχής, μπόρεσαν να σφυρηλατήσουν έναν ολοκληρωμένο πολιτικό και ιδεολογικό μηχανισμό, ο οποίος με την προστασία της Αυτοκρατορίας, κατόρθωσε ν' ασκήσει μια θεσμοποιημένη ιδεολογική βία ανάλογη μ' εκείνη των κρατών-εθνών της Δύσης. Έτσι λοιπόν, η συγκρότηση της ελληνικής "Εκκλησίας-Έθνους" δεν οδήγησε μόνο στην προνομιακή χρησιμοποίηση της ελληνικής γλώσσας, που διασφάλισε την αναπαραγωγή της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Συνέβαλε, επίσης, στο να καταπνίξει στη γένεσή τους όλους εκείνους τους ανταγωνιζόμενους χριστιανικούς εθνικούς πολιτισμούς που είχε παλαιότερα βοηθήσει να σχηματιστούν». Η επίσημη ελληνόφωνη παιδεία του Πατριαρχείου ήταν αυτή λοιπόν που κυριάρχησε στο χώρο των Βαλκανίων. Η Εκκλησία δε κατέστη η

βασική εστία και ο συντονιστής του ελληνικού πολιτισμού και των γραμμάτων εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, μια κατάσταση που σε γενικές γραμμές δεν άλλαξε παρά μόνο το 1924 μετά τη Συνθήκη της Λοζάννης και την ανακήρυξη της Τουρκικής Δημοκρατίας. Αυτή ακριβώς ήταν η περιρρέουσα ατμόσφαιρα που επέτρεψε στα ελληνικά γράμματα να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της συνείδησης και της πνευματικής συγκρότησης των ορθόδοξων χριστιανών των Βαλκανίων.

Στους πρώτους αιώνες που ακολούθησαν την άλωση, η Πατριαρχική Ακαδημία¹²⁰ εμφανίζεται ως ο μοναδικός φορέας ελληνικής παιδείας στους ελληνόφωνους ορθόδοξους πληθυσμούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Από το 15^ο έως και το 18^ο αιώνα έθετε ως στόχο την εκπαίδευση ανώτερων στελεχών του κλήρου και ανώτερων υπαλλήλων για τους ηγεμόνες της Βλαχίας και της Μολδοβλαχίας.

Αρχικά λοιπόν οι εκκλησίες και τα μοναστήρια έπαιζαν έναν πολύ σημαντικό ρόλο καθώς αποτελούσαν τις μοναδικές εστίες παροχής στοιχειώδους μόρφωσης. Οι καινούργιες οικονομικές συνθήκες που εμφανίστηκαν από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα, η ανάπτυξη του εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου με φορείς Βαλκάνιους ορθόδοξους εμπόρους οι κυριότεροι εκ των οποίων ήσαν Έλληνες, η πρώτη εμφάνιση μιας ασχημάτιστης ακόμα ντόπιας εμπορευματικής αστικής τάξης, η οικονομική άνθιση των ελληνικών παροικιών και η συνεχώς ενισχυμένη θέση των Ελλήνων στα Βαλκάνια οδήγησαν στην ίδρυση ελληνικών σχολείων, ήδη από τα τέλη του 17^{ου} αιώνα. Από το 18^ο αιώνα και μέχρι τον Κριμαϊκό Πόλεμο, η ελληνική παιδεία δέσποζε στο χώρο των Βαλκανίων. Η κυριαρχία της αυτή έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην επαφή των βαλκανικών λαών με το πνευματικό κίνημα του Διαφωτισμού. Οι ελληνικές παροικίες αποτέλεσαν τις γέφυρες αυτής της επαφής, καθώς σε συνδυασμό με τις οικονομικές τους δραστηριότητες έφεραν στα Βαλκάνια και το φιλελεύθερο, ριζοσπαστικό πνεύμα που διείπε τη Δύση.

Από το 18^ο αιώνα η ελληνική γλώσσα έγινε το συνεκτικό στοιχείο ανάμεσα στους λαούς των Βαλκανίων, αλλά συγχρόνως εξελίχθηκε σε φορέα των νέων

---

¹²⁰ Εικάζεται ότι η Πατριαρχική Ακαδημία είναι ο ίδιος ακριβώς οργανισμός με την Μεγάλη του Γένους Σχολή, αποτελεί δε φυσική συνέχεια της Οικουμενικής Σχολής, που ιδρύθηκε από τον Μεγάλο Κωνσταντίνο. Η Οικουμενική Σχολή καταλύθηκε μετά την άλωση, ανασυστάθηκε όμως εν συνεχεία από τον Πατριάρχη Γεννάδιο Β' τον Σχολάριο ως Πατριαρχική Ακαδημία. Από τις τάξεις της πέρασαν διαπρεπείς μορφές της ελληνικής διανοήσης όπως ο Ματθαίος Καμαριώτης, οι Ζυγομαλάδες, ο Θεόφιλος Κορυδαλεύς, ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ο Ευγένιος Βούλγαρης, ο Ηλίας Μηνιάτης και ο Κωσταντίνος Κούμας. Οι πληροφορίες σχετικά με τη χρονολογία και τις συνθήκες ίδρυσης της Μεγάλης του Γένους Σχολής είναι ελλιπείς και ανακριβείς. Ο τίτλος «Μεγάλη του Γένους Σχολή» οριστικοποιήθηκε το 1805 (Σιδηροπούλου, 2007).

ευρωπαϊκών ιδεών και κινημάτων στα Βαλκάνια. Τα ελληνικά αποτελούσαν κατά τις εμπορικές συναλλαγές ένα βασικό επικοινωνιακό εργαλείο και σταδιακά διαχύθηκαν και στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Από το 18^ο αιώνα τα ελληνικά εξελίχθηκαν στα Βαλκάνια σε μία *lingua franca*, τη μόνη κατά τον Τσουκαλά (1992, 35) γλώσσα συναλλαγής στο χώρο της Χριστιανικής Ανατολής, την οποία μιλούσαν όλοι οι Βαλκάνιοι έμποροι, ανεξαρτήτως εθνικότητας. Ο όρος «Έλληνας» δεν είχε στενή εθνική σημασία. Απόκτησε σημασία θρησκευτική και οικονομική. Έλληνες δηλαδή θεωρούνταν όσοι είχαν «ελληνική» θρησκεία, δηλαδή ορθόδοξη. «Έλληνας» επίσης σήμαινε πλανόδιος πωλητής ή έμπορος. Η χρήση του όρου *Merquatores Graeci* δήλωνε κατά την Κουρέλετς (1992, 31) όχι μόνο τον Έλληνα, αλλά και τον έμπορο οποιασδήποτε εθνικότητας. Είχε επίσης θετική διάσταση. Οι Έλληνες θεωρούνταν υποδειγματικοί τύποι ανθρώπων. Στη Σερβία έλεγαν π.χ. «θεοσεβής σαν Έλληνας», «αξιαγάπητος και λογικός σαν Έλληνας» κ.λ.π (Βακαλόπουλος, 1975, 236). Μερικές φορές όμως ενείχε αρνητική χροιά. Στα μάτια των Σέρβων χωρικών ο τοκιστής συμπατριώτης τους γινόταν «Έλληνας» δηλαδή αγύρτης, ξένος (Stoianovich, 1979, 328). Τα παραπάνω σε συνδυασμό με τον κλασικισμό που επικρατούσε στη Δυτική Ευρώπη και την εκδήλωση έντονου ενδιαφέροντος για την ελληνική αρχαιότητα προσέδωσαν στην ελληνική γλώσσα καθολικό κύρος. Κατά τον Iorga¹²¹ η ελληνική γλώσσα έγινε «εργαλείο διανοητικής προόδου, η μεγάλη γλώσσα του πολιτισμού στην Ανατολή».

Ένα στοιχείο που φαίνεται ότι βοήθησε την πολιτιστική κυριαρχία των Ελλήνων απέναντι στις άλλες γλωσσικές ομάδες ήταν η πρόωμη ανάπτυξη της ελληνικής τυπογραφίας στη Δυτική Ευρώπη-από τις αρχές ήδη του 16^{ου} αιώνα-από όπου τα ελληνικά βιβλία διοχετεύονταν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι άλλες γλώσσες λοιπόν της οθωμανικής νοτιοανατολικής Ευρώπης, ως προς το σημείο αυτό, βρίσκονταν σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τα ελληνικά, ακόμα και τα «ισχυρά» τότε τουρκικά¹²².

Οι ανερχόμενοι μικροαστοί έμποροι, ανεξάρτητα της εθνοτικής προέλευσής τους, από το 1750 περίπου επέλεξαν να μιλούν την επίσημη γλώσσα της Ορθόδοξης εκκλησίας, η οποία χρησιμοποιούταν ως *lingua franca* στο χώρο της Νοτιοανατολικής

---

¹²¹ Όπως παρατίθεται από τη Lazar (2008α, 19).

¹²² Η τουρκική τυπογραφία εμποδίστηκε από την έντονη αντίθεση των Ουλεμάδων. Η σλαβική τυπογραφία διαδόθηκε πολύ αργά. Το πρώτο βουλγαρικό βιβλίο τυπώθηκε το 1810 ενώ η πρώτη ιστορία του βουλγαρικού λαού που γράφτηκε το 1762 από τον μοναχό Παΐσιο τον Χιλανδαρινό εκδόθηκε το 1844 (Τσουκαλάς, 1992, 35).

Ευρώπης. Η χρήση αυτή της ελληνικής σε διαβαλκανική κλίμακα ισχυροποίησε τη πολιτιστική υπεροχή του Ελληνισμού σε αυτή τη γεωγραφική περιοχή. Όπως αναφέρει ο Stoianovich (1979, 328) με το να γίνεται κανείς «Έλληνας» αποκτούσε υψηλότερη κοινωνική θέση¹²³. Οι λοιπές γλώσσες περιφρονούνταν ενώ η γνώση των ελληνικών θεωρούνταν σημάδι ευγενούς καταγωγής. Προκλήθηκε με αυτόν τον τρόπο μια ευρεία διαδικασία εξελληνισμού, στην οποία προθυμότεροι ήσαν οι Αλβανοί και οι Βλάχοι που στερούνταν μιας ισχυρής εθνικής πολιτιστικής παράδοσης¹²⁴. Στην πραγματικότητα όπως επισημαίνει ο Τσουκαλάς (ό.π.), επρόκειτο για μία διαδικασία πρόσβασης στην αστική τάξη που χρησιμοποιούσε μια «διεθνή» γλώσσα προορισμένη για τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα. Διαμορφώθηκε λοιπόν έτσι μια ενιαία και ενωμένη τάξη εμπόρων στα Βαλκάνια.

Σύμφωνα με τον Γούναρη (2007, 42) η καλύτερη περιγραφή της βαλκανικής γλωσσικής γεωγραφίας προέρχεται από τον Κύριλλο Λιβέριο, συνεργάτη του Ιγνάτιου Ουγγροβλαχίας. Γράφει ότι στους Μολδαβούς και τους Βλάχους «η γραμμική είναι κοινή μόνον εις τους ευγενείς του τόπου». Στους Βλάχους της Ηπείρου «η οικιακή των γλώσσα είναι η βλαχική διεφθαρμένη, ομιλούσι όμως όλοι και την γραμμικήν». Λόγω ανάμιξης με τους Γραικούς η «γραμμική γλώσσα» έγινε «κοινή» στον βουλγαρικό λαό. Οι χριστιανοί Αλβανοί λειτουργούνταν στα ελληνικά ενώ τα ελληνικά γράμματα χρησιμοποιούσαν και οι μουσουλμάνοι ομογενείς τους.

Ο Δανιήλ Μοσχοπολίτης προέτρεπε στην εισαγωγή του τετράγλωσσου λεξικού του (βλ. σελ. 148-149) τους λαούς της Νοτιοανατολικής Ευρώπης να μάθουν ελληνικά:

«Αλβανοί, Βλάχοι, Βούλγαροι, αλλόγλωσσοι χαρήτε
κι' ετοιμασθήτε όλοι σας Ρωμαίοι να γενήτε
βαρβαρικήν αφήνοντας γλώσσαν, φωνήν και ήθη...
Δεν είναι πλέον δύσκολο να μάθετε Ρωμαϊκά
και να μην βαρβαρίζετε με λέξεις πέντε δέκα...
Ξυπνήσατε από τον βαθύν ύπνον της αμαθείας

¹²³ Ακόμα και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η γνώση των ελληνικών θεωρούνταν σημάδι ευγενούς καταγωγής. Αναφέρεται (Τσουκαλάς, 1992, 41) ότι το 1914 η διεθνής αποστολή που ήταν επιφορτισμένη να χαράξει τα γλωσσικά όρια ανάμεσα σε ελληνόφωνους και αλβανόφωνους στη Βόρειο Ήπειρο παρατήρησε πως συχνά οι αλβανόφωνοι χωρικοί προσποιούνταν τους Έλληνες, παρόλο που μίλαγαν μόνο αλβανικά.

¹²⁴ Ευκολότερα αφομοιώνονταν οι άνδρες. Οι γυναίκες δεν μάθαιναν δεύτερη γλώσσα και διατηρούσαν έτσι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της εθνοτικής προέλευσής τους (Stoianovich, 1979, 317).

Ρωμαϊκά γλώσσα μάθετε, μητέρα της Σοφίας... »¹²⁵.

Και ο Ρήγας οραματιζόταν το κράτος του, την «Ελληνική Δημοκρατία» (βλ. σελ. 9), υπερεθνικό μεν αλλά ξεκάθαρα ελληνόφωνο αφού τα ελληνικά ήταν η μόνη κατανοητή γλώσσα. Ζητούσε τη χρήση της «απλής των Ελλήνων» ως γλώσσας του δημοσίου φορέα της «Νέας Πολιτικής Διοίκησής» του, όχι βεβαίως σε βάρος των άλλων γλωσσών ακόμα και της τουρκικής. Για αυτόν η γνώση της ελληνικής και μόνον θα ήταν επαρκής προϋπόθεση για να αποκτήσει κάποιος ιθαγένεια στην Ελληνική Δημοκρατία ακόμα και αν έμενε στους αντίποδες, δηλαδή το εξωτερικό. Η ευρεία χρήση της ελληνικής θα μπορούσε να αποτελέσει ένα κοινό πολιτικό χαρακτηριστικό¹²⁶.

Ο Νεόφυτος Δούκας υποστήριζε ότι παρόλο που το ελληνικό γένος είχε συρρικνωθεί ωστόσο υπερίσχυε όλων των άλλων. Γιατί είχε την δυνατότητα «εκτείνειν την γλώσσαν την εαυτού[...] τούτο μεν τη προς τα πέριξ επιμιξία, Βλαχίαν, Αλβανίαν, Ασίαν, άλλοσε πανταχί, τούτο δε και τω της φωνής κομψώ και χρησίμω»¹²⁷.

Βεβαίως όπως διαπιστώνει ο Γούναρης (2007, 88) είχε γίνει από τότε σαφές ότι «πρώτον υπήρχε ένας τεράστιος χώρος αλλογλωσσίας εντός της Ευρωπαϊκής Τουρκίας, που ήταν απόρθητος για την ελληνική, και δεύτερον, ότι η πολιτική χειραφέτηση των Σέρβων και λιγότερο αυτή των Μολδοβλάχων έθεταν περαιτέρω περιορισμούς¹²⁸».

¹²⁵ Παρατίθεται από την Ρογομάνσκα (2007, 6).

¹²⁶ Τα συγκεκριμένα άρθρα στο Σύνταγμα του Ρήγα όπου αναφέρεται στην ελληνική γλώσσα είναι:

- Άρθρο 2: Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΛΑΟΣ, τουτέστιν ο εις τουτο το βασίλειον [εννοεί κράτος] κατοικων, χωρίς εξαιρέσιν θρησκείας και γλώσσης,...
- Άρθρο 4: ...Εκείνος οπου ομιλεί την απλην ή την ελληνικήν [εννοεί την αρχαία ελληνική] γλώσσαν και βοηθεί την Ελλάδα, ας διατρίβη και εις τους αντίποδας [το εξωτερικό](επειδή το ελληνικό προζύμι εξαπλώθη και εις τα δύο ημισφαίρια) είναι Έλλην και πολίτης.
- Άρθρο 7: Ο Αυτοκράτωρ [κυρίαρχος] λαός είναι όλοι οι κάτοικοι του βασιλείου τούτου, χωρίς εξαιρέσιν θρησκείας και διαλέκτου, Έλληνες, Βούλγαροι, Αλβανοί, Βλάχοι, Αρμένηδες, Τούρκοι και κάθε άλλο είδος γενεάς.
- Άρθρο 53: Το Νομοδοτικόν Σώμα προβάλλει νόμους και δίδει ψηφίσματα, ήτοι προσταγάς. Όλοι οι νόμοι και προσταγαί γίνονται εις την απλήν των Ελλήνων γλωσσαν, ως πλέον ευκατάληπτον και εύκολον να σπουδασθη από όλα τα εις το βασίλειον τουτο εμπεριεχόμενα γένη ομοίως και όλα τα έγγραφα των κρίσεων και άλλων δημοσίων πράξεων. (Καραμπερόπουλος, 1994)

¹²⁷ Παρατίθεται από το Γούναρη (2007, 45).

¹²⁸ Το 1557 με παρακίνηση του Μεγάλου Βεζύρη Mehmed Sokolli που είχε γεννηθεί Σέρβος, επανιδρύθηκε, παρά την αντίρρηση του Οικουμενικού Πατριαρχείου, το Σερβικό Πατριαρχείο του Ιπεκίου (Pec), το οποίο είχε καταργηθεί το 1459. Σύντομα θεωρήθηκε ύποπτο στους Οθωμανούς ότι υποδαύλιζε σερβικές εξεγέρσεις και συνεργαζόταν με τους Αψβούργους. Από το 1690 λοιπόν διορίζονταν στο εν λόγω Πατριαρχείο και Έλληνες Πατριάρχες. Τελικά κάτω από την πίεση των Φαναριωτών οι Οθωμανοί κατήργησαν το Πατριαρχείο το 1766 όπως και την αυτόνομη αρχιεπισκοπή της Αχρίδας το 1767. Γενικά οι Σέρβοι και οι Ρουμάνοι χωρικοί έδειχναν φανερά εχθρότητα προς τους

Έντονη φαίνεται αυτή η διάδοση της ελληνικής γλώσσας στις παραδουνάβιες χώρες, όπου οι πολιτικές συνθήκες και η αισθητή ελληνική παρουσία¹²⁹ παρείχαν πρόσφορο έδαφος. Όπως υποστηρίζει η Velkova (2007β, 239-240) από τα μέσα του 16^{ου} αιώνα και σε όλη τη διάρκεια του 17ου η ελληνική γλώσσα-αλλά και παιδεία-άρχισε την προέλασή της στη Βλαχία και τη Μολδαβία με παράλληλο, σταδιακό εκτοπισμό της επίσημης κρατικής και εκκλησιαστικής γλώσσας, της σλαβονικής ενώ παράλληλα, καλλιεργούνταν και η χρήση της ρουμανικής.

Η καλλιέργεια των ελληνικών γραμμάτων στη Μολδαβία ευνοήθηκε πρώτα με την ίδρυση, το 1648, από τον Βασίλειο Λούπου, της Σχολής των Τριών Ιεραρχών στο Ιάσιο καθώς και ενός ελληνικού τυπογραφείου και, ύστερα, από την ίδρυση της Νέας Σχολής, στο Ιάσιο επίσης. Η τελευταία με βάση τις αλλαγές του Νικόλαου Μαυροκορδάτου εξελίχθηκε στον πυρήνα της «Αυθεντικής Ακαδημίας» Ιασίου, εστία πολλών ελλήνων λογίων και τόπο μύησης στη Φιλική Εταιρεία. Η ελληνική παρουσία ενισχύθηκε επίσης ιδιαίτερα και στη Βλαχία. Από το 1678 άνοιξε τις πύλες της στο Βουκουρέστι η Ελληνική Ακαδημία του Σερμπάν Καντακουζηνού, η οποία με τις αναδιοργανώσεις και τις μεταρρυθμίσεις των Κωνσταντίνου Μπρανκοβεάνου και Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου εξελίχθηκε σε εκπαιδευτικό κέντρο αντάξιο των αντίστοιχων δυτικοευρωπαϊκών.

Κατά το διάστημα 1711-1821, που είναι γνωστό ως «φαναριώτικη περίοδος», εγκαθιδρύθηκε στη Μολδαβία και τη Βλαχία το φαναριώτικο καθεστώς¹³⁰, μια εποχή ακμής της ελληνικής παιδείας και των γραμμάτων στην περιοχή. Ο ελληνικός Διαφωτισμός βρήκε εκεί πρόσφορο έδαφος και οι Ρουμάνοι διανοούμενοι φαίνεται ότι ευνοήθηκαν αντίστοιχα και αυτοί. Πολλοί από τους Φαναριώτες ηγεμόνες ήσαν και οι ίδιοι άνθρωποι των γραμμάτων. Ο Νικόλαος Μαυροκορδάτος, ο πρώτος των

Έλληνες. Ο Stoianovich (1979, 325) μάλιστα αναφέρει ότι η ελληνική επανάσταση του 1821 δεν μετατράπηκε σε βαλκανική εξέγερση κατά της οθωμανικής εξουσίας γιατί οι Σέρβοι και Ρουμάνοι χωρικοί έβλεπαν με δυσπιστία, φθόνο και μίσος τους νεόπλουτους Έλληνες εμπόρους και τους Φαναριώτες κυβερνήτες.

¹²⁹ Από την άλωση και ακόμα και κατά τον 16^ο αιώνα μεγάλα τμήματα του ελληνικού πληθυσμού μετακινούνταν. Στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες συναντάται μεγάλος αριθμός Ελλήνων μητροπολιτών και εκπροσώπων του κλήρου. Ήδη από τον 16^ο αιώνα επιφανείς ελληνικές οικογένειες φαίνεται να έχουν εισχωρήσει και ενταχθεί στη ρουμανική κοινωνία. Ονόματα όπως Catargiu (Καταρτζή), Ghica (Γκίκα), Sturdza (Στούρτζα), Mourouzi (Μουρούζη) και Cantacuzino (Καντακουζηνού) άρχισαν να διαπρέπουν στον πολιτικό στίβο και πολλά μέλη των οικογενειών αυτών επρόκειτο να αναλάβουν σημαντικά δημόσια αξιώματα (Lazar, 2008^a, 19-20).

¹³⁰ Η Πύλη, φοβούμενη το ρωσικό επεκτατισμό, αποφάσισε την εκλογή μόνο Φαναριωτών βοεβόδων, μελών δηλαδή της ελληνικής noblesse de robe, όπως τους χαρακτηρίζει ο Stoianovich (1979, 307), της κυρίαρχης τάξης Ελλήνων χριστιανών που συγκροτήθηκε γύρω από το Πατριαρχείο. Το καθεστώς αυτό διήρκεσε πάνω από εκατό χρόνια-ως το 1821-, οπότε η ελληνική επανάσταση σε συνδυασμό με τις τοπικές εθνικές κινητοποιήσεις το ανέτρεψαν.

ηγεμόνων, εκτός από τις σημαντικές αλλαγές που επέφερε στη Νέα Σχολή του Ιασίου, ίδρυσε στο Βουκουρέστι τη μεγαλύτερη βιβλιοθήκη της νοτιοανατολικής Ευρώπης και συνέγραψε το πρώτο ελληνικό μυθιστόρημα, τα «Φιλοθέου Πάρεργα»¹³¹.

Ο Κούμας θεωρούσε όμως ότι το μοναδικό καλό των Φαναριωτών ήταν πως «ηνάγκαζαν και τους εντοπίους να ομιλώσι την ελληνικήν γλώσσαν και να την σπουδάζωσι»¹³². Αλλά και ο Ψαλίδας είχε παρατηρήσει επίσης πως και οι άρχοντες του τόπου μιλούσαν ελληνικά «όχι από όρεξιν αλλ' απ' ανάγκη των διοικητών Ελλήνων»¹³³.

Μέχρι την έκρηξη της ελληνικής επανάστασης, η ανώτερη ελληνική παιδεία προσφερόταν στις Ηγεμονικές Ακαδημίες του Βουκουρεστίου και του Ιασίου. Η πλειοψηφία των καθηγητών αυτών των ακαδημιών ήταν Έλληνες. Στις ανωτέρω Ακαδημίες το βάρος έπεφτε στη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, που αποτελούσε απαραίτητη προϋπόθεση για όποιον ήθελε να εντρυφήσει όχι μόνο στις κλασικές σπουδές, αλλά ακόμα και στις θετικές επιστήμες. Έμφαση δινόταν στη γνώση της γραμματικής. Ο στόχος ήταν διττός: αφενός μεν η αισθητική απόλαυση, αφετέρου δε η εθνική αφύπνιση. Ένας εκ των διευθυντών της Ακαδημίας του Βουκουρεστίου, ο Τραπεζούντιος Σεβαστός Κυμινήτης, προχώρησε στη συγγραφή ελληνικής γραμματικής παραφράζοντας τον Απολλώνιο, ενώ οι πλέον διαδεδομένες γραμματικές ήταν αυτές των Κ. Λάσκαρη και Θ. Γαζή. Η τελευταία μάλιστα χρησιμοποιούταν κατά κόρον από τις ηγεμονικές ακαδημίες. Από τον 18^ο αιώνα πληθαίνουν οι νεοελληνικές γραμματικές, στις οποίες περιλαμβάνονταν λογοτεχνικά κείμενα για καλύτερη κατανόηση και εφαρμογή των κανόνων. Στις τάξεις των ακαδημιών αυτών βρέθηκαν σπουδαίοι διανοούμενοι, προερχόμενοι όχι μόνο από την Ελλάδα, αλλά και από την υπόλοιπη νοτιοανατολική Ευρώπη. Η πολιτιστική ακμή που παρατηρείται στη Ρουμανία κατά τα τέλη του 18^{ου} αιώνα οφείλεται εν πολλοίς σε διανοούμενους που αποφοίτησαν από αυτές τις ακαδημίες. Εκτός των Ακαδημιών, βέβαια, υπήρχαν και ιδιωτικές σχολές, στις οποίες φοιτούσαν Έλληνες και Ρουμάνοι.

Οι απαρχές της ελληνικής τυπογραφίας μπορεί να εντοπιστούν επίσης στη ρουμανική επικράτεια. Ήδη από τον 17^ο αιώνα, στο Ιάσιο και το Βουκουρέστι

---

¹³¹ Ο Κωνσταντίνος Δημαράς συγκεκριμένα τα χαρακτήρισε ως «την πρώτη απόπειρα για τη σύνταξη μυθιστορήματος». Ο Ν. Μαυροκορδάτος τα έγραψε κατά τη διάρκεια υποχρεωτικής του απομόνωσης στην Τρανσυλβανία κατά τα έτη 1716-1718 ενώ τον διακατείχε αβεβαιότητα αν επρόκειτο να ανακτήσει τον ηγεμονικό θρόνο (Bouchard, 1999).

¹³² Όπως παρατίθεται στο Γούναρη (2007, 45)

¹³³ Ο.π., υποσημείωση 92.

παρατηρείται η εκτύπωση εκκλησιαστικών και κοσμικών βιβλίων στα ελληνικά. Συγκεκριμένα, από το 1680 τυπώνονται τα πρώτα ελληνικά κείμενα στο μοναστήρι Cetatuiia, που ίδρυσε ο πατριάρχης Ιεροσολύμων Δοσίθεος κοντά στο Ιάσιο. Από αυτό το σημείο και ύστερα τα ελληνικά τυπογραφεία στη Ρουμανία δραστηριοποιούνται ιδιαίτερα στο χώρο των εκδόσεων. Στις Ηγεμονίες επίσης παρατηρούνται και τα πρώτα βήματα στο χώρο του νεοελληνικού θεάτρου.

Καθ' όλη τη διάρκεια της φαναριώτικης ηγεμονίας, η Μολδαβία και η Βλαχία αποτέλεσαν πόλο έλξης για λογίους, όχι μόνο Έλληνες, αλλά και λοιπούς Βαλκάνιους. Ο Δημήτριος Καταρτζής, ο επονομαζόμενος «μαικήνας των λογίων της Βλαχίας», συντηρούσε γύρω του έναν κύκλο λογίων. Σταδιακά δημιουργήθηκε στην περιοχή των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών ένας πνευματικός κύκλος, ο οποίος ασπάστηκε τις εθνικοαπελευθερωτικές ιδέες των βαλκανικών λαών και προώθησε αντίστοιχες πολιτικές ιδέες. Αυτός είναι ο χώρος, στον οποίο γαλουχήθηκε και από τον οποίο επηρεάστηκε ο Ρήγας.

Το ενδιαφέρον για την ελληνική γλώσσα άρχισε στη Βουλγαρία πολύ πριν από την Απελευθέρωση από την τουρκική κυριαρχία. Η ελληνική γλώσσα, μάλιστα, δεν γινόταν αντιληπτή ως ξένη γλώσσα. Όπως επισημαίνει η Poromanska (2007, 140) το πρώτο βουλγαροελληνικό λεξικό που έχει διασωθεί και μας είναι γνωστό φυλάσσεται στη βιβλιοθήκη του Βατικανού και ανάγεται στο 16^ο αιώνα, ενώ το πρώτο αντίστοιχο ελληνοβουλγαρικό λεξικό πηγαίνει πίσω στο 1752.

Η βουλγαρική αναγέννηση στο χώρο των γραμμάτων συνδέεται στενά με την ελληνική παιδεία, καθώς τα σχολικά εγχειρίδια που συγγράφονταν στα τέλη του 18^{ου} αιώνα έφεραν ως πρότυπο τα αντίστοιχα ελληνικά. Ολόκληρη η βουλγαρική διανόηση τελούσε υπό την ισχυρή επιρροή του ελληνικού πολιτισμού, από τις μεταφράσεις και τα αυτοτελή έργα ως το δανεισμό των θεμάτων. Εξάλλου η δημιουργία ελληνοβουλγαρικών σχολείων στις αρχές του 19^{ου} αιώνα είχε άμεση σχέση με τη βουλγαρική αναγέννηση και την εθνική αφύπνιση του έθνους. Πάντως η δημιουργία αυτού του θεσμού οφείλεται τόσο στην έλλειψη βουλγαρικών σχολείων και διδακτικού προσωπικού όσο και στην παρουσία ελληνικών σχολείων σε βουλγαρικές περιοχές με έντονο το ελληνικό στοιχείο. Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι η διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης των Βουλγάρων συντελέστηκε σε μεγάλο βαθμό χάρη στα ελληνικά σχολεία, που από τα τέλη του 18^{ου} αιώνα δίδασκαν και τη βουλγαρική γλώσσα. Βούλγαροι εκπρόσωποι των γραμμάτων δεν σταματούσαν να

εξαίρουν τη σημασία αυτών των σχολείων, αλλά και της ελληνικής γλώσσας εν γένει για τη διαμόρφωση της βουλγαρικής παιδείας.

Όπως αναφέρει ο Βακαλόπουλος (1975, 236) «στις αρχές του 19^{ου} αιώνα ο εξελληνισμός στη Βουλγαρία έφτασε στο κατακόρυφο. Οι Βούλγαροι, ιδίως των πόλεων και των κωμοπόλεων μάθαιναν ελληνικά, έδιναν ελληνική αγωγή στα παιδιά τους και τα έστελναν σε ελληνικά σχολεία που δίδασκαν Έλληνες ή εξελληνισμένοι Βούλγαροι. Και αυτή ακόμα η κυριλική γραφή υποχωρούσε διαρκώς εμπρός στην ελληνική». Ο ίδιος ιστορικός (ό.π, 236-237) παραθέτει την άποψη του Τσέχου ιστορικού Jireček¹³⁴: «Όποιος δε γνώριζε ελληνικά ή τουλάχιστον δεν ήξερε να καρυκεύει το λόγο του με ελληνικές φράσεις και αποφθέγματα, αυτός δεν ανήκε στους μορφωμένους· φαινόταν μάλιστα σαν να ήθελαν να ταυτίσουν απόλυτα την έννοια του ανθρώπου με του Έλληνα. Η εμπορική και ιδιωτική αλληλογραφία μεταξύ Βουλγάρων γινόταν αποκλειστικά στην ελληνική ή τουλάχιστον με ελληνική γραφή. Την καθαρή βουλγαρική γλώσσα άκουγε κανείς σχεδόν μόνο σε οικογενειακούς κύκλους, επειδή οι γυναίκες (με σπάνιες εξαιρέσεις) δεν μάθαιναν ποτέ ελληνικά. Αν ρωτούσε κανείς ένα Βούλγαρο πολίτη να του πει την εθνικότητά του, απαντούσε όχι σπάνια, και μέσα στο Τίρνοβο ακόμη, ότι ήταν Έλληνας».

Στην Αλβανία ανάμεσα στις μικρές πόλεις που εμφανίζονται ήδη από το 17^ο αιώνα, αναπτύσσοντας την τοπική τους βιοτεχνία και δραστηριοποιούμενες στο εμπόριο, δέσποζε η βλάχικη Μοσχόπολη, πόλη στην οποία κυριαρχούσε η ελληνική παιδεία. Η ακμή της τοποθετείται στο 18^ο αιώνα. Η πόλη διέθετε μία σχολή με τον τίτλο «Ελληνικό Φροντιστήριο», που αργότερα ονομάστηκε «Νέα Ακαδημία», και τυπογραφείο ήδη από το 1730. Η Μοσχόπολη υπέστη δύο καταστροφές, την πρώτη το 1769 και τη δεύτερη το 1788 με αποτέλεσμα το διασκορπισμό των κατοίκων της πόλης τόσο σε διάφορα μέρη των τουρκοκρατούμενων Βαλκανίων, όσο και σε περιοχές που ελέγχονταν από τους Αψβούργους. Οι Μοσχοπολίτες πρόσφυγες κατάφεραν να ενταχθούν στις κοινωνίες που κατέφτασαν και συνετέλεσαν στην ανάπτυξη ελληνικής παιδείας στις νέες τους πατρίδες.

Δύο λαμπρές προσωπικότητες της ελληνικής παιδείας, όπως τους χαρακτηρίζει η Velkova (2007α, 248), που δίδαξαν στη «Νέα Ακαδημία» ήταν ο Θεόδωρος Καβαλλιώτης και ο Δανιήλ Μοσχοπολίτης. Οι δύο αυτοί δάσκαλοι

---

¹³⁴ Ο Jireček ειρωνεύεται ένα Βούλγαρο από το Γκάμπροβο, ιδρυτή εκκλησίας, ο οποίος στην ιδρυτική επιγραφή της αυτοχαρακτηρίζεται ως «φιλογενής Έλληνα από Γάμπροβον». «Ίσως ένας απόγονος των μαραθνομάχων» γλευάζει ο ιστορικός (Βακαλόπουλος, 1975, 237).

προσέβλεπαν στη διάδοση της ελληνικής παιδείας και τη στήριξη της ορθόδοξης πίστης. Ο Καβαλλιώτης εξέδωσε το 1770 τρίγλωσσο ελληνο-αλβανικό-αρωμαϊκό λεξικό ενώ ο Μοσχοπολίτης το 1793 «Λεξικόν τετράγλωσσον των τεσσάρων κοινών διαλέκτων, ήτοι της απλής ρωμαϊκής, της εν Μυσία βλαχικής, της βουλγαρικής και της αλβανικής».

Ήδη από τα μέσα του 16^{ου} αιώνα υπάρχουν αναφορές για μεταναστεύσεις και παρουσία Ελλήνων στις νοτιοσλαβικές χώρες λόγω επιχειρηματικών δραστηριοτήτων. Μετά την υπογραφή των συνθηκών ειρήνης του Κάρλοβιτς το 1669, του Πασάροβιτς το 1718 και του Βελιγραδίου το 1739, τις σχετικές διευκολύνσεις που αυτές προέβλεπαν για τους εμπόρους υπηκόους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την εποικιστική πολιτική της Αυτοκρατορίας των Αψβούργων στα νεοπροσαρτημένα εδάφη της παρατηρείται μία σταθερή μεταναστευτική κίνηση Ελλήνων και άλλων χριστιανών προς τις παραμεθόριες περιοχές¹³⁵.

Έλληνες που ζούσαν στις παραδουνάβιες πόλεις προχώρησαν στην ίδρυση σχολείων¹³⁶. Η ελληνική γλώσσα συνάντησε ευνοϊκή υποδοχή στις περιοχές που ελέγχονταν από τους Αψβούργους και μετά την εισαγωγή των Ελληνικών ως προαιρετικού μαθήματος σε σερβικά σχολεία, το 1777, οι συνθήκες για την ελληνική γλώσσα έγιναν ακόμα πιο θετικές. Στην πόλη Νόβι Σαντ διδάσκονταν τα Ελληνικά από το 1770 ενώ υπήρξε ελληνικό σχολείο από το 1782. Αξιόλογη ελληνική παροικία δημιουργήθηκε στην πόλη Zemun¹³⁷, όπου ιδρύθηκε το 1794 το «Ελληνομουσείον», τα λειτουργικά έξοδα του οποίου κάλυπταν Έλληνες έμποροι. Το σχολείο αυτό

---

¹³⁵ Ο Stoianovich (1979, 312) μιλά για Έλληνες και Ελληνοβλάχους, χαρακτηρίζει δε τις κοινότητες τους ως βλάχικες από εθνική άποψη και ως ελληνικές από πολιτιστική άποψη. Η Κουρέλετς (1992, 33-36) αμφισβητεί την άποψη του Dusan Popovic, η οποία έχει επικρατήσει, ότι όλοι οι εγκατεστημένοι έμποροι στις σημερινές περιοχές της Σερβίας, της Κροατίας και της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης ήταν Βλάχοι. Θεωρεί αναντίρρητο γεγονός ότι αυτοί οι έμποροι είχαν ελληνική συνείδηση, αισθάνονταν υπερηφάνεια για το παρελθόν και τον πολιτισμό τους και ενίσχυαν ηθικά και υλικά τον αγώνα για την ελευθερία των Ελλήνων. Ως μεγαλύτερη απόδειξη για την ελληνική συνείδηση των κατοίκων των κροατικών περιοχών φέρει το πρόσωπο και το έργο του Δημήτρη Δημητρίου, γεννημένου το 1811 από Σιατιστινούς γονείς, εγκατεστημένους στο Ζάγκρεμπ ήδη από το 1792. Ο Δημητρίου, εκ των κορυφαίων της κροατικής λογοτεχνίας του 19^{ου} αιώνα και συνιδρυτής του Κροατικού Εθνικού Θεάτρου, επέδειξε, στα πρώτα του κιόλας έργα, την ελληνική συνείδησή του και κάλλιστα μπορεί να ενταχθεί στο κίνημα του νεοελληνικού διαφωτισμού.

¹³⁶ Όπως στο Βέρσατς, στην Τεμισοάρα, στο Komarom. Η πόλη Στρέμσκι Κάρλοβτσι διέθετε λατινικό σχολείο, το οποίο προσέφερε και το μάθημα των ελληνικών. Στην ίδια πόλη λειτούργησε για δύο σχολικά έτη (1755-1758) σλαβοελληνικό σχολείο ιεροψαλτών, το οποίο προσέφερε μάθημα ελληνικής γραμματικής για τους μεγαλύτερους μαθητές του. Στο Βελιγράδι λειτούργησε επί μητροπολίτου Vikipeti Jovanovic και με πρωτοβουλία του ιερομόναχου Ανατόλιου εκκλησιαστικό σχολείο και ελληνικό σχολείο (Velkova, 2007β, 256).

¹³⁷ Το ελληνικό Σεμλίνο. Όπως και το Βελιγράδι ήταν σημαντικό εμπορικό αστικό κέντρο. Στις δύο αυτές πόλεις, που τις χώριζε ο Δούναβης, συνέκλιναν τα σύνορα των δύο αυτοκρατοριών ενώ συνάμα ήταν σημαντικοί σταθμοί στη διαδικασία του σχηματισμού κεφαλαίου (Stoianovich, 1979, 323).

εξελίχθηκε σε σημαντικό φορέα της ελληνικής παιδείας και από τις τάξεις του δεν πέρασαν μόνο Έλληνες μαθητές, αλλά επίσης Σέρβοι, Γερμανοί και Ούγγροι.

Στην περιοχή της Βενετοκρατούμενης Δαλματίας δημιουργήθηκαν ελληνικές κοινότητες από εποίκους που κατέφθασαν από τα μέσα του 16^{ου} αιώνα ως στρατιωτικοί υπερασπιζόμενοι τα συμφέροντα της Γαληνότατης Δημοκρατίας. Οι ελληνικές κοινότητες της περιοχής οργάνωσαν την θρησκευτική τους ζωή, σχηματίζοντας από κοινού με τους Σέρβους μεικτές ορθόδοξες ενορίες που υπάγονταν στη μητρόπολη της Φιλαδέλφειας. Ενώ αρχικά το ελληνικό στοιχείο έπαιξε καθοριστικότερο ρόλο και είχε έντονη παρουσία από τα μέσα του 17^{ου} αιώνα παρατηρείται μία ενίσχυση του σλαβικού χαρακτήρα έναντι του ελληνικού. Παράλληλα, με τη σταδιακή μείωση του ελληνικού πληθυσμού σηματοδοτείται και η μεταβολή της γλώσσας στην οποία τελούνταν η θεία λειτουργία, από τα ελληνικά στα σερβικά. Παρά την αριθμητική εξασθένηση του ελληνικού στοιχείου, η μόρφωση και η οικονομική ευρωστία των Ελλήνων εξακολούθησε να τους τοποθετεί σε περίοπτη θέση μέσα στην τοπική κοινωνία.

Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα στις νοτιοσλαβικές χώρες η γνώση και χρήση της νεοελληνικής αποτελούσε ένδειξη κοινωνικού κύρους και επαγγελματικής καταξίωσης. Στη Σερβία η γνώση των Ελληνικών ήταν δηλωτική ενός ανώτερου κοινωνικού και πνευματικού επιπέδου. Διαπρεπή μέλη της σερβικής κοινωνίας σπούδάζαν σε ελληνικά σχολεία. Εκδόθηκαν διάφορα σχολικά βιβλία που απέβλεπαν στην εκπαίδευση της σερβικής νεολαίας π.χ. αλφαβητάριο με γράμματα ελληνοσλαβικά. Την εποχή εκείνη παρουσιάστηκαν πολλές μεταφράσεις κειμένων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας και εκδόθηκαν εγχειρίδια και λεξικά για την εκμάθηση της ελληνικής (όπως το Λεξικό Ελληνο-Σλαβικό για τη χρήση της Σλαβοσερβικής νεολαίας και η Ελληνική Γραμματική για τη Σλαβοσερβική νεολαία του Γεωργίου Παπαζαχαρίου). Στην ελληνική ακόμα γράφονταν οι εμπορικές επιστολές, κρατούσαν τα εμπορικά τους βιβλία, συνέτασσαν τις διαθήκες τους και γινόταν η λειτουργία στις εκκλησίες¹³⁸.

Στο μικρασιατικό χώρο δέσποζε η Ευαγγελική σχολή που ιδρύθηκε το 1733 στη Σμύρνη. Άλλο αξιόλογο εκπαιδευτικό ίδρυμα στο μικρασιατικό χώρο υπήρξε η Ακαδημία των Κυδωνιών, που δημιουργήθηκε το 1800 μετά από προτροπή του Βενιαμίν του Λεσβίου και έκλεισε λίγο μετά την έκρηξη της Ελληνικής

---

¹³⁸ Μόλις το 1827 ο ηγεμόνας της Σερβίας Μίλος Οβρένοβιτς διέταξε να γίνεται η λειτουργία μόνο στην ελληνική (Βακαλόπουλος, 1975, 236).

Επανάστασης. Η Ακαδημία, έχοντας στη διάθεσή της όργανα, εποπτικά μέσα, βιβλιοθήκη και τυπογραφείο, είδε να περνούν τις πύλες της όχι μόνο μαθητές από τη Μικρά Ασία, αλλά και σπουδαστές από την υπόλοιπη Ελλάδα. Στην περιοχή του Πόντου λειτουργούσε από το 17^ο αιώνα το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας με ιδρυτή τον Σεβαστό Κυμινήτη.

Κατά τον 18^ο αιώνα και στις αρχές του επόμενου άρχισε να διαμορφώνεται στα Βαλκάνια μία βαλκανική διανόηση, κύριο χαρακτηριστικό της οποίας ήταν η ατελής μόρφωση, καθώς οι περισσότεροι από τους διανοούμενους ήταν αυτοδίδακτοι. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, κέντρα ελληνικής παιδείας, που εμφανίστηκαν στα Βαλκάνια την περίοδο αυτή και που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στο σχηματισμό ενός πεπαιδευμένου κοινωνικού στρώματος, έστω και αν η πρόσβαση στα ιδρύματα αυτά ήταν περιορισμένης έκτασης, απέκτησαν παμβαλκανική σημασία κατά το τελευταίο τέταρτο του 18^{ου} αιώνα.

3.1.2.

19^{ος} ΑΙΩΝΑΣ

Κατά τη δεύτερη και τρίτη δεκαετία του 19^{ου} αιώνα εισερχόμαστε στην εποχή των «εθνικών κρατών», με τη δημιουργία αυτόνομων ή ανεξάρτητων κρατών και την ολοκλήρωση του ιδεολογικού «εκβαλκανισμού» των Βαλκανίων. Όπως διαπιστώνει ο Τσουκαλάς(1992, 46) μέσα στα μέσα του αιώνα αυτού εξαφανίζεται οριστικά ο οικουμενικός και διαβαλκανικός χαρακτήρας της ελληνόφωνης παιδείας

Όταν η φαναριώτικη κυριαρχία σε Βλαχία και Μολδαβία έλαβε τέλος το 1821, άρχισε να εμφανίζεται μία τοπική εθνική συνείδηση και ένα ανθελληνικό συναίσθημα που εκδηλώθηκε κυρίως στο χώρο της παιδείας. Παρά την τάση αυτή και το κλείσιμο κάποιων ελληνικών σχολών, η συμβολή του ελληνικού στοιχείου δεν μειώθηκε. Από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα και κυρίως μετά το 1860 άκμασαν οι ελληνικές κοινότητες όπως της Κωσταντζας, της Βράιλας, του Γαλατσίου και του Σουλινά. Το 19^ο αιώνα τα ελληνικά καράβια κυριαρχούσαν στο Δούναβη σε τόσο έντονο βαθμό, ώστε κατά τον Stefan Petrescu «ο Δούναβης γίνεται το σύμβολο του ελληνισμού στο ρουμανικό χώρο»¹³⁹. Μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα οι Έλληνες της Ρουμανίας στάθηκαν ευεργέτες χρηματοδοτώντας την ίδρυση σχολείων, νοσοκομείων και εκκλησιών.

---

¹³⁹ Παρατίθεται στη Lazar (2008^a, 21).

Πέρα από τη μελέτη των αρχαίων ελληνικών (που από το 1850 αποτελούσαν μαζί με τα λατινικά τη βάση των σπουδών), στη Ρουμανία άκμασε από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και σχολή βυζαντινολογίας χάρη στη συμβολή του Nicolae Iorga, ιδρυτή του Ινστιτούτου Βυζαντινών Σπουδών στο Βουκουρέστι.

Στη Σερβία, από την 1^η Οκτωβρίου του 1843 λειτούργησε, με πρωτοβουλία του δήμου Βελιγραδίου και κάποιων εμπόρων, διτάξιο εμπορικό σχολείο, στο οποίο κύρια μαθήματα ήταν η αριθμητική, τα γερμανικά και τα ελληνικά. Από το 1853 εισήχθησαν στη Σερβία τα κλασικά γυμνάσια, κατά το ρωσικό πρότυπο. Με βάση την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, διδασκόταν πλέον στα γυμνάσια, από την τρίτη μέχρι την έβδομη τάξη, η καθαρεύουσα (ελινογκρέτσκι)¹⁴⁰. Από το 1898 λειτούργησε στο Πρώτο Γυμνάσιο Βελιγραδίου και Τμήμα κλασικού γυμνασίου, στο οποίο διδασκόταν στην τρίτη και τέταρτη τάξη το μάθημα των ελληνικών τέσσερις ώρες την εβδομάδα και από την τρίτη μέχρι την όγδοη τάξη. Το 1875 δημιουργήθηκε Έδρα Κλασικής Φιλολογίας,

Στην Αυστροουγγρική Κροατία εγκαινιάστηκε το 1874 η διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής και της λογοτεχνίας. Είναι το έτος ίδρυσης της Φιλοσοφικής Σχολής στο Ζάγκρεμπ. Κοντά στη διδασκαλία της αρχαίας ελληνικής προστέθηκαν και τα μαθήματα της μυθολογίας, της επιγραφικής και της ιστορίας, που αποτελούσαν αυτό που ονομαζόταν «ελληνικές σπουδές».

Στη Βουλγαρία από το 1828 και ύστερα εμφανίστηκαν ελληνικές γραμματικές και συντακτικά, στη λόγια γλώσσα της εποχής, τη συγγραφή των οποίων ανέλαβαν εξέχουσες προσωπικότητες της βουλγαρικής διανόησης με βαθιά γνώση του ελληνικού πολιτισμού. Ανάμεσα στα έργα αυτά ξεχωρίζουν η Γραμματική (εισαγωγή στην ελληνική φωνολογία) και τα δύο Λεξικά (Ελληνοβουλγαρικό¹⁴¹ και Βουλγαροελληνικό) που συνέταξε ο Νεόφυτος Ρίλσκι. Στη Βουλγαρία το πρώτο μη εκκλησιαστικό σχολείο ιδρύθηκε το 1812¹⁴² ως ελληνοσλαβικό, στην παραδουνάβια πόλη Σβιστόβ, με πρωτοβουλία του Εμμανουήλ Βασκίδη ή Βασκίντοβιτς, Έλληνα από το Μελένικο, απόφοιτου της Ηγεμονικής Ακαδημίας Βουκουρεστίου.

---

¹⁴⁰ Η μεταρρύθμιση αυτή κάλυψε μόνο τα γυμνάσια του Βελιγραδίου, αν και ο νόμος αφορούσε επίσης τα ημιγυμνάσια του Κραγκούεβατς, Sabac και Negotin (Velkova, 2007β, 257).

¹⁴¹ Στο Ελληνοβουλγαρικό λεξικό, που η συλλογή των λημμάτων διήρκεσε από το 1819 έως το 1835, οι έννοιες κάλυπταν την ομιλούμενη γλώσσα. Μετά την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους και την καθιέρωση της λόγιας μορφής της γλώσσας ο Ρίλσκι αναγκάστηκε να διορθώσει το λεξικό του και να το συμπληρώσει με λόγιες λέξεις (Poromanska, 2007, 141).

¹⁴² Το 1812 σύμφωνα με την Poromanska (2007, 141) Σύμφωνα με την Velkova (2007α, 229) ιδρύθηκε το 1815. Η Poromanska αναφέρει ότι ο Βασκίντοβιτς πήρε ελληνική μόρφωσή στη Χίο.

Ταυτόχρονα ο αγώνας για μια ανεξάρτητη βουλγαρική εκκλησία με επικεφαλής το βουλγαρικό κλήρο ήταν συνάμα αγώνας για την αναγνώριση της βουλγαρικής γλώσσας ως γλώσσας της λειτουργίας.

Το ξεκίνημα του βουλγαρικού θεάτρου συνδέεται με τον ελληνικό πολιτισμό του 19^{ου} αιώνα. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα Βουλγάρου ανθρώπου των γραμμάτων εκείνης της εποχής, επηρεασμένου από την ελληνική γλώσσα και πολιτισμό, είναι ο ποιητής Grigor Pûrlichev ο οποίος έγραψε αποκλειστικά στα ελληνικά και ουσιαστικά θα πρέπει να ενταχθεί στη νεοελληνική λογοτεχνία. Το 1862 κέρδισε μάλιστα το βραβείο του αθηναϊκού ποιητικού διαγωνισμού.

Η ελληνική παιδεία ανθούσε ιδιαίτερα στις παραλιακές πόλεις της Μαύρης Θάλασσας που ζούσαν ελληνικοί πληθυσμοί, όπως στη Βάρνα, τον Πύργο (Μπουργκάς), το Βασιλικό (Τσάρεβο) και ιδίως την Αγκιάλο (Πομόριε)¹⁴³, το επίπεδο εκπαίδευσης της οποίας χαρακτηρίζεται πολύ υψηλό (Poromanska, 2004α,54).

Ένα χρόνο αργότερα μετά την ίδρυση του βουλγαρικού εθνικού κράτους, το 1879, άρχισε τη λειτουργία του και το πρώτο κλασικό λύκειο στη Σόφια. Στα βουλγαρικά σχολεία η προσέγγιση των ξένων γλωσσών ξεκίνησε κάτω από την επίδραση του τρόπου διδασκαλίας της τουρκικής και της ελληνικής. Οι νεοελληνικές σπουδές στη Βουλγαρία έχουν συνδεθεί στενά με τις απαρχές της βουλγαρικής ιστοριογραφίας. Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα ο Ρομαντισμός, κίνημα που συνέβαλε στην επιδείνωση των σχέσεων Ελλάδας και Βουλγαρίας, υποχώρησε από το πεδίο της βουλγαρικής επιστήμης. Ο ιστορικός της λογοτεχνίας Ivan Shishmanov κατάφερε να αποσειεί την αρνητική στάση που επικρατούσε, λόγω του Ρομαντισμού, στη Βουλγαρία σχετικά με την επίδραση του ελληνικού πολιτισμού στον αντίστοιχο βουλγαρικό στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας και με τις συγκριτικές μελέτες του κατέδειξε την επιρροή των Ελλήνων λογίων στους σημαντικότερους εκπροσώπους της βουλγαρικής γραμματείας.

Στα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οι μεταρρυθμίσεις που έμειναν στην ιστορία ως «Tanzimat»¹⁴⁴ επέτρεψαν στους Έλληνες της Κωνσταντινούπολης

---

¹⁴³ Η Poromanska (2004β, 58) θεωρεί ότι η διάλεκτος της Αγκιάλου πρόκειται για την κωνσταντινοπολίτικη διάλεκτο επηρεασμένη όμως από τη νεοελληνική γλώσσα, όπως διαμορφώθηκε τον 19^ο αιώνα στο ελεύθερο ελληνικό κράτος, και ιδίως από τα βορειοελλαδικά ιδιώματα.

¹⁴⁴ Οι μεταρρυθμίσεις αυτές μεταξύ των ετών 1839-1876 χορήγησαν την άδεια σε κάθε κοινότητα να χτίζει τα δικά της σχολεία και, σύμφωνα με το πνεύμα της Ευρώπης, να στέκει ίση απέναντι στο νόμο, με θρησκευτική ελευθερία και ισότητα στη φορολογία. Ήταν φυσικό επακόλουθο των παραπάνω το

να χτίσουν εντυπωσιακά οικοδομήματα, εκκλησίες και σχολεία. Ανάμεσα στα κτίσματα αυτά ξεχωρίζει το οικοδόμημα που φιλοξένησε από το 1882 τη Μεγάλη του Γένους Σχολή. Όπως προαναφέρθηκε (βλ. σελ. 141, υποσημείωση 120) η Πατριαρχική Ακαδημία Κωνσταντινουπόλεως, υπό την ευρωπαϊκή επίδραση, μετατράπηκε σε κλασικό γυμνάσιο και λύκειο. Ο Πατριάρχης Ιωακείμ Β' επιθυμούσε την αναβάθμιση της Μεγάλης του Γένους Σχολής σε ίδρυμα πανεπιστημιακού επιπέδου και από την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα η τελευταία τάξη της Σχολής λογιζόταν πανεπιστημιακού επιπέδου. Οι απόφοιτοι της Μεγάλης του Γένους Σχολής είχαν το δικαίωμα να γίνουν διδάσκαλοι στη δημοτική εκπαίδευση. Παράλληλα από το 1844 λειτούργησε η Θεολογική Σχολή της Χάλκης, σύμβολο της ελληνορθόδοξης εκπαίδευσης στην Ανατολή, η οποία εκπαίδευσε και προετοίμασε τόσο στελέχη του Οικουμενικού Θρόνου όσο και του κλήρου της υπόλοιπης Ελλάδας.

Επιπρόσθετα το Ζάππειο Παρθεναγωγείο, που ιδρύθηκε το 1875, το Κεντρικό το 1850 και το Ιωακείμιο Παρθεναγωγείο το 1882 ανέλαβαν την εκπαίδευση των Ελληνίδων κοριτσιών που ζούσαν μέσα στην οθωμανική επικράτεια. Το Ζάππειο Παρθεναγωγείο αποπειράθηκε να διαπαιδαγωγήσει τις μαθήτριες του σε όλα τα επίπεδα, από το νηπιαγωγείο μέχρι το ανώτατο επίπεδο, και, σε αναγνώριση της ποιότητας των σπουδών που παρείχε, το ελληνικό κράτος αναγνώρισε το εν λόγω ίδρυμα ως ισόβαθμο του Αρσακείου Διδασκαλείου Αθηνών το 1879. Κατά το σχολικό έτος 1886-1885 το Παρθεναγωγείο ίδρυσε δύο τάξεις Διδασκαλείου, προς εκπλήρωση της επιθυμίας του ευεργέτη Κωνσταντίνου Ζάππα, για αποστολή αποφοίτων του Παρθεναγωγείου ως διδασκαλισσών σε διάφορα σχολεία του εξωτερικού.

Παλαιότερο του Ζαππείου και με παρεμφερείς στόχους, το αρχικά ονομαζόμενο «Ενοριακόν Παρθεναγωγείον» και μεταννομασθέν το 1864 σε «Κεντρικόν Παρθεναγωγείον» ιδρύθηκε το 1850 και, με την προστασία και χορηγία της ίδιας της αυτοκρατορικής οικογένειας της Ρωσίας, διέθετε τάξεις νηπιαγωγείου, δημοτικού, σχολαρχείου και γυμνασίου.

ελληνικό στοιχείο, μέσα σε αυτές τις συνθήκες ασφάλειας και ισονομίας, να βελτιώσει σημαντικά το οικονομικό και κοινωνικό του επίπεδο (Σιδηροπούλου, 2007).

Το Ιωακείμειο Παρθεναγωγείο¹⁴⁵, που λειτούργησε από το 1882 μέχρι το 1988, αναλάμβανε την εκπαίδευση μαθητριών της περιοχής του Φαναρίου και του Κερατίου κόλπου, όπου κατοικούσαν οικογένειες χαμηλότερης οικονομικής τάξης.

Το Ζωγράφειο, που πήρε το όνομά του από τον ευεργέτη του Χρηστάκη Ζωγράφο, ιδρύθηκε το 1893 και είχε εξ αρχής πρακτικό χαρακτήρα και προσανατολισμούς. Στόχος του σχολείου ήταν η παροχή στους μαθητές του των γνώσεων και ικανοτήτων αυτών που θα τους εξασφάλιζαν μία επιτυχημένη επαγγελματική σταδιοδρομία.

Η Ευαγγελική Σχολή το 1862 αναγνωρίστηκε από τη σύγκλητο του Πανεπιστημίου Αθηνών ως ισότιμη με τα αντίστοιχα γυμνάσια της ηπειρωτικής Ελλάδας και οι απόφοιτοί της είχαν πλέον τη δυνατότητα εισαγωγής στα πανεπιστημιακά ιδρύματα της χώρας χωρίς εξετάσεις. Το 1885 η Σχολή αποτελούνταν πλέον από πλήρες Γυμνάσιο, δύο Ελληνικά σχολεία, πέντε Δημοτικά, προσωπικό που ανερχόταν σε πάνω από 30 καθηγητές και δασκάλους και μαθητές που ξεπερνούσαν τους 1.500. Η Ευαγγελική Σχολή, η διοίκηση της οποίας επιθυμούσε να τη δει να υψώνεται σε πανεπιστημιακό επίπεδο, αποτέλεσε την κορυφαία εκδήλωση ελληνικής παιδείας στο χώρο της Μικράς Ασίας

Κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα παρατηρείται ένα αυξανόμενο ενδιαφέρον από πολλούς φορείς για την ελληνική παιδεία στα εδάφη της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το Πατριαρχείο, με ρόλο ιδιαίτερα διευρυμένο μετά την ίδρυση της Βουλγαρικής Εξαρχίας (1870), αναμείχθηκε όλο και περισσότερο στην ίδρυση σχολείων και στην αντιμετώπιση εκπαιδευτικών ζητημάτων, ενώ οι ελληνικές κοινότητες της διασποράς ενίσχυσαν οικονομικά την ίδρυση σχολείων. Τρίτος φορέας που δρούσε ενισχυτικά στον τομέα της παιδείας είναι το Υπουργείο Εξωτερικών της Αθήνας. Τα τρία αυτά κέντρα επιρροής κατάρτισαν μία κοινή στάση απέναντι στο ζήτημα της παιδείας, την οποία ενέταξαν στο γενικότερο άλυτο εθνικό ζήτημα.

Στη βόρειο Ήπειρο επίσης καλλιεργήθηκαν τα ελληνικά γράμματα και η παιδεία. Ιδιαίτερα μάλιστα στην περιοχή της Κορυτσάς καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα παρατηρείται μία ενδυνάμωση της ελληνικής συνείδησης του πληθυσμού. Στην Κορυτσά λειτουργούσε Παρθεναγωγείο (1857), το Αστικό και το Αλληλοδιδασκτικό

---

¹⁴⁵ Το ίδρυμα αυτό τελούσε υπό την άμεση εποπτεία του Οικουμενικού Πατριαρχείου και το διοικητικό του συμβούλιο ήταν μία επταμελής εφορεία, ο πρόεδρος της οποίας ήταν συνοδικός αρχιερέας εκλεγμένος από την Ιερά Σύνοδο (Σιδηροπούλου, 2007, 286).

Σχολείο (1867) καθώς και το Μπάγκειο Γυμνάσιο (1887)-μετεξέλιξη παλαιότερου ελληνικού σχολείου (από το 1724). Η ίδρυση Δημοτικού σχολείου στο Qesarát Αργυροκάστρου το 1869 από τον Χρηστάκη Ζωγράφο και η αναβάθμισή του το 1873 σε Διδασκαλείο Αρρένων και Θηλέων αποτέλεσαν κορυφαίες εκδηλώσεις στον τομέα της παιδείας. Τα Ζωγράφεια Διδασκαλεία είχαν θέσει ως στόχο την εθνική και χριστιανική εκπαίδευση διδασκάλων. Στα 18 χρόνια λειτουργίας τους (1873-1891) εκπαίδευσαν 400 περίπου δασκάλους, οι οποίοι εργάστηκαν, εκτός της Ηπείρου, και στην υπόλοιπη Ελλάδα (Vellkova, 2007^a, 249-250)

3.1.3.

20^{ος} ΑΙΩΝΑΣ

Μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Λοζάννης το 1923 και την ανακήρυξη της τουρκικής δημοκρατίας, οι τουρκικές αρχές επέβαλαν μία πολιτική εθνικής ομογενοποίησης που στόχευε τις εθνικές μειονότητες του κράτους μέσω του «τουρκικού εθνικού προγράμματος παιδείας». Μέσα στο ίδιο εθνικιστικό κλίμα εμφανίστηκε το κίνημα «Πολίτη Μίλα Τουρκικά» (Vatandas Turkce Konus) (Σαρίογλου, 2006β, 218).

Η Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης και το Φροντιστήριο της Τραπεζούντας φυσικά έκλεισαν το 1922. Τα σχολεία της Κωνσταντινούπολης όμως συνέχισαν τη λειτουργία τους και συνιστούν μέχρι και σήμερα τον πυρήνα της παιδείας της ομογένειας. Η Εκκλησία έχασε τον έλεγχο που είχε μέχρι τότε στα εκπαιδευτικά ζητήματα. Η Μεγάλη του Γένους Σχολή υποβιβάστηκε σε ένα απλό Γυμνάσιο-Λύκειο Αρρένων. Διευθυντής της Σχολής ορίστηκε καθηγητής που δεν ανήκε στον κλήρο. Με αυτή τη μορφή συνέχισε η Σχολή να λειτουργεί μέχρι και σήμερα.

Παρά τις δυσμενείς συνθήκες το Ζάππειο διοργάνωνε πολιτιστικές εκδηλώσεις και θεατρικές παραστάσεις¹⁴⁶. Στο πλαίσιο του σχολείου ξεκίνησαν τη λειτουργία τους και τρεις όμιλοι: ο Φιλεπιστημονικός Όμιλος, ο οποίος διοργανώνει διαλέξεις και συζητήσεις πάνω σε επιστημονικά ζητήματα, ο Φιλολογικός Όμιλος που προσπαθεί να εξοικειώσει τα παιδιά με την ποίηση και τη μουσική, και ο Χορευτικός Όμιλος. Επίσης, το Ζάππειο από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια επιχειρεί να φέρει τους μαθητές του σε επαφή με την Ελλάδα μέσω επισκέψεων στη χώρα.

---

¹⁴⁶ Ονομαστές θεατρικές παραστάσεις στάθηκαν η δραματοποίηση της Ζ ραψωδίας της Οδύσσειας το 1949, η Ιφιγένεια του Ευριπίδη το 1953, η Αντιγόνη του Σοφοκλή ένα χρόνο αργότερα και η Ηλέκτρα του Σοφοκλή το 1958-1959 (Σιδηροπούλου, 2007, 280-281).

Το Ζωγράφειο Λύκειο κατάφερε ομοίως να προσφέρει παιδεία υψηλοτάτου επιπέδου. Στα πλαίσια του σχολείου ιδρύθηκαν το 1948 Εμπορικό Τμήμα και Νυχτερινή Σχολή.

Για μία δεκαετία (1950-1960), η ελληνική εκπαίδευση βρισκόταν σε ακμή στα νησιά Ίμβρο και Τένεδο, από το 1964 όμως έπαψαν να υφίστανται ελληνικά σχολεία. Οι μαθητές των δύο νήσων φοιτούν συχνά σε σχολεία της ομογένειας στην Κωνσταντινούπολη.

Τα γεγονότα του 1955-1964 και η εκτενής διαρροή των Ελλήνων της Πόλης στην Ελλάδα και στην Αμερική που επακολούθησε οδήγησε στη δραματική συρρίκνωση του μαθητικού αριθμού. Ιδιαίτερα το 1964 υπήρξε μία εξαιρετικά καθοριστική χρονιά για την παρακμή της ελληνικής εκπαίδευσης στην Τουρκία, με τη θέσπιση σωρείας απαγορεύσεων όπως της εισόδου των κληρικών στα σχολεία, της απαγόρευσης της χρήσης της ελληνικής γλώσσας κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων κ.λ.π. (Σαρίογλου, 2006β, 219). Το 1971 έκλεισε η θεολογική σχολή της Χάλκης¹⁴⁷, λόγω απαγόρευσης της λειτουργίας ιδιωτικών σχολείων στην Τουρκία, και το 1988 τερμάτισε τη δράση του το Ιωακείμειο Παρθεναγωγείο, ενώ Μεγάλη του Γένους Σχολή έγινε μεικτό σχολείο.

Το 1936 δημιουργήθηκε Τμήμα Κλασικής Φιλολογίας στη νεοσυσταθείσα, με πρωτοβουλία του Μουσταφά Κεμάλ, Σχολή Γλωσσών, Ιστορίας και Γεωγραφίας, που περιελάμβανε τη διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών και των λατινικών. Το ενιαίο αυτό τμήμα διασπάστηκε αργότερα στα τμήματα αρχαίων ελληνικών και λατινικών. Η Demirozu (2003, βλ. Παράρτημα Β.ΙΧ.1) διαπιστώνει ότι η διδασκαλία των αρχαίων ελληνικών συνέβαλε στη μετάφραση πολλών έργων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, στη διεύρυνση της έρευνας της αρχαίας ελληνικής και βυζαντινής ιστορίας και αρχαιολογίας στην Τουρκία αλλά συνάμα έδωσε το έναυσμα για να ενδιαφερθούν κάποιοι με την νεοελληνική γλώσσα και λογοτεχνία. Επίσης κατά τη διάρκεια της πενταετίας 1940-1945 άρχισε να καθιερώνεται στο Πανεπιστήμιο Κωνσταντινουπόλεως το Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας και Φιλολογίας. Το πανεπιστήμιο αυτό έχει μία παράδοση προς τη γερμανική παιδεία και, όταν κατέφτασαν εκεί, κατά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, Γερμανοί κλασικοί φιλόλογοι, σημειώθηκε ενδιαφέρον για τη μελέτη των κλασικών σπουδών.

---

¹⁴⁷ Εξακολουθεί να λειτουργεί και μετά το κλείσιμο της Σχολής η βιβλιοθήκη της, πλήρως εξοπλισμένη με βιβλία και περιοδικά εκκλησιαστικής και θεολογικής ύλης (Σιδηροπούλου, 2007, 277).

Στην Αλβανία η ελληνική παιδεία εξακολούθησε να ανθεί κατά την περίοδο 1912-1945 στις περιοχές εκείνες που είναι εγκατεστημένη η ελληνική μειονότητα (Αργυρόκαστρο–Δέλβινο–Χειμάρρα), παρήκμασε όμως στην Κορυτσά. Στα χρόνια του Μεσοπολέμου παρατηρείται μία μείωση των ελληνικών σχολείων στη χώρα λόγω τροποποίησης του Αλβανικού Συντάγματος, που προέβλεπε τη σταδιακή αναστολή λειτουργίας των ξένων σχολείων σε αλβανικό έδαφος. Μετά το 1945 και την ανακήρυξη της Αλβανίας σε Λαϊκή Δημοκρατία τα Ελληνικά διδάσκονταν μόνο στα σχολεία της ελληνικής μειονότητας. *Το 1955 ιδρύθηκε η Μέση Παιδαγωγική Σχολή, στο Αργυρόκαστρο, που επωμίστηκε την κατάρτιση δασκάλων για τα σχολεία της ελληνικής μειονότητας. Στη Σχολή διδάσκονταν η ελληνική γλώσσα¹⁴⁸ και λογοτεχνία. Στις δεκαετίες του 1970 και 1980 τα Ελληνικά διδάσκονταν στο Πανεπιστήμιο των Τιράνων, η διδασκαλία όμως περιοριζόταν σε φροντιστηριακό επίπεδο. Από το 1983, ωστόσο, λειτούργησε Έδρα Νέας Ελληνικής στο Ανώτερο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Αργυρόκαστρου με σκοπό τη διοργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων για τους δασκάλους της ελληνικής μειονότητας. Τα σεμινάρια αυτά, μετά το 1985, οργανώνονταν σε συνεργασία με το ελληνικό Υπουργείο Παιδείας και οι αποστολές του Υπουργείου κατά τα έτη 1985-1989 δίδαξαν τους δασκάλους της ελληνικής μειονότητας την ελληνική γλώσσα, τη λογοτεχνία, την ιστορία και τον πολιτισμό.*

Οι εξελίξεις γύρω από την Ελλάδα, σε πολιτιστικό, καλλιτεχνικό, λογοτεχνικό και πολιτικό επίπεδο, καλύπτονταν στη Σερβία μέσω του Σερβικού Λογοτεχνικού Αγγελιοφόρου, ενός περιοδικού στο οποίο μετείχαν διακεκριμένοι λογοτέχνες και θεωρητικοί της λογοτεχνίας, ιστορικοί και φιλόσοφοι. Ανάμεσα τους εμφανίζεται και ο Έλληνας δρ. Κώστας Κουμανίδης. Ο Αγγελιοφόρος, αδιάσειστο στοιχείο της συνεχούς παρουσίας του ελληνικού στοιχείου στη Σερβία, λειτούργησε από τον Φεβρουάριο του 1901 μέχρι τον Ιούλιο του 1914, επαναλειτούργησε τον Σεπτέμβριο του 1920 και δραστηριοποιήθηκε σε όλη τη διάρκεια του Μεσοπολέμου.

Το 1906 ιδρύεται Έδρα Βυζαντινολογίας στο Πανεπιστήμιο του Βελιγραδίου. Εκεί δίδαξε ο διακεκριμένος Βυζαντινολόγος G. Ostrogorsky.

Όπως μαρτυρεί η Ντράγκανα Πάντιτς (2005, 416), καθηγήτρια στο «Φιλολογικό Λύκειο» του Βελιγραδίου, μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου υπήρχαν στην πρωτεύουσα της Γιουγκοσλαβίας δημοτικά σχολεία που δίδασκαν την

---

¹⁴⁸ Η πορεία της νέας ελληνικής στη νότια Αλβανία είναι διαφορετική από αυτήν της Κοινής, λόγω της πενηταετούς έλλειψης επικοινωνίας με τον μητροπολιτικό χώρο. Η ελληνική γλώσσα στην περιοχή έμεινε προσκολλημένη στη γλωσσική φόρμα της δεκαετίας του 1930 και 1940 και απέκτησε δικούς της νεωτερισμούς (Velkova, 2007a, 251).

αρχαία ελληνική μαζί με τα λατινικά μετά την τέταρτη τάξη, ενώ διατηρούνταν ακόμη τα κλασικά γυμνάσια Στη Φιλοσοφική Σχολή του Νόβι Σαντ που ιδρύθηκε το 1954 διδάσκονται επίσης αρχαία ελληνικά.

Στον Τομέα Κλασικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου του Ζάγκρεμπ διδάσκονται ως μάθημα επιλογής από το 1982 τα νέα ελληνικά από τη δρ. Vesna Cvjetkovic- Kurelec (Κουρέλετς)¹⁴⁹. Σε μονογραφία με θέμα τη Φιλοσοφική Σχολή του Παν/μίου του Ζάγκρεμπ η εισαγωγή των νέων ελληνικών χαρακτηρίζεται μεγάλη καινοτομία (βλ. Παράρτημα Β.VI.1). Το μάθημα των νέων ελληνικών, μάλιστα, γίνεται υποχρεωτικό από το 1985.

Στη Βουλγαρία ιδρύθηκε το 1921 Τμήμα Κλασικής Φιλολογίας στο Πανεπιστημίου της Σόφιας και πολλοί από τους διακεκριμένους επιστήμονες που εργάστηκαν σε αυτό ήταν απόφοιτοι του πρώτου κλασικού λυκείου της Σόφιας (βλ. σελ. 153). Η Poromanska, (2007, 141-142) ξεχωρίζει απ' αυτούς το γλωσσολόγο Veselin Bechevliev που είχε επαινέσει τόσο την έκδοση του Συντακτικού του Τζαρτζάνου όσο και τη Γραμματική των βόρειων ιδιωμάτων της Νέας Ελληνικής του Α. Παπαδόπουλου. Ο Bechevliev υποστήριξε ότι τα ελληνικά ιδιώματα που συναντούμε στη Βουλγαρία είναι ελληνικοί γλωσσικοί θύλακοι εντός του βουλγαρικού περιβάλλοντος και θα πρέπει να κατατάσσονται στα βόρεια ελληνικά ιδιώματα. Πρότεινε, μάλιστα, τη μελέτη των ελληνικών ιδιωμάτων σε βουλγαρικό έδαφος, όσο αυτά υπάρχουν ακόμη, γιατί κατά τη γνώμη του μέσω αυτών των ιδιωμάτων άσκησε η ελληνική γλώσσα την επιρροή της πάνω στη βουλγαρική. Από το 1960 άρχισαν να λειτουργούν ομάδες λεκτοράτου στο Πανεπιστήμιο της Σόφιας. Το 1975 εισήχθη η δεύτερη ειδικότητα, η παρακολούθηση δηλαδή μαθημάτων της νέας ελληνικής ως δευτερεύοντος μαθήματος που από το 1989, μετά από σύντομη διακοπή, επαναλειτούργησε. Τέλος, στο Ινστιτούτο Αλλοδαπών Φοιτητών στη Σόφια από το 1988 εφαρμόστηκε το πρόγραμμα ταχύρυθμης εκμάθησης των Νέων Ελληνικών (βλ. σελ. 171).

Στη Ρουμανία η μελέτη των νεοελληνικών σπουδών άρχισε το 1914 με την ίδρυση του Ινστιτούτου Μελέτης της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Κατά τη δεκαετία

---

¹⁴⁹Η δρ. Kurelec έχει διατελέσει αναπληρώτρια Υπουργός Εξωτερικών της Κροατίας και έχει μεγαλώσει στην Ελλάδα. Άννυ Ποδηματά, «Η κροάτισσα υπουργός που μεγάλωσε κάτω από την Ακρόπολη», *Το Βήμα*, 25-5-2001. Έχει εκδώσει μια σημαντική μελέτη για τη «Βιργινία», δράμα του Δημήτρη Δημητρίου, το 1994 το πρώτο Κροατο-ελληνικό φρασεολογικό λεξικό και το 1998 μια επιλογή ποιημάτων του Καβάφη που είχε επιμεληθεί και μεταφράσει μαζί με τον Tonko Maroenić (βλ. Παράρτημα Β.VI.1).

του 1940-1950 υπήρξε πολύ μεγάλη διαρροή των Ελλήνων της Ρουμανίας, με αποτέλεσμα το σημαντικό περιορισμό της ελληνικής κοινότητας. Από το 1947 έως το 1980 λειτούργησε στη Ρουμανία Ελληνικό Λύκειο για τις ανάγκες της ελληνικής μειονότητας, ενώ *σε πανεπιστημιακό επίπεδο οι νεοελληνικές σπουδές εγκαινιάστηκαν το έτος 1957-1958 στο Πανεπιστήμιο του Βουκουρεστίου στο πλαίσιο προαιρετικών μαθημάτων*. Σε μεγάλο βαθμό αυτό οφείλεται στη δράση της νεοελληνίστριας Maria Marinescu-Hymu.

3.1.4.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ελληνική λοιπόν υπήρξε μια «ισχυρή» γλώσσα που ηγεμόνευσε κατά τα μεταβυζαντινά χρόνια στο χώρο των οθωμανοκρατούμενων ορθόδοξων Βαλκανίων. Όντας η επίσημη γλώσσα της ορθόδοξης εκκλησίας επιβλήθηκε στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, με τη βοήθεια του Πατριαρχείου, των Φαναριωτών ηγεμόνων και της ανερχόμενης και εξελληνισμένης διαβαλκανικής αστικής τάξης που την εγκολπώθηκε. Οι άλλες γλώσσες (αυτο)υποβιβάστηκαν ως βαρβαρικές ενώ αντίθετα η ελληνική χαρακτηριζόταν ως «μητέρα της Σοφίας» (βλ. σελ.). Παράλληλα η ελληνική παιδεία κυριαρχούσε σε διαβαλκανικό επίπεδο.

Η εικόνα αυτή άλλαξε τον 19^ο αιώνα με την ίδρυση των εθνικών κρατών. Ένα από τα πρώτα μελήματα τους ήταν η δημιουργία επίσημης εθνικής τυποποιημένης γλώσσας, μιας νόρμας, και η απόσχιση της ελληνικής πολιτιστικής και γλωσσικής κυριαρχίας. Ταυτόχρονα εξαφανίστηκε ο διαβαλκανικός χαρακτήρας της ελληνικής παιδείας. Οι Έλληνες έγιναν μειονότητα στις βαλκανικές χώρες και σταδιακά έφθιναν τόσο αριθμητικά όσο και οικονομικά. Η ελληνική ομογενειακή παιδεία βαθμιαία παράκμασε με έντονο το παράδειγμα της μειονοτικής εκπαίδευσης στην Τουρκία.

Στα νεοσύστατα εθνικά βαλκανικά κράτη αναπτύχθηκαν όμως οι κλασικές σπουδές που έχουν οικουμενικό χαρακτήρα και αναγνωρίζονται ως βάση του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Αναπτύχθηκε επίσης η βυζαντινολογία που σχετίστηκε με το μεσαιωνικό παρελθόν τους. Μέσω αυτών εκδηλώθηκε το ενδιαφέρον για τις παλαιότερες μορφές της ελληνικής.

Το ενδιαφέρον για τη νεοελληνική ξεκίνησε δειλά μεταπολεμικά. Άρχισε λοιπόν να διδάσκεται στα πανεπιστήμια προαιρετικά ως μάθημα επιλογής ή σε επίπεδο λεκτοράτου ή Ινστιτούτου Ξένων Γλωσσών ή ακόμα για να καλύψει τις

ανάγκες διδασκαλίας της μειονότητας. Στην Τουρκία όμως οι συνθήκες αντιπαλότητας μεταξύ των δύο κρατών δεν ευνόησαν τη δημιουργία νεοελληνικών σπουδών.

3.2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ **ΜΕΤΑ ΤΟ 1990**

3.2.1. ΑΛΒΑΝΙΑ

3.2.1.1. Τα νέα ελληνικά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Στο Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου, στη Σχολή Κοινωνικών Επιστημών λειτουργεί από το 1993 Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας¹⁵⁰ τετραετούς διάρκειας που παρέχει στους αποφοίτους του πτυχίο διδασκάλου ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας για τα ελληνόφωνα σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Αλβανίας. Το Τμήμα θεωρείται σημαντικό κέντρο ελληνικού πολιτισμού στην ευρύτερη περιοχή Αργυροκάστρου

Σύμφωνα με έγγραφο έτους 2002¹⁵¹ που υπογράφεται από τον Πρόεδρο του Τμήματος κ. Γ. Γιάννη ο αριθμός των φοιτητών ανέρχεται σε 80 ενώ αυτών που είχαν ήδη αποφοιτήσει το 2002 σε 120. Κατά κύριο λόγο οι φοιτητές είναι ομογενείς και απόφοιτοι του ίδιου Τμήματος ή άλλων αλβανικών πανεπιστημίων.

Διδάσκονται μαθήματα γλωσσικής κατεύθυνσης (γλωσσικές ασκήσεις, εισαγωγή στη γλωσσολογία, γενική γλωσσολογία, λεξικολογία, φωνητική-φωνολογία, μορφολογία, συντακτικό, διαλεκτολογία, υφολογία, σημασιολογία, ιστορική γραμματική, αρχαία ελληνικά), λογοτεχνικού περιεχομένου (θεωρία λογοτεχνίας, αρχαία λογοτεχνία, βυζαντινή λογοτεχνία, νέα ελληνική λογοτεχνία, παιδική λογοτεχνία, ανάλυση κειμένου κ.λ.π.) αλλά και ψυχοπαιδαγωγικού (γενική ψυχολογία, εξελικτική ψυχολογία, παιδαγωγική, παιδαγωγική πρακτική) (βλ.Παράρτημα Β.ΙΙΙ.1.1.)¹⁵².

¹⁵⁰ Το Ανώτερο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Αργυροκάστρου (βλ. σελ. 158) μετατράπηκε σε Πανεπιστήμιο, η δε Έδρα νέας ελληνικής σε Τμήμα (Velkova, 2007α, 251).

¹⁵¹ Το μελέτησα στη Δ/ση Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ.

¹⁵² Περίπου αυτά τα μαθήματα φαίνονται –όσο μπορώ να καταλάβω και να μου εξηγήσουν Αλβανοί– στο πρόγραμμα μαθημάτων ακαδημαϊκού έτους 2004-2005 που είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα του

Οι υλικοτεχνικές υποδομές αναφέρονται ως μέτριες ενώ ο μισθός των καθηγητών πενιχρός-δεν ξεπερνούσε τότε τα 150€ το μήνα. Ως αναφερόμενες ανάγκες για την αναβάθμιση του επιστημονικού του κύρους αναφέρονται:

- Ο εμπλουτισμός της βιβλιοθήκης του Τμήματος
- Η χρηματοδότηση μεταφράσεων ελληνικών βιβλίων στην αλβανική γλώσσα
- Η χρηματοδότηση του επιστημονικού του έργου με την οργάνωση επιστημονικών συνεδρίων, ημερίδων και διαλέξεων
- Η χορήγηση υποτροφιών για μεταπτυχιακές σπουδές σε καθηγητές του Τμήματος και σε αριστούχους αποφοίτους.

Το Τμήμα συνεργάζεται στενά με το Πανεπιστήμιο των Ιωαννίνων. Σύμφωνα με Δελτίο Τύπου του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στις 21-5-2008 (<http://www.uoi.gr>) τα δύο πανεπιστημιακά ιδρύματα συνεργάστηκαν στενά να αναβαθμίσουν το εν λόγω Τμήμα με απώτερο στόχο τη χορήγηση ισχυρών και ανταγωνιστικών τίτλων σπουδών στην αγορά εργασίας, ισοδύναμων με αυτών των αντίστοιχων ελληνικών Τμημάτων. Βάσει πρωτοκόλλου συνεργασίας¹⁵³ μεταξύ των δύο πανεπιστημίων από τις αρχές του ακαδημαϊκού έτους 2007-2008 καθηγητές από τα Ιωάννινα διδάσκουν στους πρωτοετείς φοιτητές τα νέα προγράμματα του Τμήματος. Κατά τον Γερασιμίδη, Μορφωτικό-Εκπαιδευτικό Ακόλουθο στην Πρεσβεία των Τυράνων, τα πρώτα μηνύματα είναι αισιόδοξα και ο αριθμός των φοιτητών είναι σε αύξηση (βλ. **Παράρτημα Β.ΙΙΙ.2.**). Η προσπάθεια αυτή στηρίχτηκε από το ΥΠΕΠΘ¹⁵⁴, το ΥΠΕΞ και το Κοινωφελές Ίδρυμα «Ιωάννης Σ. Λάτσης»¹⁵⁵.

Στο Πανεπιστήμιο Τυράνων επίσης, στη Φιλοσοφική Σχολή, στο Τμήμα Βαλκανικών Γλωσσών διδάσκεται η νέα ελληνική γλώσσα και λογοτεχνία και ο ελληνικός πολιτισμός.

Επιπρόσθετα εντός του Στρατιωτικού Πανεπιστημίου του Σκεντέρμπεη στα *Τίρανα* ιδρύθηκε το 1998 *Σχολείο Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας του ΓΕΕΘΑ*¹⁵⁶.

Πανεπιστημίου (<http://www.uogj.edu.al>, τελευταία επίσκεψη 29/10/2008) δυστυχώς μόνο στα Αλβανικά (βλ. **Παράρτημα Β.ΙΙΙ.1.2.**). Για τα ίδια μαθήματα μιλά και η Velkova, ό.π.

¹⁵³ Η κα. Λαδογιάννη, Καθηγήτρια Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, σε συζήτηση, μετά την εισήγησή της στο 1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών στην Αθήνα στις 5/7/2008 Ιουλίου χαριτολογώντας χαρακτήρισε ότι το Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου «υιοθετήθηκε» από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

¹⁵⁴ Με τη στήριξη των καθηγητών και τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης (Γερασιμίδη, 2008).

¹⁵⁵ Μέσω του ιδρύματος εξασφαλίστηκαν οι πρώτοι οικονομικοί πόροι για την υλοποίηση του προγράμματος, ό.π.

¹⁵⁶ Την περασμένη ακαδημαϊκή περίοδο φοιτούσαν 8 σπουδαστές, στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων της Αλβανίας. Συνολικά έχουν αποφοιτήσει 108 σπουδαστές (Υλικό του ΓΕΕΘΑ- Δ/ση Εκπαίδευσης).

3.2.1.2. Τα νέα ελληνικά στην προπανεπιστημιακή εκπαίδευση

Όσον αφορά την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση με βάση τις διεθνείς συμβάσεις που έχει υπογράψει η Αλβανία¹⁵⁷, η *Ελληνική Εθνική Μειονότητα δικαιούται ελληνόγλωσση δημόσια στοιχειώδη εκπαίδευση*¹⁵⁸. Παρόλα αυτά το αλβανικό κράτος δεν παίρνει τα αναγκαία μέτρα για την αντιμετώπιση σημαντικών προβλημάτων της μειονοτικής εκπαίδευσης.

Ως μειονοτική ζώνη έχουν οριστεί 101 χωριά στην περιφέρεια Αργυροκάστρου, Δελβίνου και Αγίων Σαράντα. Παρουσιάζεται όμως μια αξιοσημείωτη μείωση του μαθητικού πληθυσμού στην εν λόγω περιοχή με αποτέλεσμα πολλά σχολεία να έχουν κλείσει ενώ άλλα να υπολειτουργούν¹⁵⁹. Αυτό όπως παρατηρεί ο Γερασιμίδης (ό.π.) έχει αρνητικές συνέπειες τόσο στην εκπαιδευτική διαδικασία και την ποιότητα της παρεχόμενης παιδείας όσο και στη βελτίωση της υποδομής και στη δυνατότητα εκσυγχρονισμού των σχολείων. Η εκπαίδευση είναι δίγλωσση στα ελληνικά και τα αλβανικά. Στα δημοτικά σχολεία τα μαθήματα διδάσκονται στα ελληνικά με μία επιπρόσθετη ώρα καθημερινά στα αλβανικά. Στα γυμνάσια τα μαθήματα διδάσκονται περίπου εξίσου και στις δύο γλώσσες. Στα Λύκεια τα μαθήματα διδάσκονται στα αλβανικά. Διατίθενται μόνο δύο ώρες την εβδομάδα για ελληνικά στις δύο πρώτες τάξεις.

Οι εκπαιδευτικοί-γύρω στους 230- είναι Βορειοηπειρώτες που έχουν σπουδάσει στην Αλβανία, συνήθως στο Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου ή στην Παιδαγωγική Ακαδημία, αμείβονται ελάχιστα και οι περισσότεροι βρίσκονται στα

---

¹⁵⁷ Με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στις 2-10-1996 και την Σύμβαση Πλαίσιο για τις Εθνικές Μειονότητες στις 1-1-2000 (Σουτόπουλος, 2006, 315)

¹⁵⁸ Το σχολικό έτος 2008-2009 προβλέπεται να ολοκληρωθεί η μεταρρύθμιση του αλβανικού εκπαιδευτικού ζητήματος όσον αφορά τη μετατροπή της υποχρεωτικής φοίτησης από οκτάχρονη σε εννιάχρονη (Γερασιμίδης, ό.π.).

¹⁵⁹ Ο Γερασιμίδης (2008) ενδεικτικά αναφέρει ότι το σχολικό έτος 1991-1992 υπήρχαν 6434 μαθητές ενώ αντίστοιχα το 2007-2008 ήσαν μόνο περί τους 1050 σε όλες τις βαθμίδες. Η Τρουμπούκη (2008, 33-34) ανεβάζει τον αριθμό τους σε 1080, τα λειτουργούντα δε σχολεία σε 30. Συγκεκριμένα για την υποχρεωτική εκπαίδευση λειτουργούν 14 σχολεία στην περιοχή Αργυροκάστρου με 535 μαθητές, 7 στους Αγίους Σαράντα με 345 μαθητές και 9 στο Δέλβινο με 300 μαθητές. Σε επίπεδο Λυκείου λειτουργεί το Λύκειο της Άνω Δρόπολης στη Δερβίτσανη με 75 μαθητές, το Λύκειο της Κάτω Δρόπολης στο Βουλιαράτι με 64 μαθητές και το Λύκειο Λιβαδιάς Άγίων Σαράντα με 110 μαθητές. Επίσης σε επίπεδο Λυκείου λειτουργεί πλέον η Μέση Παιδαγωγική Σχολή στο Αργυρόκαστρο που παλαιότερα επωμιζόταν την κατάρτιση δασκάλων για τα σχολεία της ελληνικής μειονότητας (βλ. σελ. 158). Σε αυτήν όλα τα μαθήματα διδάσκονται στην ελληνική γλώσσα με την προσθήκη της αλβανικής γλώσσας και λογοτεχνίας σε όλες τις τάξεις. Ο Γερασιμίδης θεωρεί βιώσιμα μόνο τα σχολεία με σημαντικό αριθμό μαθητών. Οι αρχές της τοπικής αυτοδιοίκησης όμως απαιτούν κάθε επαρχία να έχει το δικό της σχολείο.

όρια της συνταξιοδότησης. Το γλωσσικό αλλά και γενικότερο επίπεδό τους αναφέρεται ως χαμηλό¹⁶⁰.

Υπάρχουν προβλήματα υλικοτεχνικής υποδομής, έλλειψης εποπτικού υλικού διδασκαλίας όπως εξωσχολικών βιβλίων, γραφικής ύλης, φαξ κ.λ.π.¹⁶¹ Τα διδασκόμενα βιβλία είναι είτε βιβλία ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας που γράφουν ομογενείς εκπαιδευτικοί βάσει των προγραμμάτων του Αλβανικού Υπουργείου Παιδείας, έναντι ισχνής αμοιβής είτε μεταφρασμένα από τα αντίστοιχα αλβανικά ή τα αλβανικά βιβλία για τα μαθήματα που διδάσκονται στην αλβανική γλώσσα. Υπάρχει όμως πρόβλημα έκδοσης αυτών των βιβλίων λόγω του υψηλού κόστους τους εξ αιτίας των λίγων αντιτύπων. Δύσκολα λοιπόν αναλαμβάνει κάποιος εκδοτικός οίκος την έκδοσή τους και οι εκπαιδευτικοί αναγκάζονται να καταφεύγουν στη λύση των φωτοτυπημένων σημειώσεων. Μετά από διακρατική συμφωνία το ΥΠΕΞ και το ΥΠΕΠΘ ανέλαβαν την εκτύπωση κάποιων βιβλίων¹⁶²

Ο Γερασιμίδης θεωρεί ότι λείπουν προτάσεις σε θέματα παιδείας από τους εμπλεκόμενους ελληνικούς φορείς και τους κατηγορεί για έλλειψη συντονισμού. Προτείνει δε να επιλεγούν σχολεία για να αποτελέσουν πρότυπα σχολικά κέντρα, τα οποία να επισκευαστούν και να εξοπλιστούν κατάλληλα, να ληφθεί φροντίδα για τους εκπαιδευτικούς (οικονομική ενίσχυση, οικογενειακή υγειονομική κάλυψη και συνεχής επιμόρφωση) και να εκτυπωθούν όλα τα διδασκόμενα σχολικά κείμενα ευελπιστώντας τον εφοδιασμό όλων των σχολείων με διδακτικό υλικό την τρέχουσα χρονιά.

Στην ίδια περιοχή λειτουργούν και τα μη δημόσια και δίγλωσσα εκπαιδευτικά ιδρύματα της Εκκλησίας της Αλβανίας όπως:

- *Επτά νηπιαγωγεία*
- *Το εκκλησιαστικό Λύκειο «Τίμιος Σταυρός» στο Αργυρόκαστρο*. Πρόκειται για ιδιωτικό σχολείο με 65 μαθητές. Τα μαθήματα περιστρέφονται περισσότερο γύρω από τη βυζαντινή ιστορία, αγιογραφία και εκκλησιαστική μουσική.

---

¹⁶⁰ Το 1993-1998 οργανώθηκαν επιμορφωτικά σεμινάρια στην Ελλάδα, μέσω του Εθνικού Ιδρύματος Υποδοχής και Αποκατάστασης Αποδήμων Παλινοστούντων Ομογενών Ελλήνων (ΕΙΥΑΠΟΕ), τα οποία φαίνεται ότι είχαν θετικά αποτελέσματα. Ο Γερασιμίδης (ό.π) θεωρεί αναγκαία την αναβίωση του θεσμού των σεμιναρίων και προτείνει να αναλάβει τη διοργάνωσή τους το Πανεπιστήμιο των Ιωαννίνων.

¹⁶¹ Αναφέρεται ότι τα περισσότερα σχολεία λειτουργούν χωρίς θέρμανση λόγω των οικονομικών προβλημάτων που αντιμετωπίζει η χώρα (Τρουμπούκη, 36).

¹⁶² Δυστυχώς όμως δεν μπόρεσαν να συμπεριληφθούν η Ιστορία και η Γεωγραφία γιατί θεωρήθηκαν από την ελληνική πλευρά ότι βρίθουν από ανακρίβειες και εθνικιστικό, ανθελληνικό περιεχόμενο (Γερασιμίδης, ό.π.).

Αναγνωρίζεται από το αλβανικό κράτος. Κάνει όλα τα υποχρεωτικά μαθήματα στα αλβανικά και τα υπόλοιπα στα ελληνικά (Αγγελάρη, 2005, 318).

- *Το ΙΕΚ Αργυροκάστρου*
- *Το ΙΕΚ στους Μπουλιαράτες* με περισσότερους από 50 οικοτρόφους (Αγγελάρη, 2005, 319).
- *Το Τεχνικό Λύκειο Μεσοποτάμου*

Σύμφωνα με την Αγγελάρη, πτυχιούχο του ελληνικού τμήματος του Πανεπιστημίου του Αργυροκάστρου (2005, 318) υπάρχει ενδιαφέρον για την εκμάθηση της ελληνικής στο Αργυρόκαστρο. Πολλοί φοίτησαν λοιπόν σε *φροντιστηριακά μαθήματα που ξεκίνησε το 1996 η Ορθόδοξη εκκλησία*. Οι περισσότεροι φυσικά ήταν Βορειοηπειρώτες. Σ' αυτά εκτός από τη γλώσσα γίνεται κατήχηση και προσφέρονται μαθήματα ζωγραφικής, αιογραφίας, βυζαντινής μουσικής και διάφορων χειροτεχνιών. Πολλοί κάνουν και ιδιαίτερα μαθήματα γιατί ενδιαφέρονται να αποκτήσουν το πτυχίο της πιστοποίησης της ελληνομάθειας.

Στη Χιμάρα λειτουργεί για τρίτη χρονιά¹⁶³ η ιδιωτική σχολή «Ακροκεραύνεια Εκπαιδευτήρια» των Σχολών «Όμηρος», (βλ. Παράρτημα Β.ΙΙΙ.3.) στοιχειώδους εκπαίδευσης με τέσσερις δασκάλους. Αν και η Χιμάρα δεν εντάσσεται στη μειονοτική περιοχή μετά από διακρατική συμφωνία εφαρμόζεται το εκπαιδευτικό πρόγραμμα της μειονότητας. Σύμφωνα με τον Διευθυντή της κ. Μπρίγκο το 80-90% των μαθημάτων γίνεται στην ελληνική γλώσσα. Στο σχολείο παράλληλα γίνονται και δωρεάν μαθήματα ελληνικής γλώσσας και πολιτισμού καθώς και εκμάθησης υπολογιστών για ενήλικες.

Έντονο ενδιαφέρον για την ελληνική γλώσσα εκδηλώνεται, κατά τον Σουτόπουλο (2006), στην περιοχή της Κορυτσάς όπου δραστηριοποιούνται τα *Ελληνικά Φροντιστήρια Κορυτσάς «Αριστοτέλης» και τα Εκπαιδευτήρια Κορυτσάς «Όμηρος»*. Ανήκουν στον *Πολιτιστικό Σύλλογο «Αδελφότητα»* που ιδρύθηκε το 1998 και ο οποίος εκδίδει νέες μεθόδους διδασκαλίας της ελληνικής για να χρησιμοποιηθούν στα φροντιστήριά του¹⁶⁴. Ξεκινώντας από την πόλη της Κορυτσάς,

---

¹⁶³ Κάθε χρονιά προστίθεται και μια τάξη. Η πρώτη τάξη έχει ένα τμήμα με 17 μαθητές, η δεύτερα επίσης ένα τμήμα με 18 μαθητές ενώ η τρίτη δύο τμήματα με 13 και 14 μαθητές. Το νηπιαγωγείο όμως λειτουργεί εδώ και 10 χρόνια. Φέτος έχει 37 παιδιά.

¹⁶⁴ Όπως εκθέτει τη δραστηριότητά του σε έγγραφο του 2002 προς τον τότε Υπουργό Πολιτισμού, το οποίο μελέτησα στη Δ/ση Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ.

την έδρα του Συλλόγου, δημιουργήθηκε ένα δίκτυο φροντιστηριακών τμημάτων που επεκτείνονται στην ευρύτερη περιφέρεια¹⁶⁵.

Τα Φροντιστήρια ελληνικών στην περιοχή της Βορείου Ηπείρου υποστηρίζονται από ιδιωτικούς φορείς στην Ελλάδα όπως π.χ. τον ΟΔΕΓ¹⁶⁶.

Η ελληνική γλώσσα διδάσκεται επίσης:

- Στο ΙΕΚ Τιράνων «Πνοή Αγάπης» της Ορθόδοξης Αρχιεπισκοπής
- Στην Ορθόδοξη Θεολογική Ακαδημία Αγίου Βλάσιου Δυρραχίου «Ανάσταση Χριστού».
- Στο ιδιωτικό Αρσάκειο Ελληνοαλβανικό Κολέγιο Τιράνων, της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας.

Όπως δηλώνεται και στην ιστοσελίδα των Αρσακείων-Τοσιτσειών Σχολείων (<http://www.arsakeio.gr> τελευταία επίσκεψη 4/11/2008) «πρόκειται για το πιο πρόσφατο σχολείο της οικογένειας των Αρσακείων και το πρώτο εκτός ελλαδικού χώρου» που «λειτουργεί ως ένα πρωτοποριακό ευρωπαϊκό σχολείο ποιοτικής παιδείας, βασισμένο σε πανανθρώπινες και διαχρονικές αξίες και στις σύγχρονες εκπαιδευτικές αρχές για μια ευρύτερη μόρφωση» και «μπορεί να αποτελέσει ένα επιτυχημένο παράδειγμα υψηλής διαπολιτισμικής παιδείας, η οποία θα οδηγήσει στην καλύτερη κατανόηση των λαών της Ελλάδος και της Αλβανίας και σε μια ευρύτερη συνεργασία σε εκπαιδευτικό και πολιτιστικό επίπεδο με σεβασμό στον πολιτισμό και τις παραδόσεις των δύο λαών».

Άρχισε να λειτουργεί το 1998 με την πρώτη τάξη του Δημοτικού και σταδιακά αναπτύχθηκε. Το 2008 ολοκληρώθηκε κτιριακά αλλά και θεσμικά προσφέροντας τους πρώτους αποφοίτους.

Στην αρχή στεγαζόταν σε ενοικιαζόμενα κτίρια κοντά στο κέντρο των Τιράνων. Στις αρχές σχεδόν του περσινού ακαδημαϊκού έτους 2007-2008 έγιναν τα εγκαίνια του νέου ιδιόκτητου κτιρίου¹⁶⁷.

---

¹⁶⁵ Σύμφωνα με τον Σουτόπουλο το 2006 (317) οι σπουδαστές συγκροτούσαν 17 τμήματα στην πόλη της Κορυτσάς και περίπου 35 στην ευρύτερη περιοχή ενώ αριθμούσαν γύρω στα 900 άτομα.

¹⁶⁶ Ο ανωτέρω οργανισμός από το 2001 συμβάλλει στη στελέχωση των Φροντιστηρίων με διδακτικό προσωπικό και αποστέλλει εκπαιδευτικό υλικό για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας. Από το 2002 επίσης οι μαθητές του Ενιαίου Πειραματικού Λυκείου της Βαρβακείου Σχολής προσφέρουν χρήματα τα οποία συγκεντρώνουν από την πώληση ημερολογίου το οποίο εκδίδουν (Παυλάκος, 2006)

¹⁶⁷ Κτίστηκε με τη βοήθεια του Προγράμματος Αναπτυξιακής Συνεργασίας του ΥΠΕΞ και Ελλήνων χορηγών. Πρόκειται για πρότυπο σχολικό συγκρότημα, με αυτόνομα κτίρια για το νηπιαγωγείο, το δημοτικό, το γυμνάσιο και το λύκειο, με θέατρο, βιβλιοθήκη, κλειστό γυμναστήριο, γήπεδα και στάδιο, οικοτροφείο και κατοικίες εκπαιδευτικών (Βασιλικός, 2007, και www.arsakeio.gr, ό.π.).

Το Αρσάκειο λειτουργεί με βάση το πρόγραμμα και τη διδακτέα ύλη των αλβανικών σχολείων με πρόσθετη ενισχυμένη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας και τη διδασκαλία ορισμένων μαθημάτων του κυρίως προγράμματος στην ελληνική, όπως λογοτεχνία, ευρωπαϊκός πολιτισμός, δημοκρατικό πολίτευμα, γεωγραφία και πληροφορική. Η διδασκαλία είναι υψηλού επιπέδου και σύμφωνα με τις νέες παιδαγωγικές μεθόδους, η δε διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας έχει οργανωθεί με σύγχρονη μεθοδολογία και την επιστημονική καθοδήγηση του Προέδρου της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, καθηγητή της Γλωσσολογίας κ. Μπαμπινιώτη.

Πρόκειται για διαπολιτισμικό σχολείο, απόδειξη του δημιουργικού διμερούς διαλόγου, σύμφωνα με την Δ/ντρια των Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ κα. Σουλογιάννη (βλ. Παράρτημα Α.Ι.1., απάντηση στην ερώτηση 19), στο οποίο γράφει τα παιδιά της η νομενκλατούρα των Τιράνων. Εκεί φοιτά π.χ. ο γιος του τέως πρωθυπουργού Νάνο. Όπως γράφει ο Βασιλικός (2007) «ακόμα και ο Ισμαήλ Κανταρέ, ο “εθνικός” Αλβανός συγγραφέας, παραδέχεται ότι η ύπαρξη αυτού του σχολείου είναι απόδειξη της “άλλης” Ελλάδας. Δηλαδή όχι της ξενόφοβης όπως την ερμηνεύει (ή μάλλον την ερμήνευε προ δεκαετίας) από τα δημοσιεύματα του Τύπου, αλλά της Ελλάδας του Κοραή: της “ημετέρας παιδείας μετέχοντες”»

Στο νεόδμητο κτίριο του Αρσακείου στεγάζεται και η *Εστία του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού*, τα εγκαίνια της οποίας προβλέπονται μέσα στους πρώτους μήνες του 2009, με στόχο να γίνει κέντρο διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας και σημείο αναφοράς του ελληνικού πολιτισμού.

3.2.2. ΒΟΣΝΙΑ-ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ

Στο Σεράγεβο¹⁶⁸ και τη Μπάνια-Λούκα¹⁶⁹ λειτουργούν από το 2001 Σχολεία Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας του ΓΕΕΘΑ. Τα σχολεία λειτουργούν παράλληλα ως *Μορφωτικά Κέντρα* και προσφέρουν μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε ενδιαφερόμενους πολίτες.

---

¹⁶⁸ Το σχολείο λειτουργεί σε ενοικιαζόμενο χώρο. Την περασμένη ακαδημαϊκή περίοδο φοιτούσαν 12 σπουδαστές, Μουσουλμάνοι, στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων της Βοσνίας. Συνολικά έχουν αποφοιτήσει 21 σπουδαστές (Υλικό του ΓΕΕΘΑ- Δ/ση Εκπαίδευσης).

¹⁶⁹ Την περασμένη ακαδημαϊκή περίοδο φοιτούσαν 24 σπουδαστές, Σέρβοι, στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων της Βοσνίας. Συνολικά έχουν αποφοιτήσει 61 σπουδαστές. Διδάσκει απόφοιτος του τμήματος νεοελληνικών σπουδών του Βελιγραδίου. Το 2008, μετά από πρόταση του Συντονιστή Εκπαίδευσης, η εκπαιδευτικός βραβεύτηκε για την προσφορά της (Υλικό του ΓΕΕΘΑ- Δ/ση Εκπαίδευσης).

Σύμφωνα με στοιχεία του ΥΠΕΞ¹⁷⁰ μέχρι το έτος 1999 λειτουργούσαν στα πανεπιστήμια Σεράγεβο και Μπάνια-Λούκα θέσεις λέκτορα ελληνικής γλώσσας. Το 1999 η Ελληνική Πρεσβεία στο Σεράγεβο σε συνεργασία με την Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Μπάνια Λούκα, είχε αρχίσει πρόγραμμα εκμάθησης ελληνικών στην ανωτέρω σχολή, το οποίο σταμάτησε μετά από ένα χρόνο.

Στο δημοτικό σχολείο «Γ. Παπανδρέου» στο Αλεξάντροβατς (Δήμος Λακτάσι), το οποίο αναγέρθηκε με ελληνικές δαπάνες, από το 2002 έως το 2006 διδάσκονταν τα ελληνικά ως δεύτερη ξένη γλώσσα.

Όπως με ενημέρωσαν από την Ελληνική Πρεσβεία έχει γίνει πρόταση από μέρους της για τη διδασκαλία της ελληνικής σε κάποια εκπαιδευτική βαθμίδα. Υπάρχει τέτοια πρόθεση από την Ελλάδα. Χρειάζεται συνεργασία με το εγχώριο Υπουργείο Αστικών Υποθέσεων. Το ζήτημα όμως δεν είναι απλό γιατί είναι περίπλοκη η κρατική οργάνωση της χώρας. Η εκπαίδευση εντάσσεται και στις δύο οντότητες που απαρτίζουν τη Βοσνία- Ερζεγοβίνη. Θα πρέπει να αποφασισθεί λοιπόν το εύρος της συνεργασίας. Θα αφορά και τις δύο οντότητες ή μόνο τη μία απ' αυτές; Σε ποια βαθμίδα της εκπαίδευσης επίσης θα απευθύνεται; Προς το παρόν υπάρχει συνεργασία βάσει μορφωτικού προγράμματος και η Ελλάδα προσφέρει υποτροφίες. Υπάρχει επίσης η δυνατότητα διαπανεπιστημιακής συνεργασίας.

Πολύ ενδιαφέρον και συγκινητικό βρήκα ένα έγγραφο του 2002 που μελέτησα στη Δ/ση Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ (βλ. Παράρτημα Β.IV.). Προέρχεται από το πειραματικό σχολείο «Jovan Ducic» της Σερβικής Δημοκρατίας της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης με το οποίο ζητούσαν οικονομική ενίσχυση για τη διδασκαλία της ελληνικής. Στο σχολείο αυτό προσπαθούν να εισαγάγουν όσες περισσότερες γλώσσες μπορούν¹⁷¹. Δηλώνεται ενδιαφέρον εκ μέρους ικανού αριθμού μαθητών (50-60) για ελληνικά. Το σχολείο συνεργάζεται με τις πολυεθνικές ειρηνευτικές δυνάμεις που εδρεύουν στη χώρα και βεβαίως και με τις ελληνικές. Διοργανώνονται από κοινού εκδηλώσεις π.χ. στις δύο ελληνικές εθνικές εορτές όπου τα παιδιά τραγουδούν ελληνικά τραγούδια, απαγγέλλουν ποιήματα και δημιουργούνται φιλικές σχέσεις με αποτέλεσμα την επίσκεψη κάποιων παιδιών στην Ελλάδα.

¹⁷⁰ Παρατίθενται στην ιστοσελίδα του ΥΠΕΞ <http://www.mfa.gr> (τελευταία επίσκεψη 4/11/08)

¹⁷¹ Μαθαίνουν υποχρεωτικά Αγγλικά και προαιρετικά Γαλλικά ή Γερμανικά από την ηλικία των επτά ετών. Για τις υπόλοιπες γλώσσες εξαρτάται τι ζήτηση υπάρχει από τα παιδιά. Το κίνητρο της εκμάθησης ξένων γλωσσών είναι η επιθυμία να γίνουν μελλοντικοί πολίτες της Ευρώπης (αναφέρεται στο συγκεκριμένο έγγραφο).

3.2.3.

ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Η Βουλγαρία είναι η χώρα στην οποία παρατηρείται ένα έντονο ενδιαφέρον για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας αλλά και τη γενικότερη γνωριμία με τον ελληνικό πολιτισμό. Η ελληνική γλώσσα διδάσκεται τόσο στην τριτοβάθμια όσο και στις μικρότερες βαθμίδες εκπαίδευσης. Στη Βουλγαρία δρουν επίσης πολιτιστικοί σύλλογοι ελληνικού ενδιαφέροντος.

3.2.3.1. Τα νέα ελληνικά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

-Στο Πανεπιστήμιο «Άγιος Κλήμης της Αχρίδας» της Σόφιας στη Σχολή Κλασικών και Νέων Φιλολογιών δημιουργήθηκε το 1992 Τμήμα Νεοελληνικής Φιλολογίας ως μία από τις 19 ισότιμες ειδικότητες της Σχολής. Μέχρι το ακαδημαϊκό έτος 2000/2001 παρείχε πτυχίο με βαθμό master πενταετούς φοιτήσεως. Από το 2001/2002 το master καθιερώθηκε ως ξεχωριστή βαθμίδα (τετραετής φοίτηση και τρία επίπεδα master).

Η Poromanska (2007, 152 κ.εξ), περιγράφοντας τη διδασκαλία της νεοελληνικής σε πανεπιστήμια της Βουλγαρίας, αναφέρει ως λόγο ίδρυσης του Τμήματος την ανταπόκριση του Πανεπιστημίου στα νέα δεδομένα, στο γεγονός δηλαδή ότι η ελληνική έγινε μία από τις πιο περιζήτητες γλώσσες στη Βουλγαρία μετά το 1990, μετατρέπόμενη σε γλώσσα κοινωνικής ανόδου. Οι 2000 περίπου μικτές ελληνοβουλγαρικές εταιρείες που δρουν στη χώρα έχουν ανάγκη στελεχών υψηλού επιπέδου.

Όσον αφορά το πρόγραμμα διδασκαλίας της γλώσσας περιλαμβάνει πάνω από 1500 ώρες πρακτικής εκμάθησης της νεοελληνικής αρχίζοντας από το μηδέν με ταχύρυθμη σειρά μαθημάτων ενός μηνός με 120 ώρες. Εκτός από τα μαθήματα γλώσσας (γραμματική, διαλεκτολογία, μετάφραση) προσφέρονται επίσης μαθήματα λογοτεχνίας (αρχαιοελληνικής, βυζαντινής, νεοελληνικής αλλά και θεωρίας της λογοτεχνίας), ιστορίας(αρχαιοελληνικής, βυζαντινής, νεοελληνικής), πολιτισμού (βυζαντινού αλλά και πολιτιστικές σπουδές), καθώς και γενικής γλωσσολογίας (βλ. στο **Παράρτημα** B.V.1 πρόγραμμα μαθημάτων όπως είναι αναρτημένα στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου <http://www.portal.uni-sofia.bg/docs/fknf/curriculum-en/novogrek.doc>, τελευταία επίσκεψη: 31/10/2008).

Εντυπωσιακός είναι ο αριθμός των υποψηφίων φοιτητών. Το 1996/1997 υπήρχαν 2055 υποψήφιοι-41 από τους οποίους την ανέφεραν ως πρώτη επιλογή- δηλαδή 81 υποψήφιοι για μία θέση. Η Νεοελληνική φιλολογία λοιπόν κατατασσόταν στην τρίτη θέση, όσον αφορά τη ζήτηση εκμάθησης από τους φοιτητές, μετά την κινέζικη και την αραβική- εξωτικές ειδικότητες- και προηγούνταν της αγγλικής. Το 1997/1998 υπήρχαν 2900 υποψήφιοι, δηλαδή πολύ περισσότεροι. Το 1999/2000 οι υποψήφιοι ήσαν 2385, από τους οποίους 33 την ανέφεραν ως πρώτη επιλογή-για 25 θέσεις. Κατείχε την τέταρτη θέση¹⁷² στις προτιμήσεις των φοιτητών, προηγούνταν δε πάλι της αγγλικής αλλά και της τουρκικής φιλολογίας. Το 2000/2001 υπήρχαν 2519 υποψήφιοι, 48 από τους οποίους την ανέφεραν ως πρώτη επιλογή, κατείχε δε την τρίτη θέση στις επιλογές των φοιτητών. Το 2002/2003 οι υποψήφιοι ήσαν 2682 με 19 να την επιλέγουν ως πρώτη επιλογή (Poromanska, 2005).

Η Poromanska ισχυρίζεται ότι το Τμήμα είναι ένα από τα καλύτερα Τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών¹⁷³. Υποστηρίζει μάλιστα ότι εξάγονται στελέχη του στα Πανεπιστήμια της Ευρώπης¹⁷⁴. Το Τμήμα διοργανώνει διαβαλκανικό διαγωνισμό μετάφρασης σε συνεργασία με την Ένωση Μεταφραστών και την Εταιρεία Νεοελληνιστών Βουλγαρίας (βλ. σελ. 178). Διοργανώνει επίσης πληθώρα εκδηλώσεων όπως λογοτεχνικές βραδιές αφιερωμένες σε Έλληνες συγγραφείς αλλά και στην ιστορία των ελληνικών γραμμάτων, συναντήσεις Ελλήνων συγγραφέων με τους φοιτητές αλλά και με το ευρύτερο κοινό π.χ. με τη Καρυστιάνη, τον Καλοκύρη κ.α.¹⁷⁵ Γίνονται προσπάθειες για την καλύτερη οργάνωση της βιβλιοθήκης¹⁷⁶, την οποία η Poromanska (2007, 155) θεωρεί ως την «μοναδική στη Βουλγαρία με τόσα και ποικίλα βιβλία αποκλειστικά στα ελληνικά», προσιτή σε όλους, όσους ασχολούνται με τα ελληνικά γράμματα και τον ελληνικό πολιτισμό.

Το Τμήμα ασχολείται και με την έρευνα. Στέλνει λοιπόν φοιτητές σε ελληνόφωνα μέρη της Βουλγαρίας με σκοπό τη συλλογή διαλεκτικού υλικού για επιστημονική ανάλυση. Το 2000 πραγματοποιήθηκε αποστολή στη Σωζόπολη η οποία και ηχογράφησε τους ηλικιωμένους κατοίκους της πόλης. Το ερευνητικό

---

¹⁷² Μετά την αραβική, την κινεζική και την κορεάτικη (Poromanska, 2007, 154).

¹⁷³ Ως απόδειξη θεωρεί τα άριστα αποτελέσματα που έχουν οι φοιτητές του Τμήματος στα κατατακτήρια τέστ στα θερινά σεμινάρια στα ελληνικά πανεπιστήμια. Αναφέρεται σε έγγραφο της Poromanska προς το ΥΠΠΟ, το οποίο μελέτησα στη Δ/ση Διεθνών Σχέσεων.

¹⁷⁴ Απόφοιτος της δεύτερης ειδικότητας δίδασκε νεοελληνικά το 2001 στο Πανεπιστήμιο της Βαρσοβίας (Poromanska, 2007, 146).

¹⁷⁵ Οι συγκεκριμένες εκδηλώσεις ενισχύθηκαν από τη Δ/ση Γραμμάτων του ΥΠΠΟ (βλ. σελ. 95)

¹⁷⁶ Το Ίδρυμα Ωνάση βοήθησε για την απόκτηση κατάλληλης επίπλωσης και μηχανοργάνωσης Poromanska (2007, 155).

ενδιαφέρον για τα ελληνικά ιδιώματα του Εύξεινου Πόντου ξεκίνησε το 1988 από την Poromanska στην Αγκιάλο (στα βουλγαρικά Πομόριε) με στόχο να συγκριθεί η σημερινή κατάσταση με τα ήδη υπάρχοντα κείμενα και να διαπιστωθούν ομοιότητες και διαφορές. Απώτερος σκοπός είναι η σύνταξη ενός άτλαντα ελληνικών ιδιωμάτων στη Βουλγαρία. Βάσει διαδοχικών ηχογραφήσεων διαμορφώθηκε το κείμενο της βουλγαρικής παραλλαγής του «Ερωτόκριτου» (Poromanska, 2004β). Ένα άλλο δημοτικό τραγούδι που ηχογραφήθηκε ήταν «Της Σούσας το τραγούδι». Πρόκειται για τραγούδι πανελλήνιας εμβέλειας, γνωστό σε πολλές παραλλαγές που θεωρείται ότι ανήκει στις λεγόμενες παρολογές (Poromanska, 1999).

Στο ίδιο Πανεπιστήμιο η ελληνική διδάσκεται:

- Στη Σχολή Σλαβικών Σπουδών, στο Τμήμα Βαλκανολογίας
- Στα Λεκτοράτα: Με ελάχιστα δίδακτρα διδάσκεται η νεοελληνική 60 ώρες επί τέσσερα εξάμηνα σε περίπου 40 φοιτητές¹⁷⁷. Δίδονται εξετάσεις για την απόκτηση του πιστοποιητικού επιπέδου γλωσσομάθειας.
- Ως δεύτερη ειδικότητα σε 50 περίπου φοιτητές¹⁷⁸. Διδάσκεται δηλαδή η νεοελληνική γλώσσα και λογοτεχνία ως δευτερεύον μάθημα παράλληλα με την πρώτη ειδικότητα, δηλαδή μια άλλη γλώσσα και λογοτεχνία από τις προσφερόμενες στη Σχολή Κλασικών και Νέων Φιλολογιών.
- Στο Τμήμα Εκμάθησης Γλωσσών: Πρόκειται για το πρώην Ινστιτούτο Αλλοδαπών Φοιτητών (βλ. σελ. 159) που εντάχθηκε το 2000 στο Πανεπιστήμιο ως αυτόνομο Τμήμα. Η παρεχόμενη διδασκαλία θεωρείται υψηλού επιπέδου και προσφέρεται σε τέσσερα επίπεδα (αρχαρίων, μέσο Α, μέσο Β και προχωρημένων). Τα μαθήματα γίνονται σε μικρές τάξεις των δέκα ατόμων. Το πρόγραμμα είναι ευέλικτο (τριών μηνών και ενός μήνα, εντατικά και μη εντατικά, πρωινά και απογευματινά)¹⁷⁹. Τα δίδακτρα είναι πολύ χαμηλά και έχει ευρεία ζήτηση. Το Τμήμα αποτελεί πρώτη επιλογή για όποιον θέλει να μάθει μια ξένη γλώσσα ανεξάρτητα από τη Σχολή στην οποία φοιτά. Οι σπουδαστές δεν είναι μόνο όμως φοιτητές αλλά και εργαζόμενοι. Από το 2002 είναι αναγνωρισμένο κέντρο για την απόκτηση του πιστοποιητικού

---

¹⁷⁷ Ο συγκεκριμένος αριθμός φοιτητών αναφέρεται στο ανωτέρω έγγραφο της Poromanska που μελέτησα στη Δ/νση Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ.

¹⁷⁸ *Ο.π.*

¹⁷⁹ Όπως αναφέρεται τόσο στην ιστοσελίδα του Τμήματος (<http://www.uni-sofia.bg/faculties/ichs/about.html>, τελευταία επίσκεψη: 31/10/2008) όσο και στην ιστοσελίδα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας (Πύλη για την ελληνική γλώσσα www.greek-language.gr, τελευταία επίσκεψη: 4/11/2008).

γλωσσομάθειας. Τα αποτελέσματα κρίνονται πολύ ενθαρρυντικά από την Rogomanska (2007, 138) με τους διδασκόμενους να καταφέρνουν να καλύπτουν τις γλωσσικές τους ανάγκες σε ποικίλα επίπεδα: επιστημονικό, τουριστικό, μεταφραστικό.

Ως προβλήματα¹⁸⁰ αναφέρονται η μη επάρκεια του διδακτικού προσωπικού, λόγω της μεγάλης ζήτησης της ελληνικής, που δυστυχώς δεν καλύπτεται γιατί προσκρούει σε δημοσιονομικούς περιορισμούς καθώς και οι ελλείψεις σε ικανό αριθμό εγχειριδίων εκμάθησης της ελληνικής.

- Στην *Ιστορική Σχολή*: Από το 2006/2007 προσφέρεται το πρόγραμμα «Το παρόν και το μέλλον της Νοτιοανατολικής Ευρώπης». Στο πλαίσιο του προγράμματος διδάσκονται τρεις βαλκανικές γλώσσες, η νεοελληνική, η ρουμανική και η τουρκική, εκ των οποίων οι φοιτητές πρέπει να επιλέξουν υποχρεωτικά δύο. Από τους 24 φοιτητές παρακολουθούν ελληνικά οι 10. Τα πρώτα δύο χρόνια καλύπτονται 420 ώρες διδασκαλίας. Για να αντιμετωπισθούν οικονομικά προβλήματα προμήθειας αλλά και αποστολής διδακτικών βιβλίων το ακαδημαϊκό έτος 2006-2007 βοήθησε οικονομικά η Ελληνική Πρεσβεία¹⁸¹.

-Το 1991 ιδρύθηκε *Τμήμα Κλασικών και Ανατολικών Γλωσσών στη Σχολή Σύγχρονων Γλωσσών*¹⁸² του Πανεπιστημίου «Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου» στο Βελίκο Τύρνοβο, τη μεσαιωνική πρωτεύουσα της Βουλγαρίας, στο οποίο διδάσκεται παράλληλα με την αρχαία και η νεοελληνική στις ειδικότητες αρχικά της *Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας και από το 1998/1999 της Βαλκανιολογίας*.

Σύμφωνα με τον καθηγητή Ρούμπο¹⁸³ ο αριθμός των φοιτητών και στις δύο ειδικότητες μέχρι το 2005 ανερχόταν περίπου στους 135, ο αριθμός δε των πρωτοετών κατά το ακαδημαϊκό έτος 2006-2007 ήταν γύρω στους 30. Πρόκειται για το πρώτο κρατικό ανώτατο ίδρυμα στη Βουλγαρία που ενέταξε στο πρόγραμμα

---

¹⁸⁰ Αναφέρονται σε έγγραφο της Ελληνικής Πρεσβείας προς το ΥΠΠΟ, έτους 2007, το οποίο μελέτησα στη Δ/νση Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ.

¹⁸¹ Αναφέρεται στο προηγούμενο έγγραφο ό.π.

¹⁸² Η Σχολή περηφανεύεται ότι είναι ο κληρονόμος της μεσαιωνικής σχολής του Turnograd, περίφημη στον Ανατολικό Ορθόδοξο κόσμο κατά τον 13^ο και 14^ο αιώνα, όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου (<http://www.uni-vt.bg>, τελευταία επίσκεψη: 31/10/2008).

¹⁸³ Πρόκειται για αποσπάσματα από ομιλία του στο οικονομικό φόρουμ των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης στη Σόφια στις 31-10-2006 με θέμα «Η διδασκαλία της νέας ελληνικής γλώσσας και το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού στο Πανεπιστήμιο του Βελίκο Τύρνοβο, 'Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου'» που εστάλη στη Δ/νση Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ (βλ. Παράρτημα Β.Υ.2).

σπουδών του τα νέα ελληνικά. Οι φοιτητές έδειξαν ενδιαφέρον για την εκμάθηση της ελληνικής.

Στην ειδικότητα της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας τα νέα ελληνικά συνδυάζονται με μια δεύτερη ξένη γλώσσα, τη γερμανική ή τη ρωσική, ενώ παράλληλα διδάσκονται μαθήματα γλωσσολογίας, λογοτεχνίας, ιστορίας και πολιτισμού¹⁸⁴. Οι τελειόφοιτοι αποκτούν ειδίκευση μεταφραστών.

Στην ειδικότητα της Βαλκανιολογίας, επίσης τετραετούς φοιτήσεως, περιλαμβάνονται 825 ώρες διδασκαλίας στα νέα ελληνικά και 210 ώρες εξειδικευμένης μετάφρασης.

Οι φοιτητές συμμετέχουν σε φοιτητικούς διαγωνισμούς μετάφρασης και διεθνή επιστημονικά συμπόσια, όπου κερδίζουν βραβεία και επαίνους. Ένα 60% περίπου από αυτούς συμμετέχει σε προγράμματα εκμάθησης της ελληνικής στην Ελλάδα. Κάποιοι έχουν παρακολουθήσει μεταπτυχιακά ή σεμινάρια ειδίκευσης στην Ελλάδα. Το 2006 δημιουργήθηκε το «Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού» με στόχους τη βοήθεια στη διδασκαλία, την ανάπτυξη δραστηριοτήτων και την οργάνωση διαλέξεων, σεμιναρίων κ.λ.π. Οι πολίτες γενικότερα έχουν τη δυνατότητα ελεύθερης πρόσβασης και δωρεάν χρήσης του Κέντρου. Επισημαίνεται ότι η βιβλιοθήκη του έχει εξελιχθεί σε δραστήρια, εξειδικευμένη, πλούσια με βιβλία, λεξικά και οπτικοακουστικό υλικό.

Το Κέντρο διατηρεί ενεργές σχέσεις με την Ελληνική Πρεσβεία στη Βουλγαρία. Όπως διατυπώνεται και στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου¹⁸⁵, οι περιοδικές επισκέψεις του Πολιτιστικού Ακολουθού και των Ελλήνων διπλωματών βοηθούν τους φοιτητές αλλά και το διδακτικό προσωπικό να επικαιροποιεί τις πληροφορίες του για τα τρέχοντα γεγονότα στην ελληνική εκπαίδευση και κουλτούρα

-Το 1994 ξεκίνησε το πανεπιστημιακό πρόγραμμα «Νέα Ελληνικά και Μάνατζμεντ» στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών και Λογοτεχνιών¹⁸⁶ στο ιδιωτικό Νέο Βουλγαρικό Πανεπιστήμιο (New Bulgarian University).

---

¹⁸⁴ Η τετραετής φοίτησή τους περιλαμβάνει 1575 ώρες διδασκαλίας γραφής και ομιλίας στα νέα ελληνικά, 60 ώρες γραμματικής και σύνταξης, 180 ώρες μετάφρασης, 90 ώρες λογοτεχνίας και 45 ώρες ελληνικής ιστορίας ό.π.

¹⁸⁵ <http://www.uni-vt.bg>, ό.π.

¹⁸⁶ Ο σκοπός του Τμήματος-όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα του <http://www.nbu.bg>, τελευταία επίσκεψη: 4/12/2008-είναι η προετοιμασία μεταφραστών και διερμηνέων για την κάλυψη των αναγκών που προέκυψαν από τη διαδικασία της εισόδου της Βουλγαρίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η εκμάθηση των ελληνικών συνδυάζεται με οικονομική ορολογία με σκοπό την ανταπόκριση στις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Η γλωσσική διδασκαλία αρχίζει από το πρώτο έτος και έχει θεωρητικό και πρακτικό χαρακτήρα.

Σύμφωνα με στοιχεία για το Τμήμα που απεστάλησαν στην Δ/ση Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ (βλ. Παράρτημα Β.Υ.3.) το 2004 ο αριθμός των φοιτητών κυμαινόταν από 14 το πρώτο έτος σε 8 το τέταρτο. Προσφέρεται πανεπιστημιακό πτυχίο, υπάρχουν όμως προοπτικές για προγράμματα master, λόγω του μεγάλου ενδιαφέροντος για τα ελληνικά στον τομέα της οικονομίας και λόγω του χαρακτήρα του προγράμματος, το οποίο έχει οικονομική κατεύθυνση και προετοιμάζει μεταφραστές-διερμηνείς για τις μικτές ελληνοβουλγαρικές εταιρείες. Υπάρχει βιβλιοθήκη με 250 τόμους ελληνικά βιβλία, προσδοκείται δε οικονομική ενίσχυση από την Ελλάδα¹⁸⁷.

-Στο Πανεπιστήμιο «Παισίου Χιλανδαρινού» του Plovdiv (Φιλιπούπολη) στη Φιλοσοφική Σχολή διδάσκεται από το 2002 η νεοελληνική γλώσσα:

- Στο Τμήμα Βουλγαρικής και Νεοελληνικής Γλώσσας (τετραετούς φοίτησης επιπέδου bachelor) και
- Στο Τμήμα Βαλκανιολογίας (πενταετούς φοίτησης επιπέδου master).

Προσφέρονται μαθήματα νεοελληνικής γλώσσας (φωνητικής, λεξικολογίας, μορφολογίας, συντακτικού), λογοτεχνίας (βυζαντινής και νεοελληνικής) καθώς και ελληνικού πολιτισμού (βλ. στο Παράρτημα Β.Υ.4. πρόγραμμα των προσφερομένων μαθημάτων ακαδημαϊκού έτους 2005-2006 όπως αναρτάται στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου <http://www.slovo.pu.acad.bg/06/ECTS2006-2007.pdf>, τελευταία ενημέρωση: 31/10/2008). Σύμφωνα με στοιχεία για το Τμήμα που απεστάλησαν στην Δ/ση Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ (βλ. Παράρτημα Β.Υ.5.) το 2004 ο αριθμός των φοιτητών ήταν 32 το πρώτο έτος και 16 στο δεύτερο και για τα δύο Τμήματα. Η βιβλιοθήκη-για την ίδρυση της οποίας βοήθησε το ΥΠΠΟ-1500 τόμων νεοελληνικής γλώσσας, λογοτεχνίας και πολιτισμού είχε εγκαινιαστεί εκείνο το χρόνο.

-Στο Νοτιοδυτικό Πανεπιστήμιο Νεοφύτου Ρίλας του Μπλαγκοέβγκραντ (πρώην Άνω Τζουμαγιά) διδάσκεται από το 1994 η ελληνική στην ειδικότητα της Βαλκανιολογίας και ως κατεύθυνση στα πλαίσια της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας.

---

¹⁸⁷ Ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι το Τμήμα πραγματοποιεί πρακτικό σεμινάριο για αυτούς που ειδικεύονται στη ρώσικη γλώσσα με την οικονομική υποστήριξη του Ρώσικου Υπουργείου Παιδείας, του Ρώσικου Κέντρου Πολιτισμού και Πληροφόρησης και της Ρώσικης Πρεσβείας στη Βουλγαρία, ό.π.

Επιπρόσθετα στη Βουλγαρία λειτουργούν δύο Σχολεία Εκμάθησης της Ελληνικής Γλώσσας του ΓΕΕΘΑ, στη Σόφια¹⁸⁸ και το Βελίκο Τύρνοβο¹⁸⁹.

Όσον αφορά την επαγγελματική αποκατάσταση των αποφοίτων¹⁹⁰ τα νέα ελληνικά αποτελούν κύριο προσόν σε επαγγέλματα όπως:

- Διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σ' όλα τα επίπεδα
- Διερμηνεία και μετάφραση για τα Ηνωμένα Έθνη, την Ευρωπαϊκή Ένωση, το δημόσιο και τις ιδιωτικές εταιρείες
- Διάφορες θέσεις στον ταξιδιωτικό και τουριστικό τομέα όπως αεροσυνοδοί, ταξιδιωτικοί πράκτορες και ξεναγοί.

Δευτερεύον εφόδιο θεωρούνται σε επαγγέλματα που ασχολούνται με:

- Τραπεζικό και χρηματοοικονομικό τομέα
- Επιχειρήσεις, πωλήσεις, εξαγωγές και εισαγωγές
- Ανάλυση ξένων αγορών, δημοσιογραφία, ξένη αλληλογραφία
- Επιστήμη και μελέτες, βιβλιοθήκες
- Διοίκηση ξενοδοχείων
- Εκδόσεις, ραδιοφωνία

Η Ελληνική Πρεσβεία¹⁹¹ θεωρεί ότι τα πανεπιστήμια ανταποκρίθηκαν στο γενικότερο ενδιαφέρον για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας με την κατάρτιση των ανωτέρω προγραμμάτων σπουδών. Διοργανώνει δε κάθε χρόνο ειδική εκδήλωση στο πλαίσιο της οποίας απονέμονται βραβεία στους αριστούχους των νέων ελληνικών σε κάθε Πανεπιστήμιο. Επισημαίνει μάλιστα το μεγάλο ενδιαφέρον Βουλγάρων φοιτητών αλλά και επιστημόνων για τα διάφορα προγράμματα υποτροφιών κρατικών και ιδιωτικών ελληνικών φορέων-τουλάχιστον 100 κάθε χρόνο πραγματοποιούν σπουδές, έρευνα ή επιστημονική συνεργασία στην Ελλάδα ως υπότροφοι.

---

¹⁸⁸ Βρίσκεται εντός της Ακαδημίας Πολέμου Ρακόφσκι. Η αίθουσα του σχολείου έχει ονομαστεί «Αίθουσα Αριστοτέλης». Φοιτούν ετησίως περί τα 10 στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων της Βουλγαρίας (Υλικό του ΓΕΕΘΑ- Δ/ση Εκπαίδευσης).

¹⁸⁹ Βρίσκεται εντός του Στρατιωτικού Πανεπιστημίου Βασιλ. Λέφσκι. Η αίθουσα του σχολείου έχει ονομαστεί «Αίθουσα Σωκράτης» Φοιτούν ετησίως περί τα 24 στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων της Βουλγαρίας (Υλικό του ΓΕΕΘΑ- Δ/ση Εκπαίδευσης).

¹⁹⁰ Όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα <http://ngf.bg.com/Greek/index.php?page=27%AEion=1> (τελευταία επίσκεψη: 7/11/2008).

¹⁹¹ Όπως παραθέτει στην ιστοσελίδα της <http://info.greekembassy-sofia.org>, τελευταία επίσκεψη 4/11/2008.

Το ίδιο τεκμαίρεται και από τα απεσταλμένα στοιχεία στην Δ/ση Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ (βλ. Παράρτημα, ό.π.) των ανωτέρω Πανεπιστημιακών Τμημάτων. Δεν θεωρούν μόνο απαραίτητη την ενίσχυση τους από την Ελλάδα αλλά επίσης προσβλέπουν στη χορήγηση υποτροφιών. Επιθυμούν να είναι προσιτές σε κάθε πανεπιστήμιο-ακόμα και σε ιδιωτικό- και ζητούν ακόμα τον προγραμματισμό σεμιναρίων για νέους βοηθούς και καθηγητές ώστε να βελτιώσουν το επίπεδο διδασκαλίας τους.

Η Velkova (2007α, 236) θεωρεί ότι θα ήταν χρήσιμη η εισαγωγή της νεοελληνικής γλώσσας ως υποχρεωτικό μάθημα στις ειδικότητες της Κλασικής Φιλολογίας, της Αρχαιολογίας και της Βυζαντινολογίας, γεγονός που θα αναβάθμιζε τις νεοελληνικές σπουδές σε πραγματικά διεπιστημονικό κλάδο.

3.2.3.2. Τα νέα ελληνικά στην προπανεπιστημιακή εκπαίδευση

Η Poromanska (2007, 147) μιλά ακόμα και για έκρηξη του ενδιαφέροντος για τα νέα ελληνικά στη Μέση Εκπαίδευση, τα οποία διδάσκονται:

- Στο Εθνικό Λύκειο Αρχαίων Γλωσσών και Πολιτισμών «Κωνσταντίνος Κύριλλος Φιλόσοφος» (Κλασικό Λύκειο) της Σόφιας ως μάθημα κατεύθυνσης και ως ελεύθερη επιλογή. Παράλληλα διδάσκονται αρχαία και μεσαιωνικά ελληνικά, αρχαία ιστορία και πολιτισμός καθώς και βυζαντινολογία (Velkova, 2007α, 236)
- Στο 12^ο Γυμνάσιο Σόφιας «Τσάρος Ιβάν Ασέν II» ενταγμένα στο σχολικό πρόγραμμα και μάλιστα με ενισχυμένη τη διδασκαλία τους¹⁹²
- Στο 54^ο Σχολείο της Σόφιας, όπου διδάσκονται επίσημα ως ξένη γλώσσα μαζί με τα αγγλικά. (Velkova, 2007α, 236)¹⁹³
- Στο Σχολείο Balkanika-το οποίο υπάγεται στο ίδρυμα «Βαλκανικά Κολέγια»- από το 1997/1998. Εκεί διδάσκονται δύο ευρωπαϊκές και δύο βαλκανικές

---

¹⁹² Η Μπάτζιου αναφέρει ότι το σχολικό έτος 2007-2008 λειτούργησαν πέντε τμήματα με 95 μαθητές (βλ. Παράρτημα Β.Ι.), ένας δηλαδή αρκετά υψηλός αριθμός μαθητών. Βεβαίως γενικώς προειδοποιεί ότι οι παρατιθέμενοι αριθμοί είναι ενδεικτικοί και ότι δεν κατέστη δυνατόν να συγκεντρωθούν αξιόπιστα στατιστικά στοιχεία για την έκταση αλλά και για την ποιότητα της διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας. Στην ιστοσελίδα του σωματίου «Ναυς» <http://www.ngonaus.org>, τελευταία επίσκεψη: 5/11/2008 αναφέρεται ότι το ανωτέρω σωματείο και το Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη προσέφεραν τον Ιούλιο του 2008 βιβλία εκμάθησης της νεοελληνικής όπως και βιβλία ελληνικής λογοτεχνίας.

¹⁹³ Η πληροφορία δεν επιβεβαιώθηκε όμως ούτε από την ελληνική πρεσβεία ούτε από τη Συντονίστρια Εκπαίδευσης κα Μπάτζιου.

γλώσσες. Η πρώτη βαλκανική γλώσσα επιλέγεται μεταξύ της ελληνικής και της τουρκικής και διδάσκεται όπως και στα άλλα λύκεια ξένης γλώσσας. Η δεύτερη βαλκανική γλώσσα επιλέγεται μεταξύ της ελληνικής, τουρκικής, σερβικής, ρουμανικής και αλβανικής ανάλογα με την επιλογή της πρώτης γλώσσας. Διδάσκεται προαιρετικά για τέσσερα χρόνια από τέσσερις ώρες εβδομαδιαίως. Η φοίτηση είναι εξαετής και τις τάξεις των νεοελληνικών παρακολουθούν περίπου 25 μαθητές. Ο συνολικός αριθμός ωρών διδασκαλίας της νεοελληνικής υπερβαίνει τις 1000 ώρες πρακτικής εξάσκησής της (Velkova, 2007α, 233, υποσημείωση 7, Rogomanska 2007, 147).

- Στο Λύκειο «Άγιος Κύριλλος και Μεθόδιος» στο Plondin (Φιλιπούπολη) η ελληνική διδάσκεται ενισχυμένα ενταγμένη στο σχολικό πρόγραμμα¹⁹⁴. Η Velkova, (2007α, 236) αναφέρει ότι το σχολείο πρόκειται για ένα από τα ξενόγλωσσα λύκεια με διάρκεια φοίτησης πέντε χρόνων.
- Στο Γυμνάσιο «Απρίλοβ» στην πόλη Γκάμπροβο από το 2003 (Rogomanska, 2007, 157)¹⁹⁵

Αναφέρεται ακόμη (Rogomanska 2007, 145) η διδασκαλία της νεοελληνικής σε νηπιαγωγείο στο Βελίκο Τύρνοβο από μεταπτυχιακή φοιτήτρια νεοελληνικής φιλολογίας του Πανεπιστημίου της Σόφιας.

Σύμφωνα με τη Μπάτζιου (βλ. Παράρτημα Β.Ι.) το σχολικό έτος 2007-2008 λειτούργησαν τμήματα μητρικής γλώσσας σε νηπιαγωγείο και σε σχολείο στη Σόφια για τα παιδιά Ελλήνων πολιτών. Επίσης λειτούργησαν τμήματα ελληνικής γλώσσας (απογευματινά σχολεία), στις ελληνικές κοινότητες Σόφιας (ΔΟΜΕ) και «Ρήγας Φεραίος» της Στάρας Ζαγόρα¹⁹⁶, στο βουλγαροελληνικό σύλλογο του Καζανλάκ, στους ελληνικούς συλλόγους Σλίβεν και Ρετσίτσας καθώς και στο Ευρωπαϊκό Κέντρο Βάρνας. Από το 2004 επίσης λειτουργεί Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας του Αέροπου στο Άσπρο-Μπιάλα¹⁹⁷ της Ανατολικής Ρωμυλίας.

---

¹⁹⁴ Η Μπάτζιου αναφέρει ότι το σχολικό έτος 2007-2008 λειτούργησαν τέσσερα τμήματα με 95 μαθητές (βλ. Παράρτημα Β.Ι.), ό.π.

¹⁹⁵ Επίσης η πληροφορία δεν επιβεβαιώθηκε ούτε από την ελληνική πρεσβεία ούτε από τη Συντονίστρια Εκπαίδευσης κα Μπάτζιου.

¹⁹⁶ Στην ιστοσελίδα του Αέροπου, (<http://www.aeropow.net>), αναφέρεται ότι το σχολείο ιδρύθηκε πρώτα από τον Αέροπο και μετά το ανέλαβε το ΥΠΕΠΘ.

¹⁹⁷ Η δημιουργία του Κέντρου έγινε με τη συνεργασία του Ελληνοβουλγαρικού συνδέσμου φιλίας του χωριού «Άσπρος» του Νομού Κιλκίς. Η δασκάλα είναι ελληνικής καταγωγής και διδάσκει σε 30 περίπου γηγενή παιδιά, ελληνικής καταγωγής, την ελληνική γλώσσα την οποία αγνοούν πλήρως, ό.π.

-Από το 1993 λειτουργεί στη Σόφια η Εταιρεία Νεοελληνιστών Βουλγαρίας «Κωστής Παλαμάς». Πρόκειται για την πρώτη εταιρεία νεοελληνιστών στα Βαλκάνια. Συμμετείχε στην ίδρυση της Ε.Ε.Ν.Σ. το 1995. Μέλη της παίρνουν μέρος σε συνέδρια νεοελληνιστών.

Ως στόχοι της αναφέρονται¹⁹⁸ η αύξηση του αριθμού των μεταφράσεων μεταξύ των δύο γλωσσών, η διοργάνωση ομιλιών, εκδηλώσεων, ημερίδων αφιερωμένων σε Έλληνες και Βούλγαρους λογοτέχνες, η διοργάνωση διαγωνισμών μετάφρασης κ.λ.π.

Σε συνεργασία με το Νεοελληνικό Τμήμα του Πανεπιστημίου της Σόφιας (βλ.σελ. 170) και την Ένωση Μεταφραστών Βουλγαρίας διοργανώνει ετήσιο φοιτητικό διαγωνισμό μετάφρασης με σκοπό την παρότρυνση των Βουλγάρων φοιτητών ώστε να ασχοληθούν με μετάφραση έργων νεοελληνικής λογοτεχνίας. Ο διαγωνισμός αυτός εξελίχθηκε σε διαβαλκανικό με τη συμμετοχή φοιτητών από τα Πανεπιστήμια Βελιγραδίου, Ιασίου και Άγκυρας. Τα κείμενα μεταφράζονται από τα νεοελληνικά στη μητρική γλώσσα των φοιτητών. Ως βραβείο προσφέρεται υποτροφία για θερινά σεμινάρια στην Ελλάδα. ενώ οι καλύτερες μεταφράσεις δημοσιεύονται στο δελτίο που εκδίδει η Εταιρεία.

Επίσης σε συνεργασία με το Νεοελληνικό Τμήμα του Πανεπιστημίου της Σόφιας διοργάνωσε το 2001 το *Πρώτο Διαβαλκανικό Συνέδριο Νεοελληνιστών στη Σόφια*.

-Το 1999 ιδρύθηκε το βουλγαρικό τμήμα της Διεθνούς Εταιρείας Φίλων Νίκου Καζαντζάκη στη Σόφια που δραστηριοποιείται για την προβολή του έργου του Καζαντζάκη διοργανώνοντας εκδηλώσεις.

Δραστηριοποιούνται επίσης¹⁹⁹:

- ο Σύλλογοι βουλγαροελληνικής φιλίας σε πολλές πόλεις της Βουλγαρίας, πραγματικές εστίες βουλγαροελληνικής επικοινωνίας
- ο Η Δημοκρατική Οργάνωση Μόρφωσης και Πολιτισμού Ελλήνων Βουλγαρίας στη Σόφια, τη Στάρα Ζαγκόρα και το Γκάμπροβο.

¹⁹⁸ Όπως παρουσιάζεται η δραστηριότητά της στο περιοδικό *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα* του Οργανισμού για τη Διεθνοποίηση της Ελληνικής Γλώσσας (2005), άρθρο αναδημοσιευμένο από το δεύτερο ενημερωτικό δελτίο της Εταιρείας.

¹⁹⁹ Όπως παρατίθενται στις ιστοσελίδες του Υπουργείου Εξωτερικών (<http://www.mfa.gr>) και της Ελληνικής Πρεσβείας στη Βουλγαρία (<http://info.greekembassy-sofia.org> (τελευταία επίσκεψη: 4/11/2008).

- ο *Ο Ελληνικός Εκπαιδευτικός Σύλλογος Σόφιας* που στεγάζεται στην πρεσβεία και
- ο *Η Ομοσπονδία Πολιτιστικών και Εκπαιδευτικών Συλλόγων Σαρακατσάνων Βουλγαρίας.*

Στη Σόφια εγκαινιάστηκε στις 17 και 18 Νοεμβρίου του 2008 *Εστία του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού* και ήδη διδάσκεται η ελληνική γλώσσα. Απώτερος στόχος σύμφωνα με το ΕΠΙ (www.hfc.gr τελευταία επίσκεψη 24/12/2008) είναι η ανάπτυξη των πολιτιστικών σχέσεων των δύο χωρών και η προβολή του ελληνικού πολιτισμού στη διαχρονική του διάσταση.

3.2.3.4. Διδακτική της ελληνικής ως ξένης γλώσσας στη Βουλγαρία

Η διδασκαλία της ελληνικής πραγματοποιούνταν αρχικά με βάση εγχειρίδια που έχουν γραφεί από Έλληνες συγγραφείς. Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι για το σκοπό αυτό τη σκυτάλη πήραν στη συνέχεια γηγενείς. Η νεοελληνίστρια καθηγήτρια Rogomanska (2007) εξέδωσε το 1995 το βιβλίο «Τα νέα ελληνικά για αρχάριους» και το 2000 ένα δεύτερο με τίτλο «Τα νέα ελληνικά για προχωρημένους-ελληνοβουλγαρικά παράλληλα κείμενα», τα οποία χρησιμοποιούνται σε πανεπιστήμια που διδάσκεται η ελληνική. Θεωρεί ότι αυτά, στο πλαίσιο της κοινωνιοπολιτισμικής προσέγγισης, αποτελούν μια ολοκληρωμένη μέθοδο για τη διδασκαλία της ελληνικής ως ξένης γλώσσας σε βουλγαρόφωνους, κατά κύριο λόγο φοιτητές πανεπιστημίου.

Στο πρώτο βιβλίο για τους αρχάριους τίθενται όλα τα θέματα της καθημερινής επικοινωνίας και εξετάζονται βασικά γραμματικά ζητήματα ενώ προσφέρεται ένα λεξιλόγιο 3600 λέξεων περίπου. Έμφαση δίνεται στο διάλογο.

Το δεύτερο βιβλίο για τους προχωρημένους στοχεύει στην εμβάθυνση των επικοινωνιακών και μεταφραστικών δεξιοτήτων και εστιάζει στο αυθεντικό επίκαιρο κείμενο, το μη λογοτεχνικό, που παρέχει έγκυρες πληροφορίες από τα ΜΜΕ, συνίσταται από επίκαιρο λεξιλόγιο και δεν έχει υποστεί καμία επεξεργασία. Σύμφωνα με τη συγγραφέα (Rogomanska, 2007, 109) το ανωτέρω κείμενο θεωρείται ένα από τα καλύτερα κίνητρα για την αναπαραγωγή του λόγου και το πλέον κατάλληλο, ιδιαίτερα σε προχωρημένο στάδιο, για τη διδασκαλία της ελληνικής σε πανεπιστήμια του εξωτερικού. Μέσω αυτού του κειμένου οι φοιτητές ενημερώνονται για την πραγματικότητα της χώρας, τη γλώσσα της οποίας μαθαίνουν.

Για κάθε ελληνικό κείμενο γίνεται προσπάθεια να βρεθεί ένα κείμενο στα βουλγάρικα με συναφές θέμα π.χ. ένα άρθρο του Βήματος με τίτλο «Τα κυκλώματα των δουλεμπόρων» και η αναδημοσίευσή του σε βουλγάρικη εφημερίδα.

Το βιβλίο απαρτίζεται από δύο μέρη. Το πρώτο περιλαμβάνει κείμενα που αναφέρονται σε πολιτικά και κοινωνικοοικονομικά θέματα ενώ στο δεύτερο μέρος παρουσιάζονται κείμενα σχετικά με την Ελλάδα, την ιστορία, τη γεωγραφία, το πολίτευμα και τον πολιτισμό της π.χ. παρατίθεται μέρος του Επιταφίου του Περικλή στα αρχαία ελληνικά, τα νεοελληνικά και τα βουλγάρικα.

Η έμφαση δίνεται βέβαια στα παράλληλα κείμενα οικονομικού περιεχομένου σχετικά με οικονομική ανάπτυξη, ιδιωτικοποίηση, εταιρείες, τράπεζες, χρηματιστήριο, ναυτιλία, εμπόριο κ.λ.π. που ενδιαφέρουν άμεσα τους φοιτητές για τη μελλοντική επαγγελματική τους απορρόφηση στις μεικτές ελληνοβουλγαρικές εταιρείες. Εννοείται βέβαια η αναφορά σε γραμματικά ζητήματα και λεξιλόγιο.

Η Poromanska (2007) επίσης αναφέρει τα συνήθη λάθη των Βουλγάρων κατά την εκμάθηση της ελληνικής. Όπως σε όλες τις γλώσσες τα περισσότερα γίνονται εκεί που παρουσιάζονται διαφορές ανάμεσα στη μητρική γλώσσα, τη βουλγαρική, και τη γλώσσα σκοπό, την ελληνική²⁰⁰.

---

²⁰⁰ Οι Βούλγαροι δυσκολεύονται να κατανοήσουν πως λειτουργεί το άρθρο ως χωριστό μόρφημα γιατί στη βουλγαρική το άρθρο είναι μια ειδική κατάληξη που προστίθεται στη λέξη. Άλλο εμπόδιο είναι οι πτώσεις οι οποίες λείπουν από τη βουλγαρική γλώσσα. Τα γένη επίσης τους δυσκολεύουν. Αυτό που αφομοιώνεται ευκολότερα είναι το ρήμα γιατί το βουλγαρικό ρηματικό σύστημα είναι αρκετά πιο πολύπλοκο.

Χαρακτηριστικά λάθη στον προφορικό λόγο από τον πρώτο μήνα διδασκαλίας είναι τα εξής:

- στη συμφωνία του άρθρου με το ουσιαστικό, το επίθετο ή την αντωνυμία: π.χ. βλέπω μία πίνακα
- στη συμφωνία κατηγορουμένου-ουσιαστικού π.χ. το πρόγραμμα είναι πολύ ωραία
- λάθη στις πτώσεις, κυρίως στο άμεσο αντικείμενο π.χ. αγαπώ οι φίλοι
- δυσκολία στην αφομοίωση της γενικής π.χ. ο Κώστας τον απαντάει
- υπεργενίκευση της κατάληξης –ες π.χ. εγώ αγόρασα τρεις δίσκες
- χρήση του πρώτου προσώπου του ρήματος ως υπεργενίκευση π.χ. όταν περνούσα αυτός
- σύγχυση ανάμεσα στους στιγμιαίους και τους συνεχείς ρηματικούς τύπους π.χ. κάθε πρωί πήγαμε στη θάλασσα
- υπεργενίκευση του αορίστου π.χ. τι θα πήρες;

Παρατηρείται επίσης μη αφομοίωση του νεοελληνικού παρατατικού.

Στο γραπτό λόγο τα λάθη είναι λιγότερα λόγω της ιδιαίτερης προσοχής που δίνουν οι σπουδαστές.

Τον δεύτερο μήνα η εικόνα είναι σχεδόν η ίδια ενώ τον τρίτο μήνα, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Poromanska(2007, 83) παρατηρείται «λιθοποίηση» μερικών περιπτώσεων ανεξάρτητα από τη

3.2.4.

ΚΡΟΑΤΙΑ

Το 1991²⁰¹ έγινε εισαγωγή του μαθήματος των μετακλασικών ελληνικών στο Τμήμα Κλασικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Ζάγκρεμπ. Με αυτό τον τρόπο οι φοιτητές απέκτησαν μια ολοκληρωμένη εικόνα της ελληνικής γλώσσας από την αρχαιότητα έως σήμερα.

Από το 2002 το μάθημα των νέων ελληνικών διδάσκει η αποσπασμένη από το ΥΠΕΠΘ Φιλολόγος κα. Ξανθή Ζαφειράκη. Σύμφωνα με δικές της πληροφορίες είναι υποχρεωτικό για τους φοιτητές της αρχαίας ελληνικής γλώσσας και φιλολογίας κυρίως στους τριτοετείς και τεταρτοετείς φοιτητές (βλ. Παράρτημα Β.VI.1) παρέχει δε στους φοιτητές έξι βαθμολογικές μονάδες (ECTS). Από το ακαδημαϊκό έτος 2007-08 ορίστηκε και ως μάθημα κατ'επιλογήν, προσφερόμενο στους φοιτητές όλων των τμημάτων της σχολής. Όμως σε αυτή την περίπτωση οι παρεχόμενες βαθμολογικές μονάδες (ECTS) περιορίζονται σε δύο. Οι σπουδαστές δεν έχουν γνώση της νεοελληνικής όταν αρχίζουν τα μαθήματα, γνωρίζουν όμως αρχαία ελληνικά (βλ. Παράρτημα Β.II.1)

Παρατηρείται ενδιαφέρον για τα νέα ελληνικά και συχνά οι απόφοιτοι του Τμήματος ζητούν να συνεχίσουν τα μαθήματα και μετά το πέρας των σπουδών τους. Έτσι οργανώνονται μερικά άτυπα μαθήματα για όσους θέλουν να εμβαθύνουν στην εκμάθηση της νέας ελληνικής γλώσσας. Πρόσφατα άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους και κάποιες διπλωματικές εργασίες, τα θέματα των οποίων αναφέρονται στη σύγκριση της αρχαίας με τη νέα ελληνική.

Τα νέα ελληνικά διδάσκονται τα τελευταία χρόνια και στους φοιτητές του Κέντρου Ξένων Γλωσσών της Φιλοσοφικής Σχολής.

Στο Τμήμα Κλασικών Σπουδών της Φιλοσοφικής Σχολής- που εδρεύει στο Ζάνταρ- του Πανεπιστημίου του Σπλιτ το μάθημα των Νέων Ελληνικών είναι επίσης

σημαντική αριθμητική μείωση. Τον τέταρτο και πέμπτο μήνα η εικόνα δεν αλλάζει ριζικά, γεγονός όμως που δικαιολογείται όταν μέσα σε αυτό το διάστημα των πέντε μηνών οι σπουδαστές κατακλύζονται στην –έστω και παθητική-εκμάθηση ενός λεξιλογίου 5000-6000 λέξεων και των βασικών γραμματικών τύπων.

²⁰¹ Το 1991 σύμφωνα με τη Velkova (2007β) ή το 1993 σύμφωνα με τη Ζαφειράκη (βλ. Παράρτημα Β.VI.1.)

υποχρεωτικό μαζί με το μάθημα της Βυζαντινής Ιστοριογραφίας. Το σχετικό πρόγραμμα ξεκίνησε το 2000-2001 μετά το ενδιαφέρον που εκδήλωσαν φοιτητές για το Βυζάντιο και τα νέα ελληνικά (βλ. Παράρτημα Β.VI.2. σχετικά με το τότε σχεδιαζόμενο πρόγραμμα σπουδών)²⁰².

Η νεοελληνική επίσης διδάσκεται στο Κλασικό Λύκειο του Ζάγκρεμπ²⁰³, σε ενταγμένο τμήμα ελληνικής γλώσσας.

Η Κροατία έχει μεγάλη παράδοση κλασικής παιδείας τα δε αρχαία ελληνικά δεν διδάσκονται μόνο στα Τμήματα Κλασικών Σπουδών του Πανεπιστημίου του Ζάγκρεμπ και του Ζάνταρ αλλά ακόμα σε 14 Λύκεια και σε 6 Δημοτικά Σχολεία (σε τάξεις αντίστοιχες του ελληνικού Γυμνασίου).

Η Ζαφειράκη θεωρεί πολύ παράδοξο το γεγονός ότι, ενώ οι Κλασικές Σπουδές (συμπεριλαμβανομένων, φυσικά, και των Αρχαίων Ελληνικών) ήταν κατά τους τελευταίους αιώνες και παραμένουν ακόμα και σήμερα ιδιαίτερα διαδεδομένες στη χώρα, οι Νεοελληνικές είναι σχεδόν ανύπαρκτες. Γι' αυτό και προσδοκά από την ελληνική πολιτεία να μεριμνήσει για τη δημιουργία νεοελληνικών σπουδών στη χώρα.

Απαντώντας στο ερωτηματολόγιο που της απέστειλα, (βλ. Παράρτημα Β.II.1.), κατατάσσει τελευταία την ελληνική γλώσσα, όσον αφορά τη ζήτηση εκμάθησης από τους φοιτητές, σε σχέση με τις «ισχυρές» δυτικοευρωπαϊκές γλώσσες. Αναφέρει ότι δεν υπάρχουν ιδιωτικά φροντιστήρια στα οποία διδάσκεται η ελληνική γλώσσα, ότι δεν απασχολούνται απόφοιτοι του Τμήματος σε ελληνικές εταιρείες ούτε βεβαίως έχει εκδηλωθεί από πλευράς ελληνικών εταιρειών ενδιαφέρον οικονομικής ενίσχυσης Κροατών σπουδαστών της νεοελληνικής.

Εκτιμά βεβαίως ότι έχει αυξηθεί το ενδιαφέρον των νέων για τη νεοελληνική γλώσσα μετά το 1990 και αυτό οφείλεται σε πολλούς λόγους, όπως το να βρουν ικανοποιητική δουλειά στη χώρα τους, να ταξιδέψουν στην Ελλάδα, στο ενδιαφέρον

---

²⁰² Το πρόγραμμα σπουδών επισυνάπτονταν σε έγγραφο της Ελληνικής Πρεσβείας στο Ζάγκρεμπ προς τη Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ, έτους 2000, το οποίο και μελέτησα εκεί. Σύμφωνα με την Ελληνική Πρεσβεία το Πανεπιστήμιο του Σπλιτ θεωρείται το δεύτερο σημαντικότερο της χώρας. Έχει μεγάλο αριθμό φοιτητών από τις παραθαλάσσιες περιοχές, οι οποίες είναι και οι πιο εξωστρεφείς με πλούσια πολιτιστική παράδοση. Ο πόλος έλξεως βέβαια είναι η Ιταλία, το ενδιαφέρον όμως για τα νέα ελληνικά και το Βυζάντιο ερμηνεύεται ως προσδοκία για μια στενότερη σχέση και συνεργασία των παράλιων πληθυσμών της Αδριατικής και κατ' επέκταση του Ιονίου Πελάγους.

²⁰³ Το κλασικό Λύκειο του Ζάγκρεμπ από την ίδρυσή του, ως Λύκειο των Ιησουϊτών αρχικά, εδώ και τέσσερις αιώνες, επικεντρώνει το ενδιαφέρον του στη διδασκαλία των κλασικών και ειδικότερα της ελληνικής γλώσσας και του αρχαίου πολιτισμού (Τσέρνκοβιτς 2005). Περίφημες είναι οι θεατρικές παραστάσεις αρχαίου δράματος που οργανώνει, μετέχει δε και σε παγκόσμιους διαγωνισμούς αρχαίου δράματος. Ο Ακόλουθος Τύπου κ. Ρωσίδης θεωρεί τις θεατρικές παραστάσεις του Κλασικού Λυκείου ως τις καλύτερες που έχει δει.

τους για το νεοελληνικό πολιτισμό αλλά και στη γοητεία που τους ασκεί η αρχαιοελληνική γραμματεία και η κλασική Ελλάδα. Θεωρεί ότι η γνώση της ελληνικής αποτελεί μέσο κοινωνικής ανόδου και ότι ένα πτυχίο νεοελληνικής γλώσσας και φιλολογίας συνιστά κατάλληλο εφόδιο στην αγορά εργασίας. Οι σπουδαστές ενδιαφέρονται να γνωρίσουν, εκτός από τη γλώσσα, την ιστορία και τον πολιτισμό της σύγχρονης Ελλάδας και κάποιοι από αυτούς ενδιαφέρονται να ταξιδέψουν στην Ελλάδα για να τη γνωρίσουν εξ ιδίων και να εξασκηθούν στη γλώσσα.

Σύμφωνα με τη γνώμη της Kurelec- όπως παρατίθεται από τη Velkova (2007β, 265)- οι προοπτικές για την ανάπτυξη των νεοελληνικών σπουδών στην Κροατία είναι ευνοϊκές και λόγω ενδιαφέροντος από πλευράς φοιτητών αλλά και λόγω σχεδίων της Φιλοσοφικής Σχολής του Ζάγκρεμπ που προσανατολίζεται προς καινούργιες φιλολογικές κατευθύνσεις²⁰⁴. Η πορεία των σπουδών όμως θα καθοριστεί από μελλοντική διατμηματική και διαπανεπιστημιακή συνεργασία που θα δώσει τη δυνατότητα στους φοιτητές να διαλέγουν και να παρακολουθούν συγχρόνως μαθήματα διαφορετικών κλάδων.

Η νεοελληνική γλώσσα, ως αντικείμενο έρευνας, εντάσσεται και στα επιστημονικά προγράμματα του Πανεπιστημίου του Ζάγκρεμπ και της Κροατικής Ακαδημίας Επιστημών και Τεχνών. Αντικείμενο έρευνας αποτελεί επίσης και το θέμα της παρουσίας των Ελλήνων στην Κροατία.

Προσδοκάται ακόμα η σύσταση οργανωτικής επιτροπής για την ίδρυση Κροατικής Εταιρείας Νεοελληνιστών (Velkova, 2007β, 265).

3.2.5. FYROM

Στη FYROM δεν έχουν θεσμοθετηθεί οι Νεοελληνικές Σπουδές. Το εκκρεμές θέμα του ονόματος της χώρας και η έξαρση του εθνικισμού κατά τη δεκαετία του 1990 ένθεν κακειθεν δεν ευνόησαν τη προώθησή τους ούτε υπήρχε ανάλογο ενδιαφέρον από την ελληνική πολιτεία.. Σύμφωνα με τον Ήργη (2008, 10) αυτή η έλλειψη δεν υποδηλώνει απουσία της ελληνικής γλώσσας, η οποία αποτυπώνεται σε επιγραφές, διαφημιστικά και προϊόντα που κυκλοφορούν στην αγορά της χώρας.

---

²⁰⁴ Ήδη έχουν καθιερωθεί ως αυτόνομα Τμήματα οι σπουδές της Τουρκικής, της Ουγγρικής και της Σλοβακικής Φιλολογίας (Velkova, 2007β, 265).

Ο ίδιος υποστηρίζει ότι υπάρχει κοινό που ενδιαφέρεται για νεοελληνικές σπουδές ξεκινώντας από τους ελληνόφωνους βλάχικης καταγωγής και τους σλαβόφωνους που κατάγονται από τη Δυτική Μακεδονία.

Σύμφωνα με τη Velkova (2007β, 260) στο *Ελεύθερο Πανεπιστήμιο της πόλης Bitola (Μοναστήρι)* η νεοελληνική γλώσσα διδάσκεται από το 1990, έχει δε εισαχθεί επίσημα και στη *Σχολή Ξένων Γλωσσών των Σκοπίων*. Όπως αναφέρεται στην ιστοσελίδα της Ειδικής Γραμματείας Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (<http://www.isocrates.gr>, τελευταία επίσκεψη: 4/11/2008) οι προσφερόμενες ανάγκες δεν αρκούν να καλύψουν το ολοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον της νεολαίας της χώρας για την ελληνική γλώσσα και η ακαδημαϊκή κοινότητα των Σκοπίων δηλώνει ενδιαφέρον για ίδρυση έδρας νεοελληνικής γλώσσας και πολιτισμού στο Πανεπιστήμιο Κύριλλος και Μεθόδιος των Σκοπίων σε συνεργασία με ελληνικά ΑΕΙ.

Το 2006 ιδρύθηκε στα Σκόπια *Σχολείο Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας του ΓΕΕΘΑ* που βρίσκεται εντός των κτιριακών εγκαταστάσεων του Στρατοπέδου Ειδικών Δυνάμεων²⁰⁵.

Προσπάθειες για τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας μέσω της διδασκαλίας της γίνονται από ιδιωτικούς φορείς χωρίς κρατική υποστήριξη- αλλά και εποπτεία- όπως:

- Τον Σύνδεσμο Μοναστηριωτών και των πέριξ «Η Καρτερία», σωματείο μη κερδοσκοπικό, που ιδρύθηκε το 1913 από Μοναστηριώτες πρόσφυγες στην Θεσσαλονίκη. Ξεκίνησε τις δραστηριότητές του το 1989 οι οποίες όμως εντάθηκαν το 1996 όταν αδελφοποιήθηκε με τον εκεί Σύλλογο «Πελαγονία»-φιλίας και συνεργασίας Bitola-Ελλάδας. Όπως αναφέρεται στο περιοδικό «Ελληνική Διεθνής Γλώσσα» (2006, 64, 236) *φροντιστήρια ελληνικής γλώσσας οργανώνονται όχι μόνο στη Bitola-Μοναστήρι*²⁰⁶ *αλλά και στο Κρούσοβο και στη Ρέσνα*. Παιδιά φιλοξενούνται σε κατασκηνώσεις στην Ελλάδα,

²⁰⁵ Την περασμένη ακαδημαϊκή περίοδο φοιτούσαν 21 σπουδαστές, σε δύο τμήματα, στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων της FYROM (Υλικό του ΓΕΕΘΑ-Δ/ση Εκπαίδευσης).

²⁰⁶ Στο dvd με τίτλο «Μοναστήρι» που διανεμήθηκε με το περιοδικό Passport τον Μάιο του 2008 (32^ο) παρουσιάζονται μαθήματα ελληνικής γλώσσας που οργανώνονται από τον σύλλογο «Πελαγονία». Οι μαθήτριες σε ερώτηση της δημοσιογράφου Μάγιας Τσόκλη γιατί μαθαίνουν ελληνικά απαντούν ότι ενδιαφέρονται να ταξιδέψουν στην Ελλάδα, να μείνουν και να σπουδάσουν εκεί. Επίσης προσθέτουν ότι έχουν κάνει φίλους στην Ελλάδα επισκεπτόμενες ελληνικά νησιά. Τραγουδούν ελληνικά τραγούδια και γνωρίζουν μάλιστα κάποιο λαϊκό του συρμού. Η Πρόεδρος Μοναστηριωτών Θεσσαλονίκης Βιολέτα Παπαθανασίου εκμυστηρεύεται ότι ονειρεύονται να δημιουργήσουν ένα πολιτιστικό κέντρο ποικίλων δραστηριοτήτων, «ένα μικρό British Council», όπως συμπεραίνει η δημοσιογράφος.

χορηγούνται υποτροφίες σε φοιτητές, οργανώνονται γλωσσικά σεμινάρια και γίνονται διαγωνισμοί ελληνικής γλώσσας με χρηματικό έπαθλο.

- Τον Πολιτιστικό Σύλλογο Φίλοι της Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού «Το Μάτι» στη Bitola. Αναφέρεται ότι «η βασική δουλειά» του Συλλόγου «είναι η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας και διάδοση του ελληνικού πολιτισμού»²⁰⁷
- Τον Σύλλογο για τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας «Αέροπος» που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη και οργανώνει μαθήματα ελληνικών στη Γευγελή²⁰⁸-που είναι το πολυπληθέστερο με τμήματα παιδιών και ενηλίκων- από το 2000, στο Βέλλες²⁰⁹ από το 2002, στη Δοϊράνη, στο Μπογκτάνσκι, στο Στογιάνκοβο και στο Βαλάντοβο.²¹⁰ Οι δάσκαλοι είναι γηγενείς που έχουν παρακολουθήσει μαθήματα ελληνικών στην Ελλάδα π.χ. στο ΙΜΧΑ ή σε Σχολή Ελληνικής της Μητρόπολης Κιλκισίου. Μία δασκάλα είναι φοιτήτρια ελληνικής φιλολογίας στο Αριστοτέλειο. Άλλη διατηρεί δικό της φροντιστήριο στη Γευγελή. Μαθητές φιλοξενούνται σε κατασκηνώσεις στην Ελλάδα.

3.2.6.

ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ

Στο Μαυροβούνιο θεσμικά δεν διδάσκεται η νεοελληνική σε καμία εκπαιδευτική βαθμίδα. Προφανώς οι εκπαιδευτικές ανάγκες των ενδιαφερομένων καλύπτονταν από τα αντίστοιχα ιδρύματα που λειτουργούσαν στο χώρο της Σερβίας με την οποία μέχρι το 2006 ήταν ενωμένο.

Σύμφωνα με τον Manojlovic (2007, 268-269) προσφέρονται μαθήματα αρχαίων ελληνικών:

- Στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου του Niksshic (Νικσίκ)²¹¹
- Στη θεολογική Σχολή του Cetinje (Κετίγνη)
- Στο Φιλολογικό Γυμνάσιο της Podgorica (Ποντγκόριτσα).

²⁰⁷ Ψυχή της προσπάθειας φαίνεται ότι είναι ένας δάσκαλος, ο Θανάσης Στεργίου, όπου διδάσκει πάνω από δεκαπενταετία τα ελληνικά, γεγονός που αποδεικνύει το μεράκι των ατομικών πρωτοβουλιών (Οργανισμός για τη Διεθνοποίηση της Ελληνικής Γλώσσας, 2006, 63, 126).

²⁰⁸ Σε κτίσμα του δασκάλου διαμορφώθηκαν δύο αίθουσες με τη βοήθεια του Συλλόγου. Παρατίθεται στην ιστοσελίδα του συλλόγου <http://www.aerops.net> τελευταία επίσκεψη: 4-11-2008).

²⁰⁹ Υπάρχουν δύο τμήματα για παιδιά 8-12 ετών και 13-17 ετών. Στεγάζεται σε αίθουσα φροντιστηρίου, ό.π.

²¹⁰ Τα μαθήματα γίνονται σε αίθουσες του πολιτιστικού κέντρου που παραχωρεί η Δημαρχία, ό.π.

²¹¹ Ως αυτόνομο μάθημα προσφέρονται μόνο στον Τομέα Φιλοσοφίας από το 1999-2000. Διδάσκεται επίσης και αρχαία ελληνική και βυζαντινή φιλοσοφία.

Το 2007 ιδρύθηκε *Σχολείο Εκμάθησης της Ελληνικής Γλώσσας του ΓΕΕΘΑ*²¹² που λειτουργεί εντός των εγκαταστάσεων του Στρατιωτικού Αεροδρομίου της Ποντοκόριτσα. Διδάσκει Έλληνας δάσκαλος αποσπασμένος από το ΥΠΕΠΘ

Επίσης εδώ και πέντε περίπου χρόνια δύο άλλοι αποσπασμένοι Έλληνες δάσκαλοι διδάσκουν τα νέα ελληνικά:

- Στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου της Ποντοκόριτσα ως ξένη γλώσσα, προαιρετικά, σε όσους φοιτητές ενδιαφέρονται. Παρακολουθούν επίσης τα μαθήματα δημόσιοι υπάλληλοι και κληρικοί.
- Σε αίθουσα σχολείου που διαθέτει το κράτος, στην ίδια πόλη σε όσους πολίτες ενδιαφέρονται. Τα μαθήματα παρακολουθούν μαθητές και ιδιωτικοί υπάλληλοι.

Όπως διευκρινίζει η δασκάλα κα Βαρελάκη, πρόκειται για καθαρό ενδιαφέρον για τα ελληνικά από μερίδα πολιτών του Μαυροβουνίου. Δεν έχουν άλλο κίνητρο. Ελληνικές επιχειρήσεις τώρα αρχίζουν να δραστηριοποιούνται στη χώρα. Οι γονείς θέλουν τα παιδιά τους να μαθαίνουν ελληνικά και σε πολλές περιπτώσεις τα στέλνουν για σπουδές στην Ελλάδα. Δυστυχώς όμως δεν ενημερώνονται και τα γράφουν στα «ιδιωτικά πανεπιστήμια», δηλαδή τα κολέγια, όπου αποκτούν πτυχίο που δεν έχει κανένα αντίκρισμα.

3.2.7. ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Στη Ρουμανία παρατηρείται μεγάλο ενδιαφέρον για τα ελληνικά. Σύμφωνα με τον Ακόλουθο Τύπου κ. Μάμαλο η ελληνική παρουσία είναι έντονη και εμφανής παντού λόγω των επιχειρηματιών που δρουν στη χώρα. Χαρακτηριστικά λέει ότι σε κάθε γωνιά του Βουκουρεστίου βλέπεις ελληνικές τράπεζες και επιχειρήσεις.

3.2.7.1. Τα νέα ελληνικά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Το 2001 ιδρύθηκε Τμήμα Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Βουκουρεστίου, στη Σχολή Ξένων Γλωσσών και Λογοτεχνιών. Το 2007 ο αριθμός των δευτεροετών φοιτητών ήσαν 41 ενώ των τεταρτοετών 27, σύμφωνα με στοιχεία για το Τμήμα που απέστειλαν στην Δ/ση Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ (βλ. **Παράρτημα Β.VII.1.**). Διδάσκονται μαθήματα ελληνικής γλώσσας (νεοελληνική

²¹² Την περασμένη ακαδημαϊκή περίοδο φοιτούσαν 15 σπουδαστές στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων του Μαυροβουνίου. Η σχολική αίθουσα έχει ονομαστεί « Αίθουσα Όμηρος» (Υλικό του ΓΕΕΘΑ-Δ/ση Εκπαίδευσης).

φωνητική και μορφολογία, νεοελληνικό συντακτικό, νέα ελληνική λεξικολογία, φροντιστήρια νεοελληνικών, φροντιστήριο οικονομικής και νομικής ορολογίας, εισαγωγή στην καθαρεύουσα, φροντιστήρια αρχαίας ελληνικής), ελληνικής λογοτεχνίας (αρχαία λογοτεχνία, λογοτεχνία του Βυζαντίου και της Τουρκοκρατίας, νεοελληνική λογοτεχνία 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα, ελληνική πεζογραφία 20^{ου} αιώνα) αλλά και ελληνικής ιστορίας και ελληνικού πολιτισμού γενικότερα. Σύμφωνα με τον λέκτορα T.Dinu το ενδιαφέρον των νέων Ρουμάνων για τα ελληνικά, όχι μόνον αυτών που είναι ελληνικής καταγωγής, αυξάνεται συνεχώς.

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της Ειδικής Γραμματείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (www.isocrates.gr, τελευταία επίσκεψη: 4/11/2008) τα νέα ελληνικά διδάσκονται επίσης:

- Στο Λεκτοράτο Νεοελληνικής Γλώσσας στη Σχολή Φιλολογίας του Πανεπιστημίου «Al.I. Cuza» Ιασίου. Τα νεοελληνικά είναι μάθημα κατ' επιλογή υποχρεωτικό για τους φοιτητές της Κλασικής Φιλολογίας και της Θεολογίας και προαιρετικό για τους υπόλοιπους φοιτητές της Φιλοσοφικής Σχολής. Διδάσκονται νεοελληνική γραμματική και λεξιλόγιο σε αρχάριο επίπεδο, νεοελληνική γλώσσα και έκθεση σε μέσο επίπεδο και έκθεση, λογοτεχνικά κείμενα και ιστορία σε προχωρημένο επίπεδο.
- Ως μάθημα επιλογής στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου της Κραϊόβας
- Στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Onidius στην Κωσταντζα. Στο ίδιο Πανεπιστήμιο διδάσκονται και αρχαία ελληνικά στη Θεολογική Σχολή.

Στις κτιριακές εγκαταστάσεις του Στρατιωτικού Πανεπιστημίου στο Βουκουρέστι λειτουργεί από το 1997 Σχολείο Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας του ΓΕΕΘΑ²¹³.

Ελληνική γλώσσα και Παλαιογραφία διδάσκεται επίσης:

- Στο Τμήμα Ιστορίας του Πανεπιστημίου του Βουκουρεστίου
- Ως υποχρεωτικό μάθημα στην Κρατική Σχολή Αρχαίων Σπουδών της Ακαδημίας της Αστυνομίας. Η Σχολή αυτή προετοιμάζει τους ερευνητές των εθνικών αρχείων της Ρουμανίας. Εικάζεται ότι

---

²¹³ Την περασμένη ακαδημαϊκή περίοδο φοιτούσαν 6 σπουδαστές στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων της Ρουμανίας. Συνολικά έχουν αποφοιτήσει 66 σπουδαστές (Υλικό του ΓΕΕΘΑ-Δ/νση Εκπαίδευσης).

βρίσκονται ακόμη αδιάβαστοι θησαυροί μεγάλης αξίας για την παρουσία του ελληνισμού στη Ρουμανία.

Ο Dinu (2008) επισημαίνει την ανάγκη σύνδεσης των Τμημάτων Νεοελληνικών Σπουδών με τις ελληνικές επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται, όχι μόνο στη Ρουμανία, αλλά γενικότερα στο χώρο της Ανατολικής Ευρώπης. Θεωρεί ότι οι διδάσκοντες θα πρέπει να τις εντοπίζουν και να διεγείρουν το ενδιαφέρον τους ώστε να προσλαμβάνουν τους αποφοίτους τους. Πρόκειται για ένα επιπλέον καθήκον για τους διδάσκοντες, όχι τόσο εύκολο. Κατ' αρχάς ο εντοπισμός των επιχειρήσεων είναι μία δυσχερής υπόθεση. Για το λόγο αυτό θα μπορούσαν να συνεργαστούν με τις ελληνικές αρχές στη κάθε χώρα-το οικονομικό και εμπορικό γραφείο της Πρεσβείας- ή να προσεγγίσουν το σύνδεσμο Ελλήνων επιχειρηματιών ή επιμελητηρίων αν υπάρχει.

Θεωρεί απαραίτητους τους ελληνομαθείς γηγενείς της κάθε χώρας για τις ελληνικές επιχειρήσεις. Ιδιαίτερα για τις μικρές, των οποίων οι εταίροι δεν έχουν τη πείρα των πολυεθνικών. Και για τις μεγάλες επιχειρήσεις όμως που χρησιμοποιούν αποκλειστικά τα αγγλικά ως γλώσσα εργασίας η παρουσία ενός ελληνομαθή αποτελεί συγκριτικό πλεονέκτημα.

Βεβαίως απαιτείται υψηλό επίπεδο γλωσσομάθειας και όχι απλώς στοιχειώδεις γνώσεις ελληνικών. Για αυτό το λόγο θα πρέπει να έχουν φοιτήσει σε Τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών και όχι απλώς να έχουν παρακολουθήσει για ένα διάστημα κάποια μαθήματα.

Αυτή η ποθητή πιθανότητα απορρόφησης των αποφοίτων σε ελληνικές επιχειρήσεις πρέπει να κινητοποιεί τους διδάσκοντες ώστε να εισάγουν στο πρόγραμμα σπουδών ένα φροντιστήριο ελληνικής οικονομικής ορολογίας αν και είναι έξω από τα ενδιαφέροντά τους.

Παρόλα αυτά ακόμα και αν προσληφθούν οι απόφοιτοι η εργασιακή τους θέση είναι χαμηλή, συνήθως απλή θέση γραμματέως ή στην καλύτερη περίπτωση μεταφραστή. Θα πρέπει λοιπόν να συνεχίσουν τις σπουδές τους σε συναφές αντικείμενο με αυτό της εταιρείας εφόσον θέλουν να ανέβουν στην ιεραρχία της. Πολλοί λοιπόν συνεχίζουν εξ αποστάσεως σπουδές.

Ένα άλλο παρουσιαζόμενο φαινόμενο είναι η εκμετάλλευση των εργαζομένων από τους εργοδότες σύμφωνα με τους όρους πρόσληψης. Ο Dinu προτείνει λοιπόν ως λύση την παρεμβολή των Τμημάτων μέσω σύναψη επίσημης συμφωνίας τους με τους συνδέσμους Ελλήνων επιχειρηματιών.

3.2.7.2. Ομογενείς- Τα νέα ελληνικά στην προπανεπιστημιακή εκπαίδευση

Σύμφωνα με τον κ. Κουτσκουδή, αποσπασμένο δάσκαλο από το ΥΠΕΠΘ, στη Ρουμανία ζουν τρεις κατηγορίες Ελλήνων:

- Οι απόγονοι των εγκατασταθέντων ήδη πριν το 1821. Λίγοι από αυτούς έχουν κρατήσει τη γλώσσα τους. Έχουν διάθεση βέβαια να τη μάθουν, πλέον όμως ως ξένη γλώσσα.
- Οι πρώην πολιτικοί πρόσφυγες. Τα παιδιά τους, ήδη τρίτης γενιάς, μιλούν ελληνικά. Χρειάζονται βέβαια περισσότερη εξάσκηση.
- Οι επιχειρηματίες που εγκαταστάθηκαν στη χώρα μετά το 1990. Τα παιδιά τους μιλούν καλά ελληνικά- πλην των γόνων των μικτών γάμων- συνήθως φοιτούν σε αγγλικό ή γαλλικό σχολείο, προβλέπεται όμως ότι από φέτος θα τους εξυπηρετήσει το νεοϊδρυθέν σχολείο του ΥΠΕΠΘ (βλ. κατωτέρω σελ.).

Σύμφωνα με την Αραβοπούλου (2006, 310-311) «στη Ρουμανία υπάρχουν 21 ελληνικές κοινότητες, σε ισάριθμες πόλεις με Ρουμάνους ελληνικής καταγωγής, που εκπροσωπούνται από την Ένωση Ελλήνων Ρουμανίας (ΕΕΡ), νόμιμη και αποκλειστική εκπρόσωπο του ελληνικού στοιχείου από το 1989. Από το 1990, βάσει του Ρουμανικού Συντάγματος, η εκπροσώπηση των Ελλήνων υφίσταται και σε επίπεδο κοινοβουλίου με έναν ελληνικής καταγωγής βουλευτή». Οι Έλληνες της Ρουμανίας εκδίδουν από το 1993 το *δίγλωσσο περιοδικό «Ελπίς Speranta»*²¹⁴ το οποίο και ενημερώνει για τις δραστηριότητές τους. Στο περιοδικό υπάρχει μόνιμη στήλη με τίτλο «Ελληνικά χωρίς δάσκαλο».

Η ρουμανική κυβέρνηση στηρίζει τις εκπαιδευτικές ανάγκες των μειονοτήτων. Με διάταγμα του Ρουμάνου Υπουργού Παιδείας και Έρευνας εγκρίνεται η αποστολή Ελλήνων εκπαιδευτικών, καθηγητών ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας στη προπανεπιστημιακή εκπαίδευση για να διδάξουν την ελληνική ως

---

²¹⁴ Το περιοδικό κυκλοφορεί κατά μη χρονικά διαστήματα, περίπου τρεις φορές το χρόνο και απευθύνεται αποκλειστικά στα μέλη της ΕΕΡ. Οικονομικά υποστηρίζεται από τη ρουμανική κυβέρνηση στο πλαίσιο της οικονομικής ενίσχυσης που χορηγεί στις 18 αναγνωρισμένες μειονότητες, μία εκ των οποίων είναι και η ελληνική με φορέα εκπροσώπησης της την ΕΕΡ. Ένα άλλο ελληνόφωνο έντυπο που κυκλοφορεί στη Ρουμανία είναι το περιοδικό «Επιχειρηματικός κόσμος», έκδοση του Συνδέσμου Ελλήνων Επιχειρηματιών και επενδυτών Ρουμανίας. Κυκλοφορεί και αυτό σε μη τακτικά χρονικά διαστήματα, περίπου δύο φορές το χρόνο και περιλαμβάνει ειδήσεις και αναλύσεις κυρίως οικονομικού περιεχομένου (Φαφούτης, Ξ. 1^ον Ε.Ε-Ρουμανία. Επίσκεψη του πρωθυπουργού και ο ελληνισμός της Ρουμανίας, On-line στη διεύθυνση: <http://www.hellenicnews.com/gr/print.html?newsid=8109&lang=GR>, τελευταία επίσκεψη: 26/8/2008)

μητρική γλώσσα σε ρουμανικά σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή στις έδρες των ελληνικών κοινοτήτων διαφόρων πόλεων. Οι σχετικές δαπάνες βαρύνουν βέβαια την Ελλάδα (βλ. Παράρτημα Β.VII.2.). Επιπρόσθετα έχει θεσπιστεί ο θεσμός του μειονοτικού επιθεωρητή. Οι επιθεωρητές αυτοί μπορεί να είναι ομογενείς, οπωσδήποτε όμως πρέπει να είναι Ρουμάνοι υπήκοοι. Όπως μου διευκρίνισε η κα Μπάτζιου η ελληνική μειονότητα είναι μία από τις ελάχιστες στη Ρουμανία που δεν διαθέτει Έλληνες ως επιθεωρητές. Τις σχετικές ανάγκες για την επιθεώρηση στην ελληνική μειονοτική εκπαίδευση τις αναλάμβανε μέχρι πρόσφατα μια Τουρκάλα. Τελευταία έγινε προκήρυξη για την πλήρωση της θέσης. Επελέγη ομογενής αλλά ο διορισμός του εκκρεμεί ακόμα για γραφειοκρατικούς λόγους.

Σύμφωνα με την Μπάτζιου (βλ. Παράρτημα Β.Ι.) το σχολικό έτος 2007-2008 λειτούργησαν τμήματα μητρικής γλώσσας σε νηπιαγωγείο στο Βουκουρέστι καθώς και τμήματα ελληνικής γλώσσας σε νηπιαγωγεία στις κοινότητες του Βουκουρεστίου, της Τούλτσα, του Πλοεστίου και του Ισβοάρελε. Ενταγμένα τμήματα ελληνικής γλώσσας στο πλαίσιο του ρουμανικού εκπαιδευτικού συστήματος λειτουργούν στη Βραΐλα, στο Γαλάτσι, στη Τούλτσα καθώς και στο Θεωρητικό Βουλγαρικό Λύκειο «Χ. Μπότεβ»²¹⁵. Λειτούργησαν επίσης, μη ενταγμένα στο επίσημο πρόγραμμα, τμήματα μητρικής γλώσσας στο Βουκουρέστι και τμήματα ελληνικής γλώσσας στις κοινότητες Πλοεστίου και Τιργκοβίστε. Ακόμα τμήματα ελληνικής γλώσσας (απογευματινά σχολεία) λειτούργησαν στις κοινότητες Βουκουρεστίου και Ισβοάρελε. Τέλος ένα τμήμα μητρικής γλώσσας λειτούργησε στην Κωσταντζα για παιδιά Ελλήνων πολιτών.

Ο κ. Κουτσκουδής μου μίλησε για το σχολείο στο Ισβοάρελε όπου διδάσκει τα ελληνικά στο κτίριο της Κοινότητας που χτίστηκε με δαπάνες του ΕΣΟΑΒ. Πρόκειται για χωριό 2500-3000 ελληνόφωνων, προσφύγων από την Ανατολική Θράκη στα χρόνια του Ρωσοτουρκικού πολέμου (1828-1829), στη Δοβρουτσά. Το ιδίωμά τους είναι βορειοελλαδίτικο με ρουμανικές προσμειξίσεις. Δεν έχει ελληνικές λέξεις οι οποίες δεν υπήρχαν το 1830 π.χ. πατάτα ή αυτοκίνητο. Είναι δίγλωσσοι, στο χωριό δηλαδή μιλούν το ιδίωμά τους ενώ έξω από αυτό ρουμάνικα. Στο χωριό λειτουργούσε σχολείο ως το 1946 οπότε και έκλεισε λόγω της πολιτικής ενσωμάτωσης του καθεστώτος και επαναλειτούργησε τα τελευταία χρόνια. Διδάσκεται βεβαίως η κοινή νεοελληνική γλώσσα και όχι το ιδίωμά τους για το οποίο δεν υπάρχει μέριμνα διατήρησής του. Ο ίδιος από ενδιαφέρον προσπαθεί να

---

²¹⁵ Όπως μου εξήγησε η κα Μπάτζιου πρόκειται για μειονοτικό, διαπολιτισμικό σχολείο στο οποίο εκτός από τα ρουμανικά και τα βουλγαρικά διδάσκονται και τα ελληνικά.

καταγράψει τραγούδια και παραμύθια. Γύρω από το χωριό υπάρχουν και άλλα χωριά με ελληνόφωνους για τους οποίους –όπως αναφέρει– δεν υπάρχει καμία επίσημη καταγραφή.

Από το φετινό σχολικό έτος λειτουργεί ελληνικό σχολείο στο Βουκουρέστι²¹⁶ με νηπιαγωγείο και τρεις πρώτες τάξεις του Δημοτικού. Ο στόχος είναι κάθε χρονιά να προστίθεται και μια τάξη. Το πρόγραμμα είναι ελληνικό και βεβαίως διδάσκονται ρουμανικά. Το σχολείο θα καλύψει τις εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών των Ελλήνων επιχειρηματιών και στελεχών που ζουν στη Ρουμανία αλλά και της ελληνικής κοινότητας. Απώτερος σκοπός είναι βέβαια να προσελκύσει και ρουμανόπουλα. Επίσης από το Σεπτέμβριο του 2008 λειτουργεί στο Βουκουρέστι Γραφείο Συντονιστή Εκπαίδευσης εξωτερικού με περιοχή ευθύνης τα Βαλκάνια (βλ. σελ. 90).

3.2.7.3. Εταιρεία νεοελληνιστών- Άλλα κέντρα εκμάθησης της ελληνικής

Στη Ρουμανία λειτουργεί από το 1996 *Εταιρεία Νεοελληνικών Σπουδών* η οποία συνεργάζεται με όλα τα σχετικά ινστιτούτα στο κόσμο και με ελληνικά πνευματικά ιδρύματα, εκπονεί μελέτες, διοργανώνει και συμμετέχει σε επιστημονικά συνέδρια και εκδίδει δίγλωσσο περιοδικό ιστορικού και γλωσσολογικού περιεχομένου (www.isocrates.gr, τελευταία επίσκεψη 4/11/2008).

Στο Βουκουρέστι διεξήχθη το Τρίτο Συνέδριο της EENΣ το 2006 με θέμα «ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην εποχή του διαφωτισμού και στον εικοστό αιώνα». Κατά τον Dinu, όπως παραθέτει η Αραβοπούλου (2006, 308), το γεγονός αυτό αποτέλεσε μια μεγάλη πρόκληση για τους Ρουμάνους ελληνιστές «που άξιζε τον κόπο» αλλά και ένα κίνητρο για να βγουν «από τον στενό χώρο της έρευνας» και να εδραιώσουν περισσότερο τις νεοελληνικές σπουδές στη Ρουμανία.

Σύμφωνα πάλι με το *isocrates (ό.π.)* στο Βουκουρέστι λειτουργεί και το *Κέντρο Νεοελληνικής Γλώσσας «Αριστοτέλης»*, τύπου ιδιωτικού φροντιστηρίου που οργανώνει μαθήματα για Ρουμάνους επιχειρηματίες.

Στο Βουκουρέστι λειτουργεί από το φθινόπωρο του 2008 *Εστία του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού* που προσφέρει μαθήματα ελληνικής γλώσσας και διοργανώνει

---

²¹⁶ Πρόκειται για το πρώτο από το δίκτυο ελληνικών σχολείων που σχεδιάζει να δημιουργήσει το ΥΠΕΠΘ στο χώρο των Βαλκανίων σύμφωνα με τον Ειδικό Γραμματέα Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης Ε. Συρίγο (βλ. **Παράρτημα Α.1.2**, απαντήσεις στις ερωτήσεις 14, 15 και 17).

εκδηλώσεις. Η πρωτοβουλία αυτή, σύμφωνα με το ΕΠΠ (www.hfc.gr τελευταία επίσκεψη 24/12/2008) επιβεβαιώνει τις μακροχρόνιες σχέσεις των δύο χωρών και συμβάλει στην προώθηση του ελληνικού πολιτισμού σε συνεργασία με μορφωτικούς και πολιτιστικούς σκοπούς.

3.2.8.

ΣΕΡΒΙΑ

Το ενδιαφέρον για τα ελληνικά έχει αναζωογονηθεί στη Σερβία. Το 1995 στη Σχολή Φιλολογίας του Πανεπιστημίου του Βελιγραδίου δημιουργήθηκε Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας. Στο Βελιγράδι η ελληνική γλώσσα είναι η πρώτη σε ζήτηση. Συγκεκριμένα για κάθε θέση υπάρχουν τέσσερις υποψήφιοι. Όπως εύλωτα διευκρινίζει η Κόστιτς-Παχνόγλου, (2008, 30) αν δέχονται 60 φοιτητές, άλλοι περίπου 200 κάθε χρόνο μένουν χωρίς θέση.

Στη Φιλοσοφική Σχολή του Νις, θεσμικά η ελληνική γλώσσα είναι στο επίπεδο του λεκτοράτου, προσφέρονται δηλαδή μόνο μαθήματα νεοελληνικής γλώσσας διάρκειας τεσσάρων εξαμήνων. Τα τελευταία χρόνια η ελληνική είναι πρώτη στη ζήτηση αυτών των μαθημάτων αμέσως μετά την αγγλική και προηγείται της γερμανικής, γαλλικής και ρωσικής. Κάθε χρόνο την μαθαίνουν περίπου 200 φοιτητές. Έρευνες στο Πανεπιστήμιο έδειξαν ότι οι μισοί από αυτούς θα σπούδαζαν νεοελληνικές σπουδές, αν τις προσέφερε η Σχολή. Ακόμα θα ήθελαν να είχαν περισσότερα εξάμηνα και περισσότερες ώρες διδασκαλίας (ό.π. 30).

Το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στο Πανεπιστήμιο του Νόβι Σαντ. Η στατιστική δείχνει ότι κάθε χρόνο στη Σερβία περίπου 300-400 φοιτητές δεν μπορούν να σπουδάσουν τις Νεοελληνικές σπουδές, αν και αυτό είναι η πρώτη τους προτεραιότητα (ό.π. 30).

Αν και υπάρχει προθυμία να ιδρυθούν έδρες και τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών στα Πανεπιστήμια, δεν είναι δυνατόν να γίνει γιατί παρουσιάζεται ένα αξεπέραστο πρόβλημα, αυτό της έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού. Όπως περιγράφει η Κόστιτς-Παχνόγλου (2008, 30) από το 1995 που δημιουργήθηκε το Τμήμα στο Βελιγράδι μόνο τρεις φοιτήτριες πήραν τίτλο master νεοελληνικής φιλολογίας. Κανείς δεν μπορεί να πάρει διδακτορικό τίτλο γιατί δεν υπάρχει στη Σερβία καθηγητής που θα μπορούσε να είναι είτε επιβλέπων είτε μέλος της επιτροπής. Οι μέλλοντες διδάκτορες θα πρέπει να εκπονήσουν τη διδακτορική τους διατριβή στο εξωτερικό, γεγονός απαγορευτικό σε συνάρτηση με την οικονομική κατάσταση της Σερβίας και τις βιοτικές τους ανάγκες. Επιπρόσθετα χρειάζονται

τουλάχιστον δύο διδάκτορες Σέρβοι υπήκοοι για την ίδρυση Τμήματος Νεοελληνικών Σπουδών. Γι' αυτό το σκοπό λοιπόν δεν μπορούν να βοηθήσουν ούτε οι αποσπασμένοι εκπαιδευτικοί από το ελληνικό κράτος ούτε η ενδεχόμενη μετακίνηση για διδασκαλία των διδασκόντων από το Βελιγράδι γιατί το σερβικό κράτος δεν είναι πρόθυμο να υποστηρίξει οικονομικά την κινητικότητά τους.

Προσδοκάται λοιπόν η βοήθεια από το ελληνικό κράτος είτε με τη μορφή οικονομικής ενίσχυσης είτε με τη διοργάνωση σεμιναρίων για τους διδάσκοντες και την παροχή περισσότερων υποτροφιών για τους φοιτητές. Η Κόστιτς-Παχνόγλου (2008, 31-32) μας μεταφέρει τα παράπονα των φοιτητών της Νις που αν και θέλουν έχουν λίγες δυνατότητες να μάθουν ελληνικά και ακόμα λιγότερες να ταξιδέψουν στην Ελλάδα για να γνωρίσουν τον ελληνικό πολιτισμό. Οι περισσότερες υποτροφίες χορηγούνται στους φοιτητές του Τμήματος στο Βελιγράδι. Στη Νις δίνονται πέντε περίπου υποτροφίες το χρόνο σε σύνολο 200 φοιτητών και οι καθηγητές δυσκολεύονται πολύ να επιλέξουν τους καταλληλότερους.

Στις κτιριακές εγκαταστάσεις του Στρατιωτικού Πανεπιστημίου στο Βελιγράδι ιδρύθηκε το 2002 *Σχολείο Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας του ΓΕΕΘΑ*²¹⁷.

Όσον αφορά την προπανεπιστημιακή εκπαίδευση οι μαθητές του «Φιλολογικού Λυκείου», το οποίο από το 1995 έγινε σχολείο για ταλαντούχους μαθητές που διδάσκονται αρχαία ελληνικά και λατινικά για τέσσερα χρόνια, προαιρετικά μπορούν να παρακολουθήσουν και νέα ελληνικά. Το προαναφερόμενο Λύκειο αποτελεί από το 1988 μετεξέλιξη του Κλασικού «Δευτέρου Γυμνασίου Βελιγραδίου» (Πάντιτς, 2005).

Σύμφωνα με την Μπάτζιου (βλ. Παράρτημα Β.Ι.) το σχολικό έτος 2007-2008 λειτούργησαν, μη ενταγμένα στο επίσημο πρόγραμμα, τμήματα ελληνικής γλώσσας στο σχολείο *Bora Stankovite* στη Νις και ένα τμήμα μητρικής γλώσσας στο Βελιγράδι.

Νέα ελληνικά επίσης σύμφωνα με τη Velkova²¹⁸ (2007β, 260) διδάσκονται στο Βελιγράδι στο *Ινστιτούτο Ξένων Γλωσσών*²¹⁹, στην *Εταιρεία Σερβοελληνικής*

---

²¹⁷ Η αίουσα του σχολείου ονομάζεται «Αίθουσα Ρήγας Φεραίος». Την περασμένη ακαδημαϊκή περίοδο φοιτούσαν 37 σπουδαστές, στελέχη των Ενόπλων Δυνάμεων της Σερβίας σε τρία τμήματα. Συνολικά έχουν αποφοιτήσει 127 σπουδαστές (Υλικό του ΓΕΕΘΑ-Δ/ση Εκπαίδευσης).

²¹⁸ Δεν επιβεβαιώθηκαν οι πληροφορίες για διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σε αυτούς τους φορείς από την Ελληνική Πρεσβεία.

²¹⁹ Σύμφωνα με πληροφορίες της Ελληνικής Πρεσβείας πρόκειται για πολύ σοβαρό Ινστιτούτο, το μόνο στη Σερβία που αναγνωρίζει ο ΟΗΕ.

Φιλίας και στο Ίδρυμα Kolarac²²⁰. Στην ίδια πόλη λειτουργεί επίσης σχολή με την επωνυμία «Αριστοτέλης» για εκμάθηση ελληνικών.

Στο Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών του Βελιγραδίου εδρεύει και η *Εταιρεία Νεοελληνιστών «Γιώργος Σεφέρης»*.

Προσπάθειες για τη διάδοση της ελληνικής γίνονται και από ιδιωτικούς φορείς, όπως π.χ. το Σωματείο «Ναυς- Σύλλογος διαδόσεως του ελληνικού πολιτισμού» που από το 2006 άνοιξε τμήματα διδασκαλίας της νεοελληνικής στη Βράνια²²¹, τη Νις²²² και το Μπουγιάνοβατς²²³ σε συνεργασία με τους τοπικούς φορείς.

Στο Βελιγράδι σε κτίριο που παραχώρησε η σέρβικη κυβέρνηση στεγάζεται η *Εστία του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού*, τα εγκαίνια της οποίας προβλέπονται μέσα στους πρώτους μήνες του 2009, με στόχο να γίνει κέντρο διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας και σημείο αναφοράς του ελληνικού πολιτισμού οργανώνοντας ποικίλες εκδηλώσεις σε συνεργασία με τοπικούς μορφωτικούς και πολιτιστικούς φορείς. Σύμφωνα με το ΕΠΠ η ίδρυσή της «αναδεικνύει ακόμη περισσότερο τις ήδη ανεπτυγμένες σχέσεις των δύο χωρών» (<http://www.hfc.gr>, τελευταία επίσκεψη 24/12/2008)

Τέλος το 2009 η Ελλάδα θα είναι τιμώμενη χώρα στη Διεθνή Έκθεση βιβλίου Βελιγραδίου (βλ. σελ. 96, 108, 122).

3.2.9

ΣΛΟΒΕΝΙΑ

Στο Πανεπιστήμιο της Λιουμπλιάνας, στη Φιλοσοφική Σχολή, στο Τμήμα Αρχαίας Ελληνικής και Λατινικής Γλώσσας και Φιλολογίας διδάσκονται η νεοελληνική γλώσσα και ο πολιτισμός.

---

²²⁰ Σύμφωνα με πληροφορίες της Ελληνικής Πρεσβείας πρόκειται για κληροδότημα το οποίο λειτουργεί ως λαϊκό πανεπιστήμιο. Μία από τις δραστηριότητές του είναι η διδασκαλία ξένων γλωσσών.

²²¹ Σε συνεργασία με το Δήμο Βρανίας ίδρυσε για το σχολικό έτος 2006-2007 δύο τμήματα νέας ελληνικής συνολικής δυναμικότητας 30 μαθητών. Η «Ναυς» ανέλαβε την κάλυψη των εξόδων του καθηγητού και του απαραίτητου εκπαιδευτικού υλικού ενώ ο δήμος Βρανίων παραχώρησε την αίθουσα διδασκαλίας και ενέταξε τα μαθήματα στο επίσημο πρόγραμμα του Λαϊκού Πανεπιστημίου των Βρανίων. Τα μαθήματα επαναλήφθηκαν το σχολικό έτος 2007-2008 με την ίδρυση δύο νέων τμημάτων 40 συνολικά μαθητών καθώς και το τρέχον σχολικό έτος 2008-2009 (<http://www.ngonaus.org>, τελευταία επίσκεψη 5/11/2008).

²²² Το Σωματείο συνεργάστηκε με το Λαϊκό Πανεπιστήμιο της Νις το 2007 και το 2008. Ιδρύθηκαν δύο τμήματα δυναμικότητας 55 μαθητών. Το Σωματείο προσέφερε τα βιβλία και το εκπαιδευτικό υλικό. Υπήρξε συνεργασία με το ελληνικό προξενείο που ανέλαβε την εύρεση του καθηγητή, *ό.π.*

²²³ Σε συνεργασία με το σερβικό πολυκλαδικό λύκειο «Άγιος Σάββας» λειτουργεί από τις αρχές του 2008 ένα τμήμα δυναμικότητας 30 μαθητών. Το Σωματείο ανέλαβε την κάλυψη των εξόδων του καθηγητή και του απαραίτητου εκπαιδευτικού υλικού ενώ το σχολείο παραχώρησε την αίθουσα διδασκαλίας, *ό.π.*

Πρόκειται για ένα καινούργιο πεδίο σπουδών για το πανεπιστήμιο. Από το 1991 βέβαια άρχισαν να προσφέρονται μαθήματα ελληνικών υπό την αιγίδα του πανεπιστημίου, για φοιτητές και μη. Το ακαδημαϊκό όμως έτος 2006-2007 αρχίζει ουσιαστικά η ένταξη τους στο πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος με την απόσπαση Έλληνα εκπαιδευτικού για τη διδασκαλία τους, της κας Βαρσαμακίδου.

Όπως περιγράφει εκείνη, απαντώντας στο ερωτηματολόγιο που της απέστειλα (βλ. Παράρτημα Β.Π.2.), από το ακαδημαϊκό έτος 2009-2010 προβλέπεται να ξεκινήσει διατμηματικό και αυτόνομο Πρόγραμμα Νεοελληνικών Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Προς το παρόν τα νέα ελληνικά είναι υποχρεωτικά στο τρίτο και τέταρτο έτος των σπουδών²²⁴. Οι φοιτητές αυτοί έχουν τη δυνατότητα απόκτησης μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στο χώρο των νέων ελληνικών, μέσα από το τμήμα της κλασικής φιλολογίας- έως σήμερα είναι γνωστές δύο περιπτώσεις²²⁵. Σύμφωνα όμως με τις νέες ρυθμίσεις τα νέα ελληνικά θα διδάσκονται δύο εξάμηνα σε προπτυχιακό επίπεδο για τους φοιτητές των αρχαίων ελληνικών και στο αντίστοιχο διετές μεταπτυχιακό τμήμα.

Το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τα νέα ελληνικά, γλώσσα και πολιτισμό θεωρείται το κίνητρο για την απόφαση επέκτασης των ελληνικών σπουδών. Στο Τμήμα παρακολουθούν περίπου 14 φοιτητές τα μαθήματα των νέων ελληνικών. Όταν τα ξεκινούν γνωρίζουν ήδη αρχαία ελληνικά-έχει προηγηθεί η διδασκαλία τους για 2 ακαδημαϊκά έτη. Σαφώς και προτιμούν τις ισχυρές δυτικοευρωπαϊκές γλώσσες. Στην καλύτερη περίπτωση τα νεοελληνικά αποτελούν επιλογή των φοιτητών ως τρίτη ξένη γλώσσα, τα μαθαίνουν δε ως φυσική συνέπεια της γνώσης των αρχαίων ελληνικών. Δεν φαίνεται δε να υπερτερεί η νεοελληνική σε ζήτηση έναντι των άλλων βαλκανικών γλωσσών.

Η φοιτητική κοινότητα βέβαια δείχνει μεγάλο ενδιαφέρον για την εκμάθηση ακόμη και μη ισχυρών και ευρέως διαδεδομένων γλωσσών. Γενικότερα οι Σλοβένοι-όπως πληροφορήθηκα από την Ελληνική Πρεσβεία στη Λιουμπλιάνα- ενδιαφέρονται ιδιαίτερα να μάθουν ξένες γλώσσες, αγαπημένος προορισμός τους δε είναι η Ελλάδα. Η κα Βαρσαμακίδου θεωρεί ότι μετά το 1990 έχει αυξηθεί το ενδιαφέρον των νέων για τη νεοελληνική γλώσσα. Αυτό το αποδίδει στην ανάπτυξη και ενίσχυση του

²²⁴ Προσφέρονται δύο μαθήματα, δύο ώρες την εβδομάδα (επίπεδο Α και Β1), όπως μου διευκρίνισε σε e-mail η Βαρσαμακίδου.

²²⁵ Στο τρέχον ακαδημαϊκό έτος υπάρχει μία φοιτήτρια που η διπλωματική της θα αφορά την ποίηση του Καβάφη, ό.π.

Τμήματος της κλασικής φιλολογίας, στο τουριστικό ενδιαφέρον για την Ελλάδα και στην ένταξη της χώρας στη Ευρωπαϊκή Ένωση. Πιστεύει δε ότι συνέβαλαν στην τροπή αυτή η διακρατική εκπαιδευτική συμφωνία και οι διάφορες υποτροφίες. Εκτιμά ως κίνητρο για την επιλογή εκμάθησης της νεοελληνικής την επιθυμία τους να ταξιδέψουν στην Ελλάδα, το ενδιαφέρον τους για το νεοελληνικό πολιτισμό αλλά και τη γοητεία που τους ασκεί η αρχαιοελληνική γραμματεία και η κλασική Ελλάδα. Επίσης το γεγονός ότι τους παρέχει ένα επιπλέον εφόδιο για να βρουν ικανοποιητική δουλειά στη χώρα τους. Δεν μπορεί να θεωρηθεί όμως αυτή καθαυτή η γνώση των ελληνικών ως μέσο κοινωνικής ανόδου.

Οι φοιτητές ενημερώνονται για την πολιτικοοικονομική και κοινωνική πραγματικότητα της σύγχρονης Ελλάδας, ενδιαφέρονται να γνωρίσουν την ιστορία και τον πολιτισμό της, επιθυμούν πολύ να την γνωρίσουν πληρέστερα μέσω των παρεχομένων υποτροφιών και γενικώς έχουν προσλάβει μια εικόνα της χώρας μάλλον θετική. Πρόκειται άλλωστε για έναν ελκυστικό καλοκαιρινό προορισμό διακοπών.

Σε γενικές γραμμές οι απόφοιτοι απορροφούνται στο χώρο των τουριστικών επιχειρήσεων, σε εκδοτικούς οίκους, στο πανεπιστήμιο και τα ερευνητικά ινστιτούτα, στην εκπαίδευση, σε βιβλιοθήκες, σε δημόσιες υπηρεσίες και στο χώρο της τέχνης π.χ. θέατρο. Επίσης εργάζονται σε διπλωματικές αρχές (Ελλάδας, Κύπρου). Η κα Βαρσαμακίδου δεν γνωρίζει να δραστηριοποιούνται ακόμη στη χώρα ελληνικές εταιρείες έτσι ώστε να έχουν σχέση με αποφοίτους.

Σύμφωνα με πρόσφατες πληροφορίες που δόθηκαν από το Πανεπιστήμιο στη Δ/ση Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ (βλ. Παράρτημα Β.VIII.) το επιστημονικό προσωπικό απαρτίζουν τέσσερις καθηγητές (με βαθμό αναπληρωτή, επίκουρου, λέκτορα καθώς και μία αποσπασμένη εκπαιδευτικός από την Ελλάδα).

Από το Τμήμα προγραμματίζεται επίσης η οργάνωση συνάντησης Τμημάτων όπου λειτουργούν Νεοελληνικές Σπουδές.

Η Κεντρική Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου διαθέτει λίγα νεοελληνικά βιβλία, περίπου 60, καθώς και 100 τίτλους σχολικών εγχειριδίων ή εξεταστικού υλικού για την πιστοποίηση της ελληνομάθειας.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω υπό την εποπτεία του πανεπιστημίου προσφέρονται μαθήματα νεοελληνικών σε όλους όσους ενδιαφέρονται, οι οποίοι κατά κανόνα όταν ξεκινούν δεν έχουν γνώσεις ελληνικών. Το 2007-2008 φοιτούσαν λοιπόν περίπου 32 άτομα. Συνήθως προσφέρονται μαθήματα για 4 επίπεδα

ελληνομάθειας, από αρχάριους έως προχωρημένους²²⁶. Το πανεπιστήμιο έχει αναγνωρισθεί από το έτος 2007 ως εξεταστικό κέντρο για την πιστοποίηση της ελληνομάθειας- για τα επίπεδα Β και Γ προς το παρόν-από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Η νεοελληνική δεν διδάσκεται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπως πληροφορήθηκα όμως από την Ελληνική Πρεσβεία σε δύο-τρία γυμνάσια διδάσκονται αρχαία ελληνικά. Επίσης σε ένα ιδιωτικό φροντιστήριο διδάσκεται η νεοελληνική. Δεν υπάρχει Εταιρεία Νεοελληνιστών, δρουν όμως ένας σύλλογος κλασικών και ανθρωπιστικών σπουδών-που μερικές φορές ασχολείται και με θέματα νεότερων περιόδων και όχι μόνον της κλασικής αρχαιότητας- και ο Σλοβενοελληνικός πολιτιστικός σύλλογος που εδρεύουν και οι δύο στο Πανεπιστήμιο. Σε συνεργασία του Τμήματος με τον τελευταίο σύλλογο διοργανώνονται λογοτεχνικές εκδηλώσεις, προβολές ελληνικών ταινιών, συνέδρια κ.λ.π.

Η κα Βαρσαμακίδου θεωρεί ότι το ελληνικό κράτος στηρίζει τις ελληνικές σπουδές με πρώτο βήμα τη διάθεση αποσπασμένου εκπαιδευτικού για τη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στη Σλοβενία και τη θέσπιση υποτροφιών για τη συμμετοχή σε μαθήματα της ελληνικής στην Ελλάδα. Ως επόμενο βήμα προσδοκά την υποστήριξη για την οργάνωση μιας πληρέστερης βιβλιοθήκης, την οργάνωση εκδηλώσεων - δραστηριοτήτων που θα προβάλλουν τον ελληνικό πολιτισμό καθώς και την οργάνωση και ενίσχυση συνεργασιών σε επιστημονικό – πολιτιστικό – καλλιτεχνικό επίπεδο.

3.2.10

ΤΟΥΡΚΙΑ

Ομογενειακή εκπαίδευση

Όσον αφορά την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια ομογενειακή εκπαίδευση σύμφωνα με τη Σαρίογλου (2006, 220) παρατηρείται ποσοτική και ποιοτική μείωση. Η ποσοτική μείωση του αριθμού των μαθητών, ιδιαίτερα των αμιγώς ελληνικής καταγωγής, και η διασπορά τους σε διαφορετικές τάξεις δεν συνιστά φυσιολογικό

---

²²⁶ Το τρέχον ακαδημαϊκό έτος λειτουργούν τέσσερα τμήματα (Α1, Α2, Β1 και Γ1), δύο ώρες την εβδομάδα. Στο επίπεδο Γ1 διδάσκονται εκτός από γλώσσα ο ελληνικός πολιτισμός και η σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία, ό.π.

σχολικό περιβάλλον. Όπως υποστηρίζει η Σιδηροπούλου (2007, 295) «δεν έχουν τη δυνατότητα αυτά τα παιδιά να αλληλεπιδράσουν φυσιολογικά μέσα στην εκπαιδευτική διαδικασία με έναν ικανό αριθμό συνομηλίκων τους και να αναπτύξουν τις γλωσσικές και τις εκφραστικές τους δυνατότητες». Παρατηρείται λοιπόν και μείωση ποιοτική με δυσκολία έκφρασης στα ελληνικά και λεξιπενία. Η τουρκική δε είναι η καθομιλουμένη όχι μόνον εκτός αλλά και εντός του σχολείου, στο οποίο οι Ρωμιοί μαθητές συνυπάρχουν στην ίδια τάξη με τους αραβορθόδοξους. Αυτοί αποτελούν την πλειοψηφία αλλά δυσκολεύονται να παρακολουθήσουν τα ελληνικά μαθήματα.

Η εισαγωγή των αραβόφωνων «εξ Αντιοχείας ομογενών» ορθόδοξων παιδιών στα ομογενειακά σχολεία με σκοπό την ενδυνάμωση των τελευταίων- χωρίς να γνωρίζουν όμως τα παιδιά ελληνικά-μάλλον συνετέλεσε στη διόγκωση του σημερινού εκπαιδευτικού και γλωσσικού προβλήματος.

Όλα τα ανωτέρω συντελούν στην υποβάθμιση της εκπαίδευσης και προκαλούν απαισιοδοξία για την επιβίωση των σχολείων της ελληνικής κοινότητας. Το Κεντρικό το 1992 έγινε μεικτό και το 1999 έκλεισε. Μεικτό έγινε και το Ζωγράφειο από το 1999.

Όπως πληροφορήθηκα από το Εκπαιδευτικό Γραφείο του Γενικού Προξενείου Κωνσταντινουπόλεως λειτουργούν τρία σχολεία δευτεροβάθμιας (Ζάππειο, Ζωγράφειο Λύκειο και Πατριαρχική Μεγάλη του Γένους του Σχολή) και έξι πρωτοβάθμιας²²⁷ ομογενειακής εκπαίδευσης (Δημοτικό Σχολείο Βλάχκας, Πρωτοβάθμια Σχολή Ζαπείου, Σχολή Χαλκηδόνας Ελληνικό Εκπαιδευτήριο, Μαράσλειος Σχολή, Δημοτικό Μεγάλου Ρεύματος, Κοινοτική Σχολή Πριγκήπου) δίγλωσσα. Επίσης λειτουργεί ένα νηπιαγωγείο στο Γαλατά αποκλειστικά με αραβόφωνα παιδάκια. Φέτος δεν ξεκίνησε τη λειτουργία του, το δε μέλλον του φαίνεται άδηλο. Οι καθηγητές είναι και μετακλητοί από την Ελλάδα-γύρω στους 10 - αλλά και περίπου 50 ομογενείς (οι 10 στην πρωτοβάθμια ενώ οι υπόλοιποι στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση). Το σχολικό έτος 2007-2008 φοιτούσαν μόνο 239 μαθητές εκ των οποίων οι 118 είναι αραβόφωνοι.

3.2.10.2. Τα νέα ελληνικά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση- Άλλα κέντρα εκμάθησης της γλώσσας

²²⁷ Στην Τουρκία-όπως επίσης έμαθα από το Εκπαιδευτικό Γραφείο του Γενικού Προξενείου- εδώ και οκτώ χρόνια η πρωτοβάθμια εκπαίδευση διαρκεί οκτώ χρόνια ενώ η δευτεροβάθμια τέσσερα.

Αντίθετα τα μηνύματα είναι αισιόδοξα όσον αφορά το ενδιαφέρον για τα ελληνικά στους Τούρκους.

Στο Πανεπιστήμιο της Άγκυρας, στη Σχολή Γλωσσών Ιστορίας και Λογοτεχνίας ιδρύθηκε το Τμήμα Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας το 1990 το οποίο έδωσε τους πρώτους αποφοίτους του το 1995. Παρέχει ανεξάρτητο πτυχίο και τον τίτλο του φιλόλογου.

Στόχος της ίδρυσης, όπως περιγράφει η Demirözü (2003, βλ. Παράρτημα B.IX.1) ήταν «η δημιουργία μίας επιστημονικής επικοινωνίας και μίας διαφορετικής προσέγγισης στον ‘άλλο’. Χωρίς να υπάρχει η βοήθεια της νεοελληνικής φιλολογίας δεν είναι δυνατόν να κατανοείται ούτε η σύγχρονη ιστορία της Τουρκίας ούτε η περίοδος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η ύπαρξη της νεοελληνικής φιλολογίας στα τουρκικά και αντίστοιχα είναι μία ευκαιρία για να συμπληρωθούν η ‘άλλη όψη’ της ιστορίας που έμεινε στο σκοτάδι».

Ψυχή του Τμήματος υπήρξε η ιστορικός και πρώτη Πρόεδρος του Melek Delibaşı²²⁸. Στο Τμήμα δίδαξαν και Έλληνες καθηγητές όπως ο ιστορικός του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Δ. Λουλές και ο Ηρακλής Μήλλας καθώς και αποσπασμένοι φιλόλογοι από την Ελλάδα. Η επίσης διατελέσασα Πρόεδρος Damla Demirözü εκπόνησε τη διδακτορική διατριβή της στο Πανεπιστήμιο Αθηνών πάνω στη νεοελληνική λογοτεχνία.

Σε έγγραφο της Ελληνικής Πρεσβείας στην Άγκυρα προς το ΥΠΠΟ²²⁹ έτους 2008 αναφέρεται ότι το διδακτικό προσωπικό απαρτίζουν με την Πρόεδρο πέντε διδάσκοντες²³⁰. Κάθε χρόνο εισάγονται στο πρώτο έτος γύρω στους 20 νέους σπουδαστές. Το ακαδημαϊκό έτος 2007-2008 φοιτούσαν συνολικά 87 σπουδαστές. Υπολογίζεται δε να έχουν πάρει πτυχίο περίπου 200 φοιτητές (Κελαγά 2008).

Οι σπουδές είναι τετραετείς. Οι σπουδαστές παρακολουθούν σε εβδομαδιαία βάση από 12-16 ώρες ελληνικά²³¹. Το κάθε μάθημα μέχρι το 1998-1999 ήταν τρίωρο.

---

²²⁸ Πραγματοποίησε τις διδακτορικές σπουδές της στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης στις αρχές του '70 με θέμα τη Βυζαντινή ιστορία (Delibaşı, 2005).

²²⁹ Το μελέτησα στη Δ/ση Διεθνών Σχέσεων του ΥΠΠΟ.

²³⁰ Ο ένας πρόκειται για Έλληνα αποσπασμένο φιλόλογο ενώ οι τρεις προέρχονται από τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης. Ένας εξ αυτών είναι ο νεοεκλεγείς Πρόεδρος του Τμήματος Ιμπραήμ Κελαγά. Αχμέτ.

²³¹ Κάποτε θεωρήθηκε αναγκαίο να διδάσκονται περισσότερες ώρες ελληνικά (22). Κατ' αυτόν τον τρόπο όμως περιορίστηκε ο αριθμός των μαθημάτων που έπαιρναν ως επιλογή από τα άλλα τμήματα. Αργότερα επεκράτησε η άποψη ότι βοηθά να παίρνουν μαθήματα από άλλα τμήματα γιατί έτσι αποκτούν σφαιρικότερη και βεβαίως πληρέστερη γνώμη (Demirözü (2003, βλ. Παράρτημα B.IX.1).

Από το 1999-2000 τα μαθήματα έγιναν δίωρα και δύο μαθήματα (Γραμματική και Καθαρεύουσα) τετράωρα.

Οι μαθητές παρακολουθούν μαθήματα γλώσσας (γραμματική, συντακτικό, φωνητική, συζήτηση, μετάφραση από και προς τα ελληνικά, έκθεση), λογοτεχνίας (πρώιμη και ύστερη ρωμαϊκή, κρητική, επτανησιακή σχολή, νεοελληνική ποίηση και πεζογραφία, γενιά του '30, μεταπολεμική) αλλά και ιστορίας (βυζαντινή, νεοελληνική) (βλ. Παράρτημα Β.ΙΧ.1). Στο Τμήμα διοργανώνονται ποικίλες εκδηλώσεις με αντικείμενο τη νεοελληνική λογοτεχνία, τον πολιτισμό και τη γλώσσα.

Αρκετοί φοιτητές παρακολουθούν ως υπότροφοι θερινά προγράμματα γλώσσας και πολιτισμού στην Ελλάδα, ορισμένοι δε επιλέγουν να συνεχίσουν μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές σε ελληνικά πανεπιστήμια.

Όσον αφορά την επαγγελματική αποκατάσταση των αποφοίτων η Demirözü το 2003 (βλ. Παράρτημα Β.ΙΧ.1) ανέφερε ότι αρκετοί ασχολούνταν σε εργασίες που δεν έχουν καμία σχέση με τις σπουδές τους, δύο-τρεις δίδασκαν ελληνικά στο Κέντρο Διδασκαλίας Γλωσσών (TÖMER) και κάποιοι εργάζονταν στα ΜΜΕ. Όσοι προέρχονταν από την Κύπρο²³² απασχολούνταν εκεί στο Υπουργείο Εξωτερικών και στα ΜΜΕ.

Στο ανωτέρω έγγραφο της Ελληνικής Πρεσβείας αναφέρονται τα εξής προβλήματα που αντιμετωπίζει το Τμήμα:

- Η έλλειψη προπαρασκευαστικού τμήματος με διδάσκοντα Έλληνα εκπαιδευτικό, ο οποίος θα προετοιμάζει τους σπουδαστές για την εισαγωγή τους στο πρώτο έτος ενώ αντίθετα σε άλλα τμήματα γίνεται π.χ της ρωσικής, βουλγαρικής γλώσσας κ.λ.π.
- Ανεπαρκώς εφοδιασμένη βιβλιοθήκη
- Έλλειψη προγραμμάτων ανταλλαγής καθηγητών και φοιτητών ανάμεσα στις έδρες διδασκαλίας τουρκικής γλώσσας των ελληνικών πανεπιστημίων και των αντίστοιχων εκμαθήσεως της ελληνικής γλώσσας στην Τουρκία
- παντελής έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής σε επίπεδο ηλεκτρονικών υπολογιστών, δορυφορικής κεραίας για τη λήψη ελληνικών προγραμμάτων, οπτικο-ακουστικού υλικού κ.λ.π.
- Έλλειψη χρηματοδότησεως από τις ελληνικές αρχές

---

²³² Η Demirözü το 2003 (βλ. Παράρτημα Β.ΙΧ.1) έγραφε ότι μέχρι τον Ιανουάριο του 2000 είχαν πάρει πτυχίο 45 φοιτητές εκ των οποίων τέσσερις είχαν ελληνική υπηκοότητα και 14 προέρχονταν από την Κύπρο [προφανώς την κατεχόμενη].

- Μικρός αριθμός υποτροφιών για παρακολούθηση μαθημάτων από φοιτητές στην Ελλάδα
- Έλλειψη προγραμμάτων υποτροφιών και για τους καθηγητές.

Διαπιστώνεται πάντως ότι παρά αυτές τις δυσχέρειες το Τμήμα λειτουργεί ικανοποιητικά, διαθέτει νέους καθηγητές και μεγάλο αριθμό σπουδαστών.

Στην Κωνσταντινούπολη, στο Πανεπιστήμιο του Βοσπόρου²³³, στη Σχολή Τεχνών και Επιστημών διδάσκεται η ελληνική-αρχαία και νεοελληνική- τόσο στο Τμήμα Δυτικών Γλωσσών και Λογοτεχνίας όσο και στο Τμήμα Φιλοσοφίας από το 1996. Όπως αναφέρεται και στην ιστοσελίδα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας (www.greek-language.gr, τελευταία επίσκεψη 5/11/2008) «έχει δημιουργηθεί ένα τρίπτυχο ελληνικής παιδείας (αρχαία ελληνική γλώσσα, αρχαία ελληνική φιλοσοφία, νέα ελληνική γλώσσα), το οποίο έχει θέσει τις βάσεις για την καλλιέργεια και την περαιτέρω ανάπτυξη του ενδιαφέροντος για τα ελληνικά γράμματα στο κορυφαίο πανεπιστήμιο της Τουρκίας».

Προσφέρονται ως επιλεγόμενα έξι μαθήματα αρχαίων και έξι μαθήματα νέων ελληνικών. Τα νέα ελληνικά προσφέρονται σε αρχάριο, μέσο και προχωρημένο²³⁴ επίπεδο σύμφωνα με το πρόγραμμα των μαθημάτων (όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου http://www.boun.edu.tr/undergraduate/art_sciences/western_languages_and_literatures.html, τελευταία επίσκεψη 31/10/2008, βλ. Παράρτημα Β.IX.2.)

Όπως αναφέρει, σε έγγραφο προς τη Δ/ση Διεθνών Σχέσεων, η Σιδηροπούλου μερικοί φοιτητές συμμετέχουν με υποτροφία σε θερινά μαθήματα των ελληνικών πανεπιστημίων ενώ κάποιοι συνεχίζουν σπουδές στην Ελλάδα.

²³³ Το Πανεπιστήμιο του Βοσπόρου αποτελεί τη συνέχεια της φημισμένης Ροβερτείου Αμερικάνικης Σχολής (Robert College) που λειτούργησε από το 1863 έως την κρατικοποίησή της το 1971. Παρείχε εκπαίδευση υψηλού επιπέδου σε παιδιά της ανερχόμενης αστικής τάξης της χώρας με σαφείς δυτικούς προσανατολισμούς. Ανέκαθεν συγκέντρωνε τη φιλελεύθερη διάνοηση της Τουρκίας και ιδίως των μειονοτήτων. Το διάδοχο Πανεπιστήμιο του Βοσπόρου διατηρεί τη φιλοσοφία και τον κοσμοπολίτικο προσανατολισμό της Ροβερτείου. Προσφέρει παιδεία υψηλού επιπέδου –με το επίπεδο των φοιτητών επίσης αρκετά υψηλό-και θεωρείται το καλύτερο Πανεπιστήμιο της Τουρκίας. Είναι το Πανεπιστήμιο με τη μεγαλύτερη ζήτηση και την υψηλότερη απαιτούμενη βαθμολογία εισαγωγής. Η Σιδηροπούλου, η οποία ήταν η πρώτη που ξεκίνησε τα μαθήματα νεοελληνικής, σε έγγραφό της έτους 2002 προς τη Δ/ση Διεθνών Σχέσεων, περιγράφει τις καλές συνθήκες που της προσφέρθηκαν ως διδάσκουσα-ιδιαιτέρω διαμέρισμα, γραφείο και ηλεκτρονικό υπολογιστή- και τονίζει τις προσπάθειες των πανεπιστημιακών αρχών για να εξασφαλίσουν την ομαλή συνέχεια και διάρκεια της διδασκαλίας των ελληνικών μαθημάτων.

²³⁴ Ενδιαφέρον είναι ότι σε αυτό το επίπεδο εξετάζεται η σχέση της νεοελληνικής με την αρχαία ελληνική, το δίτιμο καθαρεύουσας-δημοτικής αλλά και τα δάνεια από την τουρκική που εισήλθαν στη νεοελληνική καθώς και οι κοινές εκφράσεις στις δύο γλώσσες (βλ. Παράρτημα Β.IX.2.).

Επίσης στο Πανεπιστήμιο Κωνσταντινουπόλεως²³⁵ στη Σχολή Φιλολογίας δημιουργήθηκε από το 2000 Τμήμα Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Φιλολογίας το οποίο έδωσε τους πρώτους αποφοίτους του το 2005. Παρέχει, όπως και το αντίστοιχο Τμήμα στην Άγκυρα, ανεξάρτητο πτυχίο και τον τίτλο του φιλολόγου. Ψυχή του Τμήματος θεωρείται η Esin Ozansoy²³⁶. Στο Τμήμα διδάσκουν και αποσπασμένοι από τα ομογενειακά λύκεια.

Στο ανωτέρω έγγραφο της Σιδηροπούλου προς τη Δ/ση Διεθνών Σχέσεων παρουσιάζονται τα σοβαρά προβλήματα που αντιμετώπισε όταν εκείνη δίδαξε στο νεοπαγές Τμήμα το 2000. Επικρατούσε μια γενικότερη ασάφεια αναφορικά με το ακαδημαϊκό πρόγραμμα που επρόκειτο να ακολουθηθεί, κατά καιρούς εκφράζονταν απειλές από τις πρυτανικές αρχές για ενδεχόμενη διακοπή ή και αναστολή λειτουργίας του προγράμματος εξ αιτίας της καθυστέρησης της ελληνικής πλευράς να ιδρύσει «Τμήμα Τουρκικής Γλώσσας» στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, οι φοιτητές δεν είχαν ενδιαφέρον, το επίπεδο γλωσσομάθειας των δευτεροετών ήταν πολύ χαμηλό και δεν υπήρχαν κατάλληλοι χώροι διδασκαλίας.

Τα προβλήματα από τότε πρέπει να έχουν αντιμετωπιστεί. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας (ό.π.) στο Τμήμα εισάγονται με εξετάσεις 30-35 φοιτητές το χρόνο, αφού παρακολουθήσουν τα μαθήματα του υποχρεωτικού προκαταρκτικού έτους με 25 ώρες διδασκαλίας της ελληνικής την εβδομάδα. Η φοίτηση δηλαδή διαρκεί συνολικά πέντε έτη. Το ακαδημαϊκό έτος 2007-2008 είχε συνολικά στο δυναμικό του 105 φοιτητές (Κελαγά 2008).

Διδάσκονται μαθήματα γλώσσας (γραμματική, συντακτικό, ανάγνωση κειμένων, έκθεση, μετάφραση), λογοτεχνίας (νεοελληνικής αλλά εξετάζεται και η ελληνική λογοτεχνία στην ύστερη αρχαιότητα και το Βυζάντιο), ελληνικού πολιτισμού αλλά και παλαιογραφίας. Ενδιαφέρον έχει το γεγονός ότι παρουσιάζεται η συνέχεια του ελληνικού πολιτισμού και ερευνώνται οι επιρροές που άσκησαν οι παλαιότερες μορφές του όπως ο κλασικός και ο βυζαντινός στη σύγχρονη πολιτισμική ιστορία της Ελλάδας. Εξετάζονται ιδιαίτερα οι μυθολογικές, ιστορικές, λογοτεχνικές και φιλοσοφικές επιρροές του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού στη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία. Οι δύο περίοδοι συγκρίνονται. Χρησιμοποιώντας

---

²³⁵ Όπως αναφέρει η Σιδηροπούλου σε αντίθεση με το Πανεπιστήμιο του Βοσπόρου, το Πανεπιστήμιο Κωνσταντινουπόλεως έχει τη φήμη ότι αποτελεί χαρακτηριστική αποτύπωση της συντηρητικής δομής σκέψης και λειτουργίας της σύγχρονης Τουρκίας.

²³⁶ Εκπόνησε τη διδακτορική της διατριβή με θέμα τα βυζαντινά χειρόγραφα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών (Σιδηροπούλου, 2007, 298).

αρχαία κείμενα μελετώνται κείμενα νεοελληνικής λογοτεχνίας (βλ. Παράρτημα Β.ΙΧ.3).

Κατά τον Κελαγά (2008) το ακαδημαϊκό έτος 2007-2008 αποτελεί σταθμό στην ιστορία των νεοελληνικών σπουδών στην Τουρκία γιατί ξεκίνησε η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας:

- Στο Πανεπιστήμιο Χατζέττεπε στην Άγκυρα, στην Ανωτέρα Σχολή Ξένων Γλωσσών, ως μάθημα επιλογής για οχτώ εξάμηνα. Τα νέα ελληνικά επέλεξαν 105 φοιτητές.
- Στο Πολυτεχνείο Μέσης Ανατολής στην Ανωτέρα Σχολή Ξένων Γλωσσών, ως μάθημα επιλογής από το δεύτερο έτος (4 ώρες την εβδομάδα σε τέσσερα εξάμηνα). Τα μαθήματα παρακολούθησαν συνολικά 150 φοιτητές.
- Στο Πανεπιστήμιο της Θράκης, στην Αδριανούπολη, στο νεοϊδρυθέν Τμήμα Βαλκανικών Σπουδών της Ανωτέρας Σχολής Ξένων Γλωσσών, μαζί με τις άλλες βαλκανικές γλώσσες. Εισήχθησαν λοιπόν στην προκαταρκτική τάξη του τμήματος των νέων ελληνικών 20 φοιτητές.

Τα νέα ελληνικά ως μάθημα επιλογής διδάσκονται επίσης στο Πανεπιστήμιο του Μπόλου και στο αγγλόφωνο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Σμύρνης. Σε αυτό, σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας (ό.π.), οι φοιτητές μπορούν να επιλέξουν τα ελληνικά ως τρίτη γλώσσα αντί των γαλλικών, γερμανικών, ιταλικών, ισπανικών και ιαπωνικών, τα οποία παρακολουθούν υποχρεωτικά κατά την τετραετία των σπουδών τους.

Επιπλέον το Πανεπιστήμιο Αιγαίου στη Σμύρνη διοργανώνει πρόγραμμα μαθημάτων ελληνικής γλώσσας για το καλοκαίρι. Επίσης ελληνικά διδάσκονται στο Κέντρο Ξένων Γλωσσών TÖMER του Πανεπιστημίου της Άγκυρας στο Παράρτημα της Σμύρνης και στο Παράρτημα της Κωνσταντινούπολης.

Όπως υποδηλώνεται στην ιστοσελίδα που Πανεπιστημίου (www.tomer.ankara.edu.tr/english/index.html, τελευταία επίσκεψη: 5/11/2008) το κίνητρο της εκμάθησης των νεοελληνικών, τα οποία δεν συγκαταλέγονται μεταξύ των ευρέως διαδεδομένων γλωσσών, είναι πολιτισμικό. Πρόκειται για τη γνωριμία με τον «άλλο», τον Έλληνα, με τον οποίο ο τούρκικος λαός μοιράστηκε τον ίδιο χώρο για μεγάλο χρονικό διάστημα. Προσδοκόνται δε μέσω της γλώσσας καλύτερες διμερείς σχέσεις.

Σε σχετική αλληλογραφία της Δ.νσης Διεθνών Σχέσεων αναφέρεται ότι τα μαθήματα, στο Παράρτημα της Σμύρνης, παρακολουθούν 30 άτομα συνολικά σε τέσσερις τάξεις, κυρίως νέοι άνθρωποι, είτε με ρίζες από την Ελλάδα (λ.χ. Τουρκοκρητικοί) είτε έμποροι με επαγγελματικές επαφές κυρίως με τα νησιά του Βόρειου Αιγαίου.

Σύμφωνα με τον Ανδρειωμένο (2008) τα ελληνικά προσφέρονται ως ξένη γλώσσα και στους φοιτητές της ανώτατης στρατιωτικής σχολής της Τουρκίας. Επισημαίνει μάλιστα ότι «η πλειονότητα των πιο πάνω φοιτητών έχει επιλέξει την ελληνική ως δεύτερη ξένη γλώσσα (εκτός των αγγλικών), σύμφωνα με στοιχεία που δημοσιεύτηκαν προ ολίγων ετών στην εφημερίδα “Μιλιέτ” και αναδημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα “Ελευθεροτυπία” (5 Οκτωβρίου 2000, 62)».

Η ελληνική διδάσκεται ακόμα στο *Πολιτιστικό Κέντρο Σαμπαχατίν Ζαΐμ στο Δήμο Σκούταρι*.²³⁷ ενώ προσφέρονται μαθήματα σύγχρονου ελληνικού πολιτισμού στο *Ίδρυμα Αζίζ Νεσίν*²³⁸ στη Κωνσταντινούπολη. Επίσης τα νέα ελληνικά διδάσκονται ως ξένη γλώσσα και σε φροντιστήρια στην Άγκυρα, στην Πόλη και τη Σμύρνη. Επιπλέον το καλοκαίρι διοργανώνονται φροντιστήρια ελληνικής γλώσσας για το κοινό από τους δήμους του Ντίκιλι, του Τσεσμέ, του Αϊβαλί, του Φότσα και του Κουσάντασι.

Όπως λοιπόν διαπιστώνει ο Κελαγά (2008) «οι νεοελληνικές σπουδές στην Τουρκία ακολουθούν μια θετική και ανοδική πορεία και οι προοπτικές είναι ελπιδοφόρες... Οι φοιτητές που σπουδάζουν στα τμήματα νέων ελληνικών στην Τουρκία φαίνεται πως θα έχουν να προσφέρουν πολλά στις προσπάθειες για την ανάπτυξη ενός κλίματος φιλίας και αγάπης μεταξύ των δύο λαών».

Στο τελευταίο συμπέρασμα κατέληξε βάσει των αποτελεσμάτων μιας έρευνας που πραγματοποιήθηκε το Μάιο του 2008 και που ως σκοπό είχε τη σκιαγράφηση της εικόνας του Τούρκου φοιτητή που σπουδάζει στα τμήματα νέας ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας στα πανεπιστήμια Άγκυρας και Πόλης²³⁹.

---

²³⁷ Σύμφωνα με τον Ακόλουθο Τύπου στην Άγκυρα κ. Αγραφιώτη.

²³⁸ Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της Ειδικής Γραμματείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (www.isocrates.gr, τελευταία επίσκεψη: 29/8/2008)

²³⁹ Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 170 φοιτητές, 76 από το Πανεπιστήμιο Άγκυρας και 94 από το Πανεπιστήμιο της Ιστανμπούλ, σε ποσοστό 88% των εγγεγραμμένων φοιτητών στα δύο πανεπιστημιακά τμήματα. Στη συντριπτική πλειοψηφία τους ήσαν κορίτσια (το 75%), και απόφοιτοι δημοσίων λυκείων της Τουρκίας, (το 88%). Όλοι οι φοιτητές εκτός από τα ελληνικά, γνωρίζουν άριστα ή καλά αγγλικά ενώ 66 φοιτητές (39%) μαθαίνουν ως τρίτη ξένη γλώσσα (μετά τα αγγλικά και ελληνικά) τα γερμανικά.

Μόνο το 11% από αυτούς (19 φοιτητές) είχε ως πρώτη προτίμηση το τμήμα νέων ελληνικών, το 9% (15 φοιτητές) το είχε ως δεύτερη και το 7% (12 φοιτητές) ως τρίτη προτίμηση.

Το 40% (69 φοιτητές) δήλωσε πως επέλεξε να σπουδάσει νέα ελληνικά γιατί τα μόρια που έλαβε στις εισαγωγικές εξετάσεις δεν ήταν επαρκή για κάποια άλλη επιλογή. Το 37% (63 φοιτητές) επέλεξε το τμήμα νέων ελληνικών για να γνωρίσει από κοντά την ιστορία και τον πολιτισμό της Ελλάδας. Το 29% (49 φοιτητές) λόγω της ελληνοτουρκικής προσέγγισης και της προοπτικής της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Το 23% (39 φοιτητές) επειδή μεγάλωσε σε μία γεωγραφική περιοχή που βρίσκεται κοντά στην Ελλάδα και το 13% (22 φοιτητές) προτίμησε να σπουδάσει νέα ελληνικά για να μπορέσει να βρει με ευκολία μια καλή δουλειά. Μόλις το 5% (8 φοιτητές) επέλεξε τα νέα ελληνικά επειδή η οικογένειά του στο παρελθόν ήρθε από την Ελλάδα στην Τουρκία μεταναστεύοντας ή με την ανταλλαγή των πληθυσμών.

Ο Κελαγάς συνοψίζει επίσης ως εξής άλλους λόγους που έπαιξαν ρόλο στην προτίμηση των νεοελληνικών σπουδών:

- δεν ήθελαν να πάνε σε ένα πανεπιστήμιο εκτός πόλεως,
- επειδή αυτοί που γνωρίζουν τα ελληνικά είναι ελάχιστοι,
- είναι μια γλώσσα που πολλοί δεν τη γνωρίζουν και θα γίνει περιζήτητη στο μέλλον,
- θέλουν να ασκήσουν ένα επάγγελμα που θα έχει σχέση με τα ελληνικά,
- ήθελαν να μάθουν μια διαφορετική γλώσσα εκτός από τα αγγλικά,
- η ελληνική λογοτεχνία προσέλκυε το ενδιαφέρον τους κτλ.

Το 46% των φοιτητών (79) πριν ξεκινήσει τις σπουδές του πίστευε ότι τα ελληνικά είναι μια δύσκολη γλώσσα, ενώ το 27% δεν είχε καμιά ιδέα για το επίπεδο δυσκολίας ή ευκολίας της γλώσσας. Το 82% (140 φοιτητές) πιστεύει τώρα ότι τα ελληνικά είναι μεν μια γλώσσα δύσκολη αλλά μπορεί να κατακτηθεί με συστηματική μελέτη.

Το 21% (35 φοιτητές) έχει επισκεφτεί την Ελλάδα. Από αυτούς οι 23 έχουν πάει με υποτροφία ενώ οι υπόλοιποι 12 πήγαν για τουρισμό.

Το 73% των φοιτητών για να βελτιώσει τα ελληνικά του, εκτός από τα μαθήματα επωφελείται από το διαδίκτυο, από την τηλεόραση και το ραδιόφωνο.

Όσον αφορά δε τις απαντήσεις στην ερώτηση για το πώς σκέφτονται να αξιοποιήσουν τα ελληνικά τους αφού αποφοιτήσουν και ποιο επάγγελμα επιθυμούν να ασκήσουν, κατά σειρά προτίμησης ταξινομούνται ως εξής: «μετάφραση και διερμηνεία (32), διδασκαλία ελληνικών ή πανεπιστημιακή καριέρα με επίκεντρο τα ελληνικά (26), τομέας του τουρισμού (24), ανάληψη καθηκόντων σε προξενικά γραφεία ή σε κάποια άλλη υπηρεσία του Υπουργείου Εξωτερικών ή στον ευρύτερο τομέα του δημοσίου (20), ξεναγός (17), εξωτερικό εμπόριο (15), απασχόληση σε μια τουρκική επιχείρηση που έχει Έλληνες εταίρους (10), απασχόληση σε ιδιωτικές επιχειρήσεις (13), μεταπτυχιακές σπουδές κατά προτίμηση στην Ελλάδα (8) και διεθνείς σχέσεις (2). Πέντε φοιτητές μόνο δήλωσαν πως δεν σκέφτονται να κάνουν κάποια δουλειά που σχετίζεται με τα ελληνικά, ενώ ένας δήλωσε πως σκέφτεται να ανοίξει ένα μεταφραστικό γραφείο και να προβάλλει τον ελληνικό πολιτισμό στην Τουρκία μέσω μεταφράσεων ελληνικών βιβλίων στα τουρκικά».

Όσον αφορά την εικόνα της Ελλάδας, όπως προέκυψε από την έρευνα, οι απαντήσεις ήσαν θετικότερες. Φαίνεται ότι στα μάτια των Τούρκων φοιτητών η Ελλάδα είναι: «μια ωραία χώρα, με λίγο πληθυσμό, μικρή αλλά πλούσια, γειτονική, φίλη, ιστορική, ενδιαφέρουσα, χώρα με ευαίσθητες σχέσεις με την Τουρκία, μικρή αλλά αναπτυγμένη, σύγχρονη, με φυσικές ομορφιές, καθαρή, γαλάζιος παράδεισος, τουριστική, μια χώρα όπου κυριαρχεί το γαλάζιο και το λευκό, μοιάζει πολύ με τη Τουρκία, πολιτισμένη κοινωνία, με καθαρές ακτές, με αρχαία μνημεία, δεμένη με το παρελθόν της, δημοκρατική, που αξίζει κανείς να τη δει. Ελλάδα σημαίνει διακοπές, γλέντι, συρτάκι, ρεμπέτικο, μπουζούκι, ταβέρνα, ούζο και μουσική, χώρα της μυθολογίας και της φιλοσοφίας, φανταστική, ένας αρχαίος πολιτισμός, μαγική χώρα, ο αιώνιος γείτονας. Υπήρχαν και κάποιες αρνητικές τοποθετήσεις, έτσι για ορισμένους φοιτητές (6) ελάχιστους στον αριθμό η Ελλάδα είναι: μια χώρα που σκέφτεται το συμφέρον της και συμπεριφέρεται ανάλογα με την περίπτωση, είναι εγωκεντρική, ύπουλη, σοβινιστική, εχθρός της Τουρκίας».

Όσον αφορά την εικόνα του Έλληνα, η άποψη σχεδόν όλων των φοιτητών, εκτός από κάποιες εξαιρέσεις, είναι επίσης θετική. «Οι Έλληνες είναι: εγκάρδιοι, φίλοι, γείτονες, ξέρουν να διασκεδάζουν, ομιλητικοί, συμπαθητικοί, αγαπάνε το γλέντι, το φραπέ και το ούζο, ειλικρινείς, δεμένοι με τις ρίζες τους, αλληλέγγυοι, εύθυμοι, αδιάφοροι, άνθρωποι που μιλάνε γρήγορα και δυνατά, φλύαροι, φημίζονται για τις φιλονικίες τους, ευγενικοί, χαριτωμένοι, δεμένοι με τις θρησκευτικές τους παραδόσεις, φιλόξενοι. Αυτοί που έχουν αρνητική άποψη για τους Έλληνες (14

φοιτητές) τους θεωρούν: εθνικιστές όσο και οι Τούρκοι, αλαζόνες, δεν αγαπάνε τους Τούρκους, υποκριτές, εγωιστές, μνησικάκους, ψυχρούς, ύπουλους, επίμονους και συμφεροντολόγους».

Το 59 % είπε επίσης πως άλλαξε προς θετική κατεύθυνση η γνώμη τους για τη χώρα λόγω της εκπαίδευσης τους στο τμήμα Νεοελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας ή της επίσκεψής τους στην Ελλάδα. Αρκετοί από αυτούς που είπαν πως δεν άλλαξε η γνώμη τους-το 37 %-δεν παρέλειψαν να τονίσουν πως είχαν από πριν απόψεις θετικές²⁴⁰.

Πολύ ενδιαφέρουσες είναι οι τοποθετήσεις των φοιτητών όταν τέλος τους ζητήθηκε να γράψουν μια πρόταση χρησιμοποιώντας τους όρους «Ελλάδα» και «Τουρκία», όπου φαίνεται καθαρά το πώς προσεγγίζουν οι Τούρκοι φοιτητές το λεπτό ζήτημα που λέγεται «ελληνοτουρκικές σχέσεις»:

- Η φιλία μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας θα αποτελέσει παράδειγμα για όλον τον κόσμο.
- Η βελτίωση των σχέσεων μεταξύ της Ελλάδας και Τουρκίας είναι ευχάριστο γεγονός διότι θα βοηθήσει στην αύξηση των δυνατοτήτων εύρεσης εργασίας,
- Η Ελλάδα και η Τουρκία είναι δύο φίλες χώρες αλλά στο παρελθόν πολλές φορές ήρθαν σε αντιπαράθεση.
- Η Ελλάδα και η Τουρκία αν και είναι δύο χώρες που πρόσκεινται φιλικά ή μια προς την άλλη, η στάση των πολιτικών των δύο χωρών επισκιάζει αυτή τη προσέγγιση.
- Η Ελλάδα και η Τουρκία είναι δύο χώρες που ζουν στην ίδια γεωγραφική περιοχή, και το παρελθόν τους έχει μεγάλες ομοιότητες, αλλά τα προβλήματα του παρελθόντος ακόμα αντανακλούν στις σχέσεις τους.
- Η Ελλάδα και η Τουρκία παρόλο ότι φαίνονταν εχθρικές για πολλά χρόνια έχουν ένα κοινό παρελθόν.

Συνοψίζοντας θα ήταν θεμιτό να υποστηρίξουμε, όπως η Delibaşı (2005) ότι «οι ελληνικές σπουδές στην Τουρκία και τα τμήματα Τουρκολογίας στην Ελλάδα αποτελούν μια γέφυρα πολιτισμού στην ανάπτυξη αυτού του κλίματος φιλίας και αγάπης».

---

²⁴⁰ Το υπόλοιπο 4 % αποτελεί εκείνους που δεν απάντησαν.

Στο πλαίσιο αυτό θα πρέπει επίσης να επισημανθεί η δημιουργία το 2005 Τμήματος Ελληνοτουρκικών Σπουδών στο, ιδιωτικό και αγγλόφωνο, Πανεπιστήμιο *Bilgi* της Κωνσταντινούπολης υπό την αιγίδα του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου του Πανεπιστημίου. Το Πανεπιστήμιο και το Ινστιτούτο ίδρυσαν το Μεταπτυχιακό πρόγραμμα Διεθνών Σχέσεων με εστίαση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Το πρόγραμμα²⁴¹, το οποίο παρακολουθούν Τούρκοι και Έλληνες φοιτητές σε ποσοστό 50%-50%, είναι το μοναδικό ελληνοτουρκικό πρόγραμμα σπουδών στον κόσμο. Στις 31/7/2008 το Ίδρυμα Κόκκαλη ανακοίνωσε ότι κατά τη διάρκεια των ακαδημαϊκών ετών 2008-2010 θα υποστηρίξει τις Ελληνοτουρκικές Σπουδές του ανωτέρω Πανεπιστημίου παρέχοντας υποτροφίες για μεταπτυχιακούς φοιτητές από την Ελλάδα που σπουδάζουν Διεθνείς Σχέσεις με εστίαση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Πρόσφατα επίσης ο Τούρκος πρέσβης στην Αθήνα πρότεινε στον Πρόεδρο του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού καθηγητή Μπαμπινιώτη τη δημιουργία Εστίας στην Κωνσταντινούπολη και αντιστοίχου τούρκικου κέντρου στην Αθήνα.

3.2.11

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μετά λοιπόν το 1990, με τις νέες διαμορφωμένες πολιτικοοικονομικές συνθήκες που ακολούθησαν την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων και την εγκαθίδρυση της ελεύθερης αγοράς στις χώρες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, σε συνδυασμό με την συγκριτικά ισχυρή διεθνή και οικονομική θέση της Ελλάδας καθώς και τη δραστηριοποίηση ελληνικών επιχειρήσεων στην περιοχή, εκδηλώθηκε μεγάλο ενδιαφέρον για την εκμάθηση της νεοελληνικής.

Άμεση συνέπεια αυτού του ενδιαφέροντος είναι η ίδρυση αυτοτελών τμημάτων νεοελληνικών σπουδών στη τριτοβάθμια εκπαίδευση των χωρών της περιοχής. Συγκεκριμένα από το 1990 λειτουργεί Τμήμα Νεοελληνικών Σπουδών στην Άγκυρα, από το 1992 στη Σόφια, από το 1993 στο Αργυρόκαστρο, το 1994 ξεκινά το πανεπιστημιακό πρόγραμμα «Νέα Ελληνικά και Μάνατζμεντ» στο ιδιωτικό Νέο

---

²⁴¹ Το πρόγραμμα έχει συνάψει στρατηγική συνεργασία με το Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), η οποία περιλαμβάνει τη προσέλκυση φοιτητών και βοηθών καθηγητών και τη διοργάνωση κοινών εκδηλώσεων στην Ελλάδα. Έχει δημιουργήσει παράλληλα ισχυρούς δεσμούς με πολλά ελληνικά πανεπιστήμια και διεθνή κέντρα διδασκαλίας (www.kokkalisfoundation.gr/en/articles/2008/7/31/1438 τελευταία επίσκεψη: 6/11/2008). Τα αναφερόμενα μαθήματα στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου (<http://international.bilgi.edu.tr/> τελευταία επίσκεψη: 6/11/2008) σε προπτυχιακό επίπεδο είναι: ελληνοτουρκικές σχέσεις, πολιτικές και πολιτική στην Τουρκία και στην Ελλάδα, ο εθνικισμός στην Τουρκία και στην Ελλάδα και ιστορία της κυπριακής σύγκρουσης.

Βουλγαρικό Πανεπιστήμιο, το 1995 ιδρύεται αντίστοιχο Τμήμα στο Βελιγράδι, το 2000 στην Κωνσταντινούπολη και το 2001 στο Βουκουρέστι. Τέλος από το 2002 λειτουργεί Τμήμα Νεοελληνικής και Βουλγαρικής γλώσσας στο Plovdiv, την ελληνική Φιλιππούπολη.

Παρουσιάζεται δε μεγάλη ζήτηση για τη φοίτηση στα ανωτέρω Τμήματα. Εντυπωσιακά είναι τα στοιχεία που δίνει η Rogomanska όσον αφορά το Πανεπιστήμιο της Σόφιας (βλ. σελ. 169-170), όπου η ζήτηση για την ελληνική γλώσσα υπερτερεί εκείνης της αγγλικής. Φαίνεται ότι υπάρχει διάθεση για τη δημιουργία και άλλων τμημάτων στην κάθε χώρα-όπως εύγλωττα αναπτύσσει η Κόστιτς-Παχνόγλου (βλ. σελ. 192-193) - που παρακωλύεται όμως συχνά λόγω έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού και οικονομικών προβλημάτων.

Παράλληλα η νεοελληνική διδάσκεται ως μάθημα, υποχρεωτικό ή επιλεγόμενο, σε διάφορες Σχολές και Τμήματα, κυρίως σε Τμήματα Ξένων Γλωσσών, Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας και Βαλκανικών Σπουδών. Διδάσκεται ακόμη σε επίπεδο λεκτοράτου, σε πανεπιστημιακά κέντρα εκμάθησης ξένων γλωσσών.

Όσον αφορά το πρόγραμμα σπουδών προσφέρονται μαθήματα γλώσσας (φωνολογία, φωνητική, μορφολογία, λεξικολογία, διαλεκτολογία, υφολογία, γραμματική, συντακτικό, έκθεση, μετάφραση αλλά και οικονομική και νομική ορολογία) λογοτεχνίας (θεωρία, αρχαιοελληνική, βυζαντινή, νεοελληνική), ιστορίας (αρχαιοελληνική, βυζαντινή, νεοελληνική) καθώς και πολιτισμού. Αξίζει να σημειωθεί ότι μελετάται η συνέχεια όχι μόνον της γλώσσας αλλά και της ελληνικής ιστορίας και του πολιτισμού, ακόμα και στην Τουρκία, την παραδοσιακά αντίπαλη χώρα.

Τα παραπάνω πανεπιστημιακά τμήματα προσβλέπουν στη χορήγηση υποτροφιών από ελληνικά εκπαιδευτικά και πολιτιστικά ιδρύματα. Πολλοί σπουδαστές τους λοιπόν συμμετέχουν με υποτροφία σε θερινά μαθήματα των ελληνικών πανεπιστημίων και του IMXA ενώ μερικοί συνεχίζουν μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές στην Ελλάδα.

Κατά κύριο λόγο οι απόφοιτοι απασχολούνται ως μεταφραστές, διερμηνείς, στελέχη εμπορικών αντιπροσωπειών καθώς του τραπεζικού και του χρηματοοικονομικού τομέα, ξεναγοί και τουριστικοί πράκτορες στις χώρες τους και την Ελλάδα. Οι ελληνομαθείς θεωρούνται απαραίτητοι στις ελληνικές επιχειρήσεις που δρουν σε κάθε χώρα. Οι εργασιακές συνθήκες βέβαια δεν είναι ρόδινες και η

θέση τους είναι συνήθως χαμηλή. Μελετάται μάλιστα η σύνδεση των επιτόπιων πανεπιστημίων με τις κατά χώρα ελληνικές επιχειρήσεις (βλ. σελ. 187-188).

Ενδιαφέρον παρουσιάζεται επίσης για την εισαγωγή των νέων ελληνικών στις προπανεπιστημιακές βαθμίδες της εκπαίδευσης, όχι μόνο προς χρήση ομογενών αλλά και αλλογενών. Κυρίως στη Βουλγαρία αλλά και στη Ρουμανία και τη Σερβία τα νεοελληνικά διδάσκονται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση σε επιλεγμένα εθνικά και διαπολιτισμικά σχολεία. Διαπολιτισμική παιδεία παρέχει το Αρσάκειο Τιράνων το οποίο σημειώνει μεγάλη επιτυχία στην αλβανική κοινωνία. Αυτό το σκοπό επιδιώκει να πραγματοποιήσει το σχεδιαζόμενο δίκτυο ελληνικών σχολείων από το ΥΠΕΠΘ στο χώρο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Αντίθετα η θεσμοθετημένη μειονοτική εκπαίδευση τόσο στην Αλβανία όσο και στην Τουρκία φθίνει συνεχώς λόγω της μείωσης του μαθητικού πληθυσμού αλλά και υλικοτεχνικών ελλείψεων, γεγονός που απορρέει βέβαια από τη μακρόχρονη εχθρική πολιτική των εθνικών κρατών προς τις μειονότητες τους. Διάφορες λύσεις που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος, όπως η εισαγωγή των «εξ Αντιοχείας» αραβόφωνων ορθόδοξων παιδιών στα ομογενειακά σχολεία της Κωνσταντινούπολης, φαίνεται ότι όχι μόνον δεν απέδωσαν καρπούς αλλά διόγκωσαν τα ήδη υπάρχοντα προβλήματα. Στη Ρουμανία επίσης μάλλον δεν αξιοποιούνται οι δυνατότητες ανάπτυξης της μειονοτικής εκπαίδευσης παρά τη σχετική στήριξη της ρουμανικής κυβέρνησης.

Ενδιαφέρον εκδηλώνεται επίσης από ενήλικους για την γνώση της νεοελληνικής ως ξένης γλώσσας, όχι μόνο από άτομα ελληνικής καταγωγής αλλά και από αλλογενείς. Συχνά σχετίζεται με επαγγελματικές τους επιδιώξεις όπως τη μετεκπαίδευση στελεχών των εγχώριων ενόπλων δυνάμεων στην Ελλάδα. Αναφέρεται επίσης η ύπαρξη ιδιωτικών φροντιστηρίων για την εκμάθηση της ελληνικής. Για αυτό αναμένεται να έχουν επιτυχία οι ελληνικές πρωτοβουλίες για τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας όπως η ίδρυση Εστιών από το Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού.

Αξίζει να σημειώσουμε την ίδρυση εταιρειών νεοελληνιστών, όπως στη Βουλγαρία το 1993, στη Ρουμανία το 1996 και στη Σερβία, αλλά και την εκδηλούμενη πρόθεση για δημιουργία τους όπως στην Κροατία. Ιδρύονται επίσης σύλλογοι ελληνικού ενδιαφέροντος όπως στη Βουλγαρία το 1999 το εγχώριο τμήμα της Διεθνούς Εταιρείας Φίλων του Νίκου Καζαντζάκη ενώ διοργανώνεται διαβαλκανικός διαγωνισμός μετάφρασης.

Εξετάζοντας τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη μπορούμε να διακρίνουμε τρεις πολιτισμικές ζώνες:

- Τα ορθόδοξα Βαλκάνια, τις πρώην κομμουνιστικές χώρες, κυρίως τη Βουλγαρία, Ρουμανία και Σερβία, όπου εκδηλώνεται ζωηρότατο ενδιαφέρον για τη νεοελληνική γλώσσα. Το γεγονός αυτό μας υπενθυμίζει τις παλαιότερες δόξες και τον ηγεμονισμό της ελληνικής γλώσσας και παιδείας στις ίδιες περιοχές πριν τα μέσα του 19^{ου} αιώνα.

Στη Ρουμανία η διάθεση για την εκμάθηση των νέων ελληνικών αυξάνεται διαρκώς. Δεν είναι τυχαίο που το τρίτο συνέδριο της EENS το 2006 πραγματοποιήθηκε στο Βουκουρέστι και που το 2008 επελέγη η ίδια πόλη ως έδρα του Συντονιστή Εκπαίδευσης Εξωτερικού με περιοχή ευθύνης τα Βαλκάνια.

Ιδιαίτερα στη Βουλγαρία παρατηρείται μια έκρηξη ελληνομάθειας. Η ελληνική έχει αποκτήσει κοινωνικό γόητρο και συντελεί στην κοινωνική άνοδο του ομιλητή της. Με την είσοδο βέβαια της Βουλγαρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τη βαθμιαία οικονομική της άνοδο πιθανόν σταδιακά να ξεπεραστεί αυτός ο ρόλος της. Έγκειται στην ελληνική πολιτεία να βρει τρόπους ώστε να διατηρηθεί η επιθυμία των Βουλγάρων για τη γνώση των ελληνικών.

Στη Σερβία αναφέρεται (βλ. σελ. 192) ότι η ζήτηση για την εκμάθηση της ελληνικής έπεται μόνο της αγγλικής αλλά προηγείται των άλλων «ισχυρών» ευρωπαϊκών κρατών.

Στην Αλβανία, αν και δεν πρόκειται για ορθόδοξη χώρα, επίσης παρουσιάζεται ενδιαφέρον για την εκμάθηση της ελληνικής. Σε αυτό έχει συντελέσει βέβαια η διαχρονική παρουσία ελληνικού πληθυσμού εκεί καθώς και η παράδοση κέντρων ελληνικής παιδείας όπως στη Μοσχόπολη και στην Κορυτσά. Σημαντικός φορέας για τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας και παιδείας είναι η εκκλησία. Για τον ίδιο σκοπό όμως δραστηριοποιούνται και άλλοι ιδιωτικοί φορείς που ίδρυσαν ελληνικά σχολεία όπως το Αρσάκειο και τα Εκπαιδευτήρια «Όμηρος» καθώς και δίκτυο φροντιστηρίων.

- Την Τουρκία, τον κατεξοχήν «άλλο» της φαντασιακής εθνικής μας κοινότητας. Εκεί τα τελευταία χρόνια μετά την διακρατική επαναπροσέγγιση οι νεοελληνικές σπουδές ακολουθούν θετική και ανοδική πορεία. Παρατηρείται έκδηλη διάθεση για την εκμάθηση της ελληνικής εκ μέρους Τούρκων φοιτητών, οι οποίοι, όπως αποδείχθηκε σε σχετική έρευνα (βλ. σελ.

206-207) τρέφουν θετικά συναισθήματα για την Ελλάδα και το λαό της. Φαίνεται δε ότι το κίνητρο της γνώσης της ελληνικής δεν είναι μόνο στενά επαγγελματικό και οικονομικό αλλά σχετίζεται με την πρόκληση της γνώσης του «άλλου», του «Έλληνα», με τον οποίο ο «Τούρκος» κατά το παρελθόν έχει μοιραστεί κοινούς τόπους και ιστορικές εμπειρίες.

- Την Κροατία και τη Σλοβενία, χώρες σαφώς προσανατολισμένες προς τη Δύση, με ενδιαφέρον κυρίως για την αρχαιότερη μορφή της ελληνικής γλώσσας. Και σε αυτές τις χώρες όμως έχει αυξηθεί η επιθυμία για την εκμάθηση της νεοελληνικής μετά το 1990, η γνώση της οποίας συνιστά ένα επιπλέον προσόν στην αγορά εργασίας.

Χώρες που, αν και υπάρχει ενδιαφέρον μεταξύ των πολιτών τους για εκμάθηση της ελληνικής, δεν έχουν προαχθεί οι νεοελληνικές σπουδές είναι:

- Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη όπου η περίπλοκη κρατική της οργάνωση αποθαρρύνει ελληνικές προσπάθειες για την επίτευξη του ανωτέρω σκοπού.
- Το Μαυροβούνιο που πρόσφατα απέκτησε την ανεξαρτησία του.
- Η FYROM λόγω του εκκρεμούς ζητήματος σχετικά με το όνομα της.

Γενικά το ελληνικό κράτος στηρίζει την ελληνόγλωσση προπανεπιστημιακή εκπαίδευση και τις έδρες νεοελληνικών σπουδών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Η πολιτική γλωσσικής διάδοσης προς την Αλβανία αποκαλύπτει τον αμυντικό χαρακτήρα της εν λόγω πολιτικής. Πρόκειται για αντιπροσωπευτικό παράδειγμα πολιτικής γλωσσικής διάδοσης που ξεκινά ως πολιτική γλωσσικής διατήρησης μιας σημαντικής ελληνικής μειονότητας. Δεν παρατηρείται όμως η ίδια διάθεση προς τις υπόλοιπες αριθμητικά μικρότερες ελληνικές μειονότητες των άλλων χωρών της περιοχής.

Η ελληνική εξωτερική πολιτική γλωσσικής διάδοσης συνάδει τόσο με την παράδοση όσο και με το σύγχρονο οικονομικό ενδιαφέρον. Υπάρχει δηλαδή ενδιαφέρον για εκείνες τις χώρες της περιοχής όπου ηγεμόνευε η ελληνική κατά το παρελθόν και όπου σήμερα παρουσιάζεται έντονο ελληνικό επενδυτικό ενδιαφέρον όπως την Αλβανία, τη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και τη Σερβία (βλ. σελ.11, υποσημείωση 13). Η μη ύπαρξη του ιστορικού και του οικονομικού παράγοντα αποθαρρύνει την άσκηση δυναμικής εξωτερικής πολιτικής γλωσσικής διάδοσης όπως στην περίπτωση της Κροατίας και της Σλοβενίας. Διακρατικά προβλήματα επίσης εμποδίζουν την άσκησή της όπως στην περίπτωση της FYROM. Αλλά και στην

Τουρκία την κατεξοχήν γείτονα – αντίπαλο χώρα δεν ανιχνεύονται ζωνηρές προσπάθειες άσκησης πολιτικής γλωσσικής διάδοσης παρά το πρόσφατο ενδιαφέρον που παρατηρείται εκεί για την ελληνική γλώσσα. Προφανώς το καθεστώς της αμοιβαιότητας των υποχρεώσεων των δύο χωρών ως προς την εκπαίδευση των μειονοτήτων τους επεκτείνεται άτυπα και στη τριτοβάθμια εκπαίδευση (διατήρηση Τμήματος Νεοελληνικών Σπουδών με παράλληλη δημιουργία Τμήματος Τουρκικών Σπουδών στην Ελλάδα, βλ. σελ. 202) και σε κάθε άλλη πρωτοβουλία. (δημιουργία Εστίας ΕΠΙ στην Κωνσταντινούπολη με παράλληλη δημιουργία αντίστοιχου τουρκικού κέντρου στην Αθήνα βλ. σελ. 208) Η εστίαση στη βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων αποτυπώνεται στη δημιουργία Τμήματος Ελληνοτουρκικών Σπουδών στην Τουρκία που υποστηρίζει ελληνικός ιδιωτικός φορέας (το Ίδρυμα Κόκκαλη). Αποσπασματική και σχετικά αναποτελεσματική μπορεί να χαρακτηριστεί η άσκηση εξωτερικής πολιτικής γλωσσικής διάδοσης που έχει εφαρμοστεί στη Βοσνία, χώρα που ενδιαφέρει επενδυτικά την Ελλάδα. Επιπρόσθετα αρχίζει να εκδηλώνεται ενδιαφέρον για άσκηση της εν λόγω πολιτικής στο πρόσφατα ανεξάρτητο Μαυροβούνιο.

Πρέπει να επισημανθεί ότι εκτός από το κράτος και σύλλογοι ιδιωτών εφαρμόζουν εξωτερική πολιτική γλωσσικής διάδοσης όπως ο ΟΔΕΓ, ο Αέροπος, η Ναυς και η Καρτερία. Οι περισσότεροι από αυτούς προέρχονται από τη Βόρεια Ελλάδα. Γεγονός που μπορεί να ερμηνευθεί ως ένδειξη μεγαλύτερης ανησυχίας για το μέλλον της ελληνικής, στη συνοριακή αυτή ελληνική περιοχή, σε σχέση με τους κινδύνους που προέρχονται από τις υπόλοιπες βαλκανικές γλώσσες, όπως αναφέρει ο Παπαρίζος (βλ. σελ. 81, υποσημείωση 74). Πρόκειται για ένα επιπρόσθετο στοιχείο που υποστηρίζει τον αμυντικό χαρακτήρα που ενέχει η πολιτική γλωσσικής διάδοσης.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΔΙΑΔΟΣΗΣ ΣΤΗ
ΝΟΤΙΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ**

A! ΓΕΝΙΚΑ (ΣΧΕΔΟΝ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ)

Εγχώρια υποδομή	Ελληνική παρέμβαση		
	Ελληνικός δρών φορέας	Σκοπός	Δημιουργία νέων φορέων - προσφερόμενα προγράμματα / υπηρεσίες
Σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	ΥΠΕΠΘ	Διδασκαλία ελληνικής ως μητρικής ξένης γλώσσας	Απόσπαση Ελλήνων Εκπαιδευτικών
Έδρες ελληνικών κοινοτήτων	ΥΠΕΠΘ	Διδασκαλία ελληνικής ως μητρικής ξένης γλώσσας	Απόσπαση Ελλήνων Εκπαιδευτικών
Πανεπιστήμια-Έδρες Νεοελληνικών Σπουδών	ΥΠΕΠΘ	Διδασκαλία ελληνικής γλώσσας	Απόσπαση φιλολόγων με αυξημένα προσόντα
Έδρες Νεοελληνικών Σπουδών	ΥΠΕΠΘ	Διδασκαλία ελληνικής γλώσσας	Οικονομική υποστήριξη
Έδρες Νεοελληνικών Σπουδών	ΥΠΕΞ	Κάλυψη διάφορων αιτημάτων	Οικονομική υποστήριξη
Έδρες Νεοελληνικών Σπουδών	ΥΠΠΟ	Κάλυψη αιτημάτων κυρίως πολιτιστικού ενδιαφέροντος	Οικονομική υποστήριξη
Έδρες Νεοελληνικών Σπουδών	ΥΠΕΠΘ	Διάδοση ελληνικής γλώσσας	Χορήγηση υποτροφιών σε φοιτητές
Έδρες Νεοελληνικών Σπουδών	ΥΠΕΞ	Διάδοση ελληνικής γλώσσας	Χορήγηση υποτροφιών σε φοιτητές
Έδρες Νεοελληνικών Σπουδών	ΥΠΠΟ	Διάδοση ελληνικής γλώσσας	Χορήγηση υποτροφιών σε φοιτητές
Έδρες Νεοελληνικών Σπουδών	Ελληνικά Πανεπιστήμια	Διάδοση ελληνικής γλώσσας	Χορήγηση υποτροφιών σε φοιτητές

B! ΑΝΑ ΧΩΡΑ

1. ΑΛΒΑΝΙΑ

Εγχώρια Υποδομή	Ελληνική παρέμβαση		
	Ελληνικός δρών φορέας	Σκοπός	Δημιουργία νέων φορέων - προσφερόμενα προγράμματα / υπηρεσίες
Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου - Σχολή Κοινωνικών Επιστημών – (1993) Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας	Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (από 2007-2008)	Αναβάθμιση του τμήματος	Διδασκαλία νέων προγραμμάτων από καθηγητές του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου - Σχολή Κοινωνικών Επιστημών – (1993) Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας	ΥΠΕΠΘ	Αναβάθμιση του τμήματος	Στήριξη καθηγητών - εμπλουτισμός βιβλιοθήκης
Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου - Σχολή Κοινωνικών Επιστημών – (1993) Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας	ΥΠΕΞ	Αναβάθμιση του τμήματος	Οικονομική υποστήριξη
Πανεπιστήμιο Αργυροκάστρου - Σχολή Κοινωνικών Επιστημών – (1993) Τμήμα Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας	Ίδρυμα «Ιωάννης Σ. Λάτσης»	Αναβάθμιση του τμήματος	Οικονομική υποστήριξη
Στρατιωτικό Πανεπιστήμιο Σκεντέρμπεη στα Τίρανα	ΓΕΕΘΑ (1998)	Φοίτηση σπουδαστών σε ελληνικές σχολές – διάδοση ελληνικής γλώσσας και ελληνικού πολιτισμού	Σχολείο Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας
Εκπαίδευση Ελληνικής Εθνικής Μειονότητας βάσει διεθνών	ΕΙΥΑΠΟΕ (1993-1998)	Αναβάθμιση μειονοτικής εκπαίδευσης	Οργάνωση επιμορφωτικών σεμιναρίων για

συμβάσεων			τους εκπαιδευτικούς στην Ελλάδα
Εκπαίδευση Ελληνικής Εθνικής Μειονότητας βάσει διεθνών συμβάσεων	ΥΠΕΞ	Αναβάθμιση μειονοτικής εκπαίδευσης	Εκτύπωση διδακτικών βιβλίων
Εκπαίδευση Ελληνικής Εθνικής Μειονότητας βάσει διεθνών συμβάσεων	ΥΠΕΠΘ	Αναβάθμιση μειονοτικής εκπαίδευσης	Εκτύπωση διδακτικών βιβλίων
(1998) - Πολιτιστικός Σύλλογος «Αδελφότητα» - Ελληνικά Φροντιστήρια Κορυτσάς «Αριστοτέλης»	ΟΔΕΓ (από 2001)	Στελέχωση Φροντιστηρίων με διδακτικό προσωπικό-εφοδιασμός με κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό	Οικονομική υποστήριξη – αποστολή εκπαιδευτικού υλικού
(1998) - Πολιτιστικός Σύλλογος «Αδελφότητα» Ελληνικά Φροντιστήρια Κορυτσάς «Αριστοτέλης»	Βαρβάκειο (από 2002)	Λειτουργία Φροντιστηρίων	Οικονομική υποστήριξη
	Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία (από 1998)	Δημιουργία προτύπου σχολείου διαπολιτισμικής παιδείας ώστε να συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση μεταξύ των δυο λαών	Αρσάκειο Ελληνοαλβανικό Κολλέγιο Τιράνων
	ΥΠΕΞ	Δημιουργία νέου ιδιόκτητου κτιρίου Αρσακείου Τιράνων	Οικονομική υποστήριξη
	Έλληνες χορηγοί	Δημιουργία νέου ιδιόκτητου κτιρίου Αρσακείου Τιράνων	Οικονομική υποστήριξη
	Ε.Ι.Π (2008)	Διδασκαλία ελληνικής γλώσσας-προβολή ελληνικού	Εστία Τιράνων

		πολιτισμού	
--	--	------------	--

2. ΒΟΣΝΙΑ – ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ

Εγχώρια Υποδομή	Ελληνική παρέμβαση		
	Ελληνικός δρών φορέας	Σκοπός	Δημιουργία νέων φορέων - προσφερόμενα προγράμματα / υπηρεσίες
	ΓΕΕΘΑ (2001)	Φοίτηση σπουδαστών σε ελληνικές στρατιωτικές σχολές- διάδοση ελληνικής γλώσσας και ελληνικού πολιτισμού	Σχολεία Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας στο Σεράγεβο και τη Μπάνια – Λούκα. Παράλληλη λειτουργία τους ως μορφωτικά κέντρα
Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Μπάνια - Λούκα	ΥΠΕΞ- Ελληνική Πρεσβεία στο Σεράγεβο (1990-2000)	Διάδοση ελληνικής γλώσσας	Πρόγραμμα εκμάθησης ελληνικών
Δήμος Λακτάσι Αλεξαντροβατς	Ελληνική κυβέρνηση	Διακρατική βοήθεια - διάδοση ελληνικής γλώσσας	Ίδρυση δημοτικού σχολείου «Γ. Παπανδρέου» - διδασκαλία ελληνικής από 2002 έως 2006
Πειραματικό Σχολείο «Jovan Ducic» της Σερβικής Δημοκρατίας	ΥΠΠΟ	Διδασκαλία ελληνικής	Οικονομική υποστήριξη
Πειραματικό Σχολείο «Jovan Ducic» της Σερβικής Δημοκρατίας	Ειρηνευτικές ελληνικές δυνάμεις	Ανταπόκριση σε αίτημα συνεργασίας	Διοργάνωση από κοινού πολιτιστικών εκδηλώσεων

3. ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Εγχώρια Υποδομή	Ελληνική παρέμβαση		
	Ελληνικός δρών φορέας	Σκοπός	Δημιουργία νέων φορέων - προσφερόμενα προγράμματα / υπηρεσίες
Πανεπιστήμιο «Άγιος Κλήμης» της Σόφιας - Σχολή Κλασικών και Νέων Φιλολογιών - (1992) Τμήμα Νεοελληνικής Φιλολογίας	ΥΠΠΟ	Συναντήσεις Ελλήνων συγγραφέων και φοιτητών	Οικονομική υποστήριξη
Πανεπιστήμιο «Άγιος Κλήμης» της Σόφιας - Σχολή Κλασικών και Νέων Φιλολογιών - (1992) Τμήμα Νεοελληνικής Φιλολογίας	Ίδρυμα «Α. Ωνάσης»	Επίπλωση και μηχανογράφηση βιβλιοθήκης	Οικονομική υποστήριξη
Ιστορική Σχολή Πανεπιστημίου Σόφιας - Πρόγραμμα «Το παρόν και το μέλλον της Νοτιανατολικής Ευρώπης»	ΥΠΕΞ- Ελληνική Πρεσβεία στη Σόφια	Προμήθεια και αποστολή διδακτικών βιβλίων	Οικονομική υποστήριξη
Πανεπιστήμιο «Παϊσίου Χιλανδαρινού» του Plovdiv - Φιλοσοφική Σχολή	ΥΠΠΟ	Ίδρυση Βιβλιοθήκης	Οικονομική υποστήριξη
Ακαδημία Πολέμου Ρακόφσκι στη Σόφια	ΓΕΕΘΑ (2003)	Φοίτηση σπουδαστών σε ελληνικές στρατιωτικές σχολές - διάδοση ελληνικής γλώσσας και ελληνικού πολιτισμού	Σχολείο Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας
Στρατιωτικό Πανεπιστήμιο Βασιλ. Λέφσκι στο Βελίκο Τύρνοβο	ΓΕΕΘΑ (2003)	Φοίτηση σπουδαστών σε ελληνικές στρατιωτικές σχολές - διάδοση	Σχολείο Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας

		ελληνικής γλώσσας και ελληνικού πολιτισμού	
Βουλγαρικά Παν/μια στα οποία διδάσκεται η νεοελληνική	ΥΠΕΞ- Ελληνική Πρεσβεία στη Βουλγαρία	Προσφορά κινήτρων για την εκμάθηση της γλώσσας	Βράβευση αριστούχων φοιτητών των νέων ελληνικών σε κάθε Παν/μιο
12^ο Γυμνάσιο Σόφιας «Τσάρος Ιβαν Ασεν II»	Ναυς	Εκμάθηση ελληνικής γλώσσας	Αποστολή βιβλίων εκμάθησης της ελληνικής και βιβλίων ελληνικής λογοτεχνίας
12^ο Γυμνάσιο Σόφιας «Τσάρος Ιβαν Ασεν II»	Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη	Εκμάθηση ελληνικής γλώσσας	Αποστολή βιβλίων εκμάθησης της ελληνικής και βιβλίων ελληνικής λογοτεχνίας
Άσπρο – Μπιάλα της Ανατολικής Ρωμυλίας	Αέροπος	Εκμάθηση ελληνικής γλώσσας	Κέντρο ελληνικής γλώσσας
Άσπρο – Μπιάλα της Ανατολικής Ρωμαλίας	Ελληνοβουλγαρικός Σύνδεσμος Φιλίας του χωριού «Άσπρος» του Νομού Κιλκίς	Εκμάθηση ελληνικής γλώσσας	Κέντρο ελληνικής γλώσσας
Ελληνική Κοινότητα της Στάρας Ζαγόρα	Αέροπος	Εκμάθηση ελληνικής γλώσσας	Ίδρυση σχολείου
	Ε.Ι.Π. (2008)	Διδασκαλία ελληνικής γλώσσας- προβολή ελληνικού πολιτισμού	Εστία στη Σόφια

4. FYROM

Εγχώρια υποδομή	Ελληνική παρέμβαση		
	Ελληνικός δρών φορέας	Σκοπός	Δημιουργία νέων φορέων - προσφερόμενα προγράμματα / υπηρεσίες
Στρατόπεδο Ειδικών Δυνάμεων	ΓΕΕΘΑ (2006)	Φοίτηση σπουδαστών σε ελληνικές στρατιωτικές σχολές - διάδοση ελληνικής γλώσσας και ελληνικού πολιτισμού	Σχολείο Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας
Σύλλογος «Πελαγονία» Φιλίας και Συνεργασίας Bitola-Ελλάδας	Σύνδεσμος Μοναστηριωτών και των Πέριξ «Η Καρτερία» (από 1989- πιο συστηματικά από 1996 σε συνεργασία με το σύλλογο «Πελαγονία»)	Διάδοση ελληνικής γλώσσας	<ul style="list-style-type: none"> - Φροντιστήρια ελληνικής γλώσσας στο Μοναστήρι, το Κρούσοβο και τη Ρέσνα - Φιλοξενία παιδιών από τη FYROM σε κατασκηνώσεις στην Ελλάδα - Οργάνωση γλωσσικών σεμιναρίων - Διοργάνωση διαγωνισμών ελληνικής γλώσσας με χρηματικό έπαθλο
	Αέροπος	Διάδοση ελληνικής γλώσσας	<ul style="list-style-type: none"> - Οργάνωση μαθημάτων ελληνικών στην Γευγελή (από το 2000), στο Βέλες (από το 2002), στη Δοϊράνη, στο Μπογκτάνσκι, στο Στογιάνκοβο και στο Βαλάντοβο. - Φιλοξενία μαθητών σε κατασκηνώσεις στην Ελλάδα.

5. ΜΑΥΡΟΒΟΥΝΙΟ

Εγχώρια υποδομή	Ελληνική παρέμβαση		
	Ελληνικός δρών φορέας	Σκοπός	Δημιουργία νέων φορέων - προσφερόμενα προγράμματα / υπηρεσίες
Στρατιωτικό Αεροδρόμιο της Ποντγκόριτσα	ΓΕΕΘΑ (2007)	Φοίτηση σπουδαστών σε ελληνικές στρατιωτικές σχολές - διάδοση ελληνικής γλώσσας και ελληνικού πολιτισμού	Σχολείο Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας
Στρατιωτικό Αεροδρόμιο της Ποντγκόριτσα	ΥΠΕΠΘ	Διδασκαλία ελληνικής γλώσσας	Απόσπαση Ελλήνων δασκάλων για διδασκαλία της ελληνικής
Νομική Σχολή Παν/μίου της Ποντγκόριτσα	ΥΠΕΠΘ	Διδασκαλία ελληνικής γλώσσας	Απόσπαση Ελλήνων δασκάλων για διδασκαλία της ελληνικής
Αίθουσα κρατικού σχολείου	ΥΠΕΠΘ	Διδασκαλία ελληνικής γλώσσας	Απόσπαση Ελλήνων δασκάλων για διδασκαλία της ελληνικής

6. ROYMANIA

Εγχώρια υποδομή	Ελληνική παρέμβαση		
	Ελληνικός δρών φορέας	Σκοπός	Δημιουργία νέων φορέων - προσφερόμενα προγράμματα / υπηρεσίες
Στρατιωτικό Πανεπιστήμιο στο Βουκουρέστι	ΓΕΕΘΑ (1997)	Φοίτηση σπουδαστών σε ελληνικές στρατιωτικές σχολές - διάδοση ελληνικής γλώσσας και ελληνικού πολιτισμού	Σχολείο Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας
Υπουργείο Παιδείας και Έρευνας της Ρουμανίας	ΥΠΕΠΘ	Διδασκαλία Ελληνικής ως μητρικής γλώσσας σε ρουμανικά σχολεία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ή στις έδρες των ελληνικών κοινοτήτων	Αποστολή Ελλήνων εκπαιδευτικών
Χωριό Ισβοάρελε στη Δοβρουτσά	Ελληνική κυβέρνηση – Ελληνικό Σχέδιο για την οικονομική ανασυγκρότηση των Βαλκανίων (ΕΣΟΑΒ)	Διδασκαλία της Ελληνικής σε ελληνόφωνους ομογενείς	Ίδρυση σχολείου
Χωριό Ισβοάρελε στη Δοβρουτσά	ΥΠΕΠΘ	Διδασκαλία της Ελληνικής σε ελληνόφωνους ομογενείς	Αποστολή δασκάλου
	ΥΠΕΠΘ (2008)	Δημιουργία δικτύου ελληνικών σχολείων στο χώρο της	Ελληνικό σχολείο στο Βουκουρέστι

		Νοτιανατολικής Ευρώπης	
	ΥΠΕΠΘ (2008)	Δημιουργία Γραφείου Συντονιστή Εκπαίδευσης Εξωτερικού με περιοχή ευθύνης την Νοτιανατολική Ευρώπη	Γραφείο Συντονιστή Εκπαίδευσης Εξωτερικού με έδρα το Βουκουρέστι
	Ε.Ι.Π (2008)	Διδασκαλία Ελληνικής γλώσσας – Προβολή ελληνικού πολιτισμού	Εστία στο Βουκουρέστι

7. ΣΕΡΒΙΑ

Εγχώρια υποδομή	Ελληνική παρέμβαση		
	Ελληνικός δρών φορέας	Σκοπός	Δημιουργία νέων φορέων - προσφερόμενα προγράμματα / υπηρεσίες
Στρατιωτικό Πανεπιστήμιο στο Βελιγράδι	ΓΕΕΘΑ (2002)	Φοίτηση σπουδαστών σε ελληνικές στρατιωτικές σχολές - διάδοση ελληνικής γλώσσας και ελληνικού πολιτισμού	Σχολείο Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας
Δήμος Βράνιας Λαϊκό Πανεπιστήμιο	Ναυς (από 2006)	Οργάνωση διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας	Κάλυψη εξόδων του καθηγητή και απαραίτητου εκπαιδευτικού υλικού
Λαϊκό Πανεπιστήμιο Νις	Ναυς (από 2007)	Οργάνωση διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας	Κάλυψη εξόδων του καθηγητή και απαραίτητου εκπαιδευτικού υλικού
Σερβικό Πολυκλαδικό Λύκειο στο Μπουγιάνοβατς	Ναυς (από 2008)	Οργάνωση διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας	Κάλυψη εξόδων του Καθηγητή και απαραίτητου εκπαιδευτικού υλικού
Παραχώρηση κτίριου από τη σερβική κυβέρνηση	Ε.Ι.Π (2008)	Διδασκαλία ελληνικής γλώσσας – προβολή ελληνικού πολιτισμού	Εστία Βελιγραδίου

3.3. ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ ΕΡΓΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

3.3.1. ΣΤΑ ΑΛΒΑΝΙΚΑ

Σύμφωνα με στοιχεία του ΕΚΕΒΙ²⁴² βρέθηκαν 97 εγγραφές έργων ελληνικής λογοτεχνίας στα αλβανικά. Οι 23 από αυτές ανήκουν θεματικά στην αρχαία ελληνική λογοτεχνία, οι 12 δε από αυτές κυκλοφόρησαν πριν το 1990²⁴³ ενώ οι υπόλοιπες 11 μετά από αυτό το έτος.

Άλλες 70 εγγραφές πρόκειται για έργα νεοελληνικής λογοτεχνίας. Οι 26 από αυτές ανήκουν πριν το 1990-η αρχαιότερη είναι του 1930. Συγκεκριμένα στη δεκαετία του '30 ανήκουν τέσσερις εγγραφές οι οποίες πρόκειται κυρίως για έργα του Μυριβήλη και του Ξενόπουλου. Πολλά από τα εκδιδόμενα έργα ανήκουν σε συγγραφείς με αριστερό προσανατολισμό όπως στο Ρίτσο, το Βάρναλη, το Λουντέμη, τη Ζέη και το Λειβαδίτη. Την ίδια περίοδο κυκλοφόρησαν έργα του Καζαντζάκη²⁴⁴ ενώ εκδόθηκαν ακόμα διασκευές έργων αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας.

Οι υπόλοιπες 44 εγγραφές αναφέρονται σε έργα που κυκλοφόρησαν μετά το 1990. Οι προαναφερόμενοι Βάρναλης, Λουντέμης, Καζαντζάκης, Ρίτσος επανεμφανίζονται αλλά παρουσιάζεται επίσης ο Καβάφης, ο Ελύτης, ο Σαμαράκης, ο Ασημακόπουλος, ο Βασιλικός καθώς και πλέον σύγχρονοι όπως ο Βαγενάς και ο Βλαβιανός. Εμφανίζεται ακόμα η Μελίνα Μερκούρη με το «Γεννήθηκα Ελληνίδα» όπως και μυθολογικά έργα για παιδιά της Ζαραμπούκα

Τέλος τέσσερις εγγραφές πρόκειται για έργα μη λογοτεχνικά. Η μία, με θέμα αναφερόμενο στη μυθολογία, ανήκει στην προ του 1990 περίοδο. Από τις υπόλοιπες τρεις μετά το 1990, οι δύο είναι έργα μυθολογικά ή θρησκευτικά διασκευασμένα για

²⁴² On-line στη διεύθυνση: <http://www.ekebi.gr> (τελευταία επίσκεψη: 3/10/2008).

²⁴³ Η Velkova (2007^a, 252) επισημαίνει ότι ο Ισμαήλ Κανταρέ μετέφρασε Αισχύλο το 1984. Στις εγγραφές του ΕΚΕΒΙ επίσης αναφέρεται μετάφραση έργων του Αισχύλου από τον Ισμαήλ Κανταρέ το 2005.

²⁴⁴ Σύμφωνα πάντα με τα αρχεία δεδομένων του ΕΚΕΒΙ εκδόθηκε ο «Ο Καπετάν Μιχάλης» στα Τίρανα το 1973 και ο «Ο βίος και η πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά» στην Πρίστινα το 1978. Η Velkova (ό.π.) επισημαίνει ότι επειδή στη Γιουγκοσλαβία επικρατούσε πιο φιλελεύθερο καθεστώς σχετικά με την Αλβανία, μεταφράστηκαν και εκδόθηκαν στην Πρίστινα έργα Ελλήνων συγγραφέων τα οποία δεν θα μπορούσαν να κυκλοφορήσουν στην Αλβανία λόγω του ολοκληρωτικού καθεστώτος όπως π.χ. ο Αλέξης Ζορμπάς. Το έργο μεταφράστηκε από τα σερβοκροατικά και συνοδεύονταν από εισαγωγή για το έργο του Καζαντζάκη. Ενδιαφέρον αποτελεί το γεγονός ότι το συγκεκριμένο έργο μεταφράστηκε και εκδόθηκε στην Αλβανία το 1996.

παιδιά π.χ. η «Βίβλος για παιδιά» της Κανάβα ενώ η τρίτη πρόκειται για τη «Μικρή νεοελληνική γραμματική» του Τριανταφυλλίδη.

Εμφανίζονται επίσης τέσσερις εγγραφές δίγλωσσων έργων στα αλβανικά και τα ελληνικά που εκδόθηκαν μετά το 1990. Οι τρεις πρόκειται για έργα νεοελληνικής λογοτεχνίας, ανάμεσά τους τα ποιήματα του Σεφέρη ενώ η τέταρτη αναφέρεται σε μη λογοτεχνικό έργο- στα «Επαναστατικά...» του Ρήγα Βελεστινλή.

Στο Κοσσυφοπέδιο-όπου δεν διδάσκεται η ελληνική γλώσσα- επανεκδίδονται έργα νεοελληνικής λογοτεχνίας που έχουν μεταφραστεί στα αλβανικά από το Πανεπιστήμιο Τιράνων και από διάφορους αλβανικούς εκδοτικούς οίκους. Η Velkova (2007^a, 252) επισημαίνει μία συλλογή ποιημάτων του Ρίτσου σε μετάφραση γνωστών ποιητών της αλβανικής κοινότητας το 1982. Αισθητή είναι και η παρουσία της αρχαίας ελληνικής γραμματείας στην Πρίστινα²⁴⁵.

3.3.2. ΣΤΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΑ

Η μεταφρασμένη ελληνική λογοτεχνία στη Βουλγαρία έχει μακροχρόνια παράδοση. Πολλές μεταφράσεις, κυρίως θρησκευτικού περιεχομένου, γίνονται στα τέλη του 18^{ου} και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα και όπως υποστηρίζει η Velkova (2007a, 234) κατέχουν σπουδαία θέση στην ανάπτυξη του βουλγαρικού πολιτισμού. Στη προμετωπίδα μερικών από αυτές δηλώνεται: «Εκ της πανσόφου ελληνικής γλώσσας εις την απλήν βουλγαρικήν διάλεκτον μετέφρασε ο τάδε...» (Μιχαήλοβα, 2008, 77).

Όσο προχωράμε στην εποχή της βουλγαρικής παλιγγενεσίας (1762-1879) τόσο πληθαίνουν οι μεταφράσεις νεοελληνικής λογοτεχνίας αν και είναι περιορισμένες σε σχέση με τα σχολικά εγχειρίδια και τις εκλαϊκευμένες επιστημονικές εκδόσεις. Πολλοί Βούλγαροι ποιητές μαθαίνουν τη ποιητική τέχνη μεταφράζοντας γνωστούς Έλληνες ποιητές, όπως τον Χριστόπουλο-του οποίου η παρουσία είναι συχνότερη σε σχέση με άλλους νεοέλληνες ποιητές- και τον Βηλαρά.

Με τη δημιουργία του εθνικού βουλγαρικού κράτους το 1878 οι δύο πολιτισμοί απομακρύνονται. Οι Βούλγαροι ενδιαφέρονται πλέον να μάθουν ευρωπαϊκές γλώσσες και να μεταφράσουν βιβλία από αυτές. Μέχρι λοιπόν την καθεστωτική αλλαγή του 1944, οι μεταφράσεις είναι λιγοστές. Μυθιστορήματα και ογκώδη έργα σπάνια μεταφράζονται και οι αυτοτελείς εκδόσεις αποτελούν εξαίρεση.

---

²⁴⁵ Σύμφωνα με την Velkova (ό.π.) ο Αισχύλος μεταφράστηκε στην Πρίστινα το 1982, δύο χρόνια πριν μεταφραστεί στην Αλβανία.

Παρόλα αυτά είναι αντιπροσωπευτικές του αντίστοιχου λογοτεχνικού ρεύματος ενώ οι μεταφραστές παρακολουθούν την εξέλιξη της ελληνικής λογοτεχνίας. Ένας από τους καλύτερους μεταφραστές αυτής της περιόδου θεωρείται ο Ivan Dorev.

Κατά τη διάρκεια του κομμουνιστικού καθεστώτος μέχρι το 1989 υπάρχει σύνδεση με τη νεοελληνική λογοτεχνία λόγω της εγκατάστασης στη Βουλγαρία σημαντικού αριθμού Ελλήνων διανοουμένων, πολιτικών προσφύγων μετά τον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο. Αυτοί συνεργάζονται με διάφορους εκδοτικούς οίκους και μεταφράζουν νεοελληνικά έργα, βεβαίως με σαφή πολιτικό προσανατολισμό. Το μεγαλύτερο αριθμό μεταφράσεων αυτής της περιόδου συγκεντρώνει ο ποιητής Αργύρης Μητρόπουλος, Έλληνας πολιτικός πρόσφυγας και ο Μενέλαος Λουντέμης.

Κυρίως το διάστημα 1960-1990 η νεοελληνική λογοτεχνία μεταφράζεται «κατά κόρον» (Μιχάιλοβα, 2008, 79). Πρωταρχικής σημασίας υπήρξε η έκδοση της πρώτης Ανθολογίας νεοελληνικής ποίησης το 1960 σε μετάφραση και επιμέλεια του Στέφαν Γκέτσεφ, γνωστού νεοελληνιστή. Η Μιχάιλοβα θεωρεί ότι αυτή η έκδοση γονιμοποίησε τη βουλγαρική πνευματική ζωή που συνάντησε μ'αυτό τον τρόπο τη ποίηση του Καβάφη και του Σεφέρη. Προλογίζοντας την προαναφερόμενη έκδοση ο συγγραφέας Γκεόργκι Νταναΐλοφ επισημαίνει ως εξής την επίδραση του Καβάφη στους Βούλγαρους ποιητές: «ο ποιητής αυτός δεν είναι ένας νέος γαλαξίας που ανακαλύπτουμε με ένα υπερμοντέρνο τηλεσκόπιο. Ο Καβάφης είναι η αποκάλυψη ενός ολόκληρου φυσικού κόσμου» (Μιχάιλοβα, 2008, 80). Αυτήν την έκδοση ακολουθούν εκδόσεις των Καβάφη, Σεφέρη, Ελύτη, Ρίτσου, Καρυωτάκη, Εμπειρικού κ.λ.π. που αφομοιώνονται από τη «διψασμένη για μοντερνισμό διάνοηση» (ό.π.) τις δεκαετίες '70 και '80.

Την ίδια εποχή παρουσιάζεται ενδιαφέρον και για την αρχαιοελληνική γραμματεία. Για μια δεκαετία ο μεγαλύτερος έως το 1990 κρατικός εκδοτικός οίκος «Nadorna Kultura» διατηρούσε τη σειρά «Ερμής» για έργα κλασικής γραμματείας. Αυτή η παράδοση συνεχίστηκε και την επόμενη περίοδο. Πολύ αξιόλογη θεωρείται η μετάφραση της «Παλατινής Ανθολογίας» από τον Γκέτσεφ.

Μετά το 1990, αφού πρώτα παρατηρήθηκε μια γενικότερη τάση για αναγνώσματα χαμηλότερης ποιότητας από το αναγνωστικό κοινό, προκλήθηκε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για έργα σύγχρονης ελληνικής αλλά και βαλκανικής γραμματείας. Τα μεταφρασμένα θέματα είναι ποικίλα όπως η πορεία προς τη Δύση, ο ρόλος των γυναικών, ο κοινωνικός ρόλος, οι σχέσεις των δύο φύλων κ.τ.λ... Τρεις-

τέσσερις εκδοτικοί οίκοι είναι πιο πρόθυμοι για την προώθηση των βιβλίων των γειτονικών χωρών²⁴⁶. Ως αξιόλογες πρωτοβουλίες αυτής της περιόδου αναφέρονται:

- Διοργάνωση εκδηλώσεων από το Τμήμα Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου της Σόφιας κατά τις οποίες Έλληνες συγγραφείς που βιβλία τους είχαν εκδοθεί πρόσφατα όπως ο Βαλτινός, η Καρυστιάνη, ο Υφαντής, η Γαλανάκη και ο Καλοκύρης παρουσίασαν το έργο τους (βλ. σελ.170).
- Το 1997 και 1998 εκδίδεται η δίτομη²⁴⁷, δίγλωσση «Σύγχρονη ελληνική ποίηση» σε μετάφραση και επιμέλεια Γκέτσεφ, συνέχεια προγενέστερων πονημάτων του κατά την εικοσαετία 1960-1980.
- Το 2000 το λογοτεχνικό περιοδικό «Sezon» αφιέρωσε τεύχος του στη σύγχρονη ελληνική γραμματεία, παρουσιάζοντας άγνωστους μέχρι τότε συγγραφείς και ποιητές.
- Την ίδια χρονιά το περιοδικό «Balkan Media» κυκλοφόρησε τεύχος αφιερωμένο στις βαλκανικές λογοτεχνίες.
- Το 2002 ο εκδοτικός οίκος «Balkani» καθιέρωσε τη σειρά «Λογοτεχνικά Βαλκάνια», ξεκινώντας με το «βαρύ πυροβολικό» της βαλκανικής λογοτεχνίας κατά τη Μιχάιλοβα (2008, 81), δηλαδή τους βραβευμένους με Νόμπελ, Ίβο Άντριτς, Σεφέρη και Ελύτη.
- Επίσης το 2002 ο εκδοτικός οίκος «Foundation for Bulgarian Literature» εκδίδει, με τη χορηγία του ΥΠΠΟ, το 12^ο τεύχος του περιοδικού «Ah Maria» αφιερωμένο στα 100 χρόνια από τη γέννηση του Εμπειρικού. Το επόμενο τεύχος του ίδιου περιοδικού αφιερώνεται επίσης στα 100 χρόνια από τη γέννηση του Σεφέρη.
- Το 2006 το περιοδικό «Literaturni Balkani» («Λογοτεχνικά Βαλκάνια») παρουσίασε Έλληνες συγγραφείς και ποιητές.
- Συμμετοχή του εκδοτικού οίκου «Biblioteka 48» στη πρωτοβουλία Βαλκάνιων εκδοτών για τη θεσμοθέτηση του βραβείου «Balkanika» (βλ. σελ 116).

---

²⁴⁶ Συγκεκριμένα οι «Foundation for Bulgarian Literature», «Balkani», «Stigmati» και «Epsilon» (Μιχάιλοβα 2008, 83). Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι από το πρόγραμμα μετάφρασης ελληνικής λογοτεχνίας σε ξένες γλώσσες που εφάρμοσε το ΥΠΠΟ (βλ. σελ. 96) ολοκληρώθηκε η έκδοση μόνο τριών βιβλίων στα βουλγαρικά από τους εκδοτικούς οίκους «Foundation for Bulgarian Literature», «Stigmati» και «Biblioteka 48» (βλ. Παράρτημα Α.Ι.).

²⁴⁷ Ο πρώτος τόμος περιλαμβάνει μεταφράσεις έργων του Καβάφη, Σεφέρη και Άρη Δικταίου. Στον δεύτερο παρουσιάζονται οι: Καρέλλη, Θέμελης, Παπατσώνης, Εμπειρικός, Σαραντάρης, Καραντώνης, Εγγονόπουλος, Βαρβιτσιώτης και Βακαλό (Velkova, 2006).

Ανακεφαλαιώνοντας η Velkova (2006) επισημαίνει ότι το είδος που κατ'εξοχήν μεταφράζεται είναι η ποίηση. Όσον αφορά τις χρονολογικές περιόδους το ενδιαφέρον των μεταφραστών στρέφεται αποκλειστικά στον 19^ο και τον 20^ο αιώνα με έμφαση από την περίοδο του Μεσοπολέμου μέχρι και τη δεκαετία του '70. Σχετικά έντονη μάλιστα είναι η παρουσία συγγραφέων της λεγόμενης λογοτεχνίας «της χαμένης πατρίδας» όπως του Ηλία Βενέζη και της Διδώς Σωτηρίου. Η περίοδος της πρώιμης νεοελληνικής λογοτεχνίας από τον 12^ο έως και τον 18^ο αιώνα σχεδόν απουσιάζει. Φευγαλέα επίσης παρουσιάζεται η νεοελληνική υπερρεαλιστική γραφή αλλά και η «Σχολή της Θεσσαλονίκης».

Η Μιχάιλοβα (2008, 79) αναφέρει ότι κάθε μορφωμένος Βούλγαρος γνωρίζει «την τετράδα των Ελλήνων ποιητών» δηλαδή τους Καβάφη, Σεφέρη, Ελύτη και Ρίτσο. Αντίστοιχα ο πιο γνωστός και μεταφρασμένος πεζογράφος είναι φυσικά ο Καζαντζάκης. Τα έργα του έχουν εκδοθεί επανειλημμένα σε τираζ πάνω από ένα εκατομμύριο αντίτυπα και έχουν εξαντληθεί. Φημισμένος μεταφραστής των έργων του θεωρείται ο Γκεόργκι Κούφοβ. Οι κριτικοί μιλούν για λογοτεχνική αναδημιουργία των έργων του Καζαντζάκη, την οποία χαρακτηρίζουν ως κορυφαία δεύτερη γραφή η οποία έχει εμπλουτίσει τη βουλγαρική γλώσσα.

Ενδιαφέρον επίσης αποτελεί το γεγονός ότι γνωστοί Βούλγαροι ποιητές μεταφράζουν νεοελληνικά ποιητικά έργα όπως η Γιάννα Μπούκοβα. Η διακεκριμένη δε ποιήτρια Elissaveta Bagtjana ήταν η πρώτη που μετέφρασε Ρίτσο.

Στην Τράπεζα δεδομένων του ΕΚΕΒΙ²⁴⁸ βρέθηκαν 186 εγγραφές έργων ελληνικής λογοτεχνίας στη βουλγαρική γλώσσα με παλαιότερη τα διηγήματα της Ρίτας Μπουμή-Παππά κατά τα έτη 1941-1945. Οι 37 πρόκειται για έργα της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας- τέσσερις πριν και 33 μετά το 1990. Οι περισσότερες εγγραφές-126- αφορούν τη νεοελληνική λογοτεχνία. Από αυτές οι 73 πρόκειται για έργα που κυκλοφόρησαν πριν το 1990 ενώ οι υπόλοιπες 53 αφορούν έργα που εκδόθηκαν μετά από αυτή τη χρονολογία.

Τέλος υπάρχουν επίσης 23 εγγραφές μη λογοτεχνικών έργων. Οι πέντε αφορούν έργα που εκδόθηκαν πριν το 1990. Τα τρία από αυτά έχουν σαφή πολιτικό προσανατολισμό, πρόκειται για έργα του Κορδάτου και για την ιστορία της ελληνικής αντίστασης. Από τα 18 έργα μετά το 1990, τα περισσότερα είτε έχουν θεολογικό προσανατολισμό είτε αναφέρονται στην ιστορία (το Χρονικό του Φραντζή και έργα

---

²⁴⁸ On-line στη διεύθυνση: <http://www.ekebi.gr>, ό.π.

των Βρυώνη, Καραγιαννόπουλου, Κιτρομηλίδη και Σβορώνου) ενώ κάποια διαπραγματεύονται θέματα εναλλακτικής ιατρικής.

Επίσης βρέθηκαν πέντε εγγραφές δίγλωσσων έργων, που εκδόθηκαν όλες μετά το 1990. Οι τέσσερις αναφέρονται σε έργα νεοελληνικής λογοτεχνίας- οι δύο πρόκειται για τη δίτομη ποιητική ανθολογία του Γκέτσεφ των ετών 1997 και 1998 (βλ. σελ. 228) ενώ ένα είναι μη λογοτεχνικό έργο, τα Επαναστατικά του Ρήγα Βελεστινλή.

Η πρώτη προσπάθεια καταγραφής της μεταφρασμένης ελληνικής λογοτεχνίας επιχειρήθηκε από την Angeliενα για την περίοδο 1878-1978. Το 2001 εκδόθηκε νέος βιβλιογραφικός οδηγός, ο οποίος διευρύνθηκε και συμπληρώθηκε το 2006. Η νεότερη έκδοση δεν συγκεντρώνει μόνο όλα τα μεταφρασμένα βιβλία Ελλήνων συγγραφέων από το 1878 έως το 2006 αλλά και δημοσιευμένες μεταφράσεις στο βουλγαρικό περιοδικό τύπο, ο εντοπισμός των οποίων δεν ήταν εύκολος. Παρουσιάζονται τόσο τα λογοτεχνικά όσο και τα επιστημονικά έργα. Για την βιβλιογραφική εξεύρεση των υλικών χρησιμοποιήθηκε η ηλεκτρονική βάση δεδομένων της Εθνικής Βιβλιοθήκης «Κύριλλος και Μεθόδιος».

Επ' ευκαιρία των εγκαινίων της Εστίας του Ελληνικού Ιδρύματος Πολιτισμού στη Σόφια στις 17 και 18/11/2008 (βλ. σελ. 178-179), ανάμεσα σε άλλες εκδηλώσεις παρουσιάστηκε Έκθεση Βιβλίου μεταφρασμένης λογοτεχνίας στις δύο γλώσσες (από τα ελληνικά στα βουλγαρικά και αντίστροφα) με τον τίτλο «Γέφυρες». Με αυτή την έκθεση το ΕΙΠ, όπως αναφέρει στην ιστοσελίδα του <http://www.hfc.gr> (τελευταία επίσκεψη: 24/12/2008) «επιχειρεί μια προσέγγιση ανάμεσα στις δύο χώρες στον τομέα της λογοτεχνίας. Είναι οι πρώτες “γέφυρες” που άρχισαν να χτίζονται στα τέλη του εικοστού αιώνα και οι οποίες δίνουν σταδιακά το στίγμα του τωρινού λογοτεχνικού ενδιαφέροντος στη Βουλγαρία και στην Ελλάδα». Αναμένεται ότι «μια τέτοια συγκεντρωμένη παρουσίαση γίνεται αυτομάτως ώθηση, για εκδότες και μεταφραστές, για μελλοντική προώθηση του μεταφραστικού έργου στις δύο χώρες».

3.3.3. ΣΤΑ ΡΟΥΜΑΝΙΚΑ

Η ιστορία της μεταφρασμένης ελληνικής λογοτεχνίας στη ρουμανική γλώσσα ξεπερνά τους τρεις αιώνες. Το πρώτο έργο νεοελληνικής γραμματείας που μεταφράστηκε στα ρουμάνικα είναι το ανώνυμο φιλοσοφικό δοκίμιο «Δεσπόζουσα Λογική» τον 17^ο αιώνα. Πολλά θρησκευτικά και φιλοσοφικά έργα μεταφράστηκαν

και κυκλοφόρησαν σε χειρόγραφα τον 17^ο και 18^ο αιώνα. Μερικές φορές το ίδιο κείμενο είχε δύο διαφορετικές μεταφράσεις.

Όπως υποστηρίζει η Lazar (2008α, 23) στα πρώτα της βήματα η ρουμανική λογοτεχνία ζει και αναπνέει κάτω από την επιρροή του Αθανάσιου Χριστόπουλου. Έτσι, η ρουμανική γραμματεία στο ξεκίνημά της παρουσιάζεται στενά συνδεδεμένη με τη νεοελληνική λογοτεχνία. Οι Ρουμάνοι λόγιοι, μάλιστα, των αρχών του 19^{ου} αιώνα μιλούσαν στην πλειοψηφία τους Ελληνικά, όντας συνήθως απόφοιτοι μίας εκ των Αυθεντικών Ακαδημιών (βλ. σελ.). Πολλοί από αυτούς ξεκίνησαν τη λογοτεχνική τους σταδιοδρομία με μεταφράσεις ελληνικών κειμένων.

Σύμφωνα με τη Lazar (2008β), η ιστορία της μεταφρασμένης ελληνικής λογοτεχνίας στη ρουμανική γλώσσα από το 1837-αφετηρία της έρευνάς της- παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά γνωρίσματα:

- *Πλούτο των μεταφρασμένων έργων.* Συγκεκριμένα η Lazar αριθμεί 380 εκδόσεις από το 1837 έως και το 2007.
- *Ποικιλία των λογοτεχνικών ειδών.* Σχεδόν όλα τα λογοτεχνικά είδη είναι παρόντα. Πρώτη θέση κατέχει η πεζογραφία. Ο πιο αγαπημένος Έλληνας συγγραφέας με 15 εκδόσεις είναι ο Καζαντζάκης²⁴⁹. Αγαπημένος ποιητής βεβαίως είναι ο Καβάφης²⁵⁰ με 8 εκδόσεις, ο πρώτος μάλιστα Έλληνας συγγραφέας που μεταφράστηκαν τα Άπαντά του. Οι περισσότεροι μεταφρασμένοι συγγραφείς είναι αυτοί του 20^{ου} αιώνα. Οικεία ονόματα στον Ρουμάνο αναγνώστη είναι τόσο εκπρόσωποι της γενιάς του '30 αλλά και μεταπολεμικοί π.χ. Πρεβελάκης, Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος, Τσίρκας, Σαμαράκης, Τάσος Αθανασιάδης, Χατζής, Ταχτσής όσο και αρκετοί εκπρόσωποι της νεότερης γενιάς π.χ. Λαδιά, Κούρτοβικ, Θέμελης, Μισέλ Φάις κ.λ.π.
- *Επανεκδόσεις πολλών έργων*²⁵¹ όπως «Ο βίος και η πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά» του Καζαντζάκη που εκδόθηκε πέντε φορές, «Το χρονικό του

---

²⁴⁹ Εντυπωσιακή κρίνει η Lazar (2008^α) τη βιβλιογραφία των μεταφράσεων από έργα του Καζαντζάκη στο φιλολογικό τύπο. Το έργο του γίνεται επίσης αντικείμενο μελέτης από κριτικούς π.χ. το 2006 εκδόθηκε ο τόμος «Συγγραφείς ανάμεσα σε Σειρήνες» αφιερωμένος στον Παναίτ Ιστράσι και τον Καζαντζάκη.

²⁵⁰ Η Lazar(2008^α) εικάζει ότι πιθανώς η απήχηση του Καβάφη στη Ρουμανία οφείλεται στο γεγονός ότι έλκει την καταγωγή του και από εκεί, συγκεκριμένα από τη Μολδαβία. Ένας προπάππος του, ο Γιάννης Καβάφης διητέλεσε το 1750 «κυβερνήτης Ιασίου». Επίσης ο εμπορικός οίκος του πατέρα του έκανε το 1868 εμπόριο με σιτάρι στο Δούναβη.

²⁵¹ Βάσει της πρώτης έρευνας της Lazar (2006) από το 1837 έως και το 2002.

Σταυρινού» τέσσερις, «Ο Κόκκινος Βράχος» του Ξενόπουλου και η «Φόνισσα» του Παπαδιαμάντη τρεις κ.τ.λ.(Lazar, 2006).

- *Εξέχουσα θέση κατέχουν οι ανθολογίες.* Συνολικά έχουν κυκλοφορήσει 9 ανθολογίες ελληνικής ποίησης, 6 ανθολογίες διηγημάτων και δύο ανθολογίες με δοκίμια. Παρούσα είναι επίσης η κυπριακή λογοτεχνία με δύο ανθολογίες-ποίησης και πεζογραφίας.
- *Εξχωριστή θέση έχουν επίσης οι δίγλωσσες εκδόσεις,* πολύτιμο βοήθημα τόσο για τους φοιτητές και τους ελληνομαθείς αλλά και για τους Έλληνες της Ρουμανίας.

Κάνοντας μια χρονολογική επισκόπηση της ιστορίας της μεταφρασμένης ελληνικής λογοτεχνίας στα ρουμάνικα επισημαίνονται τα εξής:

- Από το 1837 έως το τέλος του 19^{ου} αιώνα, για 62 δηλαδή χρόνια εκδόθηκαν 14 μεταφράσεις²⁵².
- Το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα εκδόθηκαν 11 μεταφράσεις. Το μοναδικό για μισό αιώνα μεταφρασμένο νεοελληνικό μυθιστόρημα υπήρξε «Ο Κόκκινος Βράχος» του Ξενόπουλου. Η «έκδοση-γεγονός» όμως κατά τη Lazar (2006), ήταν η πρώτη ανθολογία νεοελληνικής ποίησης(1800-1930) το 1939 που κυκλοφόρησε στο Κλουζ της Τρανσυλβανίας από τον κλασικό φιλόλογο Ștefan Bezdechi, ένα έργο που μένει μέχρι σήμερα σημείο αναφοράς.
- Από το 1950-1989, την περίοδο του κομμουνιστικού καθεστώτος, κυκλοφόρησαν 181 εκδόσεις που ανήκουν σε 64 συγγραφείς, με παρόντα σχεδόν όλα τα λογοτεχνικά είδη. Την πρώτη θέση κατέχουν Έλληνες συγγραφείς που έζησαν ως πολιτικοί πρόσφυγες στη Ρουμανία, κυρίως ο Σιβετίδης με 24 εκδόσεις, ο Λουντέμης με 23 τίτλους και ο Ρέντης με 21 βιβλία. Η έκδοση των μεταφράσεών τους έγινε λοιπόν εις βάρος άλλων μεταφράσεων σπουδαιότερων συγγραφέων. Πρόκειται για μία τάση χαρακτηριστική σε όλες τις χώρες του ανατολικού μπλοκ.
- Οι υπόλοιπες εκδόσεις, περισσότερο από το ένα τρίτο του συνόλου των μεταφρασμένων έργων, κυκλοφόρησαν από το 1990 και μετά.

Πρόκειται για μία περίοδο με βαθιές αλλαγές στη ρουμάνικη αγορά βιβλίων. Υπάρχουν γύρω στους 3000 εκδοτικούς οίκους και εκδίδονται ετησίως γύρω στους 20000 τίτλους. Το 50% εξ αυτών είναι μεταφράσεις από όλο τον κόσμο, με κατώτερο

---

²⁵² Οι δύο πρώτες εκδόθηκαν το 1837 στο Σιμπίου της Τρανσυλβανίας. Πρόκειται για το «Χρονικό του Σταυρινού» και τον «Νέο Ερωτόκριτο» του Διονυσίου Φωτεινού, ό.π.

τιράζ όμως από αυτό των κομμουνιστικών χρόνων, ακόμα και για τα κλασικά αριστουργήματα. Ο μεταφραστής πληρώνεται ελάχιστα. Η τιμή του βιβλίου αυξάνεται διαρκώς με αποτέλεσμα την πρώην πολιτική λογοκρισία να έχει αντικαταστήσει η οικονομική λογοκρισία. Βεβαίως σημαντικό ρόλο συνεχίζουν να παίζουν οι δημόσιες ή οι πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο η μεταφρασμένη ελληνική λογοτεχνία έχει να αντιμετωπίσει σκληρό ανταγωνισμό από τις άλλες εθνικές λογοτεχνίες. Όπως επισημαίνει η Lazar (2008β) «στο Βουκουρέστι και στις άλλες μεγάλες πόλεις τα ξένα πολιτιστικά ινστιτούτα έγιναν δραστήριοι πρωτεργάτες των πολιτισμών των χωρών τους» και χωρίς οικονομική στήριξη από την Ελλάδα «ο αριθμός των μεταφράσεων και των μεταφραστών θα λιγοστεύει δραματικά στο μέλλον».

Παρόλα αυτά υπάρχουν προοπτικές για το μεταφρασμένο ελληνικό βιβλίο. Υπάρχει ενδιαφερόμενο ρουμάνικο αναγνωστικό κοινό που έχει ανάγκη να γνωρίσει τη σύγχρονη ελληνική πεζογραφία και ποίηση. Ειδικά μάλιστα για τους Έλληνες της Ρουμανίας οι μεταφράσεις αποτελούν ζωτική τους ανάγκη, ως το κύριο μέσο επικοινωνίας με τη χώρα καταγωγής τους.

Η ίδια εικόνα παρουσιάζεται μελετώντας τις εγγραφές του ΕΚΕΒΙ²⁵³. Στην Τράπεζα δεδομένων του έχουν καταγραφεί 357 μεταφράσεις στα ρουμανικά, 210 πριν και 147 μετά το 1990. Από το σύνολο των 357 οι 45 πρόκειται για έργα αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας-εκ των οποίων μόνο οι δύο κυκλοφόρησαν πριν το 1990-, εμφανίζεται ένα έργο βυζαντινής λογοτεχνίας, η Αλεξιάδα, πριν το 1990, 277 έργα νεοελληνικής λογοτεχνίας και 34 μη λογοτεχνικά έργα. Από τις 277 νεοελληνικές λογοτεχνικές μεταφράσεις οι 202 εκδόθηκαν πριν το 1990, γεγονός που αποδεικνύει τη συνεχή παρουσία της νεοελληνικής λογοτεχνίας στη Ρουμανία. Το παλαιότερο από τα καταγεγραμμένα χρονολογείται το 1848- ο Λεπρέντης του Χουρμούζη. Τα υπόλοιπα 75 κυκλοφόρησαν μετά το 1990. Από τα 34 μη λογοτεχνικά έργα υπάρχουν μόνο πέντε²⁵⁴ πριν το 1990 ενώ τα υπόλοιπα 29 εκδόθηκαν μετά από αυτή τη χρονιά. Πρόκειται για έργα τα οποία αναφέρονται σε θέματα θεολογίας -έξι τίτλοι του Γιανναρά-, φιλοσοφίας, βυζαντινολογίας, ιστορίας, μυθολογίας, γεωπολιτικής, τέχνης αλλά και γλώσσας όπως η Γραμματική του Τριανταφυλλίδη.

²⁵³ On-line στη διεύθυνση: <http://www.ekebi.gr>, ό.π.

²⁵⁴ Το Χρονικό του Φραντζή, η Ερμηνεία της ζωγραφικής τέχνης του Διονυσίου εκ Φουρνά, η Παιδαγωγία του Μοισιόδακα, ένα φιλοσοφικό έργο του Τσάτσου και ένα που αναφέρεται στη μυθολογία, ό.π.

Υπάρχουν επίσης 24 εγγραφές δίγλωσσων έργων, στα ρουμανικά και στα ελληνικά, όλες μετά το 1990. Συγκεκριμένα 10 μεταφράσεις έργων αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας, 12 έργων νεοελληνικής λογοτεχνίας και δύο μη λογοτεχνικών έργων- έργων του Ρήγα Βελεστινλή και θεολογικών έργων του Γρηγορίου Παλαμά.

Συνολικά λοιπόν στο ΕΚΕΒΙ καταγράφονται 381 μεταφράσεις έργων ελληνικής λογοτεχνίας, 210 πριν και 171 μετά το 1990, γεγονός που καταδεικνύει το μεγάλο αριθμό μεταφράσεων των τελευταίων χρόνων.

Μεγάλο ρόλο στο τομέα της μεταφρασμένης στα ρουμανικά ελληνικής λογοτεχνίας παίζει ο εκδοτικός οίκος «Ομόνοια»²⁵⁵ που εδρεύει στο Βουκουρέστι. Από τα προαναφερόμενα έργα έχουν καταγραφεί 53 εκδόσεις του από το 1993-43 στα ρουμάνικά και 10 δίγλωσσες- μεταφρασμένες κατά κύριο λόγο από την Elena Lazar, Διευθύντρια του ανωτέρω εκδοτικού οίκου, η οποία ανακηρύχθηκε το 2005 Πρέσβειρα Ελληνισμού²⁵⁶.

3.3.4 ΣΤΑ ΣΕΡΒΟΚΡΟΑΤΙΚΑ

Στην Τράπεζα δεδομένων του ΕΚΕΒΙ²⁵⁷ βρίσκονται εγγεγραμμένες μεταφράσεις έργων ελληνικής λογοτεχνίας στα σερβοκροατικά²⁵⁸, στα σερβικά και στα κροατικά.

Παρά την πρώτη φαινομενική σύγχυση πρόκειται για την αποτύπωση του χαρακτηριστικού γλωσσικού κατακερματισμού που ακολουθεί τον αντίστοιχο πολιτικό μετά από εθνική διάσπαση. Όπως διατυπώνει ο Calvet (1999) «οι γλωσσικές

---

²⁵⁵ Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι από το πρόγραμμα μετάφρασης ελληνικής λογοτεχνίας σε ξένες γλώσσες που εφάρμοσε το ΥΠΠΟ (βλ. σελ. 96) ολοκληρώθηκε η έκδοση 12 βιβλίων στα ρουμάνικα-ένα αρκετά υψηλό ποσοστό σε σχέση με τις άλλες γλώσσες- από τις οποίες οι 11 εκπονήθηκαν από τον εκδοτικό οίκο «Ομόνοια» (βλ. Παράρτημα Α.Ι.).

²⁵⁶ Πρόκειται για θεσμό που καθιερώθηκε από τη Νομαρχία Αθηνών, με την υπ' αριθμ. 9/1997 απόφαση του Νομαρχιακού της Συμβουλίου και υλοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1998. «Πρεσβευτές Ελληνισμού» ανακηρύσσονται μεμονωμένα άτομα ή ομάδες που με τη δράση τους προβάλλουν τον Ελληνισμό χωρίς οικονομικό όφελος. Μπορεί να είναι Έλληνες ή Αλλοδαποί, κάτοικοι Ελλάδος ή εξωτερικού (Οργανισμός για τη Διεθνοποίηση της Ελληνικής Γλώσσας, 2006, «Βράβευση Πρεσβευτών Ελληνισμού», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 63, 154).

²⁵⁷ On-line στη διεύθυνση: <http://www.ekebi.gr>, ό.π.

²⁵⁸ Ως σερβοκροατική (ή κροατοσερβική) γλώσσα βαφτίστηκε από το γιουγκοσλαβικό κράτος ο συνδυασμός λατινικής γραφής που χρησιμοποιούσαν ήδη από το 18^ο αιώνα οι Κροάτες και της εκαβικής διαλέκτου που μιλιέται στη Σερβία, χοντρικά δηλαδή, όπως διευκρινίζει ο Calvet (1999, 131) ο συνδυασμός σερβικής γλώσσας και κροατικής γραφής. Επρόκειτο για μια επιλογή που δεν ικανοποίησε ποτέ τους Κροάτες, οι οποίοι από το 1974, βάσει της δυνατότητας που έδωσε τότε το Σύνταγμα, άρχισαν να κατονομάζουν τη γλώσσα τους ως κροατικά.

αναπαραστάσεις²⁵⁹ επινοούν τις γλώσσες». Παρότι οι γλωσσολόγοι θεωρούν «αντικειμενικά» ότι πρόκειται για την ίδια γλώσσα, το κάθε νέο κράτος διακηρύττει ότι έχει τη δική του χωριστή πρότυπη γλώσσα. Η πολιτική ανεξαρτησία ενισχύεται με τη γλωσσική ανεξαρτησία²⁶⁰. Μετά λοιπόν τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και την δημιουργία των νέων κρατικών οντοτήτων αντί της σερβοκροατικής, της ενιαίας και μητρικής γλώσσας τεσσάρων εθνών μιλάμε σήμερα για σερβική, κροατική, βοσνιακή και μαυροβούνια γλώσσα²⁶¹. Γλώσσες που όπως υποστηρίζει ο Bugarski (1999, 603) «διαφέρουν προς το παρόν μόνο στο όνομα και ελάχιστα στην ουσία ή στη δομή». Σύμφωνα μάλιστα με τον Jakšić (1999, 618) «στους πολίτες των νεοσύστατων πρώην Γιουγκοσλαβικών κρατών έχει συμβεί ένα θαύμα: μιλούν μια “νεκρή” γλώσσα και ταυτόχρονα έχουν γίνει πολύγλωσσοι. Μπορούν να επικοινωνούν απλά και εύκολα σε τέσσερις γλώσσες...»

Οι αναφορές λοιπόν σε σερβικά και κροατικά αφορούν την μετά το 1990 περίοδο, συγκεκριμένα από το 1992 και πέρα, μετά τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, ενώ αντίθετα ο χαρακτηρισμός σερβοκροατικά την πριν από αυτή την χρονολογία περίοδο.

---

²⁵⁹ Ως αναπαραστάσεις ορίζει ο, Calvet (ό.π., 135) «όλα εκείνα που λένε και σκέπτονται οι ομιλητές για τις γλώσσες που μιλούν (ή για τον τρόπο που τις μιλούν) και για τις γλώσσες που μιλούν οι άλλοι (ή για τον τρόπο που τις μιλούν). Εξηγεί (ό.π., 130) ότι «πέρα από το “αντικειμενικό” βλέμμα που ρίχνει ο γλωσσολόγος στη “γλώσσα-αντικείμενο”, υπάρχει και το υποκειμενικό βλέμμα των ομιλητών πάνω στην αντικειμενική τους κατάσταση».

²⁶⁰ Η Σερβοκροατική δεν είναι η μόνη περίπτωση στην Νοτιοανατολική Ευρώπη. Παρόμοια προβλήματα, αν δηλαδή πρόκειται για μία ενιαία ή δύο ξεχωριστές γλώσσες, ανέκυψαν από τη σχέση ρουμανικής-μολδαβικής (Calvet, ό.π., 133-134) καθώς και βουλγαρικής-σλαβομακεδονικής. Όπως επισημαίνει ο Drettas (2002, 37) «σήμερα, ορισμένες διάλεκτοι είναι ταυτόχρονα “δυτικές βουλγαρικές” και “ανατολικές μακεδονικές”, ανάλογα με το αν ο διαλεκτολόγος βρίσκεται στη Σόφια ή στα Σκόπια. Επιπρόσθετα ενώ υπήρχε μια παλιά βουλγαρική, που ονομαζόταν «εκκλησιαστική σλαβική», δημιουργήθηκε παράλληλα ο όρος «παλαιά μακεδονική».

²⁶¹ Στην Κροατία και τη Βοσνία επιχειρείται μια γλωσσική πολιτική διαφοροποίησης από τη σερβική (ή σερβοκροατική). Όπως λέει ο Bugarski (1999, 606) στην Κροατία «προωθείται μια τεχνική διοικητική νέα ομιλία, που έχει μεγάλη απήχηση στη γενική δημόσια χρήση της γλώσσας και η οποία βρήκε από κροατικούς αρχαϊσμούς, ιδιωτισμούς και νεολογισμούς» ενώ παράλληλα γίνεται προσπάθεια εκκαθάρισης των «σερβισμών». Στη Βοσνία, που θέλει να δηλώσει τη μουσουλμανική της κληρονομιά, τονίζονται τα αραβοτουρκικά χαρακτηριστικά της προφοράς, της ορθογραφίας και, ιδίως, του λεξιλογίου και της φρασεολογίας. Κατά τον Mønnesland (2007, 183) «αυτοί οι ανατολισμοί αποτελούν ένα σημαντικό πατριωτικό χαρακτηριστικό της γλώσσας».

Η Σερβία επίσης προωθεί το κυριλικό αλφάβητο προσπαθώντας να το καταστήσει ως το μόνο επίσημο εκφράζοντας με αυτό τον τρόπο τη διαφορά της με την Κροατία. Διεθνείς ταξινομήσεις κατατάσσουν όσα βιβλία είναι τυπωμένα στο κυριλικό αλφάβητο ως σερβικά ενώ όσα είναι τυπωμένα στο λατινικό αλφάβητο ως κροατικά.

Στο Μαυροβούνιο επιπλέον υποστηρίζεται μια συγκεκριμένη μαυροβούνια νόρμα με τύπους που δεν είναι κοινοί στη σύγχρονη γραπτή γλώσσα.

Μεγαλύτερη σύγχυση επικρατεί ακόμη στη Republika Srpska, τη σερβική δημοκρατία της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης όπου έγινε προσπάθεια εισαγωγής ως μόνης επίσημης γλώσσας της εκαβικής διαλέκτου της Σερβίας, μολοντί κανείς Σέρβος της Βοσνίας δεν την έχει μιλήσει, και όχι της ντόπιας γιεκαβικής, για να τους διαχωρίσει από τους γείτονές τους. Στο Σύνταγμα του 1998 κατοχυρώθηκαν ως ισότιμες και οι δύο διάλεκτοι.

Στα σερβικά οι εγγραφές αφορούν έργα που κυκλοφόρησαν μετά το 1990 εκτός μίας εξαιρέσης. Πρόκειται για την περίφημη μετάφραση του «Λουκή Λάρα» του 1913 (βλ. σελ. 238) που εκδόθηκε στο σερβικό κράτος πριν την ίδρυση της Γιουγκοσλαβίας. Συγκεκριμένα βρέθηκαν 249 εγγραφές στα Σέρβικα. Οι 76 πρόκειται για έργα αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας, δύο ανήκουν στη βυζαντινή λογοτεχνία, οι 96 αφορούν έργα νεοελληνικής λογοτεχνίας και οι υπόλοιπες 75 αναφέρονται σε μη λογοτεχνικά έργα.

Βρέθηκαν επιπλέον έξι εγγραφές δίγλωσσων έργων στα σερβικά και στα ελληνικά, όλες μετά το 1990. Πρόκειται για ένα έργο αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας, τέσσερα νεοελληνικής-ανάμεσά τους ποίηση του Μανόλη Αναγνωστάκη, του Τίτου Πατρίκιου και του Νάσου Βαγενά- καθώς και ένα μη λογοτεχνικό έργο-τα «Επαναστατικά» του Ρήγα Βελεστινλή.

Στα κροατικά έχουν καταγραφεί 35 μεταφράσεις, μόνο μία πριν και 34 μετά το 1990, εκ των οποίων οι 31 πρόκειται για μεταφράσεις έργων αρχαίας ελληνικής και μόνο οι τέσσερις νεοελληνικής λογοτεχνίας. Πρόκειται για μία έκδοση ποιημάτων του Καβάφη (βλ. σελ. 241), μία άλλη έκδοση ποιημάτων του Σεφέρη και από ένα μυθιστόρημα του Απόστολου Δοξιάδη και του Αντώνη Σουρούνη. Επίσης καταγράφονται 11 δίγλωσσες εκδόσεις σε Κροατικά και Ελληνικά, μεταφράσεις όλες έργων αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας που κυκλοφόρησαν μετά το 1990.

Στα Σερβοκροατικά βρέθηκαν 30 εγγραφές και συγκεκριμένα τέσσερις έργων αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας-μία πριν και τρεις το 1990-, 25 νεοελληνικής λογοτεχνίας-δύο μόνο μετά το 1990 (ετών 1990 και 1991) καθώς και ένα μη λογοτεχνικό έργο, ο «Πόλεμος της Ελλάδος 1940-1941» του Παπάγου, πάλι πριν το 1990. Καταγράφεται επίσης μία δίγλωσση έκδοση ποιημάτων του Σεφέρη το 1964.

Ενδιαφέρον προκαλεί η διαπίστωση ότι η πλειονότητα σχεδόν των μη λογοτεχνικών έργων στα σερβικά-περίπου τα 60 από τα 75- για την περίοδο μετά το 1990 πρόκειται για θεολογικά. Πολλά έχουν εκδοθεί σε μοναστήρια. Αναφέρεται μάλιστα σε πολλά η μονή Χιλανδαρίου του Αγίου Όρους. Το περιεχόμενο των υπολοίπων είναι πολιτικό, ιστορικό²⁶², μυθολογικό και φιλοσοφικό.

---

²⁶² Ένα από αυτά είναι το βιβλίο για τους Έλληνες της Σερβίας από τον 18^ο έως τον 20^ο αιώνα του Παπαδριανού. Ένα άλλο διαπραγματεύεται τη Μεγάλη Ιδέα. Πρόκειται για το βιβλίο της Έλλης Σκοπετέας «Το “Πρότυπο Βασίλειο” και η Μεγάλη Ιδέα: όψεις του εθνικού προβλήματος στην Ελλάδα (1830-1880)», www.ekebi.gr, ό.π.

Ο τόπος έκδοσης των μεταφρασμένων έργων στα σερβοκροατικά, βρίσκεται στη Σερβία, κυρίως στο Βελιγράδι, αλλά και στη Βοσνία- Σεράγεβο, Μπάνια Λούκα-, στο Μαυροβούνιο-Κετίγνη- αλλά και στην Κροατία- Ζάγκρεμπ. Στα σερβικά ο τόπος έκδοσης τους είναι επίσης στη Σερβία, κατά κύριο λόγο στο Βελιγράδι αλλά και στο Νόβι Σαντ και τη Νις, τόπους διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας (βλ. σελ. 192), όπως και σε άλλες πόλεις, στο Ζέμουν κτ.λ. Φέρεται επίσης ως τόπος έκδοσης το Μαυροβούνιο-Ποντγκόριτσα, Νίκσικ- που ήταν ενωμένο μέχρι το 2006 με τη Σερβία, καθώς και η Βοσνία- Σεράγεβο και Μπάνια Λούκα-ένα από τα συστατικά στοιχεία της οποίας αποτελεί η Σερβική Δημοκρατία. Φαίνεται όμως ότι πλέον απουσιάζουν τελείως βιβλία στα σερβικά εκδιδόμενα στην Κροατία όπως και το αντίστροφο. Ένα βιβλίο μυθολογικού περιεχομένου έχει εκδοθεί στα σερβικά στην Αθήνα ενώ η γραμματική του Τριανταφυλλίδη εκδόθηκε στα σερβικά από το ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη στη Θεσσαλονίκη.

Ακολουθώντας λοιπόν το διαχωρισμό της γλώσσας συνεχίζω την παρουσίαση της μεταφρασμένης ελληνικής λογοτεχνίας τόσο στη Σερβία όσο και στην Κροατία.

3.3.4.1. Στη Σερβία

Η μεταφρασμένη ελληνική λογοτεχνία έχει μακροχρόνια παράδοση και στη Σερβία. Χρονολογείται μάλιστα από τα μεσαιωνικά χρόνια. Το Βυζάντιο έπαιξε πολύτιμο ρόλο στην ανάπτυξη του σερβικού πολιτισμού. Πολλοί Σέρβοι γνώριζαν την καθομιλουμένη ελληνική γλώσσα της εποχής, γεγονός που όπως υποστηρίζει η Μαρίτσκι Γκατζάνσκι (2008, 55) άφησε ίχνη στο σερβικό λεξιλόγιο μέχρι σήμερα. Η εκκλησιαστική και κοσμική μεσαιωνική σέρβικη λογοτεχνία είναι μεταφρασμένη από την ελληνική. Οι Σέρβοι μοναχοί στο Άγιον Όρος, κυρίως στη μονή Χιλανδαρίου, μιλούσαν, έγραφαν και μετάφραζαν από την ελληνική. Ο ιδρυτής της μονής Άγιος Σάββας (περίπου 1175-1235), πρώτος αρχιεπίσκοπος της Σερβικής Ορθόδοξης Εκκλησίας και πρώην πρίγκιπας Ράστικο Νεμάνιτς, μετέφρασε από την ελληνική όλα τα νομικά και εκκλησιαστικά βιβλία.

Την εποχή της αναγέννησης της μεσαιωνικής Σερβίας, στα χρόνια του δεσπότη Στέφαν Λαζάρεβιτς²⁶³ (1377-1427), η ελληνική επίδραση ανανεώνεται λόγω

---

²⁶³ Ο δεσπότης φιλοδοξούσε να πραγματοποιήσει την ιδανική πολιτεία του Πλάτωνα. Στην αυλή του δρούσε ο Κωνσταντίνος ο Φιλόσοφος, γνώστης της ελληνικής, όπως και πολλών άλλων γλωσσών. Έγραψε τον «Λόγο περί γραμμάτων» όπου υποστηρίζει ότι το ελληνικό αλφάβητο είναι η μητέρα του

των πολλών μοναχών που έρχονται από το Άγιον Όρος και μεταφράζουν διάφορα ελληνικά έργα στη μονή Μανάσια (η λεγόμενη Σχολή της Ρέσαβα) και στο Βελιγράδι, την έδρα του δεσπότη.

Το πλέον δημοφιλές βιβλίο, από τους ηγεμόνες μέχρι τον απλό λαό, στη μεσαιωνική Σερβία ήταν η «Σερβική Αλεξανδρίδα»²⁶⁴, μια μετάφραση από την ελληνική του 14^{ου} αιώνα, που στη βάση του προέρχεται από το ελληνιστικό κείμενο του Ψευδο-Καλλισθένη.

Το μεταφραστικό έργο συνεχίζεται και στα χρόνια της Τουρκοκρατίας από Έλληνες δασκάλους σε ελληνικά σχολεία στη Σερβία. Μεταφράζουν ηθικοπλαστικά έργα με σκοπό τη διαπαιδαγώγηση της ελληνικής και σερβικής νεολαίας (βλ. σελ. 150).

Στο σέρβικο εθνικό κράτος του 19^{ου} αιώνα εισάγονται τα αρχαία ελληνικά στη μέση και ανώτατη εκπαίδευση (βλ. σελ. 152). Πολλοί επιστήμονες γίνονται άριστοι γνώστες της αρχαίας ελληνικής και έτσι ανταποκρίνονται στη πρόσκληση για μετάφραση έργων των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων που δόθηκε το 1874 σε σύνοδο της Σερβικής Εταιρείας Επιστημόνων. Το αποτέλεσμα είναι η εμφάνιση πολλών αξιόλογων μεταφράσεων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας.

Αποσπάσματα από νεοελληνικά έργα δημοσιεύονταν κατά καιρούς στον περιοδικό τύπο π.χ. από τον «Λουκή Λάρα» του Βικέλα το 1880, από θεατρικό έργο του Άγγελου Βλάχου με τίτλο «Βραδυνό γλέντι στου κυρίου Σουζαμάτη το 1890 και από το θεατρικό έργο του Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή «Του Κουτρούλη ο γάμος» το 1892.

Ουσιαστικά ο πρώτος σημαντικός σταθμός για τη μετάφραση της νεοελληνικής λογοτεχνίας είναι το έτος 1913, όταν μεταφράζεται ολόκληρος ο «Λουκής Λάρας» του Βικέλα. Η συγκεκριμένη μετάφραση τοποθετείται στο πλαίσιο γνωριμίας με τη λογοτεχνία των συμμάχων βαλκανικών κρατών. Το έργο αυτό δεν

σλαβικού ενώ πατέρας του είναι η εβραϊκή γραφή. Θεωρεί ότι οι λέξεις και το νόημά τους είναι αναπόσπαστα δεμένα το ένα με το άλλο και για αυτό η ακολουθία τους στη γραφή πρέπει να είναι όπως στην ελληνική. Οι θεωρίες του αυτές είχαν ως αποτέλεσμα την επανεξέταση και διόρθωση παλαιότερων μεταφράσεων από τα ελληνικά στα σερβικά, γεγονός που επέφερε ακόμη καλύτερη γνώση της ελληνικής στις σχολές της Ρέσαβα και του Βελιγραδίου καθώς και νέα σερβική ορθογραφία (Μαρίτσκι Γκατζάνσκι, 2008, 55-56).

²⁶⁴ Αναφέρεται ότι το βιβλίο αυτό αντιγράφηκε και σε μέγεθος τσέπης για να χρησιμοποιείται κατά τις πολεμικές εκστρατείες. Πολλά στοιχεία του εισήλθαν στη προφορική λαϊκή παράδοση καθώς και στα λαϊκά διηγήματα και τραγούδια. Ο Αλέξανδρος θεωρήθηκε ως ντόπιος ήρωας και πολλές σέρβικες δυναστείες ανήγαγαν τη καταγωγή τους σε αυτόν, ό.π.,54.

επιλέχθηκε τυχαία. Λόγω των ηθικών διδαγμάτων και ιδανικών που εμπεριέχει θεωρήθηκε συγγενές προς το σέρβικο λαό.

Τη δεκαετία του '30 δημοσιεύονται μεταφρασμένα νεοελληνικά λογοτεχνικά κείμενα σε επιστημονικές επιθεωρήσεις. Με το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και τη ψυχροπολεμική ατμόσφαιρα κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια ανακόπτεται αυτή η συνεργασία. Συνεχίζεται όμως μετά το 1952 όταν αποκαθίστανται οι διπλωματικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών με θέματα συγγενή στην ιδεολογία του καθεστώτος. Τότε μεταφράσεις του Καβάφη και του Ρίτσου δημοσιεύονται σε λογοτεχνικά περιοδικά και εκδίδονται βιβλία του Καζαντζάκη και του Σαμαράκη. Λόγω άγνοιας της ελληνικής οι πρώτες μεταφράσεις γίνονται από άλλες γλώσσες.

Ο δεύτερος σημαντικός σταθμός είναι το έτος 1995 με την ίδρυση του Τμήματος Νεοελληνικών Σπουδών στο Βελιγράδι (βλ. σελ. 192). Όπως υποστηρίζει η Τζώρτζεβιτς-Γιοβάνοβιτς (2008, 119) «μετά την αποφοίτηση των πτυχιούχων η ελληνική ποίηση και η πεζογραφία διείσδυσαν στη σερβική λογοτεχνία σε μετάφραση». Σημειώνει μάλιστα ότι από το 1999 έως το 2002 μεταφράστηκαν 47 βιβλία²⁶⁵. Σε αυτό συνέτεινε βέβαια και η υποστήριξη που έδειξε η Ελλάδα στην πολιτικά απομονωμένη εκείνα τα χρόνια Σερβία.

Θεματικά φαίνεται ένα έντονο ενδιαφέρον για την ποίηση. Σύμφωνα με την Τζώρτζεβιτς-Γιοβάνοβιτς (2006) ο περισσότερο μεταφρασμένος ποιητής είναι ο Σεφέρης και ακολουθούν ο Καβάφης και ο Ελύτης. Η βράβευση με το βραβείο Νόμπελ ήταν το κίνητρο για τη μετάφραση των Σεφέρη και Ελύτη ενώ για την γνωριμία με το έργο του Καβάφη συνέβαλε το δημοφιλές μυθιστόρημα του Λώρενς Ντάρρελλ «Αλεξανδρινό Κουαρτέτο». Ο Ρίτσος έγινε γνωστός λόγω της ιδεολογικής συνάφειας με το καθεστώς της Γιουγκοσλαβίας πριν το 1990. Ο Σικελιανός επίσης έγινε γνωστός μετά την πρώτη δημοσίευση ποιημάτων του το 1969.

Σε ανθολογίες αντιπροσωπεύονται ακόμη και τα δημοτικά τραγούδια τα οποία συνέβαλαν σε μια συγκριτική προσέγγιση της σερβικής και ελληνικής ποιητικής δημιουργίας. Ως σημαντικές ανθολογίες αναφέρονται από τη Velkova (2007β, 261-262) οι εξής:

- Η «Ανθολογία της νέας ελληνικής ποίησης» το 1978, στην οποία περιλαμβάνονται έργα του Καβάφη, του Σεφέρη και ορισμένων νεότερων ποιητών.

---

²⁶⁵ Από το πρόγραμμα μετάφρασης ελληνικής λογοτεχνίας σε ξένες γλώσσες που εφάρμοσε το ΥΠΠΟ (βλ. σελ. 96) ολοκληρώθηκε η έκδοση μόνο τριών βιβλίων στα σερβικά (βλ. Παράρτημα Α.ΙΙ).

- Η «Ανθολογία της ποίησης των βαλκανικών λαών Α΄-Ελλάδα» το 1981, στην οποία ανθολογούνται όλα τα είδη της ελληνικής ποίησης αρχίζοντας από τα δημοτικά τραγούδια και φθάνοντας μέχρι τον Αναγνωστάκη.
- Η «Ανθολογία Νεοελληνικής ποίησης» το 1998²⁶⁶ σε μετάφραση και επιμέλεια της Ξ. Μαρίτσκι Γκατζάνσκι²⁶⁷ και του Ι. Γκατζάνσκι.

Από την πεζογραφία υπερτερούν τα μυθιστορήματα. Έχουν μεταφραστεί τα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη. Τα τελευταία χρόνια μεταφράστηκαν μυθιστορήματα πολλών σύγχρονων λογοτεχνών. Υπάρχει μια τάση προς τη θεματολογία της «χαμένης πατρίδας». Το τέλος της Μεγάλης Ελλάδας συσχετίστηκε με το τέλος της Μεγάλης Σερβίας. Ενδιαφέρουν επίσης τα ιστορικά μυθιστορήματα όπως π.χ. αυτά του Κώστα Ασημακόπουλου με πρωταγωνιστές πρόσωπα από τη σερβική επικράτεια.

Η Τζώρτζεβιτς-Γιοβάνοβιτς (2006) αναφέρει τρεις ανθολογίες διηγημάτων στις οποίες περιλαμβάνονται μεταφράσεις 40 διηγημάτων 32 συγγραφέων. Η τρίτη θεματικά συνδέεται με τη θάλασσα.

Από την ελληνική δημόσια λογοτεχνία υπάρχουν μεταφράσεις λαϊκών παραμυθιών. Για πολύ καιρό οι μοναδικές σερβικές μεταφράσεις νεοελληνικών έργων που συγκαταλέγονται στα παιδικά βιβλία ήταν 21 παραμύθια από τη δίτομη συλλογή του Γεωργίου Μέγα που δημοσιεύτηκαν το 1971.

3.3.4.2. Στην Κροατία

Όπως φαίνεται από το αρχείο δεδομένων του ΕΚΕΒΙ το ενδιαφέρον των Κροατών επικεντρώνεται σε έργα της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας (βλ. σελ. 236). Σύμφωνα όμως με τη Velkova (2007β,264) η νεοελληνική λογοτεχνία είχε και συνεχίζει να έχει αισθητή παρουσία στην Κροατία. Οι Έλληνες λογοτέχνες αντιπροσωπεύονται σε όλες τις ανθολογίες της παγκόσμιας λογοτεχνίας από την περίοδο του Μεσοπολέμου π.χ. Παλαμάς, Καστανάκης, Παπαδιαμάντης, Ξενόπουλος, Ροϊδής, Βενέζης.

²⁶⁶ Το ίδιο έτος οι δύο συγγραφείς ετοίμασαν έναν τόμο ο οποίος περιλαμβάνει όλο το έργο του Καβάφη με σχόλια και εκτενή εισαγωγή (Velkova 2007β, 261).

²⁶⁷ Η καθηγήτρια κλασικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Βελιγραδίου, ιδρύτρια και πρόεδρος της Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών της Σερβίας, μελετά την πρόσληψη της σύγχρονης ελληνικής ποίησης στη Σερβία (ό.π. και Μαρίτσκι Γκατζάνσκι, 2008, 53).

Ο πλέον δημοφιλής Έλληνας συγγραφέας είναι φυσικά ο Καζαντζάκης. Απήχηση είχαν επίσης τα έργα των βραβευμένων με Νόμπελ Σεφέρη και Ελύτη όπως και του Ρίτσου.

Η Kurelec εξέδωσε το 1994 το πρώτο Κροατο-ελληνικό φρασεολογικό λεξικό και το 1998 επιμελήθηκε και μετέφρασε σε συνεργασία με τον Tonko Maroenic μια δίγλωσση έκδοση ποιημάτων του Καβάφη που έφερε στο φως τη νεοελληνική ποίηση (βλ. σελ. 236).

Η Ζαφειράκη (βλ. Παράρτημα Β.ΙΙ.1. απαντήσεις στα ερωτήματα 24, 25 και 28) αναφέρει ότι οι φοιτητές διαβάζουν ελληνική λογοτεχνία συνήθως στο πρωτότυπο γιατί δεν υπάρχουν ελληνικές μεταφράσεις. Δεν γίνονται μεταφράσεις γιατί δεν πληρώνονται καλά οι μεταφραστές. Προσδοκά δε από την ελληνική πολιτεία να ενισχύσει με επιχορηγήσεις τη μετάφραση έργων της νεοελληνικής λογοτεχνίας στα κροατικά και να φροντίσει για τη συγγραφή και την έκδοση ενός λεξικού που να συνδέει άμεσα τις δύο γλώσσες.

3.3.5. ΣΤΑ ΣΛΑΒΟΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

Σύμφωνα με στοιχεία του ΕΚΕΒΙ²⁶⁸ βρέθηκαν 85 εγγραφές έργων μεταφρασμένης ελληνικής λογοτεχνίας στα σλαβομακεδονικά. Τα 35 από αυτά είναι έργα αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας, όλα μετά το 1990, τα 40 έργα νεοελληνικής λογοτεχνίας και 10 πρόκειται για μη λογοτεχνικά έργα.

Από τα 40 έργα νεοελληνικής λογοτεχνίας τα 14 κυκλοφόρησαν πριν το 1990, ως αρχαιότερο δε εμφανίζεται το 1965 μία επιλογή από το έργο του Σεφέρη. Αναφέρονται πέντε τίτλοι του Καζαντζάκη καθώς και Βάρναλης, Βρεττάκος, Σεφέρης, Ελύτης και Ρίτα Μπουμή-Παπά. Παρουσιάζονται και νεότεροι όπως η Βικτωρία Θεοδώρου, η Έλλη Παιονίδου, ο Κώστας Βαλέτας και ο Γιάννης Γουδέλης. Μετά το 1990 υπάρχουν 26 εγγραφές. Επανεμφανίζονται αρκετοί από τους προαναφερόμενους λογοτέχνες (Σεφέρης, Ελύτης, Βρεττάκος, Καζαντζάκης, Βαλέτας) αλλά παρουσιάζεται ακόμα ο Καβάφης, ο Παλαμάς, ο Ρίτσος, κάποιοι νεότεροι όπως ο Μπακόλας, ο Ασημακόπουλος, ο Παναγούλης, ο Βιστωνίτης και ο Υφαντής αλλά και άλλοι λιγότερο γνωστοί όπως ο Μάκης Αποστολάτος, ο Κώστας

²⁶⁸ On-line στη διεύθυνση: <http://www.ekebi.gr>, ό.π.

Βέρος, ο Μιχάλης Χατζηπροκοπίου και ο Πάνος Μισερλής²⁶⁹. Αναφέρεται επίσης μία ποιητική ανθολογία και ελληνικά λαϊκά παραμύθια. Εκδηλώνεται ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την ποίηση. Συγκεκριμένα από τα 40 έργα μεταφρασμένης νεοελληνικής λογοτεχνίας τα 18 φαίνεται να είναι καθαυτό²⁷⁰ ποιητικά έργα. Παρότι λοιπόν παρουσιάζονται τόσο οι κορυφαίοι της νεοελληνικής λογοτεχνίας όσο και αρκετοί νεότεροι το μεγαλύτερο μέρος της νεοελληνικής λογοτεχνίας μένει αμετάφραστο.

Τα 10 μη λογοτεχνικά έργα έχουν εκδοθεί μετά το 1990 και τα πέντε από αυτά έχουν θέματα κυρίως θεολογικά ενώ άλλα έχουν ιστορικό χαρακτήρα σχετικά με την Μακεδονία²⁷¹.

Χαρακτηριστική είναι η εμφάνιση συγγραφέων καταγόμενων από τη Μακεδονία ή συνδεδεμένων μαζί της με κάποιο τρόπο. Παρουσιάζονται λοιπόν η Γαλάτεια Γρηγοριάδου Σουρέλη, οι ποιητές Μάρκος Μέσκος και Βασίλης Παππάς που γεννήθηκαν στην Έδεσσα, ο Πέτρος Βότσης-που στο έργο του «Μακεντότσετο: οδοιπορικό μιας πικρίας» μιλά για την καταπίεση των Σλαβόφωνων της Δυτικής Μακεδονίας, η φιλόλογος και ερευνήτρια σε θέματα φιλοσοφίας και μυθολογίας, διδάσκουσα στη Σχολή του Κ.Θ.Β.Ε. Δήμητρα Μήττα²⁷² και ο Δημήτρης Λιθοξόου, αναφερόμενος ως Λιτόσκου, μέλος της πολιτικής οργάνωσης των [αυτοπροσδιοριζόμενων ως] «Μακεδόνων» της Ελλάδας *Ουράνιο τόξο*, στο κεντρικό συμβούλιο του οποίου μετέχει. Τρία από τα καταχωρημένα στα μη λογοτεχνικά έργα είναι δικά του: «Σύμμικτος λαός ή περί Ρωμιών και αλλοφώνων σπαράγματα», «Μειονοτικά ζητήματα και εθνική συνείδηση στην Ελλάδα», καθώς και το «Ελληνικός αντιμακεδονικός αγώνας: Από το Ίλιντεν στη Ζαγκορίτσανη (1903-1905). Στο τελευταίο έργο, όπως υποστηρίζει σε συνέντευξή του²⁷³, προσπαθεί να αντικρούσει «τον ελληνικό εθνικό μύθο για τα γεγονότα εκείνης της περιόδου».

---

²⁶⁹ Καθηγητής φιλόλογος που βραβεύτηκε τρεις φορές με το βραβείο Ιπεκτί, www.dimitriskaranikolas.gr (τελευταία επίσκεψη: 29/10/2008).

²⁷⁰ Πολλοί συγγραφείς παρουσιάζονται με επιλογή του έργου τους (selected works) που περιλαμβάνει διάφορα λογοτεχνικά είδη και όχι μόνο ποίηση όπως π.χ. η Ρίτα Μπούμη-Παπά, www.ekebi.gr, ό.π.

²⁷¹ Ένα είναι το έργο του Γερμανού Καραβαγγέλη «Ο μακεδονικός αγώνας» ενώ άλλα τρία ανήκουν στον Λιθοξόου (βλ. παρακάτω), ό.π.

²⁷² Το εγγεγραμμένο στα μη λογοτεχνικά έργα της έχει τίτλο «Όψεις του προσωπείου», όμως άλλο έργο της είναι οι «Μύθοι της αρχαίας Μακεδονίας», www.komvos.edu.gr, <http://tovima.dolnet.gr>. (τελευταία επίσκεψη: 29/10/2008) κ.λ.π.

²⁷³ Η συνέντευξη δόθηκε στο «μακεδονικό» πολιτικό περιοδικό FOCUS, τεύχος 516, στις 20/5/2005. On line στη διεύθυνση <http://www.sitemaker.gr/antiethnikistik/assets/lithoxoousynentefxi.doc> (τελευταία επίσκεψη: 17/9/2008).

Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι ότι δεν υπάρχουν εγγραφές τα έτη 1990 και 1992, είναι αραιές τα πρώτα χρόνια της κρίσης μεταξύ των δύο χωρών (1991-1993), βαθμιαία σταθεροποιούνται στον αριθμό των τριών-τεσσάρων εγγραφών το χρόνο από το 1994²⁷⁴ έως και το 1998 και πυκνώνουν κυρίως κατά την τρέχουσα δεκαετία με αποκορύφωμα το 2003 και το 2004 όπου απαντώνται εννέα εγγραφές κατ' έτος. Τέλος βρέθηκε μία εγγραφή δίγλωσσου έργου στα σλαβομακεδόνικα και τα ελληνικά που εκδόθηκε το 1985. Πρόκειται για ποιήματα του Ρίτσου.

3.3.6. ΣΤΑ ΣΛΟΒΕΝΙΚΑ

Η ελληνική λογοτεχνία διαβάζεται βεβαίως από μετάφραση. Κείμενα της ελληνικής λογοτεχνίας από το πρωτότυπο διαβάζονται στα γλωσσικά μαθήματα του Πανεπιστημιακού Τμήματος της Λιουμπλιάνας για προχωρημένους. Για έργα όμως αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας υπάρχει αναγνωστικό κοινό και για το πρωτότυπο.

Η κα Βαρσαμακίδου (βλ. Παράρτημα, Β.ΙΙ.2., απαντήσεις στα ερωτήματα 23,24 και 28) επισημαίνει μία συνεχή αύξηση του ενδιαφέροντος των Σλοβένων για τη μετάφραση ελληνικών λογοτεχνικών και επιστημονικών έργων. Θεωρεί ως αποδείξεις τις δραστηριότητες των εκδοτικών οίκων, τις δημοσιεύσεις σε λογοτεχνικά περιοδικά αλλά και τις παρουσιάσεις σε ραδιοφωνικές εκπομπές μεταφρασμένων αποσπασμάτων από το έργο Ελλήνων συγγραφέων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μετάφραση επιστημονικών έργων δείχνει ο Σλοβеноελληνικός πολιτιστικός σύλλογος, επιδιώκοντας με τον τρόπο αυτό να καλύψει ειδικότερα κενά όπως π.χ. ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας, νεότερη ελληνική ιστορία κ.τ.λ. Ένα από τα μέτρα που προσδοκά η κα Βαρσαμακίδου από την ελληνική πολιτεία είναι η ενίσχυση των μεταφράσεων.

Στη Τράπεζα δεδομένων του ΕΚΕΒΙ²⁷⁵ βρέθηκαν 76 εγγραφές έργων μεταφρασμένης ελληνικής λογοτεχνίας στα σλοβενικά. Οι 32 πρόκειται για έργα αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας, τα οποία έχουν εκδοθεί όλα μετά το 1990, ένα είναι μη λογοτεχνικό έργο-επίσης μετά το 1990- και τα υπόλοιπα 43 είναι έργα νεοελληνικής λογοτεχνίας. Τα 28 από αυτά πρόκειται για εκδόσεις πριν το 1990-το

²⁷⁴ Είναι ενδιαφέρον ότι το 1994 παρά τον οικονομικό αποκλεισμό που επέβαλε η Ελλάδα στη FYROM απαντώνται τέσσερις εγγραφές έργων ελληνικής λογοτεχνίας στα σλαβομακεδονικά, www.ekebi.gr, ό.π..

²⁷⁵ On-line στη διεύθυνση: <http://www.ekebi.gr>, ό.π.

αρχαιότερο χρονολογείται το 1955. Παρουσιάζονται εκδόσεις έργων τόσο παλαιότερων συγγραφέων όπως του Ροΐδη, του Μυριβήλη, του Βενέζη, του Πρεβελάκη, του Καζαντζάκη-με τρεις εκδόσεις του «Καπετάν Μιχάλη» το 1956, το 1976 και το 1989- και των ποιητών Σεφέρη και Ελύτη όσο και νεότερων όπως του Μανιώτη, της Ζέη, του Κάσδαγλη και του Βασιλικού.

Μετά το 1990 εκδίδεται ο Καβάφης-σε δύο εκδόσεις το 1998 και το 1999-, ο Καζαντζάκης με τέσσερις τίτλους αλλά και νεότεροι συγγραφείς, όπως ο Ασημακόπουλος, ο Δρακονταειδής, ο Βιστωνίτης, ο Σταΐκος, ο Νίκος Παναγιωτόπουλος και ο Τριβιζάς. Φαίνεται λοιπόν ότι αν και η νεοελληνική λογοτεχνία αντιπροσωπεύεται με κορυφαίους εκπροσώπους, ως σύνολο παρουσιάζεται ελλιπέστατα ενώ μεγάλο ενδιαφέρον συγκεντρώνουν έργα της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας.

3.3.7. ΣΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ

Ενδιαφέρον για τα ελληνικά γράμματα υπήρξε στην Τουρκία σχεδόν από τη ίδρυση του εθνικού κράτους (βλ. σελ. 157). Τη δεκαετία του '40 μεταφράζονται αρχαίοι Έλληνες κλασικοί από το νεοσυσταθέν τότε μεταφραστικό γραφείο του Υπουργείου Παιδείας της Τουρκίας. Αργότερα αυτή την πρωτοβουλία παίρνουν οι εκδόσεις της Τράπεζας Εργασίας, οι εκδόσεις Σάντερ, οι εκδόσεις Τζαν κ.τ.λ. Σύμφωνα με την Σαρίογλου (2006, 216) ιστορικές παραμένουν οι μεταφράσεις της Ιλιάδας το 1958 και της Οδύσσειας το 1970 από την Άζρα Ερχάτ.

Το ενδιαφέρον για τα νεοελληνικά έργα που μεταφράζονται στα τουρκικά, όπως υποστηρίζουν οι Demirözü-Πέτσας (2006) σχετίζεται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο με το παρόν ή το παρελθόν-και ενδεχομένως το μέλλον-της ίδιας της Τουρκίας. Επίσης, όσον αφορά κυρίως τις παλαιότερες εκδόσεις, συνδέεται με το αριστερό κίνημα. Πολίτες που δεν συμβιβάζονται ή δεν νοιώθουν ευχαριστημένοι από την επίσημη προσέγγιση, αναζητούν μια δεύτερη εναλλακτική μέσα από την νεοελληνική λογοτεχνία.

Η μετάφραση πρόκειται για μια περίπλοκη διαδικασία γιατί τα ελληνικά έργα που επιλέγονται να μεταφραστούν θέτουν ζητήματα ταυτότητας και εικόνας του «Άλλου/Τούρκου». Όπως εύστοχα δηλώνουν οι Demirözü-Πέτσας, ό.π., πρόκειται για ένα «άνοιγμα» μεταξύ δύο διηγήσεων, όπου ο «ένας» είναι ο «άλλος» της άλλης «φαντασιακής κοινότητας». Ενώ λοιπόν οι εικόνες που αναπαράγουμε «εμείς» για

τον «άλλο» είναι κοινωνικά αποδεκτές, δεν συμβαίνει το ίδιο με τις εικόνες που αναπαράγουν οι «άλλοι» για εμάς. Η ανακατασκευή της ταυτότητας του «άλλου» συνήθως ευαισθητοποιεί και ενοχλεί.

Για τους ανωτέρω λόγους η μετάφραση έργων νεοελληνικής λογοτεχνίας στα τουρκικά επιφέρει σε πολλές περιπτώσεις λογοκρισία, απαγόρευση της κυκλοφορίας των βιβλίων αλλά και δικαστική δίωξη μεταφραστών και εκδοτών. Για την πρόληψη των δυσχερών αυτών διαδικασιών συνήθως επιλέγεται αδικαιολόγητη παρέμβαση πάνω στο κείμενο. Παρόλα αυτά μερικές φορές δεν αποφεύγονται οι διώξεις όπως π.χ. για το βιβλίο «Ματωμένα Χώματα» της Διδώς Σωτηρίου. Βεβαίως οι παρεμβάσεις των μεταφραστών έχουν πάντα να κάνουν με την εικόνα του «Άλλου/Τούρκου»²⁷⁶.

Εννοείται βέβαια πως τη μεταφραστική διαδικασία επηρεάζουν οι ελληνοτουρκικές σχέσεις. Το εκδοτικό ξέσπασμα των τελευταίων χρόνων συναρτάται με τη βελτίωση των σχέσεων από το 1997²⁷⁷. Σύμφωνα με τους Demirözü-Πέτσα (2006) ενώ στα 17 χρόνια από το 1980 έως το 1997 κυκλοφόρησαν 53 εκδόσεις, στα έξι χρόνια από το 1997 έως το 2002 υπήρξαν 50. Οι περισσότερες μεταφράσεις αυτών των χρόνων-13- εκδόθηκαν το 2000, γεγονός που μπορεί να συναρτηθεί με το θετικό κλίμα που αναπτύχθηκε μεταξύ των δύο χωρών κατόπιν των σεισμών του 1999 και της αμοιβαίας βοήθειας που δόθηκε.

Όπως επισημαίνει ο Τσάκωνας (2007), σήμερα ο μέσος Τούρκος-αν και δεν διαβάξει όπως άλλωστε και ο μέσος Έλληνας-επιθυμεί να γνωρίσει καλύτερα τους γείτονες του πέρα από το Αιγαίο και το ενδιαφέρον του αυτό επηρεάζει άμεσα τη αγορά του βιβλίου. Υποστηρίζει όμως ότι οι Τούρκοι εκδότες αν και ενδιαφέρονται για τη μετάφραση ελληνικών βιβλίων συχνά εκνευρίζονται από την καχυποψία με την οποία τους αντιμετωπίζουν και αποθαρρύνονται από τις χρονοβόρες διαδικασίες²⁷⁸.

Οι Demirözü-Πέτσας (2006) εντόπισαν 52 Έλληνες συγγραφείς οι οποίοι έχουν μεταφραστεί στα τουρκικά. Από αυτούς οι 32 εμφανίζονται με μία έκδοση. Πολλές εκδόσεις έχουν τα έργα του Ρίτσου-13-, του Καζαντζάκη-12-, του Καβάφη και του Σαμαράκη-έξι. Κατά τον Τσάκωνα (2007), σε αντίστοιχη έρευνα του για τη

---

²⁷⁶ Όπως απέδειξε έρευνα του Ηρακλή Μήλλα και της Damla Demirözü (Demirözü-Πέτσας, 2006).

²⁷⁷ Με τη σχεδόν σύγχρονη ανάληψη καθηκόντων Υπουργών Εξωτερικών από τους Γ. Παπανδρέου και Ι.Σεμ, ό.π..

²⁷⁸ Αξίζει να σημειωθεί ότι από το πρόγραμμα μετάφρασης ελληνικής λογοτεχνίας σε ξένες γλώσσες που εφάρμοσε το ΥΠΠΟ (βλ. σελ. 96) ολοκληρώθηκε η έκδοση ενός μόνο βιβλίου στα τουρκικά και συγκεκριμένα το «Βαμμένα κόκκινα μαλλιά» του Κώστα Μουρσελά (βλ. Παράρτημα Α.ΙΙ).

μεταφρασμένη στα τουρκικά νεοελληνική λογοτεχνία έως το 2006, ακολουθούν οι Σεφέρης και Ελύτης με τέσσερις εκδόσεις.

Οι Demirözü-Πέτσας (2006) εντόπισαν επίσης 48 μεταφραστές οι οποίοι έχουν μεταφράσει έργα νεοελληνικής λογοτεχνίας. Οι περισσότεροι είναι είτε Έλληνες της Πόλης είτε Τούρκοι απόγονοι προσφύγων από την Ελλάδα. Οι 30 εμφανίζονται όμως μόνο μία φορά. Τις περισσότερες μεταφράσεις-16- εκπόνησε ο Ηρακλής Μήλλας. Ακολουθεί με 10 ο Osman Bleda²⁷⁹. Κατηγορείται όμως ότι παρεμβαίνει σε σημαντικό βαθμό στο πρωτότυπο και ότι συχνά το αλλοιώνει. Έπεται ο Cevat Çapan²⁸⁰ που δραστηριοποιείται στον τομέα της ποίησης.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό που διαπιστώνουν οι παραπάνω ερευνητές είναι η προτίμηση για πεζογραφία-και μάλιστα για το μυθιστόρημα-σε σχέση με την ποίηση. Εντόπισαν 74 μεταφράσεις πεζών κειμένων έναντι 37 ποιητικών έργων. Αγαπημένος συγγραφέας, είναι ο Καζαντζάκης και ακολουθούν οι Σαμαράκης, Βασιλικός, Ιορδανίδου, Καμπανέλλης, Μυριβήλης και Τσίρκας. Το βιβλίο όμως που αγαπήθηκε όσο κανένα άλλο στην Τουρκία είναι τα «Ματωμένα Χώματα» της Διδώς Σωτηρίου. Σύμφωνα με τον Τσάκωνα (2007) πούλησε πάνω από 100.000 νόμιμα αντίτυπα, δίχως να είναι δυνατόν να υπολογιστούν οι πειρατικές εκδόσεις. Ο ίδιος επισημαίνει μια ανθολογία νεοελληνικού πεζού λόγου που εκδόθηκε το 2004 και καλύπτει έργα του 20^{ου} αιώνα. Θεωρεί επίσης ότι υπάρχουν μεγάλες προοπτικές για το παιδικό και εφηβικό βιβλίο που αγνοούνταν μέχρι πρόσφατα.

Στην Τράπεζα δεδομένων του ΕΚΕΒΙ²⁸¹ βρέθηκαν 292 εγγραφές έργων ελληνικής λογοτεχνίας στα τουρκικά. Οι 30 πρόκειται για έργα αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας που εκδόθηκαν όλες μετά το 1990, ενώ τέσσερις, επίσης μετά το 1990, ανήκουν στη βυζαντινή λογοτεχνία, ειδικότερα στην ιστοριογραφία (Προκόπιος, Άννα Κομνηνή και Νικήτας Χωνιάτης). Οι 206 είναι έργα νεοελληνικής λογοτεχνίας και 52 πρόκειται για μη λογοτεχνικά έργα.

Από τα 206 έργα νεοελληνικής λογοτεχνίας τα 49 κυκλοφόρησαν πριν το 1990. Το αρχαιότερο πρόκειται για την «Πάπισσα Ιωάννα» του Ροΐδη το 1943²⁸². Τα υπόλοιπα 157 εκδόθηκαν μετά το 1990. Έντονη είναι η παρουσία συγγραφέων που κατάγονται από τις «χαμένες πατρίδες» ή μιλούν για τις σχέσεις των Ελλήνων και

²⁷⁹ Πρόκειται για ιδιαίζουσα περίπτωση. Αν και δεν κατάγεται από πρόσφυγες από την Ελλάδα, την αγάπησε μέσα από τα βιβλία της Σωτηρίου και έμαθε ελληνικά για να μεταφράσει ελληνική λογοτεχνία (Τσάκωνας, 2007).

²⁸⁰ Κοσμήτορας του Φιλοσοφικού Τμήματος του Πανεπιστημίου του Yeditepe και ποιητή (ό.π.).

²⁸¹ On-line στη διεύθυνση: <http://www.ekebi.gr>, ό.π.

²⁸² Μεταφρασμένο από τα γερμανικά κατά τον Τσάκωνα (ό.π.).

Τούρκων από την εποχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας²⁸³. Το ενδιαφέρον για τη μετάφραση νεοελληνικών λογοτεχνικών έργων φαίνεται και από τη μετάφραση έργων του Καλλιφατίδη, Έλληνα λογοτέχνη της διασποράς.

Από τα 52 μη λογοτεχνικά έργα τα πέντε κυκλοφόρησαν πριν ενώ τα υπόλοιπα 47 μετά το 1990. Μεγάλο ενδιαφέρον εκδηλώνεται για απομνημονεύματα Κωνσταντινοπολιτών και Μικρασιατών όπως «Οι αναμνήσεις μου: Ένας κόσμος που έφυγε: Κωνσταντινούπολη 1800-1920» του Γιώργου Ζαρίφη και «Το χρονικό μιας ζωής : Κωνσταντινούπολη, Καισάρεια, Αθήνα» του Κώστα Τσολακίδη ή ακόμα για τις σχολικές εκθέσεις του Οικουμενικού Πατριάρχη Βαρθολομαίου καθώς και για τις μνήμες απογόνων Ελλήνων προσφύγων όπως τα έργα του Γιώργου Ανδρεάδη που μιλά για τον Πόντο.

Εμφανίζονται επίσης ιστορικά βιβλία όπως η Χρονογραφία του Ψελλού, ένα έργο του Παύλου Καρολίδη για το Ρωμανό Διογένη, έργα του Σβορώνου, του Κορδάτου, έργα για τις εθνικές μειονότητες και την εθνική ταυτότητα στην Κωνσταντινούπολη του 19^{ου} αιώνα και πολλά του Στέφανου Γερασίμου, μεταφρασμένα από τα γαλλικά, σχετικά με την Τουρκία και την ιστορία και τα μνημεία της Κωνσταντινούπολης. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η παρουσία του έργου του Νακρατζά «Η Μικρά Ασία και η καταγωγή των προσφύγων: Η μπερλιαστική ελληνική πολιτική του 1922 και η μικρασιατική καταστροφή», μια διαφορετική ελληνική ιστορική αφήγηση που οπωσδήποτε θα ικανοποιεί τους Τούρκους αναγνώστες.

Στο πλαίσιο του ενδιαφέροντος για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις εκδόθηκε και το βιβλίο του Ηρακλείδη «Η Ελλάδα και ο εξ ανατολών κίνδυνος: Αδιέξοδα και διέξοδοι». Παρουσιάζονται επίσης θέματα πολιτιστικών ανταλλαγών και λαϊκού πολιτισμού όπως «Ο τούρκικος καφές εν Ελλάδι» του Ηλία Πετρόπουλου, «Το λαϊκό παραδοσιακό θέατρο του Πόντου» του Χρήστου Σαμουηλίδη και τα βιβλία για την πολιτική και τη μικρασιατική κουζίνα της Σούλας Μπόζη.

---

²⁸³ Ενδεικτικά αναφέρω: Γεώργιος Βιζηνός, «Μοσκόβ Σελήμ», Γιώργος Θεοτοκάς «Λεωνής», Ηλίας Βενέζης «Ιστορίες του Αιγαίου», Θράσος Καστανάκης «Χατζη-Μανουήλ», Μαρία Ιορδανίδου «Λωξάντρα», Διδώ Σωτηρίου «Ματωμένα Χώματα» και «Οι νεκροί περιμένουν», Στρατής Δούκας «Ιστορίες ενός αιχμαλώτου», Κοσμάς Πολίτης «Στου Χατζηφράγκου», Αγάπη Μολυβιάτη «Το χρονικό των δέκα ημερών», Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος «Μεβλανά ο εξαισίος: Το παραμύθι μιας ζωής», Ανδρέας Νενεδάκης «Οι Βουκέφαλοι 1922», Γιάννης Ξανθούλης «Ο Τούρκος στον κήπο», Γιώργος Βαλασιάδης «Και στα Ταταύλα χιόνι», Γιάννης Γιανέλλης-Θεοδοσιάδης «Ισμαήλ και Ρόζα», Έλσα Χίου «Νενέ η Σμυρνιά», Πασχάλης Λαμπαρδής «Ο ταξιδευτής του Βοσπόρου», Μάρα Μειμαρίδη «Οι μάγισσες της Σμύρνης», www.ekebi.gr, ό.π.

Εμφανίζονται ακόμα τα έργα των Ελλήνων διανοητών διεθνούς κύρους Κορνήλιου Καστοριάδη-Κωνσταντινοπολίτικης καταγωγής-και Νίκου Πουλαντζά, μεταφρασμένα από τα γαλλικά.

Επιπροσθέτως στην Τράπεζα δεδομένων του ΕΚΕΒΙ βρέθηκαν τρεις εγγραφές δίγλωσσων έργων, στα τουρκικά και τα ελληνικά, που εκδόθηκαν μετά το 1990 και συγκεκριμένα ένα έργο αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας, η «Απολογία Σωκράτους» του Πλάτωνα και δύο νεοελληνικής, το «Ζητείται ελπίς» του Σαμαράκη και τα «Μικρασιατικά» του Σεφέρη.

Βρέθηκαν ακόμα τρεις ιστορικές εκδόσεις στα τουρκικά με ελληνικούς χαρακτήρες (τα καραμανλίδικα) 19^{ου} αιώνα και συγκεκριμένα δύο εκδόσεις του «Γεροστάθη» του Λέοντος Μελά ετών 1866 και 1867 και η «Ελένη» του Βρεττού το 1878.

3.3.8

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η μεταφρασμένη ελληνική λογοτεχνία έχει λοιπόν μακρά διάρκεια και συνεχή παρουσία στη Νοτιανατολική Ευρώπη. Χρονολογείται ήδη από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας και σε κάποιες χώρες όπως στη Σερβία ακόμα παλαιότερα, από τον καιρό του Βυζαντίου. Ανακόπτεται την εποχή των εθνικών κρατών για να αναλάβει πάλι σταδιακά τη μεταπολεμική περίοδο.

Στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού τα μεταφρασμένα έργα έχουν σαφώς αριστερό πολιτικό προσανατολισμό. Εκδίδονται πολλοί Έλληνες συγγραφείς, πολιτικοί πρόσφυγες, σχεδόν άγνωστοι στην Ελλάδα, εις βάρος άλλων πλέον αντιπροσωπευτικών εκπροσώπων της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Ως πιο γνωστός νεοέλληνας λογοτέχνης εκείνη την εποχή αναφέρεται ο Λουντέμης.

Η μεταφρασμένη ελληνική λογοτεχνία ανακάμπτει με ορμή μετά το 1990. Στην επίτευξη του αποτελέσματος αυτού φαίνεται ότι συνετέλεσαν οι νέες συνθήκες που διαμορφώθηκαν αυτή την εποχή όπως η εγκαθίδρυση της ελεύθερης αγοράς στις πρώην ανατολικές χώρες καθώς και η ισχυρή οικονομική αλλά και διεθνής θέση της Ελλάδας σε σχέση με τις προαναφερόμενες χώρες.

Παράλληλα η μεταφρασμένη ελληνική λογοτεχνία ανέκαμψε και στη Τουρκία λόγω των καλύτερων διμερών σχέσεων που προέκυψαν στα τέλη της δεκαετίας του '90. Σε αυτή τη χώρα η μεταφρασμένη ελληνική λογοτεχνία πρόκειται για ένα τόλμημα γιατί στις περισσότερες περιπτώσεις απεικονίζει τον Τούρκο, τον κατεξοχόν

«άλλο» της ελληνικής φαντασιακής κοινότητας και έτσι σχετίζεται άμεσα με την ιστορία της Τουρκίας.

Μελετώντας τα αρχεία μεταφρασμένων βιβλίων της Τράπεζας δεδομένων του ΕΚΕΒΙ²⁸⁴ (βλ. Πίνακα 3, σελ. 251) διαπιστώνουμε ότι ο αριθμός μεταφρασμένων ελληνικών βιβλίων υπερτερεί στην Ρουμανία και ακολούθως στην Τουρκία, Σερβία και Βουλγαρία.

Τη μεγαλύτερη ζήτηση έχουν έργα της νεοελληνικής λογοτεχνίας αλλά ιδιαίτερο ενδιαφέρον φαίνεται να προξενεί και η αρχαία ελληνική λογοτεχνία. Αυτό συμβαίνει κυρίως στη Κροατία και τη Σλοβενία όπου μπορεί να συσχετιστεί με τον περισσότερο δυτικοευρωπαϊκό παρά βαλκανικό προσανατολισμό τους και τη μακρά παράδοση κλασικών σπουδών. Παρατηρείται και στη FYROM, γεγονός που γεννά υπόνοιες ότι λόγω των δυσχερών διμερών σχέσεων τα έργα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, ως μέρος της ευρύτερης ανθρωπιστικής κλασικής παιδείας, προτιμώνται από τα αντίστοιχα σαφώς εθνικά νεοελληνικά έργα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζεται επίσης και για τα μη λογοτεχνικά έργα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ενώ πριν το 1990 πολλά προς μετάφραση έργα είχαν πολιτικό προσανατολισμό μετά τη χρονολογία αυτή το βάρος πέφτει στα θεολογικά έργα-τουλάχιστον στις ορθόδοξες χώρες. Ενδιαφέρον επίσης αποτελεί ότι στην Τουρκία και στη FYROM παρουσιάζονται ιστορικοπολιτικά έργα με διαφορετική αφήγηση από την κυρίαρχη στην Ελλάδα, που είναι φυσικό να τέρπουν τους εκεί αναγνώστες. Στην Τουρκία ακόμα εμφανίζεται ζήτηση για την έκδοση απομνημονευμάτων Κωνσταντινοπολιτών και Μικρασιατών ή βιβλίων με οικογενειακές μνήμες των απογόνων τους.

Μηδαμινό σχεδόν ενδιαφέρον εμφανίζει η μετάφραση έργων βυζαντινής λογοτεχνίας. Κυρίως παρουσιάζονται στην Τουρκία, την πάλαι ποτέ καρδιά του Βυζαντίου και ακολούθως στην Σερβία και τη Ρουμανία, χώρες με βυζαντινή και μεταβυζαντινή παράδοση.

Όσον αφορά τη νεοελληνική λογοτεχνία αντιπροσωπεύονται σχεδόν όλα τα λογοτεχνικά είδη, με κυρίαρχο το μυθιστόρημα αλλά και την ποίηση, καθώς και οι επιφανέστεροι εκπρόσωποί της. Όπως σχεδόν σε όλη την υφήλιο ο πιο γνωστός νεοέλληνας ποιητής είναι ο Καβάφης ενώ αντίστοιχα ο πιο γνωστός πεζογράφος είναι ο Καζαντζάκης. Γνωστοί είναι οι βραβευμένοι με Νόμπελ Σεφέρης και Ελύτης, ο

---

²⁸⁴ On-line στη διεύθυνση: <http://www.ekebi.gr>, ό.π.

Ρίτσος ήδη από τα χρόνια του ψυχρού πολέμου λόγω των συναφών πεποιθήσεων με τα τότε σοσιαλιστικά καθεστώτα και ο Σαμαράκης. Ένα είδος που επίσης ελκύει τους βαλκάνιους αναγνώστες δημιουργώντας συσχετισμούς με την δική τους ιστορία είναι η λεγόμενη λογοτεχνία της «χαμένης πατρίδας».

Αυτές που σπανίζουν είναι οι δίγλωσσες εκδόσεις στα ελληνικά και τις υπόλοιπες βαλκανικές γλώσσες (βλ. Πίνακα 4, σελ. 252), αν και συνιστούν πολύτιμα βοηθήματα στην εκμάθηση και διάδοση της ελληνικής γλώσσας. Εξαιρέση αποτελεί η Ρουμανία και η Κροατία. Στην τελευταία όμως οι δίγλωσσες εκδόσεις αφορούν έργα αρχαίας ελληνικής γραμματείας.

Τέλος στις καινούργιες συνθήκες που διαμορφώθηκαν μετά το 1990 επικρατεί ανταγωνισμός και στο πεδίο της ελεύθερης αγοράς μεταξύ των μεταφρασμένων εθνικών λογοτεχνιών και για το λόγο αυτό χρειάζεται η άμεση αρωγή της ελληνικής πολιτείας με την επιδότηση και στήριξη μεταφραστικών προγραμμάτων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

**ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΕ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ
ΓΛΩΣΣΕΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ
ΕΚΕΒΙ²⁸⁵**

Γλώσσες	Αρχαία Ελληνική λογοτεχνία			Βυζαντινή λογοτεχνία			Νεοελληνική λογοτεχνία			Μη λογοτεχνικά έργα			Γενικό Σύνολο
	Πριν το 1990	Με- τά το 1990	Σύν- ολο	Πριν το 1990	Μετά το 1990	Σύν- ολο	Πριν το 1990	Με- τά το 1990	Σύν- ολο	Πριν το 1990	Μετά το 1990	Σύν- ολο	
Στα Αλβανικά	12	11	23	-	-	-	26	44	70	1	3	4	97
Στα Βουλγαρικά	4	33	37	-	-	-	73	53	126	5	18	23	186
Στα Ρουμανικά	2	43	45	1	-	1	202	75	277	5	29	34	357
Στα Σερβοκροατικά	1	3	4	-	-	-	23	2	25	1	-	1	30
Στα Σερβικά	-	76	76	-	2	2	1	95	96	-	75	75	249
Στα Κροατικά	1	30	31	-	-	-	-	4	4	-	-	-	35
Στα Σλαβομακεδονικά	-	35	35	-	-	-	14	26	40	-	10	10	85
Στα Σλοβενικά	-	32	32	-	-	-	28	15	43	-	1	1	76
Στα Τουρκικά	-	30	30	-	4	4	49	15 7	206	5	47	52	292

²⁸⁵ On-line στη διεύθυνση: [http:// www.ekebi.gr](http://www.ekebi.gr), ό.π.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΔΙΓΛΩΣΣΑ ΕΡΓΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΥΠΟΛΟΙΠΕΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗΝ ΤΡΑΠΕΖΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΕΚΕΒΙ²⁸⁶

Γλώσσες	Αρχαία Ελληνική λογοτεχνία			Βυζαντινή λογοτεχνία			Νεοελληνική λογοτεχνία			Μη λογοτεχνικά έργα			Γενικό Σύνολο
	Πριν το 1990	Μετά το 1990	Σύνολο	Πριν το 1990	Μετά το 1990	Σύνολο	Πριν το 1990	Μετά το 1990	Σύνολο	Πριν το 1990	Μετά το 1990	Σύνολο	
Αλβανικά-Ελληνικά	-	-	-	-	-	-	-	3	3	-	1	1	4
Βουλγαρικά-Ελληνικά	-	-	-	-	-	-	-	4	4	-	1	1	5
Ρουμανικά-Ελληνικά	-	10	10	-	-	-	-	12	12	-	2	2	24
Σερβοκροατικά-Ελληνικά	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-	-	-	1
Σερβικά-Ελληνικά	-	1	1	-	-	-	-	4	4	-	1	1	6
Κροατικά-Ελληνικά	-	11	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11
Σλαβομακεδονικά-Ελληνικά	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Σλοβενικά-Ελληνικά	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Τουρκικά-Ελληνικά	-	1	1	-	-	-	-	2	2	-	-	-	3

²⁸⁶ On-line στη διεύθυνση: [http:// www.ekebi.gr](http://www.ekebi.gr), ό.π.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η γλωσσική διάδοση αφορά τη διάδοση ανθρώπινων συμπεριφορών. Προϋποθέτει γλωσσική επαφή και προκαλεί γλωσσική αλλαγή καθώς και συγκρούσεις. Διάφοροι παράγοντες την επηρεάζουν (γεωγραφικός, δημογραφικός, αστικός, οικονομικός, θρησκευτικός, ιστορικός, στρατιωτικός, πολιτικός, πολιτιστικός, θετικές στάσεις, εκσυγχρονιστικές προσπάθειες και νεωτερισμοί, οι ουδέτεροι ομιλητές).

Η γλωσσική διάδοση σχετίζεται με τη γλωσσική μετατόπιση και τη γλωσσική διατήρηση. Γλωσσική διάδοση χωρίς γλωσσική μετατόπιση δεν είναι δυνατόν να υπάρξει ενώ γλωσσική μετατόπιση χωρίς γλωσσική διάδοση είναι εφικτή. Η γλωσσική διάδοση αφορά κυρίως τις επεκτεινόμενες γλώσσες ενώ αντίστοιχα η γλωσσική μετατόπιση και η γλωσσική διατήρηση τις απειλούμενες. Η γλωσσική διάδοση έχει σχέση επίσης με τη γλωσσική τυποποίηση. Σε αυτή την περίπτωση η γλωσσική τυποποίηση φαίνεται να αποτελεί εργαλείο της γλωσσικής διάδοσης.

Όταν μια γλώσσα διαδίδεται ευρέως χαρακτηρίζεται ως *lingua franca*. Στο αντίθετο ακριβώς άκρο βρίσκονται οι τοπικές γλώσσες. Στο τελευταίο στάδιο γλωσσικής μετατόπισης μιας γλώσσας μιλάμε για γλωσσικό θάνατο. Γίνεται αναφορά και για γλωσσοκτονία, όταν ρητές πολιτικές επιφέρουν το γλωσσικό θάνατο.

Στο πλαίσιο της θεωρίας του γλωσσικού ηγεμονισμού γίνεται διάκριση των γλωσσών σε ισχυρές και ασθενείς. Διάφοροι άλλοι όροι επίσης εκφράζουν ανισότητα μεταξύ των γλωσσών (μικρές και μεγάλες γλώσσες, κυρίαρχες και κυριαρχούμενες, λιγότερο ομιλούμενες κ.λ.π.). Οι χαρακτηρισμοί αυτοί δεν αφορούν τη γλωσσική υφή τους αλλά το επικοινωνιακό τους εύρος. Ο γλωσσικός ηγεμονισμός συνιστά υποκατηγορία του πολιτιστικού ηγεμονισμού, σχετίζεται με το γλωσσισμό και επιφέρει πολιτισμική ομογενοποίηση. Η εκπαίδευση των ισχυρών γλωσσών ακολουθεί και αυτή ηγεμονικές πρακτικές πείθοντας τις ασθενέστερες γλώσσες για την ανωτερότητα και τη χρηστική αξία της ισχυρής.

Πολιτική γλωσσικής διάδοσης ή διάχυσης είναι αυτή που στοχεύει στη διάδοση μιας συγκεκριμένης γλώσσας σε νέους ομιλητές ή νέες περιοχές. Αποτελεί μέρος της εθνικής γλωσσικής πολιτικής της χώρας και συνδέεται άμεσα με την εξωτερική πολιτιστική πολιτική. Ως προς το χώρο διάδοσής της

διακρίνεται σε εσωτερική και εξωτερική. Οι γεωπολιτικές επιδιώξεις της χώρας καθορίζουν τις υποψήφιες χώρες προς άσκηση εξωτερικής πολιτικής γλωσσικής διάδοσης. Ο χαρακτήρας της δεν είναι τόσο επιθετικός όσο αμυντικός. Ουσιαστικά πρόκειται για πολιτική γλωσσικής προώθησης, ένα είδος πολιτικής γλωσσικής διατήρησης. Φαίνεται έκδηλα ο αμυντικός χαρακτήρας της από την προσπάθεια διατήρησης της γλώσσας ομογενών μεταναστών ή μειονοτικών πληθυσμών σε άλλα κράτη. Βεβαίως σε σχέση με τη μετάφραση έχει περισσότερο επιθετικό χαρακτήρα. Η μετάφραση χαρακτηρίζεται ως το κύριο αμυντικό μέσο επιβίωσης και ανάπτυξης της γλώσσας, ένας ιδιαίτερα ευεργετικός θεσμός για τις λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες.

Η πολιτική γλωσσικής διάδοσης βρίσκεται κάτω από τον έλεγχο του κράτους το οποίο προσπαθεί να αποκομίσει οφέλη από την εφαρμογή της (οικονομικά, ιδεολογικά, διάδοση της εικόνας του κ.λ.π.). Σημαντικό ρόλο παίζουν βέβαια και οι ιδιωτικές οργανώσεις όπως και τα Μ.Μ.Ε. Διαπιστώνεται η ανάγκη συντονισμού όλων των επιμέρους υπηρεσιών για την αποτελεσματική άσκησή της.

Ποικίλες είναι οι μορφές που παίρνει στις διάφορες χώρες. Σχεδόν όμως ίδιοι είναι παντού οι χρησιμοποιούμενοι τρόποι (υποτροφίες, εκπαιδευτικές ανταλλαγές, αποστολή έντυπου και οπτικοακουστικού υλικού κ.λ.π.) με κυρίαρχο τρόπο τη διδασκαλία της γλώσσας σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης.

Μελετώντας τις πολιτικές διάδοσης των ισχυρών ευρωπαϊκών γλωσσών διαπιστώνουμε ότι η πολιτική γλωσσικής διάδοσης έχει περισσότερες δυνατότητες επιτυχίας όταν αναφέρεται σε γλώσσα *Ausbau*, διαλεκτικού συνεχούς, που τη μοιράζονται διάφορα κράτη, τα οποία και συνεργάζονται για τη προώθησή της. Αποδεικνύεται ότι η διάδοση της παγκόσμια κυρίαρχης αγγλικής δεν είναι τυχαία αλλά αποτέλεσμα ρητών πολιτικών και διακρατικής συνεργασίας. Η πολιτική για τη διάδοση της γαλλικής γλώσσας δίνει το καλύτερο παράδειγμα αντίστασης στην αγγλική γλωσσική κυριαρχία αλλά και ευελιξίας, προσαρμοζόμενη στις νέες συνθήκες, αγωνιζόμενη για την κατοχύρωση της πολυγλωσσίας. Αντίστοιχα οι πολιτικές για τη διάδοση της ιταλικής και ισπανικής γλώσσας δίνουν το παράδειγμα ότι η εν λόγω πολιτική αν και αργοπορημένη μπορεί να πετύχει.

Η ελληνική πρόκειται για μια γλώσσα που κατά το παρελθόν λειτούργησε ως *lingua franca*. Σήμερα από δημογραφική άποψη συγκαταλέγεται στις λιγότερο

ομιλούμενες γλώσσες, ενώ ταυτόχρονα η ιδιότητά της ως γλώσσα Abstand, μη ανήκουσα σε διαλεκτικό συνεχές, με ξεχωριστό αλφάβητο, δυσχεραίνει τη θέση της συγκρινόμενη με άλλες Ausbau λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες.

Η πολιτική γλωσσικής διάδοσης της ελληνικής έχει αμυντικό χαρακτήρα. Πρόκειται για πολιτική γλωσσικής προώθησης, ουσιαστικά πολιτική γλωσσικής διατήρησης, όπως φαίνεται από την προσπάθεια διατήρησης της γλώσσας των ομογενών (βλ. πρόγραμμα «Παιδεία Ομογενών» σελ. 89, 101, υποσημείωση 98). Η διασπορά παίζει σημαντικό ρόλο για τον ελληνισμό. Η ελληνική πολιτική γλωσσικής προώθησης επιχειρείται με τους ίδιους σχεδόν τρόπους όπως και στις άλλες γλώσσες. Κατά κύριο ρόλο διενεργείται μέσω της στήριξης της ελληνόγλωσσης εκπαίδευσης σε προπανεπιστημιακές βαθμίδες στο εξωτερικό και της στήριξης των νεοελληνικών σπουδών στη τριτοβάθμια εκπαίδευση. Οι νεοελληνικές σπουδές πρόκειται για ένα νέο ακαδημαϊκό κλάδο που προσδοκάται ότι θα ξεπεράσει τη σύγχρονη κρίση με τη βοήθεια της διεπιστημονικής και διαπολιτισμικής προσέγγισης.

Η ελληνική πολιτική γλωσσικής διάδοσης θεωρείται αυτονόητη και θετική από την πολιτεία. Ασκούνταν και παλαιότερα, μετά το '90 όμως εντατικοποιήθηκε. Ιδρύονται εξειδικευμένοι φορείς (κυβερνητικοί, Ν.Π.Ι.Δ., επιχορηγούμενοι οργανισμοί αλλά και ιδιωτικά σωματεία) ή δημιουργούνται προγράμματα από τους ήδη υφιστάμενους με άμεσο ή έμμεσο στόχο την γλωσσική διάδοση και την προώθηση του μεταφρασμένου ελληνικού βιβλίου στο εξωτερικό. Δεν πρόκειται μόνο για εξωτερική πολιτική γλωσσικής διάδοσης αλλά και για εσωτερική. Γιατί δημιουργούνται νέα προγράμματα, αφού αναθεωρούνται οι εκπαιδευτικοί και γλωσσικοί στόχοι, με σκοπό την ένταξη μειονοτικών πληθυσμών, μεταναστών και παλιννοστούντων όπως τα προγράμματα εκπαίδευσης μουσουλμανόπαιδων, τσιγγανόπαιδων, παλιννοστούντων και αλλοδαπών (βλ. σελ. 89, υποσημείωση 83). Δημιουργούνται έργα και φορείς που αξιοποιούν τις νέες τεχνολογίες. Συντελείται και μια πρώτη προσπάθεια συντονισμού με τη σύσταση της Επιτροπής συναρμόδιων υπουργείων και φορέων για τη στήριξη των ελληνικών σπουδών στο εξωτερικό.

Η ελληνική εξωτερική πολιτική γλωσσικής διάδοσης σχετίζεται με τη γεωπολιτική θέση της Ελλάδας και την εξωτερική πολιτιστική πολιτική της. Γεωπολιτικά η Ελλάδα ανήκει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τη Νοτιοανατολική Ευρώπη και την ανατολική Μεσόγειο.

Η στάση της Ευρωπαϊκής Ένωσης προς την ελληνική γλώσσα, όπως έδειξε ο Παπαρίζος (βλ. σελ. 79-80), χαρακτηρίζεται από θετική έως ουδέτερη. Θετική γιατί η ελληνική είναι μία από τις επίσημες γλώσσες της Ένωσης και γιατί ενισχύεται από την ελεύθερη διακίνηση στον ευρωπαϊκό χώρο, ουδέτερη όμως γιατί δεν προστατεύεται δραστικά ως λιγότερο ομιλούμενη γλώσσα. Η διεύρυνση της Ένωσης, με το φόβο περιορισμού της πολυγλωσσίας και την αναπόφευκτη εγκαθίδρυση μιας *lingua franca*, την απειλεί περισσότερο. Γι αυτό και στόχος της ελληνικής γλωσσικής πολιτικής είναι η υποστήριξη των λιγότερο ομιλούμενων εθνικών γλωσσών στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η Νοτιοανατολική Ευρώπη αποτελεί έναν προνομιακό χώρο για την άσκηση εξωτερικής πολιτικής γλωσσικής διάδοσης. Εκτός των ιστορικών σχέσεων με τα γειτονικά έθνη η ελληνική άσκησε γλωσσικό ηγεμονισμό στο χώρο των ορθόδοξων Βαλκανίων κατά τα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας, η δε ελληνική παιδεία κυριαρχούσε. Η εικόνα άλλαξε άρδην με την ίδρυση των εθνικών κρατών. Οι Έλληνες έγιναν μειονότητα και έφθιναν συνεχώς όπως άλλωστε και η ομογενειακή παιδεία. Τα εθνικά βαλκανικά κράτη ανέπτυξαν όμως τις κλασικές σπουδές και τη βυζαντινολογία και μέσω αυτών εκδηλώθηκε ενδιαφέρον για τις παλαιότερες μορφές της ελληνικής. Το ενδιαφέρον για τη νεοελληνική ξεκίνησε δειλά μεταπολεμικά για να κορυφωθεί με τις νέες συνθήκες που επεκράτησαν στη περιοχή μετά το '90 (πτώση κομμουνιστικών καθεστώτων, εγκαθίδρυση ελεύθερης αγοράς, ισχυρότερη διεθνής και οικονομική θέση της Ελλάδας, δράση ελληνικών επιχειρήσεων).

Δημιουργήθηκαν λοιπόν αυτοτελή τμήματα νεοελληνικών σπουδών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση των βαλκανικών κρατών, τα οποία εμφανίζουν μεγάλη ζήτηση μεταξύ των υποψηφίων φοιτητών. Οικονομικές δυσκολίες και έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού παρακωλύουν την ανάπτυξη και άλλων τμημάτων. Ταυτόχρονα η ελληνική διδάσκεται ως υποχρεωτικό ή επιλεγόμενο μάθημα σε διάφορες σχολές. Προσφέρονται μαθήματα ελληνικής γλώσσας, ιστορίας και πολιτισμού. Αξίζει να σημειωθεί ότι μελετάται η συνέχεια τόσο της ελληνικής γλώσσας όσο της ελληνικής ιστορίας και του πολιτισμού. Οι σπουδαστές ενδιαφέρονται για να έρθουν με υποτροφία στην Ελλάδα ενώ κάποιοι συνεχίζουν στη χώρα μας μεταπτυχιακές και διδακτορικές σπουδές. Οι απόφοιτοι απασχολούνται κυρίως ως μεταφραστές, διερμηνείς καθώς στον τραπεζικό και

χρηματοοικονομικό τομέα. Θεωρούνται απαραίτητοι από τις ελληνικές επιχειρήσεις παρότι η θέση τους είναι χαμηλή.

Η ελληνική εισήχθη και στην προπανεπιστημιακή εκπαίδευση προς χρήση όχι μόνον ομογενών αλλά και αλλογενών. Ενδιαφέρον για την εκμάθηση της ελληνικής εκδηλώνεται και από ενηλίκους και σχετίζεται με τις επαγγελματικές τους επιδιώξεις. Η ελληνική διδάσκεται ακόμα σε ιδιωτικά φροντιστήρια ενώ λειτουργούν σύλλογοι ελληνικού ενδιαφέροντος. Ιδρύονται επίσης εταιρείες νεοελληνικών σπουδών.

Μπορούμε να διακρίνουμε τρεις πολιτισμικές ζώνες ως προς το ενδιαφέρον για την ελληνική:

- Τα ορθόδοξα Βαλκάνια (Βουλγαρία, Ρουμανία και Σερβία) και την Αλβανία. Σχετίζεται με την παλαιότερη άνθιση της ελληνικής παιδείας σε αυτές τις περιοχές. Ιδιαίτερα στη Βουλγαρία παρατηρείται μια έκρηξη ενδιαφέροντος γιατί η ελληνική συνδέεται με την απόκτηση κοινωνικού γοήτρου και την πρόκληση κοινωνικής ανόδου των επίδοξων ομιλητών της.
- Την Τουρκία, όπου επίσης εμφανίζεται μια άνθιση των ελληνικών σπουδών μετά τη βελτίωση των διακρατικών σχέσεων. Εκεί το κίνητρο δεν είναι μόνο οικονομικό – επαγγελματικό αλλά σχετίζεται και με την πρόκληση γνώσης του «άλλου» της φαντασιακής της κοινότητας.
- Την Κροατία και τη Σλοβενία, χώρες σαφώς προσανατολισμένες στη Δύση, με μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την αρχαιοελληνική.

Τέλος αν και υπάρχει ενδιαφέρον δεν έχουν αναπτυχθεί οι ελληνικές σπουδές στη Βοσνία, το Μαυροβούνιο και τη FYROM.

Η ίδια εικόνα παρουσιάζεται μελετώντας την παρουσία έργων μεταφρασμένης ελληνικής λογοτεχνίας στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Ενώ έχει παράδοση από τα χρόνια της Οθωμανοκρατίας ανακόπτεται με την ανάδυση των εθνικών κρατών για να εμφανιστεί πάλι τα μεταπολεμικά χρόνια, με έργα κυρίως αριστερού πολιτικού προσανατολισμού, και να ανακάμψει μετά το '90. Ο αριθμός των μεταφρασμένων ελληνικών βιβλίων υπερτερεί στη Ρουμανία και μετά κατά σειρά στην Τουρκία, Σερβία και Βουλγαρία. Στην Τουρκία συνδυάζεται με την πρόκληση απεικόνισης του «Τούρκου» από τον «άλλο» Έλληνα, που βεβαίως ενέχει κινδύνους. Τη μεγαλύτερη ζήτηση έχει γενικώς η νεοελληνική λογοτεχνία ενώ στη Κροατία και τη Σλοβενία το

ενδιαφέρον επικεντρώνεται σε έργα αρχαιοελληνικής λογοτεχνίας. Μηδαμινό είναι το ενδιαφέρον για τη βυζαντινή λογοτεχνία. Αντίθετα υπάρχει ζήτηση για μη λογοτεχνικά έργα. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην κατηγορία αυτή ενώ πριν το 1990 κυριαρχούσαν τα έργα πολιτικού προσανατολισμού, μετά από τη χρονολογία αυτή το βάρος πέφτει σε θεολογικά έργα, στις ορθόδοξες βέβαια χώρες. Όσον αφορά το προτιμητέο είδος νεοελληνικής λογοτεχνίας κυριαρχεί η ποίηση και το μυθιστόρημα. Αξίζει να σημειωθεί ότι ενδιαφέρει πολύ η λεγόμενη λογοτεχνία της «χαμένης πατρίδας». Από τους εκπροσώπους της νεοελληνικής λογοτεχνίας γνωστότεροι, όπως και σε όλη την υφήλιο, είναι ο Καζαντζάκης και ο Καβάφης καθώς και οι δυο νομπελίστες ποιητές. Οι δίγλωσσες εκδόσεις, οι πλέον κατάλληλες για την εκπαιδευτική διαδικασία, σε ελληνικά και τις υπόλοιπες βαλκανικές γλώσσες, σπανίζουν. Επισημαίνεται επίσης η ανάγκη στήριξης μεταφραστικών προγραμμάτων από την ελληνική πολιτεία στις νέες συνθήκες ανταγωνισμού που δημιουργήσε η ελεύθερη αγορά στις βαλκανικές χώρες.

Η ελληνική πολιτεία σταδιακά αντιλήφθηκε αυτό το ενδιαφέρον των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης για την εκμάθηση της ελληνικής. Ξεκινούν λοιπόν εξειδικευμένα προγράμματα για τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας στη περιοχή ή εντάσσεται η περιοχή σε ήδη υφιστάμενα προγράμματα. Ακόμη και σύλλογοι ιδιωτών επιχειρούν εξωτερική πολιτική γλωσσικής διάδοσης με λειτουργία ή χρηματοδότηση φροντιστηριακών τμημάτων, σχολείων, πολιτιστικών κέντρων κ.λπ. Γίνεται προσπάθεια επίσης για τη διάδοση του ελληνικού βιβλίου στην περιοχή αλλά και το γόνιμο διαβαλκανικό διάλογο μέσα από το βιβλίο και τη λογοτεχνία. Τα ελληνικά πανεπιστήμια επίσης ζητούν συνεργασίες με άλλα πανεπιστήμια από την εν λόγω περιοχή. Τα πλέον καινοτόμα προγράμματα είναι το σχεδιαζόμενο δίκτυο ελληνικών σχολείων από το ΥΠΕΠΘ και η ίδρυση Εστιών ελληνικού πολιτισμού από το ΕΙΠ. Το ενδιαφέρον για τη περιοχή φαίνεται άλλωστε από την ίδρυση Γραφείου Συντονιστή εκπαίδευσης στο Βουκουρέστι με περιοχή ευθύνης τη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Η άσκηση εξωτερικής πολιτικής γλωσσικής διάδοσης παρουσιάζεται εναργέστερα στις χώρες εκείνες στις οποίες η ελληνική κατά το παρελθόν είχε παρουσία, και μάλιστα ηγεμονική, και όπου σήμερα εκδηλώνεται έντονο ελληνικό επενδυτικό ενδιαφέρον όπως στην Αλβανία, Βουλγαρία, Ρουμανία και Σερβία. Αντίστοιχα όταν ο ιστορικός και οικονομικός παράγοντας για τη διάδοση της γλώσσας απουσιάζει, όπως στην περίπτωση της Κροατίας και της Σερβίας, κινητοποιείται χαλαρότερα η εξωτερική πολιτική γλωσσικής διάδοσης. Διακρατικά

προβλήματα δυσχεραίνουν την άσκηση της εν λόγω πολιτικής όπως στην FYROM αλλά και την Τουρκία. Μερικές φορές δυσκολεύουν την άσκηση πολιτικής γλωσσικής διάδοσης εγγενή προβλήματα της ίδιας της χώρας όπως στη Βοσνία.

Αποδεικνύεται λοιπόν ότι η ελληνική είναι μια γλώσσα που έχει ζήτηση και διαθέτει ποιοτικό δείκτη ισχύος στη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Είναι πράγματι μια περιοχή που η Ελλάδα μπορεί να επενδύσει στη προώθηση της γλώσσας της. Αυτή η προσπάθεια δεν ενέχει την απειλή γλωσσικής μετατόπισης των γλωσσών της περιοχής προς την ελληνική. Πρόκειται για μια προσπάθεια να πλατύνει η ελληνική το επικοινωνιακό της πεδίο ως ξένη γλώσσα στη συγκεκριμένη περιοχή όπου συντρέχουν κατάλληλες συνθήκες γι αυτό, δηλαδή οι παραδοσιακοί δεσμοί των λαών της περιοχής με την Ελλάδα, η ηγεμονία της ελληνικής γλώσσας κατά το παρελθόν και η σημερινή ισχυρότερη πολιτικοοικονομική θέση της Ελλάδας. Δύσκολα εφαρμόσιμη φαίνεται η προσδοκία να εξελιχθεί η ελληνική σε περιφερειακή *lingua franca*. Απώτερος σκοπός μπορεί να τεθεί βεβαίως η καθιέρωσή της ως δεύτερης ξένης γλώσσας, μετά τα αναπόφευκτα αγγλικά. Όλα σχετίζονται όμως με τη σταθερή πλεονεκτική πολιτικοοικονομική θέση της Ελλάδας έναντι των βαλκανικών κρατών που με τη σειρά τους εντάσσονται ή βρίσκονται σε τροχιά ένταξής τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση και περαιτέρω ανάπτυξης. Άλλωστε και η ελληνική αντιμετωπίζει κινδύνους από τις γλώσσες της περιοχής με την ένταξη των χωρών τους σε κοινό οικονομικό πεδίο δράσης με την Ελλάδα (δημογραφική ισχύς τους, διαλεκτικό συνεχές νοτιοσλαβικών γλωσσών κ.λπ.). Βεβαίως οι κίνδυνοι αυτοί αποτελούν προκλήσεις που ευελπιστούμε ότι θα επιφέρουν οφέλη. Η πλέον ρεαλιστική λύση για την εδραίωση της ελληνικής φαίνεται αυτή που προτείνει ο Παπαρίζος (βλ. σελ. 82). Να επιδιώξει δηλαδή η Ελλάδα τη διάδοση της γλώσσας της στη συγκεκριμένη περιοχή δείχνοντας ανοχή παράλληλα στη διάδοση των άλλων βαλκανικών γλωσσών στο έδαφός της, προσανατολιζόμενη στην πολιτική αμοιβαίας εκμάθησης όμορων γλωσσών στο πλαίσιο της Ευρώπης των περιφερειών.

Όλα τα κράτη θεωρούν μονόδρομο την εφαρμογή πολιτικής διάδοσης της γλώσσας τους και αυτή την πολιτική πρέπει να συνεχίσει να εφαρμόζει η Ελλάδα. Βασική προϋπόθεση για την επιτυχή πολιτική γλωσσικής διάδοσης συνιστά η εφαρμογή μιας συνεπούς και αδιάκοπτης εθνικής στρατηγικής που θα ακολουθείται από την αναγκαία τεχνοκρατική υποδομή. Θα συνδυάζεται δε με την εξασφάλιση της οικονομικής υποστήριξης ώστε να μην παλινωδεί και να επιτρέπει όχι μόνον την επέκταση των επιτυχημένων προγραμμάτων αλλά και τη συνέχιση της υλοποίησης

των υφισταμένων που συχνά απειλείται. Τα εφαρμοζόμενα και σχεδιαζόμενα προγράμματα είναι πολύ αξιόλογα, το σημαντικό όμως είναι να υποστηρίζονται για να μπορούν να συνεχίσουν. Όσο απαραίτητοι είναι οι οικονομικοί πόροι τόσο απαραίτητη επίσης είναι η κατάλληλη οργάνωση και λειτουργία των δρώντων φορέων.

Η επιτυχημένη γλωσσική πολιτική απαιτεί οπωσδήποτε το συντονισμό όλων των ενεργούντων φορέων, όχι μόνο των κυβερνητικών και επιχορηγούμενων οργανισμών αλλά και των ιδιωτικών ώστε να υπάρχει ένας γενικότερος έλεγχος στο θέμα αυτό που άπτεται της εξωτερικής πολιτικής της χώρας. Οι διάφοροι φορείς λοιπόν θα πρέπει να λειτουργούν κάτω από ένα φορέα-ομπρέλα, ένα συντονιστικό διυπουργικό, διακυβερνητικό οργανισμό.

Ένας τομέας που λείπει και χρήζει ανάπτυξης είναι αυτός της έρευνας. Σε κάθε φορέα θα μπορούσε να δημιουργηθεί μια τράπεζα δεδομένων. Με τη βοήθεια της σύγχρονης τεχνολογίας λοιπόν οι πληροφορίες θα αξιοποιούνταν. Στόχος είναι να υπάρχει γνώση των προγραμμάτων που εφαρμόζει η κάθε υπηρεσία σε αυτό τον τομέα. Χρειάζεται γνώση επίσης από τους σχεδιαστές αλλά και τους εφαρμόζοντες εθνική εξωτερική πολιτική γλωσσικής διάδοσης της αντίστοιχης πολιτικής που υλοποιούν άλλες χώρες. Γενικότερα απουσιάζει παντελώς η μελέτη σε θέματα πολιτικής γλωσσικής διάδοσης και γι αυτό θα πρέπει να διεξαχθούν περισσότερες σχετικές μελέτες. Ειδικότερα μπορεί να επικεντρώνονται κατά συγκεκριμένη περιοχή, όπως τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, ακόμα και κατά χώρα.

Η κατάλληλη πολιτική γλωσσικής διάδοσης θα επιφέρει τη διάχυση της ελληνικής στο πλαίσιο του αμοιβαίου σεβασμού των γλωσσών αποσειώντας κινδύνους απώλειας της γλώσσας. Κίνδυνοι που άλλωστε η αίσθησή τους, αν ανατρέξουμε στον Haberland (βλ. σελ. 36) δεν σημαίνει τίποτε άλλο παρά ενδιαφέρον για τη γλώσσα, γεγονός που συνεπάγεται την εξασφάλισή της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Αγγελάρη, Λ.Λ. 2005, «Πως διδάσκεται η ελληνική γλώσσα στο Αργυρόκαστρο;» *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 59, 318-319.
- Ammon, U. 1999, «Κυρίαρχες και κυριαρχούμενες γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση» στο Α.Φ. Χριστίδης (επιστ. επιμ.), *«Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού (2 τόμοι): πρακτικά διεθνούς συνεδρίου 26-28 Μαρτίου 1997*, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 250-259.
- Ανδρειωμένος, Γ. 2008, «Τα ελληνικά Πανεπιστήμια και οι γεωπολιτικές εξελίξεις στη Νοτιοανατολική Ευρώπη: ο ρόλος των Νεοελληνικών Σπουδών», εισήγηση στο *1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών*, Αθήνα, 3-5 Ιουλίου 2008, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών On line στη διεύθυνση: <http://www.elladastonkosmo.gr/> (τελευταία επίσκεψη: 9/10/2008).
- Αραβοπούλου, Σ. 2006, «Ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην εποχή του Διαφωτισμού και στον εικοστό αιώνα. Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών στο Βουκουρέστι», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 65, 304-311.
- Βακαλόπουλος, Α. 1975, «Ο Ελληνισμός της διασποράς» στο *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, ΙΑτ., Αθήνα, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., 231-243.
- Βασιλικός, Β. 2007, «Αρσάκειο Τυράνων», *Ελευθεροτυπία* 1/12/2007.
- Βεργέτη, Μ. Κ. 2003, *Παλιννόστηση και κοινωνικός απόκλεισμός*, Θεσσαλονίκη, Αφοί Κυριακίδη.
- Βέργη, Σ. 1996, «Η έννοια της ισχυρής (ή ασθενούς) γλώσσας μέσα από μια ολιστική γλωσσολογική προσέγγιση» στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, *«Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού: πρακτικά ημερίδας 25 Απριλίου 1996*, Θεσσαλονίκη, 35-42.
- Bouchard, A. 1999, «Επίκριση της Ανατολής και της Δύσης στα *Φιλοθέου Πάρεργα* του Νικολάου Μαυροκορδάτου», στο Α. Αργυρίου, Κ. Α. Δημάδης, Α. Δ. Λαζαζαρίδου (επιμέλεια) *Ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση 1453-1981, τ. Α΄, Πρακτικά του Α΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών*, Βερολίνο, 2-4 Οκτωβρίου 1998, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 47-53.
- Bugarski, R. 1999, «Γλώσσα και εθνικισμός στη Γιουγκοσλαβία» στο Α.Φ. Χριστίδης (επιστ. επιμ.), *«Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση:*

- όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού (2 τόμοι): πρακτικά διεθνούς συνεδρίου 26-28 Μαρτίου 1997, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 599-607.*
- Γούναρης, Β. Κ. 2007, *Τα Βαλκάνια των Ελλήνων: Από το διαφωτισμό έως τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο.
  - Γουργουρής, Σ. 2008, [Εισαγωγική] Εισήγηση στο 1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών, Αθήνα, 3-5 Ιουλίου 2008, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, On line στη διεύθυνση: <http://www.elladastonkosmo.gr/> (τελευταία επίσκεψη: 19/12/2008).
  - Calvet, L. J. 2001, «Περιφερειακές γλώσσες: αυτές που τις μιλάμε και αυτές για τις οποίες μιλάμε» στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Διεύθυνση Διεθνών Εκπαιδευτικών Σχέσεων, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, *Γλώσσα, γλώσσες στην Ευρώπη*, Αθήνα, 19-24.
  - Calvet, L. J. 1999, «Όταν οι γλωσσικές αναπαραστάσεις επινοούν τις γλώσσες» στο Α.Φ. Χριστίδης (επιστ. επιμ.), «*Ισχυρές*»-«*Ασθενείς*» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: *όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού (2 τόμοι): πρακτικά διεθνούς συνεδρίου 26-28 Μαρτίου 1997, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 129-137.*
  - Delibasi, M. 2005, *Οι Νεοελληνικές Σπουδές στην Τουρκία*, On-line στη διεύθυνση: http://www.karodistriako.uoa.gr/stories/o64_op_01/index.php?m=1 (τελευταία επίσκεψη: 20/7/2008)
  - Demirözü, D.- Πέτσας, Α. 2003, *Οι μεταφράσεις έργων της νεοελληνικής λογοτεχνίας στην τουρκική γλώσσα*, On line στη διεύθυνση: www.greek-language.gr, (τελευταία επίσκεψη: 9/9/2008).
  - Δενδρινού, Β. 1999, «Η αντιφατική υποκειμενικότητα του διδασκάλου της αγγλικής» στο Α.Φ. Χριστίδης (επιστ. επιμ.), «*Ισχυρές*»-«*Ασθενείς*» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: *όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού (2 τόμοι): πρακτικά διεθνούς συνεδρίου 26-28 Μαρτίου 1997, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 718-727.*
  - Δενδρινού, Β. 1996, «Ξενόγλωσση εκπαιδευτική πολιτική» στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, «*Ισχυρές*»-«*Ασθενείς*» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: *όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού: πρακτικά ημερίδας 25 Απριλίου 1996, Θεσσαλονίκη, 163-173.*
  - Δημάδης, Κ. 2008, «Νεοελληνικές σπουδές και Ευρώπη», Εισήγηση στο 1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών, Αθήνα, 3-5 Ιουλίου 2008, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, On line στη διεύθυνση: <http://www.elladastonkosmo.gr/> (τελευταία επίσκεψη: 19/12/2008).

- Dinu, T. 2008, Οι απόφοιτοι των Τμημάτων Νέων Ελληνικών Σπουδών και οι ελληνικές επιχειρήσεις, Εισήγηση στο *1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών*, Αθήνα, 3-5 Ιουλίου 2008, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, On line στη διεύθυνση: www.elladastonkosmo.gr, (τελευταία επίσκεψη: 9/9/2008).
- Djordjević, Jovanović, J. 2006, Οι μεταφράσεις έργων της νεοελληνικής λογοτεχνίας στη σερβική γλώσσα, On line στη διεύθυνση: www.greek-language.gr, (τελευταία επίσκεψη: 9/9/2008).
- Drettas, G. 2007, «Ελληνικά για όλους: θεωρία και πρακτικές των γλωσσών (ευρείας) επικοινωνίας», στο Α.Φ. Χριστίδης, (επιστημονική επιμέλεια σε συνεργασία με τις Αραποπούλου, Α. & Χρίτη, Μ.), 2007, *Γλώσσα, κοινωνία, ιστορία, : τα Βαλκάνια: Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη, 11-12 Νοεμβρίου 2001*, Θεσσαλονίκη.
- Drettas, G. 2002, «Η “γλώσσα φετίχ”: παιδαγωγική και γλωσσική πραγματικότητα στα Βαλκάνια» στο Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Διεύθυνση Διεθνών Εκπαιδευτικών Σχέσεων-Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, *Γλώσσα, κοινωνία, ιστορία: η Ευρώπη του νότου*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 33-41.
- Haberland, H. 1999, «Μικρές και απειλούμενες γλώσσες: απειλή για τη γλώσσα ή για τον ομιλητή;» στο Α.Φ. Χριστίδης (επιστ. επιμ.), «*Ισχυρές*»-«*Ασθενείς*» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού (2 τόμοι): πρακτικά διεθνούς συνεδρίου 26-28 Μαρτίου 1997, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 11-19.
- Hokwerda, H. 2008, «Η Ελλάδα και η διάδοση της ελληνικής λογοτεχνίας στο εξωτερικό-το κρατικό πρόγραμμα υποστήριξης των μεταφράσεων», Γραπτή εισήγηση στο *1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών*, Αθήνα, 3-5 Ιουλίου 2008, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 127-131.
- Ήργης, Α. 2008, «Νεοελληνικές Σπουδές στη FYROM, Ουτοπία, ρεαλισμός ή αναγκαιότητα;», Γραπτή εισήγηση στο *1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών*, Αθήνα, 3-5 Ιουλίου 2008, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 9-14.
- Jakšić, B. 1999, «Εθνικισμός και γλώσσα : μια βαλκανική εμπειρία» στο Α.Φ. Χριστίδης (επιστ. επιμ.), «*Ισχυρές*»-«*Ασθενείς*» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού (2 τόμοι): πρακτικά διεθνούς συνεδρίου 26-28 Μαρτίου 1997, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 616-623.

- Καραμπερόπουλος, Δ. Α. (επιμέλεια) 1994, *Ρήγα Βελεστινλή Τα Επαναστατικά: Επαναστατική προκήρυξη, Τα δίκαια ου ανθρώπου, Το Σύνταγμα, Ο Θούριος, Ύμνος Πατριωτικός*, Αθήνα, Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης «Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα».
- Καρυολαίμου, Μ. 1999, «Δυναμική των γλωσσών και λιγότερο ομιλούμενες γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση» στο Α.Φ. Χριστίδης (επιστ. επιμ.), *«Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού (2 τόμοι): πρακτικά διεθνούς συνεδρίου 26-28 Μαρτίου 1997*, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 329-334.
- Καρυολαίμου, Μ. 1996, «Η ευρωπαϊκή γλωσσική πολιτική, η γαλλοφωνία και το μέλλον της ελληνικής γλώσσας» στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, *«Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού: πρακτικά ημερίδας 25 Απριλίου 1996*, Θεσσαλονίκη, 197-206.
- Κελαγά Αχμέτ, Ι. 2008, «Οι νεοελληνικές σπουδές στην Τουρκία –προβλήματα και προοπτικές. Μια σύντομη ιστορική αναδρομή και αναφορά στο σήμερα», Εισήγηση στο *1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών*, Αθήνα, 3-5 Ιουλίου 2008, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, On line στη διεύθυνση: <http://www.elladastonkosmo.gr/> (τελευταία επίσκεψη: 9/10/2008).
- Κεφαλληνού, Ε. 2008, « Πραγματικότητες του παρόντος/ Αντικατοπτρισμοί του Μέλλοντος: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στην διδασκαλία και έρευνα των Νεοελληνικών Σπουδών», Γραπτή εισήγηση στο *1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών*, Αθήνα, 3-5 Ιουλίου 2008, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 23-28.
- Κόστιτς-Παχνόγλου, Τ. 2008, «Το πρόβλημα του προσωπικού στα τμήματα Νεοελληνικών σπουδών του εξωτερικού», Γραπτή εισήγηση στο *1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών*, Αθήνα, 3-5 Ιουλίου 2008, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 29-32.
- Κουρέλετς Τσβιέτκοβιτς Βέσνα Δρ. 1992, «Οι Έλληνες στην Κροατία (τέλη 18^{ου}- αρχές 19^{ου} αιώνα)», στο *Ο Ελληνισμός στην Ενωμένη Ευρώπη: παρόν και μέλλον της πολιτιστικής του παρουσίας, Α΄ Προσυνέδριο της Περιφερειακής Γραμματείας Ευρώπης του Διεθνούς Κέντρου Αποδήμου Ελληνισμού (ΔΙ.Κ.Α.Ε)*, Βερολίνο 4-8 Απριλίου 1992, [Ρόδος-Düsseldorf], Διεθνές Κέντρο Αποδήμου Ελληνισμού-Περιφερειακή Γραμματεία Ευρώπης.
- Κριάρη-Κατράνη, Ι. 2006, «Το Υπουργείο Παιδείας στηρίζει την Ελληνική Γλώσσα στο εξωτερικό», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 63, 141-142.

- Κωστούλα- Μακράκη, Ν. 2001, *Γλώσσα και κοινωνία: Βασικές έννοιες*, Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Λακασάς, Α. 2006, «Η γλώσσα μας στα πέρατα της οικουμένης», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 64, 229-231.
- Lazar, E. 2008α, «Ελληνισμός και φιλελληνισμός στον ρουμανικό χώρο. Ο Καβάφης, ο Καζαντζάκης και τα Ελληνικά Γράμματα» *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 69, 18-24.
- Lazar, E. 2008β, Οι ρουμάνικες μεταφράσεις νεοελληνικής λογοτεχνίας. Παράδοση και μέλλον, Εισήγηση στο *1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών*, Αθήνα, 3-5 Ιουλίου 2008, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, On line στη διεύθυνση: www.elladastonkosmo.gr, (τελευταία επίσκεψη: 9/9/2008).
- Lazar, E. 2006, Οι μεταφράσεις έργων της νεοελληνικής λογοτεχνίας στη ρουμανική γλώσσα, On line στη διεύθυνση: www.greek-language.gr, (τελευταία επίσκεψη: 9/9/2008).
- Manojlovic, M. 2007, «Οι ελληνικές σπουδές στο Μαυροβούνιο. Μελέτη της ελληνικής γλώσσας και της ιστορίας της Ελλάδας στο Πανεπιστήμιο και τη Θεολογική Σχολή του Μαυροβουνίου» στο I.N. Καζάζης, σε συνεργασία με τη S.Velkova, (επιστημονική επιμέλεια) *Οι Ελληνικές Σπουδές στην Ευρώπη: Ιστορική Ανασκόπηση από την Αναγέννηση ως το τέλος του 20^{ου} Αιώνα*, Θεσσαλονίκη, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων-Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 267-271.
- Μαρίτσκι Γκατζάνσκι, Ξ. 2008, «Σερβικές Μεταφράσεις Ελληνικής Λογοτεχνίας», Γραπτή εισήγηση στο *1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών*, Αθήνα, 3-5 Ιουλίου 2008, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 53-58.
- Μιχάιλοβα, Ζ. 2008, «Οι μεταφράσεις ελληνικής λογοτεχνίας στη Βουλγαρία», Γραπτή εισήγηση στο *1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών*, Αθήνα, 3-5 Ιουλίου 2008, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 77-84.
- Mønnesland, S. 2007, « Η κοινωνιογλωσσική κατάσταση στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη» στο Α.Φ. Χριστίδης, (επιστημονική επιμέλεια σε συνεργασία με τις Αραποπούλου, Α. & Χρίτη, Μ.), 2007, *Γλώσσα, κοινωνία, ιστορία, : τα Βαλκάνια: Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη, 11-12 Νοεμβρίου 2001*, Θεσσαλονίκη, 179-185.

- Νικηφορίδου, Κ. 2001, «Γλωσσική αλλαγή» στο Α. Φ. Χριστίδης (επιμ. σε συνεργασία με Μ. Θεοδοροπούλου), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 40-41.
- Obolensky, D. 1991, *Η Βυζαντινή κοινοπολιτεία: η ανατολική Ευρώπη, 500-1453*, 2 τόμοι, Θεσσαλονίκη, Βάνιας.
- Οργανισμός για τη Διεθνοποίηση της Ελληνικής Γλώσσας, 2006, «Ελληνικά στο Μοναστήρι και σε άλλες πόλεις της ΠΓΔΜ», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 64, 236-237.
- Οργανισμός για τη Διεθνοποίηση της Ελληνικής Γλώσσας, 2006, «Ελληνικά στο Μοναστήρι και σε άλλες πόλεις της Π.Γ.Δ.Μ.», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 63, 126.
- Οργανισμός για τη Διεθνοποίηση της Ελληνικής Γλώσσας, 2005, «Η Εταιρεία των Νεοελληνιστών της Βουλγαρίας “Κωστής Παλαμάς”», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 60, 404-407.
- Πάντιτς, Ν. 2005, «Η διδασκαλία των Αρχαίων Ελληνικών στο Βελιγράδι», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 60, 416-417.
- Παπαρίζος, Χ. 1997, *Η ελληνική γλώσσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Γρηγόρης, 1997.
- Παπαρίζος, Χ. 1996^α, «Τα νέα γεωπολιτικά δεδομένα και τα διλήμματα της ελληνικής γλωσσικής πολιτικής», *Φιλολογος*, Θεσσαλονίκη, 86, 355-373.
- Παπαρίζος, Χ. 1996β, «Η ελληνική γλώσσα και παιδεία στον κόσμο», *Γλώσσα*, 39, 5-16.
- Παυλάκος, Γ.Α. 2006, «Φροντιστήρια ελληνικών στη Βόρειο Ήπειρο. Δωρεά από τους μαθητές της Βαρβακείου Σχολής», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 62, 16-17.
- Παυλίδου, Θ. 1996, «Γλώσσες, γλωσσικές ποικιλίες και η έννοια της ισχύος» στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, *«Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού: πρακτικά ημερίδας 25 Απριλίου 1996*, Θεσσαλονίκη, 23-33.
- Phillipson, R. 1999, «Η υπόσχεση και η απειλή της αγγλικής ως “Ευρωπαϊκής” γλώσσας» στο Α.Φ. Χριστίδης (επιστ. επιμ.), *«Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού (2 τόμοι): πρακτικά διεθνούς συνεδρίου 26-28 Μαρτίου 1997*, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 304-311.
- [Poromanska, S.] 2007, *Η Νεοελληνική Γλώσσα στη Βουλγαρία: θεωρητική και πρακτική προσέγγιση*, [Veliko Tirmovo], [ΡΟΒΙΤΑ].
- [Poromanska, S.] 2005, «Η Νεοελληνική Φιλολογία στο Πανεπιστήμιο της Σόφιας “Αγ. Κλήμης της Αχριδας”», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 60, 408-410.

- Poromanska, S. 2004α, «Τα ελληνικά ιδιώματα του Ευξείνου Πόντου. Η άνθιση της ελληνικής παιδείας στις παράκτιες πόλεις της Βουλγαρίας», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 56, 53-55.
- Poromanska, S. 2004β, «Μια παραλλαγή του ‘Ερωτόκριτου’ στην Βουλγαρία», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 56, 56-57.
- Poromanska, S. 1999, «Τα κείμενα των τραγουδιών στην ελληνική διάλεκτο στην πόλη Πομόριε», στο Α. Αγυρίου, Κ. Α. Δημάδης, Α. Δ. Λαζαρίδου (επιμέλεια) *Ο Ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση 1453-1981*, Πρακτικά του Α΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών, Βερολίνο, 2-4 Οκτωβρίου 1998, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, τ.Α΄, 639-645.
- Σαρίογλου, Ε. 2006α, «Οι ελληνικές έδρες στα πανεπιστήμια της Τουρκίας», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 64, 216.
- Σαρίογλου, Ε. 2006β, «Η επιρροή της τουρκικής πολιτικής επί της ελληνικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Κωνσταντινούπολη», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 64, 217-220.
- Σβορώνος, Ν. 1985, Πρόλογος στο βιβλίο του Ν. Iorga, *Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο*, Αθήνα, Gutenberg.
- Σελλά- Μάζη, 1996, «Η μετάφραση ως μέσον υποστήριξης των “ασθενών” γλωσσών» στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, *«Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού: πρακτικά ημερίδας 25 Απριλίου 1996*, Θεσσαλονίκη, 225-236.
- Σιδηροπούλου, Χ. 2007, «Οι ελληνικές σπουδές στην Τουρκία» στο Ι.Ν. Καζάζης, σε συνεργασία με τη S.Velkova, (επιστημονική επιμέλεια) *Οι Ελληνικές Σπουδές στην Ευρώπη: Ιστορική Ανασκόπηση από την Αναγέννηση ως το τέλος του 20^{ου} Αιώνα*, Θεσσαλονίκη, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων-Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 273-301.
- Skutnabb-Kangas, T. 1999, «Γλωσσική φθορά, γλωσσικός θάνατος, γλωσσική δολοφονία: διαφορετικά γεγονότα ή διαφορετικές ιδεολογίες;» στο Α.Φ. Χριστίδης (επιστ. επιμ.), *«Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού (2 τόμοι): πρακτικά διεθνούς συνεδρίου 26-28 Μαρτίου 1997*, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 74-90.
- Σουτόπουλος, Ν. 2006, «Τα ελληνικά στην Κορυτσά», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 65, 315-319.

- Stoianovich, T. 1979, «Ο κατακτητής ορθόδοξος Βαλκάνιος έμπορος» στο Σ. Ι. Ασδραχάς (εισαγωγή- επιλογή κειμένων) *Η οικονομική δομή των βαλκανικών χωρών στα χρόνια της οθωμανικής κυριαρχίας ιε'-ιθ'αι.*, Αθήνα, Μέλισσα, 289-345.
- Τζουμάκα, Ε. 2005, *Πολιτιστική διπλωματία: διεθνή δεδομένα και ελληνικές προοπτικές*, Πρόλογος-Εισαγωγή: Γ. Ανδρεάδης, Αθήνα, Σιδέρης.
- Τζώρτζεβιτς- Γιοβάνοβιτς, Γ. 2008, «Νεοελληνικές, κλασικές και βυζαντινές μελέτες στους Σέρβους (Αναφορά στο ιστορικό εξέλιξης αυτών), Γραπτή εισήγηση στο *1^ο Παγκόσμιο Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών*, Αθήνα, 3-5 Ιουλίου 2008, Μέγαρο Μουσικής Αθηνών, 115-119.
- Τρουμπούκη, Α. 2008, «Η ελληνική εκπαίδευση στην Αλβανία. Η σημερινή κατάσταση και τα προβλήματα που υπάρχουν», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 69, 32-37.
- Truchot, C. 2007, «Γλώσσες Προσκεκλημένες, Γλώσσες Αυτόκλητες στα Βαλκάνια: η περίπτωση της γαλλικής» στο Α.Φ. Χριστίδης, (επιστημονική επιμέλεια σε συνεργασία με τις Αραποπούλου, Α. & Χρίτη, Μ.), *Γλώσσα, κοινωνία, ιστορία, : τα Βαλκάνια: Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη, 11-12 Νοεμβρίου 2001*, Θεσσαλονίκη.
- Truchot, C. 1999, «Διεθνοποίηση, παγκοσμιοποίηση των ανταλλαγών και διάδοση των γλωσσών στην κοινοτική Ευρώπη» στο Α.Φ. Χριστίδης (επιστ. επιμ.), *«Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού (2 τόμοι): πρακτικά διεθνούς συνεδρίου 26-28 Μαρτίου 1997*, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 320-327.
- Τσάκωνας, Α. 2007, Ελληνική λογοτεχνία μεταφρασμένη στα τουρκικά, On line στη διεύθυνση: <http://www.serrlib.gr/politistikes.php?id=141>(τελευταία επίσκεψη: 19/9/2008).
- Τσέρνκοβιτς, Κ. 2005, «Η παρουσία του ελληνισμού και της ελληνικής γλώσσας στην Κροατία. Χαιρετισμός της Κοραλλίας Τσέρνκοβιτς στην τελετή απονομής βραβείων του 6^{ου} ΔΑΕ», *Ελληνική Διεθνής Γλώσσα*, 59, 308-309.
- Τσιτσιπής, Α. Δ. 1996, «Γλωσσική ηγεμονία και γλωσσική συρρίκνωση» στο Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, *«Ισχυρές»-«Ασθενείς» γλώσσες στην Ευρωπαϊκή Ένωση: όψεις του γλωσσικού ηγεμονισμού: πρακτικά ημερίδας 25 Απριλίου 1996*, Θεσσαλονίκη, 43-52.
- Τσουκαλάς, Κ. 1992, *Εξάρτηση και αναπαραγωγή: ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα (1830-1922)*, Αθήνα, Θεμέλιο.

-Υπουργείο Πολιτισμού- Υπουργείο Εξωτερικών, Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού 1996, *Οι Νεοελληνικές Σπουδές στην Ευρώπη: Πρακτικά Συνάντησης των Ευρωπαίων Νεοελληνιστών: Αθήνα 31.3-4.4 1995 στο Ξενοδοχείο Μεγάλη Βρετανία, Αθήνα, ΥΠΠΟ.*

- Φαφούτης, Ξ. 1^ο Ε.Ε-Ρουμανία. Επίσκεψη του πρωθυπουργού και ο ελληνισμός της Ρουμανίας, On-line στη διεύθυνση: <http://www.hellenicnews.com/gr/print.html?newsid=8109&lang=GR> (τελευταία επίσκεψη: 26/8/2008).

- Velkova, S. 2007α, «Οι ελληνικές σπουδές στην Αλβανία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία» στο Ι.Ν. Καζάζης, σε συνεργασία με τη S.Velkova, (επιστημονική επιμέλεια) *Οι Ελληνικές Σπουδές στην Ευρώπη: Ιστορική Ανασκόπηση από την Αναγέννηση ως το τέλος του 20^{ου} Αιώνα*, Θεσσαλονίκη, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων-Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 225-253.

- Velkova, S. 2007β, «Οι ελληνικές σπουδές στις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας» στο Ι.Ν. Καζάζης, σε συνεργασία με τη S.Velkova, (επιστημονική επιμέλεια) *Οι Ελληνικές Σπουδές στην Ευρώπη: Ιστορική Ανασκόπηση από την Αναγέννηση ως το τέλος του 20^{ου} Αιώνα*, Θεσσαλονίκη, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων-Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 255-266.

- Velkova, S. 2006, Οι μεταφράσεις έργων της νεοελληνικής λογοτεχνίας στη βουλγαρική γλώσσα, On line στη διεύθυνση: www.greek-language.gr, (τελευταία επίσκεψη: 9/9/2008).

- Χριστίδης, Α. Φ. 2001, «Πολυγλωσσία στην Ευρωπαϊκή ένωση» στο Α. Φ. Χριστίδης (επιμ. σε συνεργασία με Μ. Θεοδοροπούλου), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*, Θεσσαλονίκη, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 123-125.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Ager, D. 1996, *Language Policy in Britain and France: The Processes of Policy*, London and New York, Cassell.

- Ammon, U. 2003, «The international standing of the German language» στο J. Maurais and M.M. Morris (eds) *Languages in a globalizing world*, Cambridge, Cambridge University Press, 231-249.

-Ammon, U. 1997, «Language spread policy», *Language Problems and Language Planning*, 21,1, 51-57.

- Ammon, U. 1992, «The Federal Republic of Germany's policy of spreading German», *International Journal of the Sociology of Language*, 95, 33-50.-
- Brice Heath S. and Laprade, R. 1982, «Castilian Colonization and Indigenous Languages: The Cases of Quechua and Aymara» στο R.L. Cooper (ed) *Language Spread: Studies in Diffusion and Social Change*, Bloomington/ Washington, Indiana University Press in cooperation with the Center for Applied Linguistics, 118-147.
- Calvet, L. J. 1998, *Language Wars and Linguistics Politics*, New York, Oxford University Press.
- Cooper, R. L. 1989, *Language planning and social change*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Cooper, R.L. 1982, «A framework for the study of Language spread» στο R.L. Cooper (ed) *Language Spread: Studies in Diffusion and Social Change*, Bloomington/ Washington, Indiana University Press in cooperation with the Center for Applied Linguistics, 5-36.
- De Mauro, T. and Vedovelli, M. 1994, «La diffusione dell' italiano nel mondo: problemi istituzionali e sociolinguistici», *International Journal of the Sociology of Language*, 107, 25-39.
- Dressler, W.U. 1982, «Acceleration, Retardation, and Reversal in Language Decay?» στο R.L. Cooper (ed) *Language Spread: Studies in Diffusion and Social Change*, Bloomington/ Washington, Indiana University Press in cooperation with the Center for Applied Linguistics, 321-336.
- Ferguson, C.A. 1988, «Standardization as a form of language spread» στο P. H. Lowenberg (ed) *Language Spread and Language Policy: Issues, Implications and Case Studies: Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics 1987*, Washington, Georgetown University Press, 119-133.
- Ferguson, C.A. 1982, «Religious Factors in Language Spread» στο R.L. Cooper (ed) *Language Spread: Studies in Diffusion and Social Change*, Bloomington/ Washington, Indiana University Press in cooperation with the Center for Applied Linguistics, 95-106.
- Fishman, J.A. 1988, «Language spread and language policy for endangered languages» στο P. H. Lowenberg (ed) *Language Spread and Language Policy: Issues, Implications and Case Studies: Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics 1987*, Washington, Georgetown University Press, 1-15.

- Kaplan, R. B.- Baldauf , R. B. Jr. 1997, *Language planning from practice to theory*, Clevedon, Multilingual matters.
- Lewis, E.G., 1982, «Movements and Agencies of Language spread: Wales and the Soviet Union Compared» στο R.L. Cooper (ed) *Language Spread: Studies in Diffusion and Social Change*, Bloomington/ Washington, Indiana University Press in cooperation with the Center for Applied Linguistics, 214-259.
- Lieberson, S. 1982, «Forces Affecting Language Spread: Some Basic Propositions» στο R.L. Cooper (ed) *Language Spread: Studies in Diffusion and Social Change*, Bloomington/ Washington, Indiana University Press in cooperation with the Center for Applied Linguistics, 37-62.
- Mar-Molinero C. 2000, *The Politics of Language in the Spanish-Speaking World: from colonization to globalization*, London and New York, Routledge.
- Maurais, J. 2003, «Towards a new global linguistic order?» στο J. Maurais and M.M. Morris (eds) *Languages in a globalizing world*, Cambridge, Cambridge University Press, 13-36.
- Nahir, M. 2003, «Language planning goals: a classification» στο C. Bratt Paulston, and G. R. Tucker, (eds.) *Sociolinguistics: The essential readings*, Malden, Blackwell Publishing, 423-448.
- Pavlidou, T. 1991, «Linguistic nationalism and European unity: The case of Greece» στο F. Coulmas (ed.) *A Language policy for the European Community: prospects and quandaries*, Berlin/New York, Mouton de Gruyter, 279-289.
- Phillipson, R. 1992, *Linguistic Imperialism*, Oxford/New York, Oxford University Press.
- Report of the Unesco Meeting of Specialists, 1951. 1968, «The Use of Vernacular Languages in Education» στο J. A. Fishman (ed.) *Readings in the Sociology of Language*, Mouton Publishers, The Hague-Paris- New York, 688- 716.
- Samarin, W. S. 1968, «Lingua Francas of the World» στο J.A. Fishman (ed.) *Readings in the Sociology of Language*, Mouton Publishers, The Hague-Paris- New York, 660-672.
- Sánchez, A. 1992, «Política de difusión del español», *International Journal of the Sociology of Language*, 95, 51-70.
- Skudlik, S. c1991, «The Status of German as a Language of Science and the Importance of the English Language for German-Speaking Scientists» στο U.Ammon

- and M. Hellinger, (eds) *Status Change of Languages*, Berlin, Walter de Gruyter, 392-407.
- Staczek, J.J. 1988, «Particular treasures: On going and becoming a speaker of English» στο P. H. Lowenberg (ed) *Language Spread and Language Policy: Issues, Implications and Case Studies: Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics 1987*, Washington, Georgetown University Press, 283-297.
  - Stewart, W. S. 1968, «A Sociolinguistic Typology for Describing National Multilingualism» » στο J. A. Fishman,(ed.) *Readings in the Sociology of Language*, Mouton Publishers, The Hague-Paris- New York, 531-545.
  - Stevens, P. 1988, «Language teaching contributes to and is influenced by the spread of English» στο P. H. Lowenberg (ed) *Language Spread and Language Policy: Issues, Implications and Case Studies: Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics 1987*, Washington, Georgetown University Press, 320-330.
  - Totaro-Genevois, M. 2005, *Cultural and Linguistic Policy Abroad: the Italian Experience*, Clevedon/Buffalo/Toronto, Multilingual matters.
  - Trudgill, P. 2001, «The Ausbau sociolinguistics of Greek as a minority and majority language» στο A. Georgakopoulou, & M. Spanaki (eds.) *A Reader in Greek Sociolinguistics: studies in language, culture and communication*, Oxford, Peter Lang, 23-40.
  - Wardhaugh, R. 1987, *Languages in Competition: Dominance, Diversity, and Decline*, Oxford-New York/London, Basil Blackwell in association with André Deutsch.
  - Widdowson, H. G. 1988, «Language spread in modes of use» στο P. H. Lowenberg (ed) *Language Spread and Language Policy: Issues, Implications and Case Studies: Georgetown University Round Table on Languages and Linguistics 1987*, Washington, Georgetown University Press, 342-360.
  - Wright, S. 2004, *Language Policy and Language Planning: From Nationalism to Globalization*, New York, Palgrave-Macmillan.
  - Wright, S. 2000, «Jakobins, Regionalists and the Council of Europe's Charter for Regional and Minority Languages, *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 21, 5, 414-424.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

<http://www.mfa.gr>
<http://www.ekebi.gr>
<http://www.uoi.gr>
<http://www.isocrates.gr>
<http://www.ypepth.gr>
<http://www.geetha.mil.gr>
<http://www.greek-language.gr>
<http://www.odeg.gr>
<http://www.arsakeio.gr>
<http://www.hfc.gr>
<http://www.ediamme.edc.uoc.gr>
<http://thyespa.uoa.gr>
<http://www.auth.gr/inter/iason>
<http://www.ekemel.gr>
<http://www.imxa.gr>
<http://www.literarycentre.gr>
<http://www.ngonau.org>
<http://www.aeropos.net>
<http://www.ggae.gr/diaspora/edu-main.el.asp>
<http://home.scarlet.be/~giedoc/tino/schoolg.htm>
<http://www.senate.gov>
<http://www.britishcouncil.org>
<http://www.bbc.co.org>
<http://www.esu.org>
<http://www.francophonie.org>
<http://www.atenas.cervantes.es>
<http://www.rae.es>
<http://www.uogj.edu.al>
<http://ngf-bg.com/English>
<http://www.uni-sofia.bg/faculties/ichs/about.html>
<http://www.uni-vt.bg>
<http://www.nbu.bg>
<http://www.uni-plovdiv.bg>
<http://info.greekembassy-sofia.org>
<http://www.boun.edu.tr>
<http://www.istanbul.edu.tr>
<http://www.tomer.ankara.edu.tr>
<http://international.bilgi.edu.tr>
<http://62.103.92.73:8080/e-maplibrary/jsp/display.jsp>

ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΗΣΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΤΗ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ²⁸⁷

- Τμήματα Νεοελληνικών Σπουδών (σκούρο μπλε •)
- Διδασκαλία νεοελληνικής σε σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (γαλάζιο •)
- Σχολεία Εκμάθησης Ελληνικής Γλώσσας του ΓΕΕΘΑ (γκρι •)
- Γραφεία (Συντονιστών) Εκπαίδευσης Εξωτερικού (ροζ •)
- Διδασκαλία νεοελληνικής στην προπανεπιστημιακή εκπαίδευση (κόκκινο •)
- Διδασκαλία νεοελληνικής σε πολιτιστικά κέντρα, ελεύθερες σχολές και ιδιωτικά φροντιστήρια (πορτοκαλί •)
- Εστίες ΙΕΠ (κίτρινο •)
Εστίες ΕΙΠ (κίτρινο)
- Εταιρείες Νεοελληνικών Σπουδών (ανοικτό πράσινο •)
- Πολιτιστικοί σύλλογοι ελληνικού ενδιαφέροντος (καφέ •)

---

²⁸⁷ Οι χάρτες προέρχονται από το Σύγχρονο Γεωγραφικό Άτλα Ευρώπης (Εκδόσεις Νικόδημος) και το Σύγχρονο Γεωγραφικό Άτλα Ηπείρων (Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα) του Σ. Νικόδημου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Α). ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ:

I. Ερωτηματολόγιο προς εκπροσώπους ελληνικών φορέων που ασχολούνται με τη γλωσσική διάδοση.

I.1. Υπουργείο Πολιτισμού (ΥΠΠΟ)- Άλκηστις Σουλογιάννη, Διευθύντρια Διεθνών Σχέσεων.

I.2. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ)- Ευάγγελος Συρίγος, Ειδικός Γραμματέας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης.

I.3. Ελληνικό Ίδρυμα Πολιτισμού (ΕΙΠ)- Αστέριος Τόπης, Υπεύθυνος Προγραμματισμού, τέως Διευθυντής Παραρτήματος Αλεξανδρείας.

I.4. Υπουργείο Εξωτερικών (ΥΠΕΞ)- Άννα Δρίβα, Εμπειρογνώμων- Πρεσβευτής- Σύμβουλος Α΄.

II. Κατάλογος μεταφρασμένων βιβλίων με χρηματοδότηση του Ελληνικού Υπουργείου Πολιτισμού.

III. Σχολεία εκμάθησης ελληνικής γλώσσας αρμοδιότητας ΓΕΕΘΑ.

IV. Βαλκανικό Βραβείο Λογοτεχνίας «Αίμος».

V. Βραβείο Balkanika

VI. Πρωτόκολλο συνεργασίας Υπουργείων Πολιτισμού Ελλάδας-Σερβίας έτους 2005.

B). ΥΛΙΚΟ ΑΠΟ ΧΩΡΕΣ ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ:

I. Μπάτζιου, Γ. 2008, Διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στις χώρες ΚΑΚ[-ΚΑΕ] (εστάλη με fax).

II. Ερωτηματολόγιο προς καθηγητές που διδάσκουν την ελληνική γλώσσα σε πανεπιστήμια της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

II.1. Ξανθή Ζαφειράκη, αποσπασμένη φιλόλογος από το ΥΠΕΠΘ στο Πανεπιστήμιο του Ζάγκρεμπ.

II.2. Βασιλική Βαρσαμακίδου, αποσπασμένη εκπαιδευτικός στο Πανεπιστήμιο της Λιουμπλιάνας.

III. ΑΛΒΑΝΙΑ

III.1 Αναλυτικό πρόγραμμα Τμήματος Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας Πανεπιστημίου Αργυροκάστρου:

III.1.1. Όπως επισυνάπτεται σε έγγραφο του Πανεπιστημίου, έτους 2002, υπογεγραμμένο από τον Πρόεδρο του Τμήματος κ. Γ. Γιάννη.

III.1.2. Πρόγραμμα μαθημάτων ακαδημαϊκού έτους 2004-2005 όπως είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου (<http://www.uogj.edu.al>, τελευταία επίσκεψη 29/10/2008) δυστυχώς μόνο στα Αλβανικά.

III.2 Γερασιμίδης, Ν. 2008, Συμπεράσματα και εκτιμήσεις για την κατάσταση της παιδείας στα σχολεία της εθνικής μειονότητας της Αλβανίας (εστάλη με fax από το Γενικό Προξενείο Αργυροκάστρου).

III.3. Μπρίγκος, Ν. Όμηρος-Ακροκεραύνεια εκπαιδευτήρια-9-χρονο δημοτικό σχολείο Χιμάρας (εστάλη με fax).

IV. ΒΟΣΝΙΑ-ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ

Αίτημα του σχολείου «Jovan Ducik» της Σερβικής Δημοκρατίας έτους 2002.

V. ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

V.1. Πρόγραμμα μαθημάτων Τμήματος Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου της Σόφιας όπως είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου (<http://www.portal.uni-sofia.bg/docs/fknf/curriculum-en/novogrek.doc>, τελευταία επίσκεψη: 31/10/2008).

V.2. Αποσπάσματα από την ομιλία του καθ. Δημητρίου Ι. Ρούμπου, στο οικονομικό φόρουμ των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης στη Σόφια 31-10-06, με θέμα «Η διδασκαλία της νέας ελληνικής γλώσσας και το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας και Πολιτισμού στο Πανεπιστήμιο του Βελίκο Τύρνοβο, «Αγίων Κυρίλλου και Μεθοδίου». Επισυνάπτεται status του ενημερωτικού Κέντρου και βιβλιοθήκης «Ελληνική γλώσσα και πολιτισμός» του ίδιου Πανεπιστημίου.

V.3. Στοιχεία για το πανεπιστημιακό πρόγραμμα «Νέα Ελληνικά και Μάνατζμεντ» στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών και Λογοτεχνιών στο ιδιωτικό Νέο Βουλγαρικό Πανεπιστήμιο (New Bulgarian University) έτους 2004.

V.4. Πρόγραμμα μαθημάτων νεοελληνικής γλώσσας που προσφέρονταν το ακαδημαϊκό έτος 2005-2006 στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου «Παϊσίου Χιλανταρινού» του Plovdiv (Φιλιπούπολη) όπως αναρτάται στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου <http://www.slovo.pu.acad.bg/06/ECTS2006-2007.pdf>, τελευταία ενημέρωση: 31/10/2008)

V.5. Στοιχεία για τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου «Παϊσίου Χιλανδαρινού» του Plovdiv (Φιλιπούπολη) έτους 2004.

VI. ΚΡΟΑΤΙΑ

VI.1. Ζαφειράκη, Ξανθή: Το ιστορικό των Νεοελληνικών «Σπουδών» στο Παν/μιο του Ζάγκρεμπ (εστάλη με e-mail).

VI.2. Πανεπιστήμιο Σπλιτ, Φιλοσοφική Σχολή Ζάνταρ, Τμήμα Κλασικών Σπουδών, Έδρα Αρχαίων Ελληνικών- Πρόγραμμα Σπουδών υπό ίδρυση έτους 2001.

VII. ΡΟΥΜΑΝΙΑ

VII.1. Στοιχεία για το Τμήμα Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Λογοτεχνίας της Σχολής Ξένων Γλωσσών του Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου έτους 2007.

VII.2. Διάταγμα του Ρουμανικού Υπουργείου Παιδείας και Έρευνας σχετικά με την αποδοχή εκπαιδευτικών από την Ελλάδα έτους 2005.

VIII. ΣΛΟΒΕΝΙΑ

Στοιχεία για τη διδασκαλία της νεοελληνικής γλώσσας στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου της Λιουμπλιάνας έτους 2008.

IX. ΤΟΥΡΚΙΑ

IX.1. Εισήγηση της Damla Demirözü με θέμα « Το παρελθόν και το μέλλον των νεοελληνικών σπουδών στην Τουρκία και στο Πανεπιστήμιο της Άγκυρας» στη διάσκεψη της Θεσσαλονίκης, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 22 και 23 Μαρτίου 2003 από το Διοικητικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών.

IX.2. Μαθήματα ελληνικής γλώσσας που προσφέρονται στο Πανεπιστήμιο του Βοσπόρου όπως παρατίθενται στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου (http://www.boun.edu.tr/undergraduate/art_sciences/western_languages_and_literatures.html, τελευταία επίσκεψη 31/10/2008)

IX.3. Πρόγραμμα μαθημάτων του Τμήματος Νέας Ελληνικής Γλώσσας και Φιλολογίας της Σχολής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κωνσταντινουπόλεως (έτους;) όπως είναι αναρτημένο στην ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου (<http://www.istanbul.edu.tr/uaik/ABegitim/ECTS/klavuz/edebiyat/cagdasyunandili.pdf>, τελευταία επίσκεψη: 31/10/2008).

